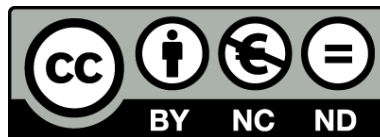

UNIVERSITAT^{DE}
BARCELONA

Subjectivació política i canvi societal: Una anàlisi psicosocial crítica del *Procés Independentista Català*

Cristina Pradillo Caimari

Aquesta tesi doctoral està subjecta a la llicència **Reconeixement- NoComercial – SenseObraDerivada 4.0. Espanya de Creative Commons.**

Esta tesis doctoral está sujeta a la licencia **Reconocimiento - NoComercial – SinObraDerivada 4.0. España de Creative Commons.**

This doctoral thesis is licensed under the **Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 4.0. Spain License.**

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Facultat de Psicologia

TESI DOCTORAL

Subjectivació política i canvi societal: Una anàlisi psicosocial
crítica del *Procés* Independentista Català

Doctoranda:

Cristina Pradillo Caimari

Dirigida per:

Dr. Andrés Di Masso Tarditti

Programa de doctorat en Psicologia Social i de les Organitzacions

Departament de Psicologia Social i Psicologia Quantitativa

Universitat de Barcelona

Barcelona, 2024

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Subjectivació política i canvi societal: Una anàlisi psicosocial crítica del *Procés* Independentista Català

Cristina Pradillo Caimari

Aquesta tesi doctoral està subjecta a la llicència **Reconeixement- NoComercial – SenseObraDerivada 4.0. Espanya de Creative Commons.**

Esta tesis doctoral está sujeta a la licencia **Reconocimiento - NoComercial – SinObraDerivada 4.0. España de Creative Commons.**

This doctoral thesis is licensed under the **Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 4.0. Spain License.**

Al meu abuelo i a la meva abuela

Aquesta tesi ha estat finançada pel programa de Formació Investigadora (FI) de la Secretaria d'Universitats i Recerca de la Generalitat de Catalunya (REF: 2021FI_B2 00026).

Resum

Aquesta tesi es pregunta per les (re)configuracions de l'experiència subjectiva pròpies dels cicles de protesta contemporanis. Per aproximar aquesta qüestió, em centro en el moviment independentista català de la darrera dècada, popularment conegut com *el Procés*. El conjunt de mobilitzacions multitudinàries reclamant la independència catalana, el referèndum d'autodeterminació no autoritzat per l'estat espanyol i els conflictes institucionals entre el govern central i la Generalitat impliquen transformacions en l'experiència psicològica de les persones que resideixen a Catalunya afectant a com s'enten a si mateixes com a subjectes polítics. Basant-me en una interpretació psicopolítica (Hook, 2005) de la subjectivitat, introdueixo el concepte de subjectivació política (Butler, 2001; Foucault, 1988; Rancière, 2000), oferint-ne una lectura basada en els supòsits de la psicologia discursiva (Wetherell, 1998; Wiggins, 2017) i retòrica (Andreouli et al., 2020; Billig, 1991). Aquest marc conceptual em permet explorar com les persones donen compte de si mateixes a través dels processos de construcció de les identitats col·lectives (Flesher Fominaya, 2019; Melucci, 1995), de les pràctiques de participació política enteses com a habitus (Bourdieu, 1997, 2014; Crossley, 2003) i de les afectivitats liminars (Georgsen & Thomassen, 2017; Greco & Stener, 2017).

En consonància, la tesi s'emmarca en les metodologies qualitatives (Levitt et al., 2018) i es centra en explorar el sentit comú del cicle de protestes del *Procés* entre el 2019 i el 2021. Per això, les persones participants: resideixen a Catalunya, no es dediquen a la política institucional professionalment i presenten una varietat de posicionaments i d'implicació respecte l'independentisme. En l'estratègia de recollida de dades es combinen les entrevistes individuals, el grup de discussió i l'etnografia d'esdeveniments. Totes aquestes dades són objecte d'una anàlisi discursiva i retòrica focalitzada en els tres eixos esmentats anteriorment.

Els principals resultats obtinguts mostren com l'independentisme s'erigeix com una identitat col·lectiva construïda sobre la transversalitat, la catalanitat i el civisme. Aquestes tres caracteritzacions constitueixen un moviment secessionista recognoscible dotant-lo d'unitat, entitat i estratègia, alhora que generen un conjunt de contestacions i oposicions a aquesta caracterització des de *dins* de l'independentisme a través d'enunciar i defensar arguments d'esquerres o antagonistes. Per altra banda, els posicionaments no-independentistes institueixen una identitat col·lectiva que, majoritàriament, nega ser una part del conflicte sociopolític del *Procés*. El no-independentisme es construeix com el

posicionament que garanteix els marcs legals, l'ordre públic i el manteniment de la nació espanyola. Aquestes característiques també són debatudes i criticades dins altres posicionaments no-independentistes amb contrarguments basats en supòsits internacionalistes, republicans o anarquistes.

A banda d'aquestes dinàmiques identitàries, les pràctiques de participació política del *Procés* permeten l'emergència de diferents subjectes en funció dels habitus que s'actuen. L'anàlisi realitzada mostra com les persones actuen políticament seguint les disposicions pròpies de la protesta (habitus radical), de les institucions polítiques (habitus estatal) i del camp mediàtic (habitus espectador). Les tres experiències pràctiques poden aparèixer de forma "pura" o híbrida (Shoshan, 2017). Aquesta darrera forma d'aparició del subjecte polític ens mostra les especificitats i la complexitat pròpies del conflicte independentista.

Finalment, els resultats il·lustren com emergeixen un conjunt de registres afectius per a significar el què vol dir ser un subjecte en transició i, al mateix temps, atrapat en un cicle de protestes on es rebutja l'estatu quo propi de l'estat espanyol però no s'arriba a consolidar el reivindicat estat català. L'obertura d'aquest espai liminar entre dos ordres soci(et)als provoca també l'emergència de subjectes (des)orientats respecte la seva identitat en l'eix esquerra-dreta, la nació i la pròpia dinàmica de la protesta.

En conjunt, aquesta tesi contribueix a la psicologia social i política desenvolupant una perspectiva conceptual i analítica que permet explorar i comprendre l'existència de les diverses experiències subjectives i rearticulacions de les relacions entre la persona, el moviment i el context en els cicles de protesta contemporanis. Concretament, es mostra com l'independentisme català del *Procés* obre diferents debats on es (re)construeixen les comunitats nacionals i polítiques a través de tensions i hibridacions identitàries, pràctiques i afectives en les vivències quotidianes. S'ofereix així una perspectiva psicosocial crítica que posa en relleu la diversitat de processos de subjectivació política imbricats en els contextos soci(et)als de protesta i canvi.

Abstract

This thesis addresses the question of subjective (re)configurations in contemporary protest cycles. To examine this realm, it focuses on the Catalan independence movement of the past decade, commonly known as *el Procés*. The mass mobilizations demanding Catalan independence, the self-determination referendum unauthorised by the Spanish state, and the institutional conflicts between the central government and the Generalitat entailed transformations in the psychological experience of individuals residing in Catalonia, particularly affecting how they understand themselves as political subjects. Drawing on a psychopolitical interpretation (Hook, 2005) of subjectivity, the thesis introduces the concept of political subjectivation (Butler, 2001; Foucault, 1988; Rancière, 2000), offering an interpretation based on the assumptions of discursive (Wetherell, 1998; Wiggins, 2017) and rhetorical psychology (Andreouli et al., 2020; Billig, 1991). This conceptual framework enables exploring how lay people account for themselves through processes of constructing collective identities (Flesher Fominaya, 2019; Melucci, 1995), political participation practices understood as habitus (Bourdieu, 1997, 2014; Crossley, 2003), and liminal affectivities (Georgsen & Thomassen, 2017; Greco & Stener, 2017).

Accordingly, this thesis is situated within the realm of qualitative methodologies (Levitt et al., 2018) and centers around the exploration of the everyday understandings of *el Procés* from 2019 till 2021. For this purpose, the participants: reside in Catalonia, are not professionally engaged in institutional politics, and present a variety of positions and involvement regarding independentist mobilisations. The data collection strategy combines individual interviews, a focus group, and event ethnographies. Attending to the three psychosocial aforementioned axes, a discursive rhetorical analysis is conducted to all the data.

The main findings highlight the construction of independentism as a collective identity grounded in transversality, Catalanity, and commitment to civic values. These three characterizations establish a recognizable secessionist movement, providing it with unity, identity, and strategy, while also generating a set of contestations and oppositions within the independence movement. They are articulated by taking left-wing or antagonistic positions. On the other hand, non-independentist arguments institute a collective identity that predominantly denies being a part of the sociopolitical conflict opened by *el Procés*. This identification is commonly portrayed as serving as the safeguard for legal frameworks, public order, and the cohesion of the Spanish nation. These characteristics

are also the subject of debate and criticism by non-independentists who present counterarguments rooted in internationalist, republican, or anarchist perspectives.

Beyond these identity dynamics, the political participation practices within *el Procés* facilitate the emergence of diverse subjects shaped by enacted *habitus*. The analysis shows how individuals engage in this protest cycle embodying the inherent dispositions of protest (radical habitus), political institutions (state habitus), and the media field (spectator habitus). These three practical experiences can appear in a "pure" form or hybridised (Shoshan, 2017). This latter form of the political subject's emergence reveals the specificities and complexity inherent in the independence conflict.

Finally, the results illustrate how a range of affective registers emerge to signify what it means to be a subject in transition and simultaneously caught up in a cycle of protest that rejects the Spanish *statu quo* but does not consolidate the (desired) Catalan state. This liminal liminal space between two soci(et)al orders also triggers the emergence of (dis)oriented subjects concerning their identity in the left-right axis, their national affections, and the sense of their protests.

Overall, this thesis contributes to social and political psychology by developing a conceptual and analytical approach that allows exploring and understanding the existence of different subjective experiences and rearticulations of the interrelationships between person, movement and context in contemporary protest cycles. Specifically, it shows how the Catalan independence movement of *el Procés* unfolds various debates in which national and political communities are (re)constructed through tensions and hybridisations of identities, practices and affects in everyday life. In short, it offers a critical psychosocial perspective that highlights the diversity of political subjectivation processes embedded in their soci(et)al contexts of protest and change.

Índex

1. Introducció

1.1 El *Procés* independentista català com un fenomen d'interès per la psicologia política 5

Una contemporaneïtat revoltosa: L'experiència psicosocial del cicle de protestes del *Procés* independentista català 6

Temps revoltosos i l'experiència psicosocial en les protestes..... 6

L'Independentisme català com a cicle de protestes 7

Estudiar l'independentisme català des de la psicologia política 8

La psicologia de la política quotidiana i la perspectiva psicopolítica 10

La pregunta de recerca..... 10

Estructura de la tesi 11

1.2 Contextualització de la recerca 17

L'emergència i decurs del *Procés* independentista català 20

Catalunya abans del *Procés*..... 20

Un recorregut pel cicle de protestes del *Procés* 22

L'experiència psicosocial de l'independentisme català 34

Processos psicosocials en els posicionaments independentistes 34

Processos psicosocials en els posicionaments no-independentistes 37

Atendre a l'experiència psicosocial situada del *Procés* 39

2. Fonaments teòrics de la recerca

2.1 Aproximacions psicosocials als processos de transformació i canvi societal ... 41

L'Estudi del canvi i la transformació societal 43

Reproducció i canvi..... 43

De l'estudi del canvi social al canvi societal..... 44

El canvi societal en els moviments sociopolítics nacionalistes..... 45

La psicologia social i política de la protesta 50

Breu recorregut per la psicologia social i política de la protesta..... 50

Una lectura crítica de la psicologia social i política de la protesta..... 56

Cap a una aproximació psicopolítica crítica del canvi societal..... 60

Aproximacions de la psicologia al concepte d'ideologia 60

Més enllà dels dualismes: Ampliar l'espai d'agència 66

Síntesi del capítol: El canvi societal aproximat des de la psicologia societal crítica 68

2.2 Els processos de subjectivació política: Una interpretació psicosocial crítica des de la psicologia discursiva-retòrica 70

La subjectivació política: Una aproximació sociohistòrica als processos de constitució dels subjectes polítics..... 71

Antecedents: La subjectivació política en la protesta i el canvi societal ràpid.....	72
Conceptualitzacions sobre la subjectivació política: Una lectura psicosocial	78
La perspectiva Foucaultiana.....	79
La perspectiva Rancieriana	86
La perspectiva Butleriana.....	92
Aprenentatges psicosocials del concepte de subjectivació política.....	99
La subjectivació política com a pràctica psico-discursiva.....	102
Una interpretació discursiva-retòrica dels processos de subjectivació política.....	103
Síntesi del capítol: la subjectivació política com un concepte sensibilitzant amb valor analític	106
3. Objectius de la recerca	
Objectius general i específics	109
3. Research aims	
General and specific aims.....	112
4. Disseny de la recerca i metodologia	
Disseny de la recerca: El Paradigma qualitatiu	115
El construccionisme social des d'una vessant moderada	116
Els procediments de la recerca: La lògica del bricolatge	117
La metodologia	120
Les estratègies de recollida de dades.....	120
Selecció i accés a les persones participants.....	127
Les estratègies d'anàlisi de dades.....	138
Criteris de rigor de la recerca qualitativa	146
Síntesi del capítol: Disseny d'una recerca qualitativa amb un enfocament analític discursiu	149
5. Anàlisi i resultats	
5.1 Anàlisi I: Construcció d'identitats col·lectives i posicions de subjecte en l'independentisme català.....	151
Marc teòric d'anàlisi: Una lectura discursiva-retòrica dels processos d'identitat col·lectiva	152
Identitats col·lectives: Articulacions, retòrica i posicions.....	154
Construccions de la identitat col·lectiva independentista	163
La retòrica (anti)ideològica: Construint i contestant l'independentisme transversal	163
La retòrica nacional: Construint i contestant la catalanitat de l'independentisme	178
La retòrica cívica i la protesta: Construint i contestant el civisme de l'independentisme.	196
Construccions de la identitat col·lectiva no-independentista.....	210
La retòrica constitucional: Construint i contestant els marcs legals.....	211
Les retòriques reactives i el civisme: Construint i contestant el conflicte del <i>Procés</i>	224

Construint i contestant la nació espanyola: Banalització, franquisme i fronteres	233
Síntesi dels resultats de la construcció de les identitats col·lectives pròpies del Procés	246
5.2 Anàlisi II: Construint les pràctiques de participació política en <i>el Procés</i>	248
Marc teòric d'anàlisi: La praxis política a través de l'anàlisi discursiva dels <i>habitus</i>	249
Les pràctiques de participació política: Repertoris, <i>habitus</i> i discurs	251
Construccions de la participació política del Procés: L'habitus radical, estatal i espectador	261
L'habitus radical.....	261
L'habitus estatal	265
L'habitus espectador	270
Els <i>habitus</i> purs i les pràctiques del moviment independentista	275
Hibridacions dels <i>habitus</i>: Imbricacions de discursos i significats en la praxi política.....	277
Hibridació radical-estatal	277
Hibridació estatal-espectador	279
Hibridació espectador-radical	281
Hibridació radical-estatal-espectador.....	282
La participació política com hibridació d' <i>habitus</i>	285
Síntesi dels resultats de la construcció de les pràctiques de participació política del Procés	286
5.3 III analysis: Affective constructions in the Catalan independentist protest cycle.....	288
Theoretical-analytical frame: An affective-discursive reading of liminal hotspots experiences.....	289
Affective-discursive practices and cycles of protest: Liminality and emergence	290
Constituting affective political subjects in <i>el Procés</i>	297
Emotionally transiting subjects: (Non-)Contradicting changing affections	297
Liminal stalled subjects: Different tiring experiences of <i>el Procés</i>	300
Different experiences of affective political subjectivation.....	307
(Dis)Oriented political subjects	308
Unsettling the right-left ideological axis	309
(Un)Clear national affections	315
Political course: Where are we going?	322
(Dis)Oriented meaning-making practices	325
Synthesis of the results obtained in the analysis of the affective expressions in Catalan independence movement.....	326
6. Discussió: Els processos psicosocials de subjectivació política en el cicle de protestes de l'independentisme català	

La utilitat de les distincions teòric-analítiques en la subjectivació política.....	329
Els processos d'identitats col·lectives en el <i>Procés</i> : L'(in)visible i els processos de subjectivació política.....	331
Els habitus i la construcció de la participació política en <i>el Procés</i> : Actuar la protesta i la quotidianitat.....	335
Liminalitat i afectivitat en <i>el Procés</i> : (In)Determinacions subjectives	338
La subjectivació política: Un procés de processos psicosocials	340
Subjectivacions polítiques alliberadores o reproductores	341
Diferents èmfasis d'un mateix procés	344
7. Conclusions	
Protests, societal change and psychosocial experience	349
Implications for the psychosocial study of protest cycles	350
Implications for the psychosocial study of nationalist movements	355
Understanding the Catalan independence movement and everyday politics....	357
Limitations and possible lines of work in the psychosocial study of societal change in the Catalan independentism	361
8. Referències	
Annexos	393
1. Consentiment informat.....	393
2. Materials per les entrevistes individuals.....	397
3. Materials pels grups de discussió	401
4. Versió original dels extractes de la tercera anàlisi.....	403
5. Índex de figures	408
6. Índex de taules.....	408

Agraïments

Aquesta tesi està plena de moments d'entusiasme i alegria, de ganes de mirar el món que ens envolta i tenir la sensació que es comprèn alguna cosa. Però també l'acompanyen moments plens de dilemes, dubtes i confusions on la desesperació es troba a l'aguait. Al capdavall, el procés doctoral és un debat que t'habita, t'interromp i t'interpel·la, més enllà de l'espai laboral que li vols dedicar. I, com tota bona conversa, topa amb diferents persones que l'acullen, l'estimulen i en tenen cura. Sense aquestes interlocucions, aquest manuscrit ni hauria estat possible ni tindria sentit. Per això, vull donar-vos les gràcies a totes les persones que heu estat allà per la vostra paciència. Em sento molt afortunada d'haver-nos anat trobant al llarg d'aquests anys.

Per començar, vull agrair-li a l'Andrés Di Masso, director d'aquesta tesi, tota la seva dedicació. Moltíssimes gràcies per tota la lucidesa, la cura i el detall que has destinat a aquest procés. Gràcies per ser sempre un estímulo intel·lectual i convidar a preguntar-nos i comprendre aquelles realitats que ens passen desapercebudes i, justament per això, són crucials. Però més enllà d'aquesta curiositat compromesa, gràcies de tot cor, Andrés, per trasmetre'm la teva forma d'estar el món i de tractar als altres. En tots aquests anys de treballar plegats (que ja són un bon grapat) no puc deixar d'admirar i agrair que dins l'hostilitat que caracteritza l'ofici acadèmic hi hagi persones tan generoses com tu.

T'agraeixo també l'haver pogut participar de la recerca sobre gentrificació. En aquest espai he après molt de les diverses persones que n'han format part i he tingut la sensació de que estàvem fent recerca "com toca": en un espai compartit i reflexiu on aprendre conjuntament de la resta de companyes. Moltes gràcies a totes les que heu passat per allà, ha sigut un plaer pensar plegades!

Continuant amb les persones que fan el dia a dia universitari més amable, vull donar especialment les gràcies a les meves companyes del grup de recerca GRICS. Les converses als despatxos i passadissos han sigut essencials i us n'estic molt agraïda. He après (i espero seguir aprenent) molt amb vosaltes. Gràcies Víctor, Valeria, Bea, Tomeu, Àngela, Isabel, Pep, Moi, Rubén, Xavi i Esteve. Sento especial gratitud també amb les compis doctorandes amb qui hem compartit les angoixes, les inquietuds i les formes d'adreçar la recerca perquè aquesta tingui sentit. A la Lara, per obrir-me les portes del departament i per omplir-lo de rialles. A la Laia, per tot el suport mutu, em sento molt afortunada d'haver compartit aquests anys. Al Dani per estar als inicis i als finals

d'aquesta recerca. Al Miguel, la Claudia, la Caro i la Gise, per impulsar les mirades psicològiques crítiques i els aprenentatges compartits. A la Mònica, la Laura, el Guillermo, el Raúl i el David, pels diferents moments en què ens hem fet costat. En conjunt, la secció departamental de psicologia social de la UB ha sigut un espai de grans aprenentatges, em sento agraïda d'haver-ne format part. Així mateix, voldria agrair l'acolliment rebut per les companyes de psicologia social de la UAB en els darrers mesos d'aquesta tesi. Ha sigut un plaer treballar amb vosaltres! I, com a vegades els finals s'allarguen, també vull donar les gràcies a les meves companyes del projecte Intermaps. És brutal treballar al vostre costat!

Al llarg d'aquests anys he tingut també la sort de compartir converses i debats amb la professora Eleni Andreouli de la Open University durant una estada de recerca. Thank you for your kindness in all our virtual meetings. I have learned a lot from you in analysing sociopolitical conflicts from critical social psychological approaches. També he pogut visitar el CIS-ISCTE de la Universitat de Lisboa on la professora Paula Castro em va acollir afectuosament. Thanks a lot Paula for these months in Lisbon. Thank you for opening the doors of your department and sharing with me your knowledge and considerations. It's been short but very fruitful. En aquests mesos per terres luses, vull donar les gràcies també a l'Ivan. Gràcies per la companyia i per totes les hores compartides visitant Lisboa i buscant el sentit de la vida (i de l'acadèmia).

Aquestes estades a l'estranger han sigut, en gran part, possibles perquè durant aquests anys he gaudit d'un contracte predoctoral FI atorgat per la Secretaria d'Universitats i Recerca de la Generalitat de Catalunya. Això m'ha permès dedicar-me a temps complet al quefer acadèmic i poder treballar amb certa calma el procés doctoral. Aquesta situació ofereix les mínimes condicions laborals per fer una recerca i, per tant, no puc deixar de reivindicar que és necessari que tot procés doctoral sigui remunerat. Sols així començarem a dignificar les condicions de les investigadores.

Realitzar aquesta tesi també hauria sigut impossible sense la cooperació de diferents persones properes que m'han ajudat a contactar a les persones participants i m'han acompanyat en el treball etnogràfic. He tingut les millors "informants clau" que podria desitjar, gràcies per implicar-vos i estar disponibles en totes les recerques en les que us he necessitat. Em fa molt feliç poder compartir també el meu món professional amb vosaltres. Gràcies a vosaltres he arribat a un conjunt de persones essencials per la

realització de la tesi a qui els hi estaré eternament agraïda. Vull donar un especial agraïment a totes les persones participants. Gràcies pel vostre temps, per totes les converses que avui componen el gruix del treball de camp. Aquesta tesi és també vostra. En particular, voldria recordar al Juan de qui vaig aprendre molt sobre el compromís, la república i la importància de cuidar les amistats. Que la terra et sigui lleu.

Vull agrair també la paciència i suport de totes les meves amigues i amics. Sempre heu posat el toc de color i les paraules que necessitava. Gràcies per ser part de la quotidianitat compartida i acompanyar tot aquest procés. A les meves amigues de filosofia, a la Marta, la Laia, el Jaume, la Paula (Ebre), la Paula (València), el Marçal i el José. Per compartir angoixes i dèries entre birres i braves, gràcies! A les meves amigues del màster, per ser una font de crítica i cura, per les complicitats, la companyia i el suport. He après molt de vosaltres i us admiro des del primer moment que us vaig conèixer. Gràcies a totes i, en especial, a la Núria i a la Susana, per tot el suport i les rialles. Al Sergi i al Leandro, per estar allà, per acompanyar-nos. A l'Ignasi, per ensenyar-me a saber ser-hi i a anar a la fi del món. A l'Eloi per obrir-me els móns bourdesians que omplen moltes de les pàgines que es segueixen i per tot el costat que ens hem fet aquests anys. Vull agrair també a la Marta Vencesalao ser un estímul i una referent en desenvolupar una mirada crítica des de la que comprendre la realitat que ens envolta.

Aquesta tesi també ha estat possible gràcies a les meves amigues de psicologia, gràcies a l'Aloma, a la Laura, a la Clàudia Ruiz, a la Isaura, a la Sandra, a la Cris, a l'Aina i a la Clàudia Nogués. Per compartir aquests anys, les decepcions i les alegries, fent el dia a dia molt més lleuger. I, especialment, vull donar les gràcies a la Mireia. Per tot el carinyo, per tota la confiança, per tots els seus sabers de la vida i perquè estàs entre les línies d'aquesta tesi. Gràcies per tot, Mireia. També vull agrair-li al Pau, el meu amic i company en les derives crítiques, tot aquest temps d'acompanyament i estímul. Tot el que he après de tu està també d'alguna manera reflexat en aquest treball.

A les meves amigues de Son Pacs, per ser la família que s'escull, que es recolza i amb qui saps que pots comptar. Gràcies a totes per compartir les alegries i les tristeses durant tants d'anys. A en Jesús, n'Àngel, na Marina, na Maria, na Xisca, en Pau, en Joan Pérez, en Lluís, en Xesc, na Neus, na Isa, na Laura Bordoy, na Laura Estarelles, n'Aina Serra, n'Aina Darder, en Bernat, en Borja, en Joan Grimalt, en Jordi. I, en especial, a na Marta, per compartir la vida sencera i fer-nos sempre costat. A na Sara, per tots aquests anys. A

la Júlia de Physis, per tot el suport i la cura en els moments complexos. També vull donar les gràcies a les meves companyes de pis dels darrers anys, per construir quotidianitats amables, a la Marta, la Patri, el Juanlu i l'Eloi. Gràcies a l'Helena amb qui, tot i les distàncies terrestres i marítimes, sabem que tindrem sempre un lloc a casa de l'altra.

Durant l'elaboració d'aquest manuscrit també he comptat amb el suport incondicional, la cura i la comprensió del Ferran. Moltes gràcies per cuidar-me, per entendre'm i posar calma als meus desquicis. Gràcies per tota la confiança i el carinyo que poses en el que faig. Em sento profundament afortunada de compartir amb tu el meu dia a dia, va ser una sort trobar-nos.

I ja quasi per acabar, he d'agrair tot el suport rebut a la meva família, tant materna com paterna. Gràcies a tothom, m'he sentit molt acompanyada i recolzada! Vull donar les gràcies sobretot als meus pares, per tota la paciència i per acompanyar aquest procés estrany i a vegades incomprensible. Gràcies per creure en jo. Per estar disposats a donar-me un cop de mà. També vull donar les gràcies al meu germà, per ser la persona més bona que conec i oferir-me sempre un espai de calma. Així arribo als meus abuelos materns, a qui dedico especialment aquesta tesi. Als dos us dec un amor infinit, esteu presents en totes les meves decisions. Gràcies, abuela, per cuidar-me tantíssim, per ser sempre el meu suport! Abuelo, amb tu m'hagués agradat compartir aquestes pàgines i escoltar-ne les teves reflexions. Gràcies per tot el que m'has ensenyat, cada dia m'acompanya.

Finalment, vull donar les gràcies a totes les persones de les que he après que les coses poden ser d'una altra manera, que treballen perquè el canvi soci(et)al sigui possible i pensable, per aquelles que clamen per un món més just. Treballar com investigadora predoctoral m'ha portat a conèixer i organitzar-me amb les meves companyes de *doctorandes en lluita*. Ocupeu una part importantíssima d'aquest procés doctoral, us estic eternament agraïda per aconseguir que plegades construïssim la confiança en que podríem canviar les normes del joc. A més, per diferents visibilitats d'aquests anys, també m'he trobat amb les lluites de les companyes del *sindicat de llogateres*. Gràcies per obrir espais on l'impossible es fa possible i per fer-ho des del suport mutu i la cura. Gràcies per materialitzar l'esperança. Aquesta tesi té sentit també gràcies a totes vosaltres.

1. Introducció

1.1 El *Procés* independentista català com un fenomen d'interès per la psicologia política

Una contemporaneïtat revoltosa: L'experiència psicosocial del cicle de protestes del *Procés* independentista català

Temps revoltosos i l'experiència psicosocial en les protestes

La segona dècada del segle XXI es caracteritza per l'emergència de diferents moviments de protesta que posen en entredit la idea que els conflictes i les confrontacions entre diferents corrents ideològics han arribat al seu final amb la caiguda del mur de Berlín i l'esfondrament de la Unió Soviètica. Si els anys 90 del segle anterior es caracteritzen per l'emergència de concepcions del *final de la història* (Fukuyama, 1989), on s'entenen com a superades les confrontacions ideològiques i s'assumeix que la tasca de la política institucional ha de ser la gestió tècnica dels recursos; la crisi financera del 2008 dona inici a diferents cicles de mobilitzacions i reivindicacions que posen de manifest el caràcter polític d'aquestes decisions econòmiques i, aparentment, tècniques. Les protestes antiausteritat en diferents contextos dins i fora d'Europa són els moviments que més s'han associat a aquest període històric. No obstant, en les darreres dècades hem assistit a l'emergència d'altres moviments com el feminisme, els moviments ecologistes i contra el canvi climàtic, els independentismes català i escocès, el Brexit i l'ascens dels moviments d'extrema-dreta.

Aquesta varietat de mobilitzacions i dinàmiques de confrontació ens suggereix que vivim uns temps revoltosos (*revolting times*) (Fine, 2018) on cal parar atenció a les especificitats de les reivindicacions que canalitza cada moviment. Estudiar les protestes dels nostres temps ens permet, a més, identificar les tensions que articulen l'ordre social establert (Touraine, 2006) i, al menys en el context europeu, esdevé necessari per a comprendre les decisions i les tendències institucionals (Flesher Fominaya & Feenstra, 2020).

Al seu torn, aquests estudis no poden ser merament descriptius atès que els processos de canvi social impliquen assumpcions explícites o implícites sobre què s'entén per progrés i quines reivindicacions estableixen unes condicions socials desitjables o no (Durrheim, 2014). L'anàlisi dels moviments de protesta implica assumir compromisos ètics i polítics. Concretament, aquesta tesi es compromet amb els valors de justícia i emancipació social. És a dir, amb les dinàmiques i valors que permeten que les persones tinguin més capacitat d'incidència i decisió sobre les condicions socials que possibiliten la seva existència. Aquest compromís s'expressa en les teories, les metodologies i les lògiques analítiques utilitzades (Levitt et al., 2021).

En psicologia les diferents perspectives teòriques presenten models de l'ésser humà que poden emfatitzar o minimitzar la seva capacitat d'agència (Parker, 2015). Els models cognitius que assumeixen l'existència d'una estructura psicològica interna i independent del context sociohistòric de la persona situen la importància i la possibilitat de canvi *dins* l'individu (Sampson, 1981). Això produeix versions adaptacionistes de l'ésser humà que, si sols pot canviar-se a si mateix, ha d'adaptar-se a les condicions socials siguin injustes o no (Teo, 2021). El canvi social, al seu torn, s'entén com un canvi subjectiu, com un canvi en les formes d'interpretar el món independentment de aquest efectivament canviï.

Altrament, prendre una perspectiva crítica en psicologia implica considerar que els subjectes són alhora constituïts i constitutius del seu context social. És a dir, que l'experiència psicològica no és universal ni aïllable del seu context sociohistòric d'emergència. Des d'aquestes concepcions crítiques l'anàlisi històrica, cultural i social esdevé determinant per comprendre la formació del subjecte, revertint així la tendència individualitzant d'altres teories psicològiques (Teo, 2021). El canvi social s'ha de produir, en conseqüència, en les estructures compartides que sols són transformables col·lectivament (Howarth et al., 2013). Fer psicologia des d'aquestes perspectives possibilita partir del subjectiu per fer crítica social al analitzar les condicions de possibilitat d'una experiència psicològica o altra (Parker, 2015).

L'Independentisme català com a cicle de protestes

En consonància amb el compromís amb l'emancipació social, en aquesta tesi presento una aproximació crítica a la psicologia de la protesta. Concretament, em centro en l'exploració del moviment independentista català dels darrers anys (popularment conegut com *el Procés*). Defenso que l'independentisme català pot considerar-se un cas paradigmàtic de *cicle de protestes* (com també proposen della Porta et al., 2019) on el conflicte nacional s'intensifica i emergeixen dinàmiques de confrontació entre diferents posicionaments. Aquestes s'expressen a través de diferents formes d'acció col·lectiva que s'estenen ràpidament entre diferents sectors socials produint contramoviments i respostes institucionals que, al seu torn, afavoreixen o dissuadeixen les pràctiques de protesta (Tarrow, 1997). En aquests cicles de protestes es produeixen transformacions tant *dins* el moviment com en l'estructura social i les subjectivitats. Des d'aquesta conceptualització, argumento que el *Procés* transforma les formes amb les quals les persones se signifiquen políticament, produint diferents processos psicosocials de subjectivació política.

Servir-se del concepte de subjectivació política implica assumir que l'experiència psicològica es constitueix i reconfigura en els seus contextos atenent també a la forma específica que prenen les reivindicacions. Es defuig no sols de les perspectives psicosocials sobre la protesta que prenen l'individu com la unitat d'anàlisi aïllada (vegeu van Stekelenburg & Klandermans, 2017) sinó també de les tendències movimentocentristes de la literatura sobre moviments socials que desatenen els contextos sociohistòrics on emergeix la protesta (Ancelovici, 2021; McAdam & Tarrow, 2019).

Per altra banda, no podem descuidar que, de forma particularment important, les reivindicacions independentistes posen en primer plànol la qüestió nacional. En els darrers anys, aquesta ha cobrat rellevància política degut, principalment, a les exaltacions nacionalistes i xenòfobes dels partits i moviments d'extrema dreta. Aquestes concepcions il·liberals del nacionalisme han afavorit una visió prejudiciosa sobre els moviments secessionistes (Requejo & Sanjaume-Calvet, 2021) obviant-ne la diversitat d'articulacions i funcions de la nació en el món polític contemporani (Antonsich, 2020; Calhoun, 2017). L'exploració del *Procés* ens permet advertir també els processos de (re)articulació dels significats nacionals en un cicle de protestes independentistes.

Estudiar l'independentisme català des de la psicologia política

Consegüentment, la tesi parteix de les premisses de la psicologia política. Aquest àmbit disciplinar presenta diferents singularitats i lectures a través de les quals elaborar un enfocament psicopolític particular per explorar un fenomen social complex com és l'independentisme català.

La psicologia política pot definir-se com el camp de coneixement centrat en l'estudi dels processos psicològics propis dels fenòmens polítics com la participació electoral o les pràctiques de protesta (Jost & Sidanius, 2004; Staerklé, 2015). El focus d'interès ha variat al llarg de la història, modificant-se també els marcs conceptuals des dels quals s'ha interpretat l'experiència psicològica. Mentre que en la dècada dels 50 del segle passat s'estudiava la cultura i personalitat política utilitzant teories ambientalistes sobre l'ésser humà, als anys 60 s'explorava la conducta de vot i les actituds des de teories racionalistes i, als 70, es prenen les perspectives cognitives per analitzar les ideologies enteses com a sistemes de creences personals (McGuire, 1993).

Aquesta varietat de fenòmens polítics emergeixen en el decurs de la història i en organitzacions socials particulars fent de la psicologia política un camp de coneixement

que s'erigeix sobre les vicissituds històriques i contextuals (Nesbitt-Larking & Kinnvall, 2012). Com han mostrat Nesbitt-Larking i Kinnvall (2012), per exemple, les tradicions Nord-Americana i Europea, han seguit línies epistemològiques (positivistes i construccionistes) i metodologies (quantitatives i qualitatives) diferents vinculades a les concepcions ideològiques pròpies de cada territori (individualistes i comunitaristes). La psicologia política genera, per tant, un coneixement històric i contextualment situat que, en la situació actual, no pot desatendre a les dinàmiques globals que travessen els fenòmens sociopolítics i la seva experiència psicològica (Nesbitt-Larking, 2014; Smith et al., 2019).

Per explorar aquesta relació entre els processos subjectius i el funcionament polític, la psicologia política es serveix d'enfocaments interdisciplinaris que combinen teories i aproximacions metodològiques de la psicologia i les distintes ciències socials, entre les que la teoria política presenta un paper destacat (Jost & Sidanius, 2004; Staerklé, 2015). Aquesta interdisciplinarietat permet elaborar noves perspectives que possibilitin comprendre les particularitats de cada fenomen. En poques paraules, la combinació de diferents aproximacions esdevé una de les característiques de la psicologia política ja que resulta un bona manera d'explorar la complexitat dels fenòmens *psicosociopolítics*.

Finalment, cal destacar que malgrat el focus clàssic de la psicologia política en fenòmens com la participació institucional o la protesta (Jost & Sidanius, 2004; Staerklé, 2015), en els darrers anys s'estan desenvolupant noves mirades que pretenen, precisament, comprendre l'experiència política en un món més tecnològic i globalitzat (Nesbitt-Larking, 2014) on les formes de participació política i d'incidència pública s'han multiplicat exponencialment (van Deth, 2021).

Aquesta alteració del que es considera comportament "polític" es pot apreciar també en el desenvolupament de la psicologia política. Si recollim les temàtiques presents en els manuals hi trobem una ampliació dels objectes d'interès. Els focus s'han ampliat i abasten des dels moviments socials, les relacions intergrupals, la socialització política, l'opinió pública, el lideratge polític, el conflicte i la violència (com mostren alguns dels manuals de la matèria, vegeu Jost & Sidanius, 2004; Sabucedo, 1996) a, més recentment, la migració, les dinàmiques post-colonials i el terrorisme (com mostra el manual de Nesbitt-Larking et al., 2014) o a la ciutadania entesa des del punt de vista dels propis ciutadans (com recull el manual de psicologia social aplicada d' O'Doherty & Hodgetts, 2019).

La psicologia de la política quotidiana i la perspectiva psicopolítica

Entre aquests “nous” enfocaments resulta particularment rellevant per aquesta tesi la línia d’estudis centrada en la psicologia social de la política quotidiana (vegeu Howarth & Andreouli, 2017). Aquesta corrent es centra en l’estudi de com les persones donen sentit als fenòmens sociopolítics que els hi ha tocat viure. Trobem, doncs, un conjunt d’estudis que exploren, per exemple, l’establiment i la significació de relacions entre persones de diferents cultures (Howarth, 2017), les formes de raonament polític vernacular mitjançant les quals les persones justifiquen opinions sobre assumptes polítics dels que tenen poca informació (Condor, 2017) o com el fenomen del Brexit genera l’emergència de dilemes sobre el paper de la nació en un món basat en les relacions internacionals (Andreouli & Nicholson, 2018). Posar el focus en la política quotidiana permet atendre a com l’experiència mundana sintonitza, (re)significa o desafia l’estructuració política existent (Howarth & Andreouli, 2017) desdibuixant les fronteres entre allò que considerem “fenòmens polítics” i allò que queda fora d’aquesta esfera.

Partir de l’exploració de la política quotidiana implica també modificar la definició clàssica de la psicologia política, que ja no pot conformar-se a estudiar els processos psicològics dels fenòmens polítics, sinó que necessita atendre també a com els processos psicològics (re)configuren els significats d’allò que considerem polític. Sostenir una actitud respecte d’un debat públic o protestar no produeix el desencadenament d’uns processos psicològics particulars, sinó que aquestes dues pràctiques estan en si mateixes constituïdes per un conjunt d’experiències subjectives que les possibiliten. És a dir, no hi hauria vot sense subjectes predisposats a participar de les eleccions ni actituds sense que un tema esdevingui d’interès públic. S’estableix així una relació bidireccional on el món polític i el món psicològic s’imbriquen i no són comprensibles com esferes separades sinó com a parts d’un mateix fenomen. Aquesta forma de comprendre la psicologia política és el que Hook (2005, 2012) anomena *psicopolítica*.

La pregunta de recerca

Tenint en compte les consideracions pròpies de l’àmbit de coneixement de la psicologia política, aquesta tesi s’articula entorn a la pregunta sobre com es (re)configura l’experiència subjectiva en el cicle de protestes del *Procés* independentista català. En altres paraules, em pregunto sobre com les persones donen compte de si mateixes en tant que subjectes polítics implicats directa o indirectament en un cicle de protestes.

Per a respondre a aquesta qüestió, en primer lloc, és necessari definir com s'entén la protesta i, en un sentit més ampli, els processos de canvi soci(et)al. Per, en segon lloc, presentar el marc conceptual de la subjectivació política com una eina teòrica des de la qual aproximar l'experiència dels cicles de protesta prenent una perspectiva psicopolítica. El marc de la subjectivació política funciona com un concepte sensibilitzant (Blumer, 1954; Bowen, 2019) que orienta la recerca establint tres focus analítics que es corresponen amb els processos psicosocials de (re)configuració de les identitats, les pràctiques i els afectes com experiències sociohistòricament situades. Aquest caràcter orientador em permet concretar els objectius de la tesi que, per aquest motiu, s'exposen després de presentar el marc teòric. A més, em condueix a presentar un disseny metodològic qualitatiu afí a les assumpcions teòriques que vaig desenvolupant.

En la tesi, segueixo la lògica circular de les metodologies qualitatives, on les dades obtingudes en el treball de camp reconduïxen la selecció de conceptes teòrics i metodològics (Levitt et al., 2021). Basant-me en aquestes dades empíriques, elaboro diferents marcs conceptuals propis per explorar les diferents textures dels processos de subjectivació política de l'independentisme català afinant també l'estratègia analítica. En aquesta elaboració em serveixo de conceptes psicosocials clàssics (com les identitats, les pràctiques o els afectes) combinant aproximacions de diferents ciències socials que possibiliten una lectura atenta i detallada de com aquestes diferents experiències es constitueixen en consonància als contextos interaccionals, locals, nacionals i globals en els que emergeixen.

En definitiva, en aquesta tesi parteixo de l'esperit de la psicologia política i elaboro un conjunt de marcs conceptuals i enfocaments analítics per a respondre a la pregunta de recerca sobre com es (re)configura l'experiència psicosocial del cicle de protestes del *Procés*.

Estructura de la tesi

A continuació presento un breu resum sobre cadascun dels capítols de la tesi per tal que es pugui comprendre el conjunt de la línia argumental.

Tenint en compte la premissa de la psicologia política segons la qual l'objecte d'estudi guia el fenomen, i que els moviments de protesta són fenòmens particularment lligats als seus contextos d'emergència, a continuació ofereixo una breu conceptualització del *Procés*. En aquesta destaco algunes característiques generals de les interpretacions

històriques del nacionalisme català així com el context que precedeix el *Procés*. Seguidament presento els principals esdeveniments i dates que marquen aquest cicle de protestes. Per elaborar aquesta conceptualització, combino la revisió teòrica de la literatura sobre l'independentisme català amb la revisió del contingut ofert en els mitjans de comunicació. Concretament, em serveixo de l'obertura dels telenotícies de la nit de les cadenes públiques autonòmica (TV3) i estatal (TVE) en les Diades de Catalunya i de les webs que ambdues cadenes fan sobre el judici dels líders independentistes. Les primeres em permeten veure com evoluciona el relat sobre les principals mobilitzacions de l'independentisme que, a més, tenen l'avantatge de repetir-se periòdicament en la mateixa data (l'11 de setembre). Les webs sobre el judici ofereixen una cronologia dels fets on es recullen els principals punts de conflicte. A banda d'aquestes dues fonts documentals, em serveixo també d'algunes declaracions dels polítics institucionals que són rellevants per a comprendre el clima del moment. Així doncs, es tracta d'una contextualització que combina fonts teòriques i documentals que em permet, en darrer terme, emfatitzar les dimensions psicosocials destacades en la literatura sobre *el Procés*.

En segon lloc desenvolupo els fonaments teòrics d'aquesta recerca. Començo desenvolupant diferents formes d'aproximar el canvi soci(et)al especificant com es constitueix en les protestes nacionalistes. Ofereixo també un breu repàs per les principals aproximacions psicològiques a la protesta detectant-ne els límits que presenten a l'hora d'atendre als processos de transformació subjectiva i estructural. A més, desenvolupo la crítica principal d'aquests models on el context de les protestes acostuma a quedar fora del focus analític. Per tal de resoldre aquestes limitacions, presento les aportacions que suposa prendre una perspectiva crítica en psicologia i com aquesta ens permet elaborar una lectura psicopolítica que atén a com l'experiència psicològica es constitueix com el producte i el motor dels processos de reivindicació col·lectiva i canvi soci(et)al (Hook, 2005).

Seguidament, presento el concepte de subjectivació política com un marc conceptual afí a aquesta perspectiva psicopolítica. La subjectivació política ens permet "historitzar" l'experiència psicològica i, a la vegada, treballar amb una noció del subjecte com agent. Així presento com la literatura ha utilitzat aquest marc per a comprendre diferents protestes i n'extrec les principals conclusions. Una vegada justificada la utilitat del concepte, en desenvolupo una lectura més detallada basant-me en les conceptualitzacions de Foucault, Rancière i Butler. Aquests tres desenvolupaments teòrics em serveixen per

advertir diferents processos psicosocials vinculats a la tensió reproducció-transformació dels ordres socials establerts. La lectura psicosocial em permet definir tres focus analítics a explorar en l'independentisme català que em permeten, en conjunt, respondre a la pregunta sobre com es construeixen els subjectes polítics. Finalment, presento com el concepte de subjectivació política pot entendre's des de la psicologia discursiva-retòrica. Aquest retorn a la disciplina psicològica em permet concretar els processos psicosocials derivats de la subjectivació política i, alhora, incloure els contextos de protesta em l'exploració de la seva experiència psicosocial. En poques paraules, m'ofereix un marc per treballar amb una versió situada de la construcció dels subjectes polítics i la seva experiència psicològica dels conflictes polítics.

La presentació del marc teòric em permet definir els objectius general i específics d'aquesta tesi i establir les bases per a realitzar l'anàlisi. En aquesta tercera secció exposo també les contribucions que s'esperen de l'elaboració d'aquesta recerca.

El següent apartat es correspon amb l'exposició del disseny metodològic. En primer lloc, desenvolupo una justificació de l'aproximació qualitativa (derivada de la perspectiva epistemològica). I, a continuació, presento els diferents procediments utilitzats: les estratègies de recollida de dades i les estratègies d'anàlisi. També detallo com es va accedir als participants. Pel que fa a les estratègies analítiques desenvolupo una lectura general dels principis de la psicologia discursiva i retòrica així com l'aproximació en la que em situo. Finalment, recullo i classifico els principals mecanismes discursius que he utilitzat en l'anàlisi. En el decurs del capítol justifico les decisions metodològiques i ofereixo les reflexions que m'han suscitat. Tot això té també per finalitat que la recerca s'adeqüi als criteris de qualitat de les metodologies qualitatives.

La següent secció es correspon amb l'anàlisi i la presentació de resultats. Aquesta està dividida en tres parts on es desenvolupen els diferents processos psicosocials derivats del concepte de subjectivació política. En la primera em centro en els processos mitjançant els quals els subjectes polítics de l'independentisme esdevenen recognoscibles. Per això em serveixo del concepte d'identitats col·lectives. Aquest concepte és afí a la perspectiva construccionista social que pren la tesi i em permet una lectura discursiva que atén tant a les fixacions parcials de les categories identitàries com als processos de contestació i negociació. Amb aquest marc analitzo com es construeix l'independentisme i el no-independentisme com a dues categories oposades a les que se'ls hi atribueixen un conjunt

de característiques que poden ser compartides o no per les persones que s'hi identifiquen. Això no implica que els extractes escollits en cadascuna de les categories es corresponguin estrictament amb persones que s'identifiquen fermament amb l'independentisme o el no-independentisme, sinó que hi ha posicionaments moderats o oposats que mostren com les caracteritzacions són compartides. A més, aquestes caracteritzacions són contestades i presenten diferents tensions el que fa les fronteres entre aquestes dues identitats col·lectives més difuses. El conjunt del capítol em permet identificar també les funcions subjectivades que acompleixen les diferents construccions del (no-)independentisme.

En la segona part de l'anàlisi em centro en la pregunta per les pràctiques a través de les quals s'esdevé subjecte polític. En particular poso el focus en els significats que mobilitzen les pràctiques de participació política. Per això em serveixo de la noció d'*habitus* de Bourdieu. L'*habitus* es refereix a la disposició a actuar de certa manera en una situació en base a un coneixement previ que hem adquirit i que ens passa inadverit. En el nostre dia a dia no hem de pensar com actuem en moltes situacions, simplement, sabem com fer-ho. Aquesta noció resulta particularment interessant per estudiar els moviments sociopolítics perquè ens permet advertir la dimensió més estratègica i conscient de les pràctiques de protesta que pot entendre's com un *habitus radical* (Crossley, 2003) i les pràctiques que no són deliberades i que passen inadveritades però que tenen efectes a l'hora de constituir el moviment (Flesher Fominaya, 2016). A més, l'*habitus* pot explorar-se a través dels discursos que enuncien les persones (Bourdieu, 1985). En l'anàlisi del *Procés* hi trobem *habitus* purs i *habitus* hibridats (Shoshan, 2017) i aquests actuen independentment de les identificacions amb l'independentisme o el no-independentisme. Per tant, aquest capítol mostra la rellevància de l'experiència pràctica sense subordinar-la a la constitució d'una identitat. Així doncs, posa en relleu l'existència d'una experiència compartida en els cicles de protesta pel fet de compartir el context cultural més ampli.

La tercera anàlisi es dirigeix a comprendre l'experiència afectiva en la que emergeixen els subjectes polítics del *Procés*. Per desenvolupar-la, em baso en una concepció de l'afecte que l'entén com una pràctica social en la que es mobilitzen diferents significats (Wetherell, 2012). I em focalitzo amb la dimensió afectiva dels cicles de protesta explorant *el Procés* com un enclavament liminar on s'impugna l'ordre social establert sense que acabi d'establir-se una nova manera de funcionar (Georgsen & Thomassen,

2017). Des d'aquesta perspectiva s'entén que l'afectiu pren rellevància (Greco & Stenner, 2017) possibilitant l'estudi dels processos d'emergència i d'indeterminació també presents en els cicles polítics i menys estudiats per les ciències socials (Andreouli et al., 2019). L'anàlisi realitzat mostra la coexistència de diferents registres afectius que poden constituir subjectes polítics o bé en transició o bé estancats. A més, el desarrelament de diferents significats establers genera l'emergència de subjectes polítics desorientats, especialment respecte què vol dir l'eix ideològic esquerra-dreta en *el Procés*, envers lesafeccions nacionals i respecte el rumb del propi moviment de protesta. El registre afectiu de la confusió aconpleix diferents funcions retòriques que van de la justificació de canvis subjectius que posen en dubte la congruència del subjecte fins a establir la base enunciativa per introduir reflexions respecte al cicle de protestes viscut.

La secció que es segueix presenta la discussió general dels resultats de la tesi emfatitzant com les tres anàlisis realitzades mostren diferents qüestions respecte els processos de subjectivació política del *Procés*. La discussió es dirigeix especialment a explorar com el marc conceptual i analític desenvolupat permet comprendre l'experiència psicosocial de les protestes com una experiència plural on hi conviuen diferents significats i pràctiques. A més, també es discuteix com emergeix la tensió entre reproducció i transformació en el cicle de protestes independentista. Amb la finalitat d'integrar les diferents anàlisis realitzades, s'ofereix un extracte final on es mostra com en una mateixa narrativa hi trobem processos d'identificació, praxis i afectes. Aquest extracte permet apuntar diferents elements de les construccions nacionals mostrant com en els processos de subjectivació política a banda del conflicte entre els pols del debat independentista hi emergeixen també experiències compartides. Al llarg del capítol es posen en relació els resultats obtinguts amb els objectius de la tesi.

Per acabar, en el capítol de conclusions recullo els principals aprenentatges que es deriven d'aquesta tesi. En primer lloc, plantejo com el treball realitzat presenta diferents implicacions en l'estudi psicosocial del canvi societal, els cicles de protesta i els moviments nacionalistes contemporanis. En segon lloc, exposo quines comprensions del *Procés* es deriven de l'anàlisi psicosocial realitzat. El conjunt del capítol mostra com la dimensió psicològica dels fenòmens sociopolítics actuals necessita d'advertir les relacions entre les persones, els moviments de protesta i els contextos d'emergència per així poder fer alhora una crítica social de la realitat que ens envolta. Finalment,

desenvolupo les principals limitacions d'aquesta recerca i presento diferents línies per a futures investigacions.

1.2 Contextualització de la recerca

Aquest capítol presenta una contextualització de l'independentisme català del *Procés*. Per això, en primer lloc, ofereixo un breu recull de caracteritzacions històriques del nacionalisme català i alguns esdeveniments previs rellevants per a comprendre la irrupció de les demandes independentistes. En el gruix del capítol em centro en presentar els principals esdeveniments d'aquest cicle de protestes que es situen entre el 2012 i el 2020.

Per a realitzar aquesta exposició contextual em baso tant en una revisió de la literatura sobre el *Procés*, com en diferents fonts documentals. Aquestes darreres s'extreuen, fonamentalment, de les hemeroteques dels mitjans de comunicació audiovisual autonòmic (TV3) i estatal (TVE1) per la seva importància a l'hora de construir el significat de les protestes (vegeu Gamson et al., 1992). Concretament, n'utilitzo les entradetes del telenotícies vespre dels 11 de setembre (Diada de Catalunya) i les pàgines web que elaboren per explicar el judici dels líders independentistes. Completo aquesta selecció amb alguns articles periodístics i textos legals rellevants.

He decidit utilitzar aquests materials perquè les Diades ens ofereixen informació periòdica sobre el moment del moviment i són un esdeveniment central per la construcció de l'independentisme (García, 2016). Per altra banda, les pàgines webs sobre el judici del *Procés* presenten la reconstrucció de les cronologies dels principals fets entorn al referèndum, les detencions i el propi procés judicial. Les notícies i els textos legals, al seu torn, possibiliten recuperar i aprofundir en altres moments claus del cicle de protestes independentistes. Aquestes diferents fonts documentals em permeten elaborar un recorregut pel cicle de protestes de l'independentisme català situant-nos en el clima dels seus diferents moments. Al combinar-les amb la literatura científica sobre aquest fenomen obtenim una millor comprensió sobre què ha passat a Catalunya durant aquests anys. A la taula 1 es presenta un quadre resum que recull els diferents materials que he utilitzat per construir el context del *Procés*.

Cal advertir que el conjunt de materials exposats no són analitzats amb fins explicatius sinó amb fins il·lustratius. L'objectiu és oferir una presentació del context de l'independentisme que faciliti la comprensió de l'enfocament teòric i analític d'aquesta recerca. Per aquest motiu, al final del capítol em centro en emfatitzar com s'ha caracteritzat la dimensió psicosocial d'aquest context per tal de justificar la necessitat d'aprofundir en les (re)configuracions subjectives del cicle de protestes independentistes.

Taula 1

Materials utilitzats per elaborar la contextualització del Procés

Literatura Acadèmica sobre <i>el Procés</i>	Entradetes telenotícies Diades	Webs sobre el judici als líders del <i>Procés</i>	Altres fonts documentals
Publicacions de caràcter científic que analitzen l'emergència i el desenvolupament de l'independentisme català durant el període del <i>Procés</i> .	TV3 (anys 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020) TVE (anys: 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020)	TV3 (consultable a https://www.ccma.cat/324/judici-i-proces/tema/judici-proces/) TVE (consultable a https://www.rtve.es/noticias/juicio-proces-cataluna)	Dades de la Generalitat de Catalunya sobre la participació a la Consulta el 9.11.2014 (consultable a http://www.participa2014.cat/) Dades de la Generalitat de Catalunya sobre les eleccions del 21.12.2017 (consultable a http://gencat.cat/economia/resultats-parlament2017/09AU/DAU09999CM.htm) Llei de Normalització Lingüística (Llei 7/1983) Sentència del Tribunal Suprem del 14.10.2019 (STS 459/2019). Consultable a: https://statics.ccma.cat/multimedia/pdf/2/9/1571043019892.pdf Notícies: - el Mundo, 26 setembre 2017 (consultable a https://www.elmundo.es/espana/2017/09/26/59ca03d922601df7168b46b0.html) - Nació Digital, 17 d'octubre 2017 (consultable a https://www.naciodigital.cat/noticia/140682/crida/anc/dur/llac/groc/suport/sanchez/cuixart) - Esparch, 19 d'octubre 2019 (consultable a https://www.ara.cat/judici-presos-politics-1-octubre/buch-atribueix-alдарulls-antisistema-organitzats_1_2628660.html) - Betevé, 14 d'octubre 2020 (consultable a https://beteve.cat/societat/un-any-protestes-alдарulls-sentencia-proces/) - Lorente, 31 d'octubre 2019 (consultable a https://directa.cat/la-generacio-14-o-es-planta/)

L'emergència i decurs del *Procés* independentista català

Tot i que excedeix els objectius d'aquesta tesi presentar un recorregut històric sobre la catalanitat, exposo a continuació algunes apreciacions històriques rellevants envers la qüestió nacional a Catalunya per a poder comprendre la complexitat de dinàmiques en les que emergeix el cicle de protestes del *Procés*.

Catalunya abans del *Procés*

Històricament, el nacionalisme català s'ha caracteritzat pel manteniment de les tradicions catalanes i, en especial, de la llengua catalana, presentant certa autonomia respecte els diferents règims territorials espanyols amb els que s'han establert pactes i negociacions (Keating, 1996). En aquest sentit, la cultura catalana presenta una tradició política pactista (Ferrater i Mora, 1944; Keating, 1996) que, després de la repressió franquista de les seves institucions, es recupera en la Catalunya de la transició (Vaczi et al., 2019).

El final de la dictadura de Franco condueix a la implantació del règim constitucional al conjunt de l'estat espanyol (a l'any 1978) on Catalunya recupera les seves institucions en una organització estatal autonòmica. En aquesta forma estatal cada comunitat autònoma presenta certes competències com la gestió de la salut o l'educació. Catalunya es serveix d'aquesta autonomia per, entre d'altres pràctiques, promocionar de l'ús de la llengua catalana en les institucions educatives mitjançant de l'aprovació de la *Llei de normalització lingüística* (Llei 7/1983) al 1983. Es donen així un conjunt d'actuacions institucionals que produeixen una catalanització de la migració espanyola a Catalunya, constituint el discurs segons el qual els catalans i les catalanes són “un sol poble” (Aramburu, 2018). En aquests primers anys de la democràcia espanyola, la convivència entre les institucions catalanes i espanyoles esdevé més o menys harmònica establint-se diferents avinences parlamentàries i acords entre ambdós governs (vegeu Narotzky, 2019).

No obstant, als inicis del 2000 el govern estatal del Partit Popular (PP), partit de caire conservador presidit per José Maria Aznar, dona inici a una tendència recentralitzadora que, juntament a altres esdeveniments provoquen a l'emergència de demandes de més autonomia a Catalunya (Bonet-Martí & Ubasart-González, 2021). Entre aquestes reivindicacions hi destaca la reforma de l'Estatut d'Autonomia. Aquesta fou aprovada al 2006 pel Congrés dels Diputats a nivell estatal, durant el govern de Jose Luis Rodríguez Zapatero del Partit Socialista Obrer Espanyol (PSOE), i pel Parlament de Catalunya a

nivell autonòmic, també presidit pel Partit Socialista Català (PSC) sota la presidència de Pascual Maragall.

En el mateix any, el Partit Popular presenta diferents recursos d'inconstitucionalitat sobre aquesta reforma que provoquen que, al 2010, es produeixin diferents modificacions en el text inicial augmentant el malestar en la població catalana i afavorint l'emergència de reivindicacions independentistes (Basta, 2020; A Dowling, 2017). El 10 de juliol de 2010 es produeix una manifestació multitudinària de rebuig al recurs del constitucional on es planteja la independència com la única solució als greuges que ha patit l'autonomia catalana (Basta, 2020). Aquest emmarcament independentista de la mobilització contra la resolució judicial de l'estatut assenta les bases per l'emergència de les reivindicacions independentistes posteriors (Basta, 2020; Bonet-Martí & Ubasart-González, 2021; della Porta et al., 2019).

A banda d'aquests esdeveniments a escala estat-nacional, cal considerar també el context global on irromp *el Procés*. Són diversos els autors que assenyalen que la crisi financera de 2008 constitueix un esdeveniment central per a comprendre l'emergència de les reivindicacions independentistes a Catalunya (Bonet-Martí & Ubasart-González, 2021; A Dowling, 2017; Martín-Díaz & Cuberos-Gallardo, 2021). Bonet-Martí i Ubasart-González (2021) proposen que aquesta crisi global en el context espanyol dona lloc a una triple crisi (econòmica, política i territorial) que cristal·litza tant en el moviment del 15M com en el *Procés* català. L'independentisme es consolida així com un moviment on hi coexisteix el malestar que provoca la derogació de part de l'Estatut d'Autonomia i el malestar envers les mesures d'austeritat derivades del crack financer (Bonet-Martí & Ubasart-González, 2021). Aquesta confluència sociohistòrica d'afeccions produeix que el *Procés* s'erigeixi en un moviment internament fragmentat on conviuen sectors que demanen la secessió en clau cultural-nacional reivindicant un estat-nació català, i d'altres sectors que, situant-se també dins l'independentisme, s'oposen a les elits polítiques i econòmiques catalanes i espanyoles reivindicant una transformació radical de l'ordre social (Ruiz Casado, 2020). Aquestes escissions internes permeten identificar *dos* moviments (un de caire nacional-cultural i l'altre social) dins l'independentisme que, entre ells, presenten alguns moments de confluència i altres de tensió i conflicte (Ruiz Casado, 2020).

A banda de la crisi econòmica del 2008, cal considerar també la constitució de la Unió Europea (UE) ja que desencadena un procés d'ajustament de les configuracions estat-nacionals afavorint l'emergència de reivindicacions territorials en algunes de les regions (Keating, 2013). Així doncs, esdevenir europeus no suposa sols una transformació a l'àmbit supraestatal, sinó que també afecta les dinàmiques subestats de cada estat membre. Cetrà i Liñeira (2018) s'interessen precisament per aquestes transformacions dins els estats europeus mostrant com algunes regions opten per maximitzar la seva influència en la UE. Aquests autors assenyalen diferents estratègies que van des de la creació d'institucions pròpies en el marc europeu (com el *Diplocat* en el cas català) fins a la mobilització de reivindicacions independentistes on s'expressa la voluntat de seguir formant part de la UE. Hi trobem doncs que la formació d'una confederació d'estats europeus obre noves possibilitats pel secessionisme.

Un recorregut pel cicle de protestes del *Procés*

El *Procés* independentista català emergeix així en la confluència de diferents dinàmiques que es donen en distints nivells contextuals, configurant unes coordenades sociohistòriques específiques que marquen el contingut i la forma de les seves reivindicacions (Dowling, 2017). A la primera Diada amb un missatge clarament independentista, l'11 de setembre de 2012, hi participen 1,5M de persones segons la guàrdia urbana. Fins aquell moment, l'independentisme era considerat una reivindicació minoritària (García, 2016). Mentre a l'any anterior aquest mateix esdeveniment es presenta als informatius autonòmics (TV3) i estatals (TVE) com una Diada de Catalunya marcada per reivindicacions vinculades a la defensa de la llengua catalana i la immersió lingüística, al 2012 aquests telenotícies destaquen la massivitat de la mobilització i les reivindicacions secessionistes. Aquest canvi en el discurs dels mitjans posa en relleu el canvi de tendència dins l'agenda política catalana on la independència passa a ser un tema central i d'interès general. En la successió dels anys següents el moviment independentista es constitueix com un dels processos polítics més rellevants en la cultura política espanyola després de la transició (Bonet-Martí & Ubasart-González, 2021).

Després d'aquesta primera gran mobilització independentista, Artur Mas, president de Catalunya i representant del partit nacionalista català i conservador de Convergència i Unió (CiU), convoca eleccions autonòmiques. Aquestes es sostenen sobre la impossibilitat d'arribar a un acord amb el que era el president del govern espanyol, Mariano Rajoy (PP), sobre un pacte fiscal per a Catalunya. En les eleccions del 25 de

novembre de 2012, Artur Mas és reelegit president amb un programa que contempla una consulta ciutadana sobre el futur polític de Catalunya. Es produeix així un canvi en el discurs polític institucional català ja que els partits nacionalistes conservadors passen a consolidar un discurs basat en idees independentistes com les d'una *transició nacional* i un *estat propi*, i emmarquen la reivindicació en clau del *dret a decidir* (Zambelli, 2015). La independència s'aconseguirà a través d'un referèndum.

En aquest mateix any, es constitueix l'Assemblea Nacional Catalana (ANC), una organització civil que té per objectiu assolir la independència de Catalunya. Juntament amb Òmnium Cultural, una entitat sense ànim de lucre fundada durant el franquisme per la defensa de la identitat i cultura catalana, passen a esdevenir dos actors claus fonamentals en la difusió de la reivindicació independentista (Cramerí, 2015).

Les Diades de Catalunya dels anys subseqüents esdevenen així un dels escenaris més rellevants per l'independentisme (García, 2016) que es presenta com un moviment pacífic, cívic i massiu. En els informatius dels anys 2013 i 2014, tant a nivell autonòmic com a nivell estatal, es destaca el progressiu creixement del moviment a través de la participació en les Diades. A TV3, a més, s'estableix un discurs del ressò internacional que presenta l'independentisme.

El 9 de novembre (9N) de 2014 és la data escollida per la consulta que pren una forma no vinculant després de veure frustrats el intents de convocatòria d'un referèndum pels marcs constitucionals vigents. Hi participen 2.344.828 persones majors de 16 anys, de les quals, un 81,91% (1.897.247 vots) vota per un estat independent (Generalitat de Catalunya, 2014). La consulta compta amb el suport de diferents institucions catalanes, però amb l'oposició de les institucions estatals que obren un recurs judicial de desobediència, malversació i prevaricació. Mentre que el govern català defensa el vot com un principi bàsic de la democràcia, el govern espanyol defensa l'ordre constitucional, oposant així el *dret a decidir* al *deure d'acatar* (Cramerí, 2016). Aquesta oposició argumental obre un debat que va més enllà del caràcter nacional del conflicte, per incloure un debat sobre el funcionament de les institucions estatals i les possibilitats i límits de la participació democràtica.

La celebració de la consulta del 9N com el camí cap a la independència provoca una transformació dels marcs de significat del nacionalisme català, que passa de significar-se com un moviment de defensa de la cultura i llengua catalana a articular-se com un

moviment que amplia la noció de ciutadania i participació democràtica (Clua i Fainé, 2014). Aquesta transformació de significats no es dona sols pel fet de plantejar el referèndum com la via per l'assoliment de la independència, sinó també com una estratègia d'ampliació del suport a l'independentisme que convida a la migració espanyola resident a Catalunya a participar d'aquest projecte polític (Aramburu, 2018). Aquests reemmarcaments, no obstant, no modifiquen l'arrelament cultural a l'independentisme ja que l'ús de la llengua catalana continua sent el principal indicador del suport al projecte secessionista (Miley & Garvía, 2019; Muñoz, 2021).

Després de la celebració de la consulta i la seva suspensió per les institucions espanyoles al gener del 2015, el president Mas convoca unes noves eleccions autonòmiques significant-les com a plebiscitàries. Així doncs, el candidat de CiU encoratja als partits independentistes i les organitzacions civils a conformar una candidatura única per la independència. Aquesta es materialitza amb el partit *Junts pel Sí*, on s'hi presenten conjuntament els candidats de Convergència i Unió amb els candidats d'Esquerra Republicana de Catalunya (ERC), partit històricament d'esquerreres i independentista. A més de persones de diferents organitzacions civils com l'ANC o Òmnium Cultural. Queda fora d'aquesta coalició la Candidatura per la Unitat Popular (CUP) un partit d'extrema esquerra independentista que es desmarca degut a la necessitat de reivindicar la dimensió de transformació social de la independència, més enllà de la qüestió nacional.

La CUP també s'erigeix com una versió diferent de l'independentisme articulant-lo com un moviment contra les elits polítiques i socials tant a nivell estatal com autonòmic. És a dir, es defensa una versió de l'independentisme que s'oposa a l'estructuració vertical de la societat catalana i espanyola més enllà de les diferències nacionals (Ruiz Casado, 2020). La possibilitat de confrontar amb les estructures de poder verticals deixa espai pel sorgiment d'aliances i simpaties tant d'una part del moviment anarquista català (Gutiérrez & Martí Font, 2023) com del feminista (Rodó-Zárate, 2020). Aquest segon veu la creació d'una república catalana com una oportunitat per combatre les injustícies basades en el gènere, la sexualitat, la raça o la classe. En certa manera, la CUP representa institucionalment les reivindicacions de caire social en el moviment del *Procés* que, en alguns moments conflueixen i en altres entren en conflicte amb les posicions de la resta de partits independentistes (Ruiz Casado, 2020). Tot i que l'emmarcament exclusivament territorial i nacional pren força dins *el Procés* (Lo Cascio, 2016), l'existència d'aquestes reivindicacions socials dins l'independentisme amplien i transformen la composició del

moviment en termes de classe, fent del *Procés* un moviment que interpel·la a diferents sectors socials en clau econòmica (della Porta & Portos, 2021).

La Diada de Catalunya de 2015 marca l'inici de la campanya electoral, provocant diferents acusacions dels partits no-independentistes d'apropiació partidista d'aquesta jornada festiva. Aquests es ressalten particularment en les retransmissions estatals (TVE) i prenen un paper secundari en les autonòmiques (TV3). TVE també apunta també a la disminució en la participació en les mobilitzacions independentistes (en unes 400.000 persones, seguint les dades de la guàrdia urbana).

En les eleccions del 27 de setembre d'aquest mateix any, Junts pel Sí guanya les eleccions necessitant del suport de la CUP per tal de poder governar. La investidura d'un president per a la Generalitat esdevé un procés complex de negociació i conflicte entre ambdues candidatures que, en el darrer dia de la data límit, acorden que Carles Puigdemont, membre de CiU, esdevindrà el nou president de Catalunya. Aquest adquireix també el compromís de celebrar un referèndum d'autodeterminació durant el seu mandat.

El 6 i el 7 de setembre de 2017 el parlament català signa la convocatòria del referèndum pel proper 1 d'octubre, aprova la llei del referèndum i la llei de transitorietat jurídica amb la que es faran efectius els resultats obtinguts (324cat, n.d. ; RTVE, n.d.) amb l'absència dels diputats dels partits no-independentistes (PP, Ciutadans i PSC). Això porta a la presentació d'una querrela contra Junts pel Sí per part del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya per prevaricació, desobediència i malversació.

La Diada d'aquell any es retransmet a TV3 com una resposta a "l'ofensiva política i judicial de les institucions espanyoles" on la ciutadania catalana "inequívocament" defensa la celebració del referèndum. En canvi, a TVE es destaca la disminució de participació, destacant la interpretació del govern central que considera aquesta davallada una mostra que "la gent no vol participar d'un referèndum il·legal". Així doncs, podem advertir com es consolida el marc democràtic i el debat sobre les institucions estatals en el context del *Procés*. La imminent celebració del referèndum per l'autodeterminació de Catalunya posa en primer pla els debats sobre els límits de la participació democràtica (della Porta et al., 2017) habilitant l'emergència de noves concepcions de les relacions entre ciutadania i institucions. En aquest sentit, l'independentisme pot articular-se, al menys parcialment, contra la lògica estat-nacional i les formes de participació instituïdes (Martín-Díaz & Cuberos-Gallardo, 2021).

L'1 d'octubre de 2017: Un Punt d'Inflexió

Els dies subseqüents fins a la celebració del referèndum es caracteritzen per un conjunt de conflictes institucionals i mobilitzacions on l'estat espanyol intenta evitar el referèndum català tant per vies legals com mitjançant les forces i cossos de seguretat i, la Generalitat manté la seva voluntat de celebrar-lo. Durant el setembre de 2017 es produeixen registres a la seu de la CUP o a la Conselleria d'Economia i Hisenda per part de la Guàrdia Civil que investiga la preparació del referèndum. Aquests fets provoquen la celebració de diferents concentracions d'oposició a Barcelona que conclouen en l'acusació de sedició dels líders de l'ANC i Òmnium, Jordi Sánchez i Jordi Cuixart, per convocar la concentració. A més, el govern espanyol envia diferents forces i cossos de seguretat de diferents parts de l'estat a Catalunya per tal de garantir l'ordre i evitar el referèndum. Aquests són acomiadats dels seus diferents territoris amb el crit "a por ellos" (El Mundo, 2017).

El 27 de setembre el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya ordena el tancament dels centres electorals per evitar el referèndum. No obstant, en les setmanes anteriors diferents persones s'organitzen als barris, ciutats i viles entorn al que s'anomena Comitès de Defensa del Referèndum (CDR) que s'encarreguen de mantenir obertes les escoles electorals. En aquest clima de tensió judicial i de protestes, es celebra el referèndum d'autodeterminació on aquestes tensions es veuen incrementades.

El cens es declara universal fent possible la votació en qualsevol centre com una forma de respondre als atacs informàtics rebuts i als tancaments de diferents col·legis electorals pels mossos d'esquadra i la policia nacional. En els enfrontaments entre votants i cossos de seguretat resulten ferides 1066 persones (324cat, n.d.). Tot i aquestes operacions policials, el referèndum compta amb la participació de 2,2 milions de persones (un 40,03% del cens) on aproximadament el 90% dona suport a la independència segons les dades de la Generalitat (RTVE, n.d.). Les imatges de les càrregues policials "fan la volta al món" (RTVE, n.d.).

L'1 d'octubre pot considerar-se així un *moment crític* on es transformen els marcs des dels quals el discurs institucional representa l'independentisme (Franco-Guillén & Rubio-Carbonero, 2022). En una anàlisi dels debats del parlament català un mes abans i després del referèndum, Franco-Guillén i Rubio-Carbonero (2022) assenyalen un canvi de discurs on es passa d'arguments sobre la viabilitat de la independència a arguments sobre la seva

legitimitat. A més, aquestes autores assenyalen l'emergència i consolidació dels *marcs antidemocràtics* on els independentistes assenyalen el retrocés democràtic que suposa la resposta de l'estat espanyol i els no-independentistes construeixen el referèndum com un acte contra els acords democràtics constitucionals. El debat públic sobre *el Procés* vira així cap a la (des)legitimació dels procediments amb els que es pretén assolir la independència (Franco-Guillén & Rubio-Carbonero, 2022).

El 3 d'octubre es convoca una vaga general que es presenta com una "aturada de país" per manifestar rebuig contra la violència policial patida durant el referèndum. En aquesta jornada es tallen vèries de les principals carreteres catalanes. El dia culmina amb la retransmissió d'un missatge del rei d'Espanya on aquest condemna la inconstitucionalitat de la votació. La mateixa setmana, associacions contràries a la independència Catalana (com, per exemple, Societat Civil Catalana) convoquen una manifestació en oposició a la celebració del referèndum i en defensa dels marcs constitucionals i la unitat d'Espanya. Aquesta presenta una assistència també multitudinària i compta amb el suport de diferents partits polítics no-independentistes.

El 10 d'octubre el president Puigdemont declara la independència catalana per tot just ajornar-la a l'espera d'un diàleg amb el govern espanyol. El 16 i 17 d'octubre comencen les detencions i entrades en presó dels líders independentistes, començant pels presidents d'Òmnium i l'ANC acusats de rebel·lió, sedició i organització criminal per la convocatòria de mobilitzacions contra els registres a les institucions abans del referèndum. Aquestes dues organitzacions civils fan una crida a l'exhibició de llaços grocs com una mostra de suport cap a les persones exiliades (Nació Digital, 2017). Això provoca l'ús massiu d'aquests símbols per part dels partidaris de l'independentisme tant en l'àmbit quotidià (per exemple, portar un pin amb el llaç groc a la jaqueta), com en l'àmbit institucional (ubicant-los en la façana de la Generalitat) o en l'espai públic (col·locant llaços grocs en diferents parcs). Aquest ús del llaç groc porta a diferents conflictes entre els partidaris de l'independentisme i els qui s'hi oposen, alguns dels quals s'organitzen per "netejar" els carrers i les places, és a dir, treure aquesta simbologia de l'espai públic (Pinho dos Santos, 2021).

En aquest clima de tensió i desconcert, el 27 d'octubre el parlament català declara unilateralment la independència de Catalunya i el govern espanyol activa l'article 155 de la Constitució. Aquest serveix per cessar el funcionament parlamentari autonòmic i, en

conseqüència, el president del govern espanyol convoca eleccions autonòmiques el 21 de desembre d'aquell mateix any.

En els dies que es segueixen, diversos polítics independentistes catalans marxen a l'estranger per evitar l'acusació estatal pels delictes de rebel·lió, sedició i malversació. Entre d'altres marxen: el president, Puigdemont, la secretaria d'ERC, Marta Rovira, o la diputada de la CUP, Anna Gabriel. Altres polítics independentistes són detinguts i empresonats a l'espera de la celebració del judici. Entre aquests hi trobem el vicepresident Oriol Junqueres (membre del partit ERC), el conseller de presidència Jordi Turull (membre de CiU) o la presidenta del Parlament Carme Forcadell (ex-presidenta de l'ANC).

Les institucions judicials espanyoles posen diferents recursos per tal d'aconseguir, sense èxit, l'extradició dels representants polítics catalans en territori europeu. El 21 de desembre del 2017 es celebren les eleccions derivades de l'aplicació del 155 comptant amb una participació històrica (79,09%) (Generalitat de Catalunya, 2017). En aquesta ocasió, els partits independentistes es presenten per separat tot i els esforços de l'antiga CiU per constituir una candidatura unitària. Al no aconseguir-ho, es constitueix aquest sector independentista de dretes com el partit Junts per Catalunya (tant els discursos de les persones entrevistades en aquesta tesi, com diferents estudis sobre *el Procés* consideren que Junts per Catalunya és el partit que substitueix a CiU en l'esfera institucional, vegeu Elias & Franco-Guillén, 2021). El resultat de les eleccions dona la victòria a Ciutadans, un partit antiindependentista que neix uns anys abans en oposició al nacionalisme català, i que aconsegueix 36 escons. No obstant, la suma dels partits independentistes els hi dona la majoria necessària per a governar (>68) amb 34 escons de Junts per Catalunya, 32 escons d'ERC i 4 escons de la CUP.

Després de diferents intents fallits d'investir a Puigdemont com a president reivindicant-lo com "el president legítim", el 14 de maig de 2018, Quim Torra, candidat de la llista de Junts per Catalunya amb una posició marcadament independentista, es investit com a nou president de la Generalitat. El nou govern autonòmic es constitueix per una coalició entre Junts per Catalunya i ERC que compta amb el suport la CUP. Des de la celebració de les eleccions fins a la següent Diada, el setembre de 2018, es donen diferents mobilitzacions contra la presència d'autoritats espanyoles a Catalunya on, a més de la independència, es reivindica la llibertat dels "presos polítics i exiliats".

En aquestes mobilitzacions es detenen també persones de la societat civil, tant amb acusacions de terrorisme (que a dia d'avui han quedat desestimades) com amb acusacions d'alteracions de l'ordre públic. Així doncs, a més de l'entrada en presó dels polítics institucionals, també es dona l'entrada en presó de diferents persones no vinculades a l'àmbit polític formal. Pel que fa a aquestes darrers i en relació a les acusacions per desordres públics, la Generalitat es presenta també com acusació particular, el que es mostra com un funcionament institucional contradictori (Miró, 2020).

Miró (2020) analitza el comportament de les institucions catalanes durant el *Procés* assenyalant que es comporten alhora com agents de protesta i de dissolució d'aquesta. Mentre desafien el funcionament de les institucions estatals tensionant l'estatu quo, pretenen mantenir l'ordre institucional. Aquesta doble intencionalitat les porta a comportaments contradictoris, com recolzar les protestes independentistes a favor dels líders polítics empresonats i perseguir els desordres públics que s'hi generen.

En aquest sentit, l'1 d'octubre i el conjunt d'esdeveniments que desencadena ens brinden un escenari ideal per a l'estudi de la protesta *amb* i *contra* les institucions. Ens mostren tant les possibilitats com els límits de la mobilització de les dinàmiques estatals que, com hem mostrat en un altre lloc, poden oposar-se a l'estatu quo estat-nacional (Pradillo-Caimari & Di Masso, 2022).

El Judici i la Sentència als Líders Independentistes

Des de l'inici del *Procés* al 2012 fins a la celebració del referèndum i els posteriors esdeveniments, el govern central espanyol estava presidit pel Mariano Rajoy (PP). A principis de juny de 2017 es presenta una moció de censura contra ell, argumentada en base als casos de corrupció investigats en el seu partit, impulsada pel PSOE i recolzada pels partits nacionalistes catalans (el Partit Demòcrata Europeu Català, PDeCat, a la dreta de l'eix ideològic esquerra-dreta, i ERC). Aquesta moció suposa la investidura de Pedro Sánchez (PSOE) com a president del govern i obre una nova via de negociació de la qüestió independentista.

No obstant, les reivindicacions i mobilitzacions no acaben amb el canvi de presidència a nivell estatal. L'independentisme continua reivindicant-se mantenint un caràcter pacífic i cívic que posa en dubte el decurs esperat en els cicles de protesta quan es produeixen respostes repressives (della Porta et al., 2019). La retransmissió de la Diada de 2018 tant en TVE com a TV3 la presenten com una jornada multitudinària on es clama la llibertat

dels líders polítics independentistes i es realitzen diferents actes simbòlics contra la repressió rebuda per Catalunya (com per exemple tombar un mur que representa l'estat espanyol). Les xifres d'aquesta Diada continuen sent d'un milió de participants, servint-se de les dades de la guàrdia urbana. En els mesos subseqüents es donen diferents manifestacions en dates clau, com la commemoració de l'1 d'octubre, o durant la presència d'autoritats institucionals espanyoles a Catalunya.

El judici oral s'inicia i es retransmet el 12 de febrer de 2019 i s'allarga fins el 12 de juny d'aquell mateix any. En aquest període hi declaren els acusats i els testimonis tant de les posicions independentistes com els càrrecs governamentals espanyols. Òmnium Cultural inicia una campanya mediàtica on es construeix el judici com "una farsa", impulsant diferents campanyes de recolzament mitjançant la recol·lecció monetària per les despeses judicials i campanyes d'autoinculpació per mostrar el recolzament social al referèndum.

El 9 d'octubre es publica la sentència condemnatòria on s'imputen penes de presó d'entre 13 i 9 anys de presó a 9 dels 12 líders imputats (STS 459/2019). Això provoca una nova onada de mobilitzacions convocades des de la plataforma informàtica de Tsunami Democràtic que actua de forma anònima (Johns, 2021). La primera consisteix en l'ocupació de l'aeroport del Prat. Aquesta provoca el seu tancament per l'aglomeració de gent. Els dies subseqüents (14-18 d'octubre 2019) es donen un seguit de mobilitzacions en les que es produeixen aldarulls que són condemnades per part de l'independentisme i, també, grans marxes per tot el territori català que recuperen l'esperit cívic del *Procés* (Johns, 2021). Aquest conjunt de mobilitzacions obren el debat sobre la radicalització del moviment i la violència, qüestionant així el caràcter eminentment pacífic que se li havia atribuït al moviment fins aquell moment. L'emergència de nous repertoris de protesta, on es produeixen confrontacions amb les forces de seguretat, aldarulls i desperfectes en el mobiliari urbà, provoca un conjunt de tensions dins l'independentisme. Prova d'això en són les declaracions del conseller d'interior Miquel Buch (diputat de Junts per Catalunya) que assenyala als participants d'aquestes mobilitzacions com "grups antisistema" que no formen part de l'independentisme (Esparch, 2019).

Aquestes protestes s'estenen en el temps i es manifesten *amb* les mobilitzacions independentistes. El punt àlgid d'aquestes mobilitzacions té lloc el 18 d'octubre de 2019, dia en el que es convoca una vaga general contra la sentència que culmina amb una manifestació independentista multitudinària i es produeix una "batalla campal" a la plaça

Urquinaona de Barcelona (Betevé, 2020). Com es recull en les observacions etnogràfiques d'aquesta tesi i en les veus de les persones participants, són les generacions més joves les que participen d'aquestes protestes permetent l'emergència d'un relat que les explica com una resposta a la violència policial rebuda en el referèndum de l'1 d'octubre de 2017 i com una expressió del malestar per la situació social de manca d'oportunitats. Aquest segon relat es condensa en el manifest del col·lectiu que s'autoanomena "Generació 14-O" (que assenyala la data d'emergència dels aldarulls) que acampa a la plaça Universitat de Barcelona durant varies setmanes per a visibilitzar els seus malestres i demandes vinculats tant a l'experiència del *Procés* com a la situació social de precarietat generalitzada (vegeu Lorente, 2019).

Durant aquest mes d'octubre es produeixen diverses detencions a les persones participants de les protestes. S'incrementa així la conflictivitat entre l'estat espanyol, les institucions catalanes i les persones que participen de les mobilitzacions. El conjunt d'accions i reaccions institucionals a la sentència no acaben de resoldre el conflicte: s'ha produït una ruptura amb l'estatu quo estat-nacional espanyol però, alhora, la independència no sembla una opció plausible a curt termini (Johns, 2021). El malestar amb les institucions s'estén també a les europees ja que es presenta un descontent generalitzat amb la seva implicació en el conflicte tant per entre aquelles persones que estan a favor de la independència com per les que estan en contra. Per una banda, Europa no reaccionà davant les imatges de la repressió policial del referèndum i no posà cap sanció a Espanya. Per altra, s'han desestimat les ordres d'extradició espanyoles contra els líders independentistes que marxen d'Espanya per evitar la presó. Aquesta situació de malestar davant les institucions provoca l'emergència de relats pessimistes sobre la UE especialment dins els sectors independentistes (Portos, 2020).

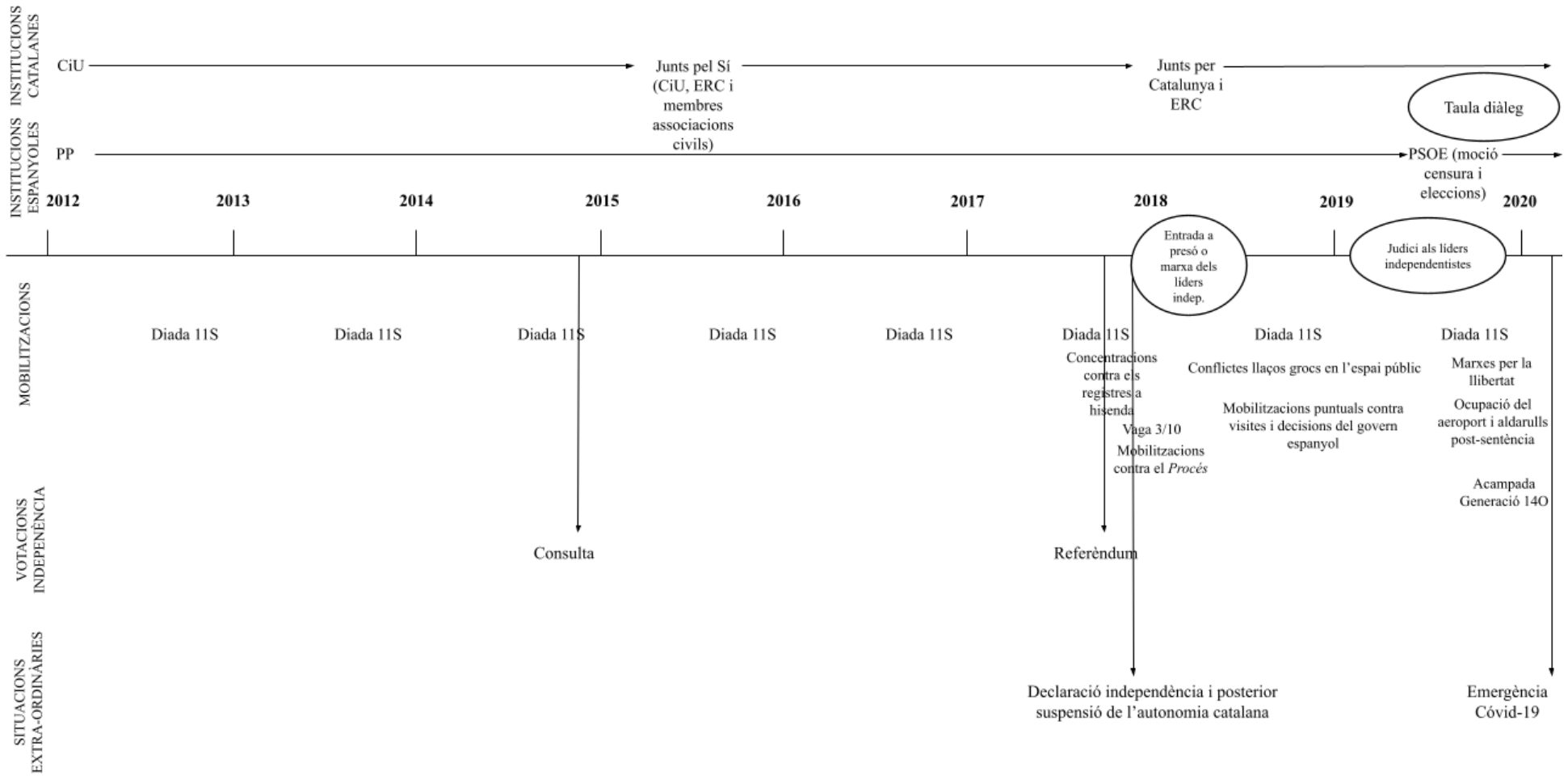
Tota la situació judicial, a més, provoca canvis de tendència en els partits independentistes. Mentre que el "nou" Junts per Catalunya aposta per una estratègia de confrontació amb l'Estat, Esquerra Republicana adopta una posició més pactista i negociadora contribuint a la investidura de Pedro Sánchez al gener de 2020 a canvi d'una taula de diàleg per resoldre la situació catalana. Així mateix, en el decurs d'aquests anys, en el conjunt d'Europa hem assistit a l'emergència de partits d'extrema-dreta amb representacions parlamentàries importants. En el cas espanyol és al 2019 quan VOX irromp al congrés dels diputats estatal amb 24 diputats. L'emergència d'aquestes

tendències polítiques obre nou desafiaments a l'ordre constitucional espanyol (Bonet-Martí & Ubasart-González, 2021).

Per altra banda, no podem menystenir els efectes de la crisi de la covid-19 sobre la vitalitat del moviment independentista. Si la taula de diàleg institucional entre la Generalitat i el govern central marca l'inici del final del cicle de protestes del *Procés* (Bonet-Martí & Ubasart-González, 2021), l'emergència de la pandèmia ho accelera (Johns, 2021). Durant la crisi de la covid-19, es concedeixen indults als líders independentistes empresonats sense que això generi mobilitzacions massives com les de les Diades dels 11 de setembre. Això no implica, no obstant, que l'independentisme català sigui un conflicte resolt, sinó que més aviat dificulta fer prediccions sobre com es poden desencadenar les futures reivindicacions en funció de les conseqüències de la pandèmia, la taula de negociació institucional o les reconfiguracions parlamentàries on ara hi participa també l'extrema-dreta (Franco-Guillén & Rubio-Carbonero, 2022; Johns, 2021).

Figura 1

Síntesi d'esdeveniments en el cicle de protestes independentista (2012-2020)

L'experiència psicosocial de l'independentisme català

Aquest breu recorregut pel *Procés* ens permet reafirmar que aquest moviment sociopolític es pot aproximar com un cicle de protestes (della Porta et al., 2019; Tarrow, 1997) en el que es posen en joc diferents processos psicosocials vinculats a la (re)configuració dels significats nacionals i democràtics.

L'acadèmia nacional i internacional s'ha interessat per aquest moviment independentista, situant-se majoritàriament en enfocaments propis de la ciència política on es s'exploren els canvis institucionals i en les dinàmiques de partits (vegeu Oliveri, 2015; Zambelli, 2015) o s'estudien els perfils socioeconòmics i culturals que recolzen o s'oposen a l'independentisme (della Porta & Portos, 2021; Miley & Garvía, 2019; Muñoz, 2021). Altres conjunts d'estudis sobre moviments secessionistes com el català es centren en el debat sobre la legitimitat i la legalitat dels moviments independentistes, elaborant diferents teories normatives sobre si és possible i desitjable la secessió en funció del context (vegeu, per exemple, Miller, 2021; Requejo & Sanjaume-Calvet, 2021).

En tota aquesta literatura la dimensió psicosocial del *Procés* s'adverteix (al·ludint a les identitats nacionals, als interessos econòmics o a les percepcions ciutadanes) però queda gairebé inexplorada. A continuació presento els principals assenyalaments a processos psicosocials presents en els estudis sobre el cicle de protestes del *Procés* justificant així la necessitat de recerques que aprofundeixin en l'experiència subjectiva d'aquests fenòmens socials complexos.

Processos psicosocials en els posicionaments independentistes

Pel que fa a les explicacions sobre l'emergència de l'independentisme, Oliveri (2015) n'assenyala als processos institucionals mitjançant els quals es construeixen les identitats subnacionals des de les quals es reivindica la secessió. Aquest autor emfatitza la dimensió institucional a l'hora de mobilitzar una identitat catalana diferenciada de l'espanyola. Aquest sentit de pertinença a la comunitat nacional s'expressa sobretot en l'ús de la llengua catalana que esdevé un element clau per a comprendre el suport a l'independentisme (Miley & Garvía, 2019; Muñoz, 2021). No obstant, aquesta dimensió identitària per sí sola no explica l'emergència del moviment del *Procés* (Dowling, 2017; Serrano, 2013).

Així doncs, estudis com el de Dono et al. (2021), on s'indaga sobre quins són els factors psicològics individuals que motiven la participació en les protestes independentistes, no

permeten comprendre el per què emergeix la protesta independentista en aquest moment. Aquests autors mostren que participar del cicle de protestes del *Procés* està correlacionat amb la identitat catalana quan la persona presenta un posicionament independentista. En canvi, si la persona no es posiciona com independentista però participa de les mobilitzacions aquesta participació correlaciona amb presentar valors de solidaritat. Encara que aquest estudi ens mostra la variabilitat de les motivacions en la participació *dins* les protestes del *Procés*, no atén als significats que se li atribueixen a aquests factors. Què vol dir ser català? Què vol dir ser solidari? El psicològic s'entén així com una experiència interna amb un significat propi independent del context que pot expressar-se en les protesta. Baix aquesta assumptió es desatén als processos de construcció de significats propis de la protesta (Billig, 1995a; Jasper & McGarry, 2015; Melucci, 1995) on les identitats prenen nous significats i obvia també el seu caràcter contextual.

La identitat catalana, a més, té rellevància dins Catalunya des de molt abans del *Procés* (vegeu Crameri, 2000; Fontana Lázaro, 2014; Johnston, 1994; Keating, 1996), per tant, per a comprendre les protestes del *Procés* necessitem atendre tant a les dinàmiques contextuals en diferents nivells, autonòmiques, estatals i globals (Dowling, 2017). I, també, als processos de reconstrucció dels significat de la catalanitat que, com han assenyalat Clúa i Fainé (2013) o della Porta i Portos (2021), amb l'emergència d'un moviment independentista multitudinari s'ha transformat servint-se de marcs més democràtics i basats en la participació ciutadana. Per tant, per no caure en idees preconfigurades és essencial advertir què signifiquen els conceptes amb els que es defineixen els grups en conflicte en cada context (Fine, 2018).

A banda de la identitat nacional, els estudis sobre secessionisme han assenyalat com aquests moviments es basen en la construcció de greuges compartits. Aquests greuges poden ser de caràcter cultural (protegir la cultura nacional de la seva desaparició), econòmic (diferencials econòmics entre la comunitat nacional i la resta de l'estat) o polítics (relacionats amb els drets que es tenen en la comunitat política) (vegeu Elias & Franco-Guillén, 2021). En l'independentisme català aquesta construcció de greuges per part del discurs polític institucional dels partits secessionistes es basa, fonamentalment, en els greuges polítics i la negació estatal del dret a l'autodeterminació (della Porta et al., 2017; Elias & Franco-Guillén, 2021). I, de forma menys accentuada, en els greuges econòmics que prenen diferents connotacions en funció de si el partit nacionalista és d'esquerres (reivindicació de l'ampliació de les mesures socials) o de dretes (construcció

d'una Catalunya pròspera econòmicament) (Elias & Franco-Guillén, 2021). El primer discurs es va fer més prominent després de l'1 d'octubre on els debats parlamentaris passen de discutir sobre la viabilitat i la forma organitzativa d'una Catalunya independent, per a centrar-se en la legitimitat del procés independentista (Franco-Guillén & Rubio-Carbonero, 2022). Així doncs, i contradient assumpcions sobre el culturalisme del secessionisme, l'independentisme català gairebé no es centra en la reivindicació cultural de la catalanitat i l'argument dels greuges econòmics passa a un segon pla en el decurs del moviment (Elias & Franco-Guillén, 2021). Aquest reemmarcament del debat institucional en un conjunt de discursos sobre els greuges i drets polítics, no implica la desaparició ni de les identifications nacionals en clau cultural (Miley & Garvía, 2019; Muñoz, 2021) ni dels arguments econòmics (Munõz & Tormos, 2015).

A més d'aquests *marcs de diagnòstic* amb els que es dona significat a la situació catalana, en el *Procés* també hi trobem *marcs de pronòstic* que no es centren tant en els greuges rebuts, sinó en la construcció de la independència com l'oportunitat de reconfigurar el funcionament institucional (della Porta et al., 2017). Aquestes construccions apriorístiques del futur poden actuar per orientar les solucions a un conflicte (Basta, 2018, 2020) o per construir un futur esperançador que anima a votar per l'independentisme (Elias & Franco-Guillén, 2021). En certa forma, els moviments independentistes s'articulen actualment com una promesa de futur. En el cas de l'independentisme català, aquests marcs orientats a construir una Catalunya independent desitjable són més prominents en el discurs institucional que els marcs que assenyalen els greuges rebuts, on els principals discursos s'articulen entorn la qualitat democràtica del "nou estat" (Elias & Franco-Guillén, 2021). L'independentisme esdevé així una manera de tornar a començar un projecte "institucional" en un context més ample on les "antigues" institucions polítiques han perdut el seu encant.

El conjunt d'estudis presentats en aquest apartat posen en relleu diferents qüestions psicosocials respecte l'independentisme català. La identitat catalana continua jugant un paper rellevant per a comprendre el moviment que, al mateix temps, la (re)significa a través del seu emmarcament en discursos democràtics. Aquests discursos democràtics són prominents en el debat parlamentari sobre la independència on les discussions es centren en legitimar el moviment en base als supòsits de participació democràtica. No obstant, manquen estudis que atenguin a com la població local construeix l'independentisme i la seva participació en aquest moviment per entendre les articulacions que es donen entre

les diferents demandes i com, per exemple, s'estableixen llaços entre el nacionalisme i les reivindicacions de drets polítics i millores socials i econòmiques.

Processos psicosocials en els posicionaments no-independentistes

Per altra banda, cal considerar que els cicles de protesta i, en general, qualsevol mobilització, no poden entendre's si no atenem a les dinàmiques que es generen amb altres actors. Les respostes de l'estat-nació esdevé així un actor clau (Tilly, 2006) al igual que ho són els moviments d'oposició (Tarrow, 1997). Tot i aquesta rellevància tant de la resposta institucional com dels contramoviments, hi ha pocs estudis en el marc del *Procés* que atenguin a les accions i discursos del no-independentisme.

Entre les excepcions hi trobem alguns treballs que analitzen el comportament institucional de l'estat espanyol. Cetrà i Harvey (2018) apunten que l'oposició rotunda al referèndum respon a un conjunt d'interessos dels partits polítics que, en el context espanyol, es beneficien de les construccions unitàries de la nació espanyola. Els autors comparen la situació institucional amb el cas escocès, on les configuracions parlamentàries específiques i el context cultural afavoreixen el suport institucional britànic al referèndum. Per tant, Cetrà i Harvey (2018) assenyalen el caràcter contingent, estratègic i culturalment situat de l'oposició als referèndums d'autodeterminació.

Bernat i White (2020) també es proposen comprendre la resposta de l'estat espanyol al referèndum. Per fer-ho es serveixen del concepte de postfeixisme explicant així una resposta estatal basada en l'enviament de les forces i cossos de seguretat a Catalunya. Aquests autors argumenten que hi ha una transformació i un manteniment de diferents estructures estatals i culturals franquistes (com és per exemple la composició del tribunal constitucional o la jerarquització nacional on les designacions regionals són acceptables sempre i quan es subordinin a la nació espanyola) que s'activen en el moment de donar resposta al referèndum català. En aquest sentit, l'ombra del franquisme continua vigent en la de defensa de la unitat estat-nacional espanyola.

Compte Nunes (2021) analitza aquesta resposta estatal centrant-se en els discursos sobre el referèndum del rei i el president del govern (Mariano Rajoy), considerant-los com els *discursos de l'estat*. L'autor mostra la rellevància del discurs legalista "apolític" com a resposta al referèndum, on es presenta l'estat com un actor polític neutre que mira de pal·liar la "irracionalitat" i "il·legalitat" del moviment sobiranista. Aquesta legalitat apolítica s'assimila a la definició de democràcia. És a dir, es genera un relat

deslegitimador del referèndum en base a una concepció legalista de la democràcia. A més, aquest relat presenta un caràcter estratègic ja que actua com una forma d'invisibilització dels interessos en mantenir l'estatu quo estatal obviant que el comportament estatal o ciutadà s'ha d'ajustar als principis democràtics i als drets humans i no a una defensa inqüestionable de la legalitat (Compte Nunes, 2021). Aquest argument legalista de l'estat espanyol també és assenyalat per Crameri (2016) i per Pradillo-Caimari i Di Masso, (2022), en aquest darrer cas en els arguments quotidians contra l'independentisme.

Finalment, Pinho dos Santos (2021) es centra en el comportament dels moviments constitucionalistes de les persones que s'oposen al referèndum. L'autora assenyalava que les pràctiques d'aquests col·lectius pretenen neutralitzar la rellevància del nacionalisme català en l'esfera pública. Tot i que per a l'autora aquestes pràctiques es basen en la reivindicació d'elements nacionals com la constitució, s'oposen a un nacionalisme català imperant, articulant-se *amb* i *contra* el nacionalisme. En altres paraules, no es reivindiquen per imposar un nacionalisme espanyol sinó per apaivagar el conflicte nacional. No obstant, aquesta lectura es contraposa a la interpretació que fa López Bofill (2019) sobre l'ús de l'argument constitucional. Aquest autor entén que apel·lar a la constitucionalitat per oposar-se a les reivindicacions multitudinàries de l'independentisme esdevé una forma de superposar la nació espanyola als principis democràtics i els valors liberals de participació política.

Aquests diferents estudis mostren la complexitat argumentativa del moviment contra la independència i com aquest mobilitza també marcs democràtics i nacionals. Es posa de manifest que en el *Procés* es (re)significa també l'espanyolitat i que atendre a les diferents respostes al moviment independentista ens permet comprendre com s'articulen els diferents pols discursius en context de conflicte a més de les dinàmiques que s'estableixen entre aquests. En poques paraules, els processos de protesta no sols mobilitzen i afecten a les persones que hi participen sinó a les persones que comparteixen aquell context.

Tot i que hi ha una polarització de posicionaments entorn a la independència de Catalunya (es vol o no es vol ser un estat independent), les persones poden presentar posicionaments *moderats*. Balcells i Kuo (2021) estudien precisament les persones que es situen en aquest espectre intermedi per mostrar que presenten preferències cap a una major autonomia sense arribar a la independència. A més, a diferència dels posicionaments més independentistes s'oposen a la unilateralitat i, a diferència dels posicionaments

antiindependentistes més extrems mostren desacord vers les accions del govern central per evitar el referèndum. Aquest estudi posa de manifest la necessitat d'atendre també a aquestes posicions moderades per tal d'evitar lectures excessivament polaritzades atenent a la variabilitat argumentativa dels conflictes secessionistes. S'evidencia també que els posicionaments no-independentistes no són homogènis ni necessàriament completament antiindependentistes. Per aquest motiu, al llarg de la tesi utilitzo primordialment la distinció d'independentisme i no-independentisme incloent, en aquest segon terme, la varietat de posicionaments que no recolzen la independència catalana.

Atendre a l'experiència psicosocial situada del *Procés*

El conjunt d'estudis presentats posa en relleu el caràcter contextual de les experiències psicosocials (defensar la independència de Catalunya o la unitat nacional espanyola mobilitzen diferents significats culturals i contextuals de la nació, de la democràcia, de la identitat i de la ideologia) a la vegada que il·lustren la seva rellevància en el conflicte polític del *Procés*. No obstant, no aprofundeixen en les configuracions específiques que prenen els processos psicosocials en aquest context concret.

Per a comprendre com els cicles de protesta, concretament el *Procés*, provoquen transformacions subjectives en les que es modifiquen les formes amb les que les persones signifiquen qui són i en quin món viuen, s'ha de considerar la complexitat, la multifactorialitat i la contextualitat dels moviments secessionistes (Dowling, 2017). Per això esdevé necessari explorar també l'experiència subjectiva atenent a la seva historicitat i al seu paper constitutiu i constituent dels moviments sociopolítics (Hook, 2005).

En aquesta tesi em proposo analitzar els processos de subjectivació política propis d'aquest moviment per centrar-me en les reconfiguracions de l'experiència subjectiva en situació. Aquesta visió contextualitzada del psicològic ens permet una comprensió profunda dels fenòmens polítics dels nostres temps, il·luminant el caràcter sociohistòric de l'experiència i, alhora mostrant la *complexitat psicològica* dels conflictes polítics. Específicament, en la tesi exploro com les persones que resideixen a Catalunya signifiquen l'independentisme i la seva (no) participació en les mobilitzacions, atenent als diferents posicionaments ideològics i nacionals (dels marcadament independentistes als marcadament antiindependentistes, passant pels posicionaments moderats). En el conjunt del manuscrit mostro que atendre a aquesta experiència política quotidiana ens permet advertir com els moviments secessionistes responen a les dinàmiques locals,

nacionals i globals dels seus temps i ens permeten comprendre la complexitat ideològica de les reivindicacions nacionalistes.

2. Fonaments teòrics de la recerca

2.1 Aproximacions psicosocials als processos de transformació i canvi societal

Com hem vist en el capítol anterior el *Procés* català es presenta com un fenomen complex on hi conviuen diferents factors, interpretacions i processos. Dowling (2017) assenyala, entre d'altres, la mobilització de la identitat nacional catalana subjecte a processos de construcció històrica, la crisi global del 2008 o les tensions entre l'estat espanyol i el govern català vers l'estatut d'autonomia, per explicar l'emergència de l'independentisme com un moviment de masses. Zambelli (2015) analitza el paper de les institucions estatals com agents que poden afavorir els processos de protesta. Clua i Fainé (2014) entén el moviment en la direcció oposada (*bottom up*) i Crameri (2015) apunta a la complexitat estructural del moviment assenyalant el paper de les organitzacions civils en l'èxit del moviment.

Ruiz Casado (2020) mostra la confluència i els conflictes entre diferents construccions del poble català que poden prendre significats més nacional-culturals o articular oposicions entre les elits i les persones corrents. Els significats nacionals prenen així noves i diferents interpretacions al ser emmarcats en retòriques democràtiques sobre els drets i la participació ciutadana (Clua i Fainé, 2014; della Porta & Portos, 2021). A més, la política institucional també pren una altra dimensió. Com mostra Miró (2020) les institucions catalanes actuen alhora com un agent de protesta i com un agent que vol preservar l'estatu quo institucional, generant diferents tensions sobre el seu paper en el moviment independentista.

Aquest conjunt d'actors i dinàmiques implicades en *el Procés* fan que el consideri un cicle de protestes (della Porta et al., 2019) i un procés de canvi soci(et)al però no pròpiament un moviment social¹ ja que la dimensió institucional juga un paper clau en les dinàmiques de protesta. Per això, al llarg de la tesi utilitzo els termes “cicle de protestes” o “moviment sociopolític” per evitar confusions conceptuals. En aquest capítol presento diferents aproximacions al canvi soci(et)al i a la protesta (moltes de les quals es

¹ Prenent la definició de Snow et al. (2019) trobem que els moviments socials s'entenen com a “col·lectivitats que actuen amb cert grau d'organització i continuïtat fora dels canals institucionals i organitzatius amb l'objectiu de desafiar o defensar l'autoritat existent, ja sigui de base cultural o institucional, en el grup, l'organització, la societat, la cultura o l'ordre mundial del que formen part” (p. 10, traducció pròpia).

deriven de l'estudi dels moviments socials) per a proposar una perspectiva psicopolítica crítica que ens permeti comprendre la complexitat del moviment independentista català.

L'Estudi del canvi i la transformació societal

Reproducció i canvi

La vida social implica necessàriament un conjunt de normes i patrons d'interacció (regulats explícitament o no) que passen a formar part del comportament habitual de les persones d'una societat concreta permetent una experiència de familiaritat, estabilitat i ordre. Intuïtivament sabem com comportar-nos en un supermercat, en un sopar de nadal o en una jornada electoral on hem de decidir quins seran els nous representants polítics. En el nostre dia a dia, per tant, reproduïm les configuracions particulars d'un moment sociohistòric concret o, el que és el mateix, ens comportem com si el futur anés a ser igual que el passat. No obstant, aquesta expectativa (que ens funciona en la majoria de situacions socials) no sempre s'acompleix. La vida social implica també disruptions, canvis i transformacions. Moments o períodes on es modifiquen les normes i els patrons socials. Aquestes disruptions del ritme quotidià poden presentar els seus propis patrons (per exemple, un divorci o la mort d'un familiar) o bé poden suposar un trencament amb els patrons establerts generant la necessitat que s'instaurin noves normativitats (per exemple, l'emergència de la pandèmia de la covid-19 ha suposat la introducció de diferents pràctiques com l'ús de mascaretes en l'espai públic per tal d'evitar els contagis).

Així doncs, la vida social es configura entre dinàmiques de reproducció i de canvi. Els estudis clàssics sobre psicologia social han mostrat interès sobre aquestes dinàmiques. Trobem diferents estudis que mostren com es reproduceix l'ordre social atenent als processos de creació de normes socials (Sherif, 1936), als processos mitjançant els quals es produeix conformitat (Asch, 1951) o l'obediència a les autoritats (Milgram, 1963). Altres estudis psicosocials s'han centrat en explorar el canvi i la transformació assenyalant els processos d'influència de les minories actives en el conjunt de les societats (Moscovici, 1980) o interessant-se per les dinàmiques psicològiques pròpies dels moviments socials (Klandermans, 1992; van Stekelenburg & Klandermans, 2017) i les seves interaccions amb altres grups (Drury & Reicher, 2000).

En els darrers trenta anys es pot observar un interès incrementat en l'estudi del canvi social des de la psicologia, possiblement derivat de les transformacions socials, polítiques i tecnològiques esdevingudes (vegeu Smith et al., 2019). Entre els diferents fenòmens

relacionats amb el canvi social hi trobem les pràctiques de protesta i mobilització on s'impugnen algunes dimensions de l'ordre establert a través de l'acció col·lectiva.

Aquestes pràctiques reivindicatives (*contentious*) on s'expressa més o menys oposició a l'estatu quo s'han incrementat i ampliat el seu llenguatge en la darrera dècada (Tarrow, 2022). En el context Europeu no sols els moviments socials (antiausteritat, feministes, etc.) juguen un paper polític central (Flesher Fominaya & Feenstra, 2020), sinó també l'emergència de reivindicacions nacionalistes per part de regions perifèriques com Catalunya o Escòcia (Cetrà & Liñeira, 2018; Keating, 2013). Així, el *Procés* independentista català esdevé un moviment sociopolític que ens permet estudiar els processos psicosocials implicats en el canvi i la transformació social ja que la reivindicació secessionista s'expressa en forma de mobilitzacions multitudinàries i diferents repertoris de protesta, (re)significa la nació i, a un nivell més macro, pot entendre's com a part del reajustament dels estats-nació als marcs europeus (Keating, 2013).

De l'estudi del canvi social al canvi societal

El canvi societal i les transformacions subjectives

Cal considerar que el canvi social no és un fenomen aïllat sinó que generalment es produeix “pels mateixos factors que produeixen la continuïtat” però en quantitats, qualitats o interaccions diferents (Calhoun, 2000, p. 2642, *traducció pròpia*). És a dir, s'estableix un contínuum entre reproducció i canvi. A més, el canvi social es dona a diferents nivells de realitat. Com proposa Durrheim (2014) entenc el canvi social com “les alteracions en l'estructura social que impliquen institucions, valors i rutines pràctiques i de pensament d'aquella societat” provocant “alteracions fonamentals en com viu la gent, les seves pràctiques, i el conjunt de la infraestructura psicològica que fa la vida social possible, incloent-hi lleis, tecnologies, formes d'intercanvi i subjectivitats” (p. 1767, *traducció pròpia*). Així doncs, per estudiar el canvi social cal prendre una perspectiva que englobi aquests diferents nivells de realitat.

Tot i que aquesta definició respon al concepte de canvi social presentada a l'*Encyclopedia of Critical Psychology* (Teo, 2014), quan la literatura psicosocial tracta aquest fenomen acostuma a referir-se a l'anàlisi de les relacions intergrupals on el context sociohistòric queda fora del focus d'interès (Howarth et al., 2013; Smith et al., 2019). Per tal d'emfatitzar la inclusió del context en l'anàlisi i especificar que aquest té en compte la

relació del subjectiu amb les dinàmiques socials més enllà de les interaccions concretes, Howarth et al. (2013) i Smith et al. (2019) proposen parlar de *canvi societal*. Tenint en compte que la definició de Durrheim (2014) abraça diferents nivells de realitat, referiré la seva concepció del canvi social com a canvi societal. És a dir, quan l'estudi del canvi tingui en compte el context d'emergència presentant les transformacions psicològiques com a processos sociohistòricament situats parlaré de canvi societal. En canvi, quan els estudis aproximïn (quasi) exclusivament les dinàmiques intergrupals utilitzaré el terme canvi social. Aquesta tesi pretén contribuir als estudis psicosocials sobre el canvi societal explorant els processos de subjectivació política propis del *Procés* independentista català.

Estudiar el canvi societal implica atendre diferents nivells de realitat entenent el canvi com el resultat de la “interacció dinàmica entre canviar les ments i canviar les circumstàncies” (Durrheim, 2014, p. 1769, *traducció pròpia*). Per tant, la dimensió psicològica i el seus contextos no són separables sinó que requereixen de ser aproximades conjuntament per tal de comprendre com i quan es produeix el canvi. Des d'aquesta perspectiva l'experiència subjectiva pren un caràcter processual que actua com a punt d'assemblatge de les condicions sociohistòriques i polítiques (Blackman et al., 2008). S'entén així que el nostre món psicològic expressa les tensions i dinàmiques del context històric que li ha tocat viure. Aquesta expressió, al seu torn, és també productiva atès que quan esdevenim subjectes dels nostres temps, adquirim la capacitat d'incidir sobre ells (Butler, 2001).

En resum, el canvi societal suposa un conjunt de transformacions subjectives. El terme transformació, en la literatura psicològica, acostuma a estar lligat als processos de creixement personal on la persona experimenta un canvi en la seva condició i caràcter (DeLoach & Young, 2014). No obstant, si el psicològic i el societal són aproximats alhora, la distinció transformació i canvi esdevé irrellevant. Estudiar la transformació subjectiva des d'una perspectiva societal implica atendre a les diferents dimensions dels processos de canvi. Per tant, utilitzaré canvi i transformació com a termes sinònims.

El canvi societal en els moviments sociopolítics nacionalistes

El context de les protestes

Aquesta concepció societal del canvi aplicat als estudis sobre els moviments sociopolítics permet evitar l'omissió analítica del context que ha dificultat la comprensió de la interacció dels moviments de protesta amb el context en el que emergeixen, caient en

perspectives movimiento-cèntriques (Ancelovici, 2021; McAdam & Tarrow, 2019). El focus exclusiu en les interaccions dins el moviment ha permès generar coneixement sobre *el perquè* i *el com* de la protesta però ha deixat sense resposta la pregunta sobre *el quan* del moviment (Ancelovici, 2021; Livingstone, 2014).

Entendre els contextos de la protesta permet desenvolupar perspectives més complexes on emergeixen els interessos dels diferents grups socials, on alguns guanyarien amb el canvi que es proposa mentre que d'altres es veurien perjudicats, mostrant així el caràcter polític dels processos de canvi (Howarth et al., 2013). Aquesta incorporació del context en l'anàlisi és essencial per entendre també les dinàmiques de poder que estan en joc en qualsevol camp empíric (Howarth et al., 2013). Per tant, ens exigeix una anàlisi necessàriament ètica i políticament compromesa amb les distribucions de forces que es tensionen en els processos de canvi societal. En aquest sentit, la tasca analítica no és merament descriptiva sinó que pressuposa quines articulacions i dinàmiques socials esdevenen desitjables i quines no (Durrheim, 2014), fent del canvi societal tant *objecte* com *objectiu* de la recerca (Howarth et al., 2013, p. 365).

Canvi societal ràpid

Cal tenir en compte que els moviments sociopolítics com *el Procés* no són qualsevol tipus de canvi societal. L'independentisme català com a moviment multitudinari irromp en l'escena pública a través de manifestacions massives l'any 2012. No es tracta doncs de la transformació progressiva de les dinàmiques de qualsevol societat, sinó més bé d'un procés que genera una interrupció. Podem parlar així d'un procés de *canvi societal ràpid*, entès com aquell que es dona en un curt període de temps produint transformacions qualitatives que catalitzen la modificació de les pràctiques i els significats establerts (Smith et al., 2019).

Aquestes (re)construccions de significat són, precisament, el focus de la present tesi. És a dir, parteixo de la complexitat pròpia d'un context particular (Howarth et al., 2013), el del *Procés*, per a comprendre els processos de transformació subjectiva que li són propis, contribuint a generar coneixement sobre el paper i la forma que pren el psicològic en el canvi societal ràpid.

Un moviment sociopolític nacionalista

L'independentisme català és també un moviment sociopolític nacionalista en tant que el conjunt de protestes que el configuren giren entorn a la demanda d'un estat català. S'hi

reprodueix així, el principi nacionalista assumint que cada comunitat nacional ha de tenir la seva pròpia organització política estatal (Gellner, 1983). Per tant, el *Procés* pot entendre's com un moviment sintònic a la lògica estat-nacional. No obstant, els moviments nacionalistes presenten moltes més complexitats on la demanda nacional pot prendre diferents articulacions i reivindicacions que poden oposar-se, paradoxalment, a aquesta lògica estat-nacional (Johnston, 2019; Martín-Díaz & Cuberos-Gallardo, 2021; Sanjaume et al., 2023).

El naixement del nacionalisme es situa en l'època moderna quan es passa de les institucions feudals als estats-nació, que fan de la nació la base per l'organització política formal (Anderson, 1983; Gellner, 1983). Com a base de l'estat, la nació presenta un caràcter i funció històrica delimitant qui pot participar o no de les decisions polítiques institucionals. La constitució dels estats-nació té efectes tant estructurals (progressivament s'instal·len règims democràtics basats en l'elecció de representants polítics i la separació dels poders legislatius, executius i judicials), com psicològics (la pertinença, les creences ideològiques o la capacitat d'incidir, l'agència). Així, les nacions poden entendre's com *comunitats imaginades* que presenten llaços de solidaritat entre els qui pertanyen a tal nació, encara que aquestes persones no es coneguin entre elles, assumint a la vegada que la nació és sobirana per decidir sobre les seves condicions estructurals (Anderson, 1983). En aquest sentit, la nació esdevé profundament psicològica generant un correlat identitari i afectiu basat en la pertinença a una comunitat nacional particular que alhora dota a la persona de capacitat d'acció dins aquesta. El sentiment nacional esdevé central per a comprendre la potència mobilitzadora del nacionalisme (Anderson, 1983; Gellner, 1983; Smith, 2001).

En el context europeu dels darrers anys, el nacionalisme torna a jugar un paper clau en el debat polític institucional, especialment per l'emergència de partits d'extrema dreta que mobilitzen una representació homogènia i xenòfoba de la nació (Antonsich, 2020). Provocant que qualsevol manifestació nacionalista sigui interpretada com una expressió de valors il·liberals (Requejo & Sanjaume-Calvet, 2021). No obstant, la nació és un concepte làbil que pot articular-se entorn a diferents objectius polítics que històricament s'ha prestat a distintes funcions dins l'estat (Calhoun, 2017; Hobsbawm, 1992; Reicher & Hopkins, 2001a). Mentre que en la primera meitat del segle XIX el nacionalisme va jugar un paper clau per estendre la participació democràtica i ampliar els drets de les persones, a partir del 1870 passa a constituir-se com una retòrica basada en les diferències

culturals, en la construcció d'una homogeneïtat lingüística i racial que permet assenyalar els “enemics” interns i externs (Hobsbawm, 1992). Aquesta variabilitat històrica dels usos de la nació i el nacionalisme evidencia la necessitat d'atendre a les articulacions concretes que pren la reivindicació nacional (Antonsich, 2020).

En els moviments independentistes del context europeu actual, el cas català o l'escocès mobilitzen la dimensió nacional com un element central del debat polític, atorgant-li diferents significats (vegeu della Porta & Portos, 2021; Hennebry-Leung & Bonacina-Pugh, 2019; Pradillo-Caimari et al., 2023). Per tant, en els estudis sobre les reivindicacions secessionistes esdevé necessari defugir de concepcions reificades i prejudicades que entenen la mobilització de la nació com un moviment sempre contrari als valors democràtics, per a realitzar estudis empírics que ens permetin advertir les especificitats de cada context i moviment (Requejo & Sanjaume-Calvet, 2021; Sanjaume-Calvet et al., 2023).

Les nacions mobilitzades o protestes de caire nacionalista poden emergir així tant des d'estats-nació constituïts com des de minories nacionals que no compten amb institucions polítiques pròpies (Johnston, 2019). El nacionalisme pot articular-se alhora *dins* i *contra* la lògica estat-nacional que n'exclou les minories. En cadascuna d'aquestes rearticulacions les fronteres nacionals es (re)dibuixen fent que determinades col·lectivitats passin o no a formar part de la nació reivindicada i, en conseqüència, puguin o no participar en igualtat de condicions dels drets i la capacitat de decisió sobre l'estat.

Aquestes dinàmiques de pertinença o no a un col·lectiu nacional es manifesta la dimensió psicosocial en els conflictes de caire nacionalista. Des d'una lectura psicosocial de les identitats nacionals, s'ha mostrat com aquestes poden presentar diferents significats que tracen unes fronteres de pertinença més definides o menys (McNicholl et al., 2019) així com la seva adscripció a projectes polítics específics (Reicher & Hopkins, 2001a) fent inseparable la qüestió psicològica de la política. Aquesta expressió psicològica nacional, a més, pot prendre diferents textures més enllà de les identitats com són els afectes o les pràctiques (Verkuyten & DeWolf, 2002).

Tot i que els afectes nacionals formen part del dia a dia de la política formal occidental, també són un focus de deslegitimació basat en una significació irracional (Billig, 1995b) que posa en entredit la imatge canònica del subjecte polític com un ésser racional (Clarke

& Newman, 2019). És a dir, el nacionalisme esdevé una categoria que acostuma a utilitzar-se *contra l'adversari polític, contra els altres* (Billig, 1995b). No obstant, els estats nació establerts també presenten un funcionament nacionalista (Brubaker, 1992) que pot passar in advertit per la seva imbricació en el sentit comú contemporani.

Billig (1995b) proposa distingir entre el funcionament *calent* del nacionalisme, aquest que té una reivindicació política explícita, i el nacionalisme *banal*, aquell inscrit en pràctiques quotidianes que ens passen desapercebudes. Aquest nacionalisme banal s'associa als estats-nació establerts que es reproduïxen en el dia a dia i s'expressa per exemple en l'ús de dítics (nosaltres-ells, aquí-allà), en les competicions esportives o en la retransmissió del temps meteorològic (Billig, 1995b). En aquests diferents escenaris se'ns recorda la nostra pertinença nacional i aquesta ens passa desapercebuda. En el nostre dia a dia, parlem, escollim, performem i consumim la nació de forma banal o reivindicant-la explícitament (Fox & Miller-Idriss, 2008). Per tant, quotidianament experiencem la nació en aquestes diferents vessants (Skey & Antonsich, 2017). Aquesta reproducció quotidiana de la nació, és la que permet, precisament, l'emergència dels moviments i les demandes nacionalistes (Calhoun, 2017).

Des d'aquesta doble lectura, calenta i banal, entenem la dimensió micro i psicològica de la nació: som éssers nacionals atès que vivim en un món organitzat en estats-nació (Billig, 1995b). I, ahora, podem anar més enllà d'entendre la nació en els marcs de l'estat i la política institucional (Skey & Antonsich, 2017). No obstant, aquest caràcter micro i quotidià de la nació no explica per si sola els processos de mobilització nacionalistes (Johnston, 2019). Per a comprendre'ls cal atendre a les dinàmiques interaccionals entre col·lectivitats nacionals i les dinàmiques sociològiques i globals més amples com, per exemple, la distribució dels mercats laborals o les dinàmiques econòmiques (Johnston, 2019). A més, el context europeu actual també ha afavorit una transformació dels significats nacionals i l'emergència de demandes de diferents tipus tant de caràcter transnacionals com dels nacionalismes sense estat (Jordana et al., 2019). Els referèndums d'autodeterminació de Escòcia i Catalunya en són els dos exemples paradigmàtics.

Els moviments secessionistes tensionen el funcionament banal de les nacions utilitzant de forma reivindicativa símbols nacionals que, en altres contextos queden fora del debat polític en tant que ens passen in advertits (Fox, 2017). Al mateix temps, aquestes reivindicacions provoquen l'emergència d'un treball de restauració de l'ordre nacional

banal (Fox, 2017). És a dir, en els moviments nacionalistes l'experiència banal de la nació no desapareix sinó que es reorganitza. L'expressió de protesta de les nacions ha sigut menys explorada en la seva experiència psicosocial (Johnston, 2019). Aquesta tesi contribueix així a generar coneixement sobre la vessant subjectiva de les reivindicacions nacionalistes.

Encara que aquestes reivindicacions nacionalistes catalanes han format part del dia a dia de les persones que viuen a Catalunya des de molt abans de l'inici del *Procés* (vegeu Crameri, 2000; Johnston, 1994), hi ha pocs estudis sobre com s'articulen les demandes independentistes a la Catalunya del *Procés* (amb l'excepció dels estudis de Clua i Fainé (2014) o della Porta et al., 2017, 2019). Les reivindicacions *calentes* de la nació catalana conviuen amb símbols i pràctiques *banals* que es deriven de la constitució d'Espanya com un estat amb comunitats autònomes on hi conviuen diferents nacionalitats amb institucions i llengua pròpia (Crameri, 2000). És esperable, per tant, que els clams de independentisme es sostinguin sobre elements nacionals donats per descomptat, ja que tant l'Espanya com la Catalunya posttransició s'ha reproduït la retòrica segons la qual Catalunya és una nació *dins* l'estat espanyol (Crameri, 2000).

Argumento doncs que l'estudi del moviment independentista català ha de considerar alhora les construccions calentes i banals de la nació per comprendre els processos mitjançant els quals allò que donem per descomptat esdevé un tema de debat i discussió política així com els punts d'acord que sostenen aquest desacord (Bourdieu, 1997). Estudiar el moviment independentista dels darrers anys ens ofereix un escenari ideal tant per ampliar el coneixement psicològic sobre el nacionalisme com per a comprendre en profunditat com es constitueix el moviment sociopolític del *Procés*.

La psicologia social i política de la protesta

Els processos psicològics de la protesta s'han aproximat des de la psicologia social i política mostrant la rellevància de l'experiència subjectiva en aquests fenòmens socials. Van Stekelenburg i Klandermans (2017) ofereixen un recorregut històric que posa en relleu la importància del psicològic en la protesta i n'esbossa algunes limitacions.

Breu recorregut per la psicologia social i política de la protesta

A continuació ofereixo un breu repàs sobre les principals teories assenyalades en aquest treball recopilatori atenent al tipus de subjecte que s'assumeix en les diferents concepcions psicosocials. Com es mostrarà, aquestes diferents aproximacions treballen

majoritàriament sobre una concepció intergrupal del canvi social que descuida els diferents nivells contextuals de les protestes (Smith et al., 2019).

La participació en la protesta: Subjectes irracionals o racionals?

Els primers estudis sobre les multituds mobilitzades presenten una visió negativa d'aquest fenomen. És ben conegut el treball de Le Bon (1953), on les masses són enteses com espais de degradació de l'ésser humà que li fan perdre la seva capacitat de raïonament o els textos de Tarde (1986) que assenyalen el caràcter animal de les multituds. Aquesta concepció irracional del subjecte que protesta es troba també en les teories de la privació relativa que expliquen la participació com el resultat d'un sentiment de greuge. Des d'aquesta perspectiva, quan les persones comparen dues situacions poden sentir-se agreujades si la situació que els hi ha tocat és pitjor que la que tenen altres grups o la que tenien en el passat (Runciman, 1966). El sentiment de greuge és el que precipitaria la participació en la protesta construint un *subjecte polític afectiu i afectat* que respon a una tensió estructural. Aquest conjunt d'explicacions dels comportaments de protesta s'ha encabint dins el que s'anomenen les teories de la ruptura (*breakdown theories*) (van Stekelenburg & Klandermans, 2017) que han sigut criticades dins l'esfera científica per oferir una visió esbiaixada i negativa dels comportaments de protesta. En poques paraules, les interpretacions exclusivament afectives de la participació en la protesta mobilitzen un subjecte irracional que es mobilitza per a canalitzar una afectivitat molesta.

A més, les teories de la privació relativa presenten problemes a l'hora d'explicar la participació en la protesta ja que el sentiment de greuge per si sol no té perquè conduir a les mobilitzacions (van Stekelenburg & Klandermans, 2017). Les persones, en moltes ocasions, ens sentim agreujades per una situació i no necessàriament protestem. En el cas del moviment independentista català la construcció de greuges en el discurs institucional varia en el decurs del *Procés* (Elias & Franco-Guillén, 2021). Aquesta dimensió afectiva és, per tant, part del moviment i és transformada pels esdeveniments que es succeeixen en aquest. No obstant, el greuge en si mateix no és suficient per explicar l'emergència de les protestes ja que s'han assenyalat diferents factors precipitants (Dowling, 2017).

Per a donar resposta a la pregunta sobre perquè la protesta emergeix en certs contextos i moments, trobem les teories de la mobilització de recursos que assenyalen la importància que existeixi un teixit organitzatiu perquè es donin les mobilitzacions (Zald & McCarthy, 1987). És a dir, la protesta emergeix quan hi ha una estructuració social que ho possibilita.

La lectura psicosocial d'aquesta línia teòrica es centra en les expectatives de les persones i en els càlculs cost-benefici entenent la participació en la protesta com una decisió racional que permet al subjecte assolir els seus objectius o obtenir beneficis (van Stekelenburg & Klandermans, 2017). Per tant, el subjecte de la protesta s'entén com *un actor racional* que necessita de certs recursos i certeses per implicar-se en les mobilitzacions. La protesta s'entén com una via més per influir en les decisions polítiques institucionals (Zald & McCarthy, 1987).

Aquestes interpretacions racionals del subjecte presenten problemes quan es pretén explicar perquè les persones poden seguir participant de la protesta tot i no aconseguir els seus objectius o tenint vies individuals per a la consecució d'aquests objectius (van Stekelenburg & Klandermans, 2017). Les teories racionalistes no expliquen perquè les persones participen de moviments sense uns objectius molt concrets i a curt termini. El cost-benefici com a lògica subjectiva menysté la dimensió simbòlica del comportament humà.

Per exemple, en una protesta en defensa d'una sanitat pública universal hi poden estar participant persones que formen ja part de la població que hi té accés (la ciutadania legal) i, per tant, no necessiten directament d'aquesta ampliació, o inclús persones que utilitzen la sanitat privada. A més de les expectatives sobre la possibilitat que s'instauri aquest sistema sanitari és plausible pensar que hi ha elements simbòlics (significats i valors) que afavoreixen la participació. Si aquesta protesta s'inscriu com una protesta antiracista a favor dels drets sanitaris de les persones migrants segurament mobilitzarà a persones afins a aquests significats i valors. Si, en canvi, aquesta protesta forma part d'una mobilització de certs sectors marxistes que professen ideologies internacionalistes els significats i valors en joc són uns altres. Per tant, les protestes no són mers mitjans per canalitzar els interessos de les persones sinó fenòmens complexos que s'imbriquen en els processos de construcció i contestació dels significats, en les lluites ideològiques per a transformar el senti comú de les societats.

La construcció d'identitats en la protesta: Els subjectes simbòlics

Per tal d'aproximar aquesta dimensió simbòlica de la protesta emergeixen les corrents sobre els *nous moviments socials*, que s'interessen pel paper de les identitats en la protesta i com aquesta transforma els significats quotidians per entendre'ls com a qüestions

d'interès públic (Casquette, 1999). Aquestes teories s'interessen així per la dimensió cultural de la protesta.

Un dels eixos psicosocials més desenvolupats i centrals és el tema identitari. Melucci (1995) es centra en els processos de formació de l'actor col·lectiu destacant-ne el paper de les identitats col·lectives enteses com un procés de construcció i negociació constant que facilita la participació i cohesió fent recognoscible el moviment. Aquestes teories assenyalen no sols que la identificació amb el moviment afavoreix la participació sinó també que els significats que prenen les identitats problematitzen els supòsits culturals establerts i, per tant, són essencials per al canvi societal. Tot i aquests dos èmfasis, la literatura psicosocial posterior s'ha centrat més en el paper de la identitat com a motivadora de la protesta que en els processos de transformació dels significats (Billig, 1995a).

Així, la psicologia social i política de la protesta presenta diferents teories identitàries. En primer lloc trobem que s'han elaborat diferents models on la participació en la protesta s'entén com la interacció de diferents factors, sent la identitat un element central (veure, per exemple, Sabucedo et al., 2019; van Zomeren et al., 2008). No obstant, la majoria d'aquestes concepcions manquen de dinamisme entenent la identitat com un factor precipitant estàtic (van Stekelenburg & Klandermans, 2017). És a dir, on el significat d'aquestes identitats és previ i es dona per descomptat.

Un exemple d'això n'és l'estudi sobre la participació en les protestes de l'independentisme català (Dono et al., 2021) que mostra que la identitat catalana esdevé el factor clau per a comprendre els motius que porten als independentistes a participar de les mobilitzacions del *Procés* sense especificar els significats que mobilitza aquesta identitat. Aquestes perspectives psicosocials ens permeten identificar la rellevància del psicològic en les protestes però no comprendre els seus significats específics ni la seva transformació. És a dir, prenen una concepció universal dels constructes psicològics.

Algunes aproximacions psicosocials sí que han incorporat una lectura dinàmica de les identitats basant-se en la teoria de les identitats socials. Aquesta perspectiva es centra en com les persones s'identifiquen amb els grups atenent a les dinàmiques intergrupals on aquestes diferents identificacions entren en conflicte o competència (Tajfel & Turner, 2004). La identitat s'aproxima així en la seva vessant social, com una forma de pertinença que varia en funció de les relacions que s'estableixen entre grups. Utilitzant aquest

enfocament teòric, Reicher (1996) inicia una línia d'estudis sobre la participació en la protesta atenent a les dinàmiques intergrupals en les que es constitueixen les identitats socials dels grups en els contextos de mobilització. S'introdueix així la idea que les persones en formar part del grup-multitud modifiquen les categories amb les quals s'entenen a si mateixes passant de concebre's en termes individuals a entendre's com a part d'un grup, prenen una identitat social (Reicher, 1996). Per tant, la participació en la protesta no és una pràctica irracional guiada per les emocions i afectes, ni un càlcul cost-benefici, sinó una transformació de les cognicions de la persona que ja no s'entén a si mateixa en termes personals o individuals sinó com a part d'una col·lectivitat.

En aquestes aproximacions sí que podem atendre a les transformacions subjectives i al dinamisme dels processos intergrupals. Per exemple, Drury i Reicher (2000) han mostrat com les interaccions dels grups de manifestants i la policia afavoreixen la formació d'identitats socials grupals que generen un endogrup homogeni que es diferencia de l'exogrup, assenyalant que aquest processos s'intensifiquen si la tensió entre els dos grups incrementa. Així doncs, les identitats socials de la protesta no són estanques sinó interaccionals, incloent-s'hi aquest element contextual a l'anàlisi (Stott & Drury, 2017). El subjecte passa a ser entès de forma dinàmica ja que en les interaccions grupals pròpies de la protesta emergeixen noves identitats i significats.

Tot i que aquestes perspectives posen en relleu el caràcter contextual de les identitats de la protesta (Reicher, 1996), aquest context es redueix a les relacions intergrupals. Es deixen fora les coordenades culturals i sociohistòriques en les que emergeix la protesta. A més, generen una concepció bipolar de les identitats de la protesta, emfatitzant les oposicions entre grups mentre es menystenen altres processos propis de les mobilitzacions com la generació d'aliances. P.G. Klandermans (2014) proposa la concepció d'*identitats col·lectives polititzades* com un concepte que diferencia les interaccions intergrupals propis de la protesta d'altres interaccions intergrupals i, alhora, amplia la concepció del context.

Les identitats col·lectives polititzades marquen, en primer lloc, una diferència amb les identitats socials, entenent les primeres com a més salients i conscients que les identitats socials (P.G. Klandermans, 2014). És a dir, el fet de ser col·lectives implica un conjunt de cognicions compartides que no necessàriament es troba dins el concepte d'identitats socials. Les persones, per exemple, podem sentir-nos part de la identitat social "dones"

sense que li atribuïm a aquesta unes característiques conscients i, de certa forma, estratègiques. En canvi, al identificar-nos amb la categoria “feminista” sí que estariem assumint un conjunt de supòsits (encara que aquests puguin estar en processos de negociació i redefinició). En segon lloc, per a P.G. Klandermans (2014) el fet que les identitats estiguin polititzades implica ampliar la complexitat intergrup, no es tracta sols d'establir i definir un exogrup, sinó també de tenir en compte quins altres grups existeixen en una societat concreta per tal d'establir aliances i coalicions. Per tant, es complexitzen les interaccions grupals. En tercer lloc, aquestes identitats col·lectives polititzades no s'adscriuen únicament a la protesta sinó també als contextos nacionals on emergeix la protesta ja que les demandes acostumen a dirigir-se als òrgans estatals propis d'una delimitació estat-nacional (P.G. Klandermans, 2014). En conseqüència, són sempre identitats duals situades en un context estatal particular.

Aquesta proposta assumeix una concepció dinàmica de les identitats en la protesta (que es modifiquen en funció de fins estratègics i d'aliances i oposicions amb altres grups) i amplia el caràcter contextual de les mobilitzacions advertint la dualitat identitària que ens remet a la pertinença al grup de protesta i al context estat-nacional on aquesta es produeix. No obstant, les especificitats contextuals s'enuncien però no es desenvolupen. És a dir, no s'atén als significats que prenen les identitats nacionals en la protesta, assumint-ne un caràcter relativament estàtic. A més, la assumpció que les identitats en la protesta presenten cognicions compartides no sembla evident ja que, com apunta Flesher Fominaya (2019), al preguntar a diferents persones sobre la definició d'un moviment hi trobem diferents versions i objectius.

Per tal d'explorar el processos de construcció de significats en la protesta i superar les versions binomials centrades en les dinàmiques entre manifestants i oposició, Batel i Castro (2015) proposen estudiar com el “públic” de la protesta participa de la negociació de significats en les mobilitzacions al *Barrio Alto* de Lisboa. Aquestes autores argumenten que perquè una protesta sigui efectiva és necessari que les transformacions en els significats que es mobilitzen siguin també compartides pel conjunt de la societat on s'ha produït aquesta protesta. Utilitzant la teoria de les representacions socials enteses com els processos de construcció i negociació col·lectiva de significats, Batel i Castro (2015) mostren com els significats que es construeixen en la protesta són discutits per un públic més general provocant que els missatges inicials es reconfigurin per a sintonitzar amb idees pròpies del sentit comú lisboeta. L'estudi mostra com els processos de protesta

van més enllà de les dinàmiques intergrupals, assenyalen la importància del context que rep la protesta i com els missatges que es mobilitzen en aquesta es posen en diàleg amb nocions del sentit comú. És a dir, Batel i Castro (2015) apunten que per a comprendre el canvi social és també reproducció d'algunes nocions de sentit comú que, en ser utilitzades en un context de protesta, actuen com a palanca de transformació dels significats i les pràctiques. A més, amplien la concepció de quins actors socials són rellevants per a comprendre la protesta.

En una línia similar, Castro et al. (2017) exploren com els moviments ecologistes portuguesos a mesura que amplien els seus suports entre la ciutadania, també “moderen” les seves reivindicacions. Els clams d'aquests moviments passen a estar més alineats amb diferents nocions del sentit comú i obren així una tensió dins les dinàmiques dels moviments socials. És més desitjable interpel·lar a un públic més ampli moderant el contingut de les demandes o és més estratègic mantenir la radicalitat de les reivindicacions i perdre suports? Aquest estudi posa en relleu com els moviments socials estableixen un diàleg constant amb el sentit comú propi del seu context que té conseqüències en el recolzament social que reben.

En definitiva, aquest breu recorregut per les teories psicossocial de la protesta mostra com recentment trobem diferents aproximacions interessades en la interacció del moviment amb el seu context d'emergència a través de l'anàlisi dels significats i la seva relació amb el sentit comú (Batel & Castro, 2015; Billig, 1995a; Castro et al., 2017). No obstant, el desenvolupament de la psicologia social i política de la protesta s'ha centrat en estudiar el psicològic des d'una concepció universalista i ahistòrica de l'ésser humà (van Stekelenburg & Klandermans, 2017), (re)produint diferents versions sobre com és el subjecte polític de la protesta. Per tal de defugir de la simplificació i comprendre les diferents dinàmiques contextuais (grupals, nacionals i globals) esdevé necessari treballar des de perspectives que atenguin a les coordenades sociohistòriques en les que té lloc l'experiència subjectiva (Andreouli & Figgou, 2019; Nesbitt-Larking & Kinnvall, 2012; Smith et al., 2019).

Una lectura crítica de la psicologia social i política de la protesta

La tradició més individualista o intergrupala de la psicologia social i política de la protesta presenta algunes assumpcions que dificulten la comprensió del canvi societal. Per tal d'evitar la reproducció “inconscient” i ingènua de models de l'ésser humà i teories que

naturalitzen el funcionament de l'ordre social i legitimen les desigualtats existents (Bourdieu & Wacquant, 1994), esdevé necessari prendre una perspectiva crítica conscient dels compromisos epistèmics i ideològics que assumeixen les diferents posicions teòriques. Per això, resulta interessant realitzar l'exercici reflexiu de *posar en crisi* (Montero & Fernández Christlieb, 2003) les assumpcions de les perspectives que utilitzem, mostrant el compromís del coneixement psicològic en la reproducció o soscavament dels sistemes ideològics imperants. La recerca en psicologia pot posar-se al servei d'uns valors socials o d'altres. Aquest exercici crític també resulta essencial per realitzar un treball científicament rigorós ja que ens permet advertir quins models i compromisos assumim, fent del propi quefer científic un objecte sobre el qual reflexionar (Bourdieu & Wacquant, 1994). Atendre a la complexitat dels fenòmens de protesta implica preguntar-se pels conceptes que utilitzem per aproximar-los. Una lectura crítica de la pròpia disciplina ens permet advertir al menys dos focus problemàtics en els principals desenvolupaments de la psicologia social i política de la protesta: la concepció de l'agència i l'omissió del context.

El problema de l'agència

Entenc l'agència com la capacitat dels éssers humans per incidir sobre les seves condicions d'existència. Per entendre els problemes que plantegen el tipus d'enfocaments psicosocials presentats cal revisar les nocions de subjecte que els subjeuen. Més enllà de les diferències en el caràcter d'aquest subjecte (afectiu, racional o simbòlic) la majoria de les concepcions psicosocials presentades l'exploren des de la seva individualitat i interioritat. És a dir, treballen amb una noció del subjecte que l'independitza del món social on ha emergit. Aquesta separació epistèmica individualitza al subjecte ontològicament, el concep com un individu².

La individualització subjecte paradoxalment li resta capacitat d'agència, atès que el priva d'una participació plena en les relacions sociohistòriques, materials i intersubjectives que el constitueixen i li confereixen significat. Si l'individu està fora d'aquestes relacions pot *influir-hi* però no pot realitzar canvis substancials (Holzkamp, 1992) en tant que el context social i estructural forma part d'una altra esfera de realitat. A més, el subjecte queda reclòs

² Utilitzaré el terme individu per a referir-me a les concepcions del subjecte que li assumeixen un funcionament explicable més enllà de les condicions socials d'existència, és a dir, quan s'entén el subjecte com un ésser autònom i independent on l'essencial són les seves cognicions.

a l'espai interior i subjectiu on el que importa són les seves cognicions i no les seves condicions materials i culturals (Sampson, 1981). Portades a l'extrem aquestes concepcions individualistes deriven en la possibilitat que hi hagi una *transformació radical de la interioritat* del subjecte on les dinàmiques socials es quedessin inalterades. La protesta com a pràctica col·lectiva perdria així el sentit ja que el canvi es reduiria a la transformació individual.

La pretensió d'universalitzar el món psíquic dels subjectes actua, a més, com un dispositiu ideològic de control social fixant les possibilitats de transformació de l'ésser humà que queden reduïdes a un conjunt de processos cognitius individuals fora de les condicions sociopolítiques (Parker, 2010, 2015a). Si el subjecte té una estructura i dinàmica interna més enllà de les condicions socials, les pràctiques de protesta presentarien sempre les mateixes combinacions cognitives i, per tant, el canvi societal seguiria sempre les mateixes vies deixant poc espai per la creativitat i la contingència. En poques paraules, hi hauria una combinatòria subjectiva que sempre precipitaria els processos de canvi independentment de la direcció i contingut d'aquest.

Les concepcions individualistes del subjecte presenten així problemes per comprendre el canvi societal, reduint-lo a un conjunt de processos quasi mecànics o, simplement, dificultant o impossibilitant la transformació a diferents nivells. Aquestes concepcions de la psicologia social i política de la protesta condicionen les concepcions de les persones sobre l'agència de la que gaudeixen (Parker, 2010). Per tant, superar les nocions individualistes i excessivament psicologitzants d'aquestes perspectives esdevé una tasca teòrica essencial per elaborar perspectives compromeses amb la justícia social i l'erradicació de les desigualtats estructurals (Teo, 2021).

El problema del context

Per altra banda, cal advertir que les concepcions individualistes del subjecte també problemes a l'hora de donar compte dels canvis en les formes de protesta que s'han viscut al llarg de la història. A principis del segle XX la forma més prominent de política reivindicativa es basava en el moviment obrer i, en canvi, en els anys 70 es donaven reivindicacions més centrades en els drets de diversos col·lectius donant lloc a l'estudi dels moviments socials (Casquette, 1999; Tarrow, 2022). Aquests canvis en l'organització de la protesta no s'entenen si no s'atén a la interacció dels moviments amb el seu context (Ancelevici, 2021; McAdam & Tarrow, 2019).

Entre les diverses teories que atenen a aquesta relació, la proposta de Tilly (2006) resulta interessant ja que atén a la interacció entre els *repertoris* de protesta i el *règim* on aquests es donen, en altres paraules, entre les formes que pren la protesta i les coordenades sociohistòriques i particularitats organitzatives del context societal. Aquestes interaccions provoquen modificacions tant en els repertoris que s'utilitzen (que es poden radicalitzar i actuar protestes més violentes, institucionalitzar-se, o poc a poc esvaïr-se) com en els règims que acomoden les demandes dels moviments, les reprimeixen, etc. Tot i que la dimensió subjectiva es troba fora del focus analític de Tilly (2006), la seva proposta evidencia que la protesta es troba en una relació intrínseca amb el context societal que, si no s'atén, no ens permet comprendre la complexitat dels moviments.

A més, la separació del subjecte del seu context no ens permet advertir els interessos en joc presents en qualsevol situació social, fent aparèixer els problemes socials com a qüestions individuals enlloc d'entendre'ls com a conseqüències de desigualtats estructurals, històries d'opressió o conflictes intergrupals intensos (Martín-Baró, 1994 citat a Howarth et al., 2013, p. 367). Quan parlem de processos de protesta, aquesta interpretació individual esdevé encara més problemàtica de sostenir ja que precisament l'acció col·lectiva manifesta l'existència de les tensions i conflictes estructurals i culturals presents en l'*statu quo* (Touraine, 2006). Per tant, al desatendre aquesta imbricació contextual de la protesta s'elimina tota comprensió possible del fenomen.

Per una psicologia més enllà de l'individu

Quan incorporem aquesta dimensió contextual en l'estudi del psicològic, el subjecte es desuniversalitza i ens mostra la variabilitat de formes que pot prendre el subjecte polític d'un context particular (Clarke & Newman, 2019). Com ha apuntat la psicologia discursiva, el subjecte més que coherència interna presenta complexitat discursiva quan dona compte de si mateix i del seu context (Billig, 2017). Des d'aquesta corrent, el subjecte polític ja no és el reflex d'una identitat, una actitud, un afecte o emoció, etc., sinó que es constitueix com un ésser social a través de les pràctiques de construcció de significats amb els recursos culturalment disponibles.

Aquesta inclusió del context dona historicitat al subjecte i el fa tant *producte* com *productor* de les condicions materials i culturals que habita, de les que participa intrínseca i substancialment i, per tant, sobre les que hi té capacitat d'incidència. Així doncs, incloure o no la dimensió contextual no és merament una decisió epistèmica sinó també

ètica i política que afecta a les concepcions sobre l'agència de l'ésser humà (Parker, 2010). També afecta a la comprensió del canvi societal que passa a entendre's com la transformació de les estructures culturals compartides que constitueixen determinats tipus d'experiències subjectives. En aquest sentit, les teories amb les que aproximem el món psicològic no són neutres sinó que defensen implícita o explícitament versions sobre el paper de les persones en l'organització de la vida social.

Cap a una aproximació psicopolítica crítica del canvi societal

Seguint les perspectives crítiques entenc que la subjectivitat està constituïda per forces culturals, contextuals i històriques que generen dinàmiques de poder i opressió (Levitt et al., 2021). Per explorar aquesta relació entre l'experiència psicològica i el seu context, la noció d'ideologia esdevé clau. La ideologia s'ha definit des de diferents tradicions teòriques dins la història de les ciències socials entenent-la com un conjunt de creences compartides per una comunitat, com una forma esbiaixada d'interpretació de la realitat, o com un conjunt d'idees que imposa la classe dominant per tal de mantenir el seu estatus, entre d'altres (Eagleton, 2005). Malgrat aquesta varietat de conceptualitzacions, la noció d'ideologia ens remet a la idea que el contingut del pensament està estretament lligat amb el seu context. Partir de l'anàlisi ideològica del subjecte posa en relació el món social i el psicològic que permet desenvolupar una perspectiva psicopolítica (Hook, 2005, 2012) sobre els processos de construcció ideològica dels subjectes polítics.

Aproximacions de la psicologia al concepte d'ideologia

En l'àmbit disciplinar de la psicologia, l'estudi de la ideologia s'ha entès des de diferents conceptualitzacions. Algunes de les principals línies d'estudi de la psicologia política entenen la ideologia com una estructura relativament estable de sistemes de creences dins la ment de l'individu que el porten a presentar unes actituds i comportaments o altres (seguint la línia de Converse, 1964; Jost, 2006). Des d'aquestes perspectives la ideologia és "genera" dins l'individu tenint efectes sobre les seves relacions socials i el seu entorn. És a dir, s'assumeix que les persones tenen dins seu un sistema de creences que condiciona el seu comportament i les seves opinions. El pensament de l'ésser humà es presenta com independent de les seves condicions culturals i sociohistòriques i el context queda així fora de les anàlisis dels processos psicològics. Aquestes perspectives reproduïxen així la versió individualista dels subjectes polítics i, per tant, presenten els problemes sobre l'agència i el canvi societal exposats en la secció anterior.

Altres línies dins la psicologia han aproximat la ideologia entenent-la com un recurs cultural que s'utilitza en les interaccions quotidianes al posicionar-se respecte els diferents temes que emergeixen en els debats públics (veure, per exemple, Andreouli & Nicholson, 2018; Billig, 1991; Di Masso, 2012). Des d'aquesta conceptualització derivada de la psicologia retòrica les ideologies estan constituïdes per patrons culturals compartits que articulen de diferents maneres quan parlem sobre un tema específic. Per tant, les ideologies varien tant en funció de les dinàmiques sociohistòriques com en les seves expressions subjectives, permetent-nos una comprensió contextualitzada de l'experiència psicosocial.

La perspectiva de la psicologia retòrica: El pensament com un procés ideològic

Partir d'aquesta concepció retòrica de la ideologia possibilita explorar el pensament humà com a sempre saturat pels sistemes ideològics propis d'un context concret, que constitueixen el seu contingut (Billig, 1991). El pensament s'entén com un procés sempre ideològic. No obstant, que el pensament sigui ideològic no implica que sigui estàtic ni rígid. Quan pensem utilitzem els patrons ideològics disponibles articulant-los de diferents maneres per exposar els nostres posicionaments vers un tema específic (Billig, 1991). Pensar suposa rearticular constantment sistemes ideològics més amples per elaborar posicionaments respecte la realitat que ens envolta. Si no hi hagués aquesta possibilitat d'articulació diversa, l'argumentació i el sosteniment de diferents posicionaments esdevindria impossible.

Així doncs, les ideologies no són sistemes estancs i rígids, sinó que hi conviuen temes i contratemes, així com diferents valors en conflicte (Billig, 1991; Billig et al., 1988). Els estudis de la psicologia retòrica respecte la ideologia liberal han mostrat, entre d'altres tensions, com els valors de la igualtat i de l'autoritat poden entrar en conflicte quan es tracta de parlar de relacions on s'assumeixen diferents rols d'expertesa com els que s'estableixen entre professorat i alumnat (Billig et al., 1988). En aquestes situacions hi conviu la idea que tothom és igual i, al mateix temps, s'estableix una jerarquia on la figura del professor ha de guiar a l'alumnat.

Si anem al context de l'independentisme del *Procés* trobem que, per exemple, el discurs dels drets de les persones propi dels estats-liberals moderns pot utilitzar-se per recolzar o bé rebutjar el referèndum per l'autodeterminació (Pradillo-Caimari & Di Masso, 2022). Això és deu a que es pot significar aquesta votació com un dret de les persones que

resideixen a Catalunya o bé com la violació dels drets de totes les persones que viuen a Espanya. Així doncs, hi trobem un mateix contingut ideològic posat al servei de diferents arguments i posicionaments en un conflicte nacionalista. Aquests dos exemples posen en relleu que la ideologia és necessària per a pensar i argumentar i s'articula diferencialment en funció dels contextos retòrics. Per tant, no es tracta que la ideologia se'ns imposi com un sistema estanc que determina allò que podem pensar, sinó que pensem *amb* i *contra* diferents concepcions ideològiques.

Aquest focus en la ideologia mostra que el nostre món psicològic està imbricat en les dinàmiques culturals i històriques alhora que aquestes no suposen una determinació total del subjecte sinó la seva condició de producció de diferents posicionaments i arguments. En posar el focus en aquesta producció d'arguments accedim així als diferents patrons culturals que es mobilitzen i, per tant, que es relacionen amb aquell context sociohistòric particular, accedint també als contraarguments que els soscauen (Billig, 1991). A més, les situacions socials específiques i les interaccions concretes generen que canvis en les dinàmiques argumentals, fent essencial atendre al context retòric on es produeixen les argumentacions (Billig, 1991; Wetherell, 1998).

Quan apareix un conflicte polític les formes d'argumentació varien en tant que les persones han de prendre posició respecte una situació nova. Això provoca que emergeixin diferents articulacions ideològiques que poden combinar nocions o valors de diferents tradicions en un procés que pot entendre's com a *creativitat ideològica* generant noves formes d'argumentació i de significar-se a un/a mateix/a com a subjecte polític (Andreouli et al., 2020).

Els dilemes ideològics i el sentit comú en els conflictes sociopolítics

El fet que les ideologies puguin prendre diferents direccions argumentals posa en relleu el seu caràcter dilemàtic (Billig, 1991; Billig et al., 1988): aquestes ens ofereixen temes i contratemes amb els que argumentar. Les ideologies estan internament tensionades. La inconsistència estructural esdevé particularment visible quan emergeixen en la parla els *dilemes ideològics* (Billig et al., 1988). Aquests s'entenen com els moments discursius on la persona argumenta al voltant de dos valors o temes en tensió dins un mateix fenomen sense definir clarament una posició argumentativa en un lloc o altre de la tensió.

En el cas del *Procés*, per exemple, el referèndum de l'1 d'octubre pot construir-se tant com l'expressió dels valors liberals de la participació ciutadana democràtica, com contrari

als valors liberals de respecte a la legalitat atès a que l'estat espanyol no autoritzà la seva celebració (Pradillo-Caimari & Di Masso, 2022). Per tant, es fa explícita una de les tensions inherents a les democràcies liberals europees on poden entrar en contradicció diferents valors que les sostenen: el dret a la participació política i l'obligació de respectar la llei.

Els dilemes ideològics s'han estudiat essencialment en relació a les ideologies liberals (Billig et al., 1988) però també en fenòmens polítics contemporanis implicats en el canvi societal. És particularment esclareidor l'estudi del Brexit en el Regne Unit on hi trobem dilemes ideològics en torn del nacionalisme o del neoliberalisme (Andreouli & Nicholson, 2018). En els mesos previs a la votació del Regne Unit per sortir de la Unió Europea, les persones presentaven arguments on la distintivitat nacional i la sobirania entraven en contradicció amb els valors de cooperació internacional (Andreouli & Nicholson, 2018). És a dir, sortir de la Unió Europea s'articulava com una forma de preservar la distintivitat i la sobirania de Regne Unit, però problematitzava la necessitat de la col·laboració internacional i viceversa. En aquest dilema es pot apreciar com hi trobem una experiència subjectiva situada en un context concret (el del Brexit) que està alhora inscrit en dinàmiques globals que tensionen les concepcions de la nació.

Andreouli i Nicholson (2018) assenyalen també que la distinció pròpia del liberalisme entre raó i biaix pren una forma neoliberal on la política es significa com una esfera corrupta i esbiaixada i, en canvi, l'argument econòmic com una qüestió racional i despolititzada. Aquest significats del polític i l'econòmic sintonitzen amb les concepcions ideològiques neoliberals on la racionalitat econòmica guanya legitimitat i domini respecte altres raonaments (Brown, 2016). El que trobem en aquest article sobre els dilemes ideològics del Brexit és que aquesta perspectiva ens permet comprendre la imbricació de l'experiència subjectiva amb les dinàmiques ideològiques del món polític global. Partir de l'anàlisi les articulacions ideològiques concretes que es donen de la parla quotidiana possibilita atendre als diferents nivells de realitat que configuren la nostra experiència.

A més, l'estudi d'Andreouli i Nicholson (2018) posa en relleu també que en diferents moments sociohistòrics certes articulacions ideològiques s'imposen sobre altres. És a dir, no totes les formes de construir un fenomen i una posició sociopolítica tenen el mateix grau d'acceptació per públics més amples ni tenen els mateixos efectes a l'hora de reproduir o desafiar els sistemes de valors imperants en un ordre social concret (vegeu

per exemple Batel & Castro, 2015; Castro et al., 2017; Di Masso, 2012). Així doncs, hi ha articulacions ideològiques més dominants i prescriptives, i d'altres més transformadores i emancipatòries (Andreouli & Figgou, 2019; Batel & Castro, 2015).

En resum, des de la psicologia retòrica el concepte d'*ideologia* s'entén com a *viscut*, com un conjunt de valors, idees i creences que estructurin la nostra vida quotidiana i, per tant que conformen el que anomenen sentit comú (Billig et al., 1988). El sentit comú és així ideològic i, per tant, no pot entendre's fora de les dinàmiques sociohistòriques que el travessen i configuren i ens serveix per posicionar-nos en el dia a dia. Quan una idea és de sentit comú, aquesta no necessita justificar-se, es dona per descomptada en tant que es compartida pels diferents parlants que participen de la interacció. Advertir aquestes idees de sentit comú resulta rellevant per comprendre quins sistemes de pensament articulen la nostra contemporaneïtat (Billig, 1991). En conseqüència, l'ús del sentit comú per articular les demandes d'una protesta és clau, ja que aquest esdevé una font "natural" de legitimació i, al mateix temps, aquestes articulacions poden problematitzar i desafiar els sistemes de valors establerts fent emergir noves formes de concebre i organitzar les relacions socials.

Al estudiar el sentit comú en la protesta es fan visibles els processos de (re)construcció de significats que es deriven dels moviments de protesta (Billig, 1995a). Les reivindicacions dels moviments de protesta es construeixen a través d'idees presents en el sentit comú i contra aquestes (Billig, 1995a). Els moviments de protesta han d'*alinear* les seves demandes amb les nocions de sentit comú per tal que el moviment tingui èxit (Benford & Snow, 2000; Snow et al., 1986). S'estableix una relació fonamental entre les demandes de la protesta i el sentit comú, fent possible que l'estudi dels moviments sociopolítics aportí coneixement sobre els supòsits que articulen les societats on emergeixen (Touraine, 2006). És a dir, les protestes no deixen de ser processos *fills del seu temps* i dinàmiques de transformació de l'ordre establert.

Per exemple, en l'independentisme català hi trobem l'articulació de diferents assumpcions pròpies del sentit comú contemporani. Entre aquestes hi destaca el principi nacionalista (Gellner, 1983) segons el qual s'assumeix que cada unitat nacional ha de tenir la seva pròpia organització política o estat indicant-nos, a més, que les nacions continuen sent un tema polític rellevant en el món global (Antonsich, 2020; Billig, 1995; Calhoun, 2003). Estudiar el sentit comú dels conflictes sociopolítics possibilita advertir

les principals tradicions ideològiques que es mobilitzen per a construir els arguments i els ancoratges ideològics que sostenen els diferents processos psicològics. En poques paraules, ens permet incorporar la dimensió societal en l'estudi de l'experiència subjectiva.

La complexitat del subjecte en la psicologia retòrica

El subjecte de la psicologia retòrica es troba intrínsecament situat en un moment sociohistòric particular constituït per diferents tradicions ideològiques que permeten a les persones construir significats sobre el món i sobre si mateixes. Per tant, es tracta d'uns subjectes actius que en l'argumentació mobilitzen i rearticulen diferents patrons ideològics culturalment compartits. Aquesta concepció resulta èticament interessant en tant que atén i remarca la capacitat de les persones per elaborar diferents arguments sobre el món en el que viuen, establint una relació dialèctica entre els sistemes de pensament hegemònics a l'estatu quo i les articulacions reproductores, transformadores o dilemàtiques que les persones establim. Ens compromet amb la capacitat de les persones d'articular pensaments complexos respecte el món en el que viuen (Billig, 2017), evidenciant la capacitat de negociació de significats de les persones.

És en la quotidianitat on les persones establim diferències entre grups socials, ens reivindicuem com a ciutadanes d'un estat particular o mirem els esports i ens reconeixem com a part d'una nació (Howarth & Andreouli, 2017). Aquesta mirada sobre la quotidianitat ens permet explorar la política més enllà de les institucions estatals o les pràctiques de protesta. En aquesta tesi parteixo del sentit comú del *Procés* atenent al seu caràcter ideològic i retòric, articulable en diferents direccions. El focus es dirigeix així als processos de construcció dels significats i arguments quotidians d'aquest fenomen sociopolític sense reduir-lo a les dinàmiques institucionals.

A més, en el cas català la dimensió quotidiana del conflicte té una especial rellevància ja que, com Johnston (1994) mostrava als anys 90, els significats i reivindicacions regionals catalanes s'articulaven en pràctiques quotidianes sense esdevenir encara una pràctica de protesta col·lectiva i públicament reclamada. És en el quotidià i el banal, en les pràctiques donades per descomptat que structuren el nostre dia a dia, on trobem els significats mobilitzables en els processos de protesta. Explorar la quotidianitat dels conflictes sociopolítics esdevé clau per a comprendre tant la complexitat com les seves possibles vies d'acord i resolució.

Més enllà dels dualismes: Ampliar l'espai d'agència

La psicologia retòrica ens ofereix una concepció de la ideologia que permet comprendre com el pensament es troba inscrit en les dinàmiques socials pròpies del seu temps i com les persones (re)construeixen la seva realitat mobilitzant diferents patrons ideològics culturalment disponibles. En aquesta tesi la perspectiva retòrica resulta útil per comprendre el procés de constitució dels subjectes polítics com un procés que mobilitza diferents patrons ideològics amb els quals les persones defensen els seus posicionaments vers el debat sobre la independència catalana. És a dir, dirigeixo la mirada sobre les (re)configuracions ideològiques dels processos psicosocials que emergeixen en un cicle de protestes. Prendre aquesta perspectiva suposa treballar amb una noció del subjecte polític que es situa més enllà dels dualismes entre el quotidià i l'esfera política o el psicològic i el social.

Superar la separació entre el quotidià i el polític

La idea que el sentit comú és ideològic i dilemàtic, i com a tal, conté les llavors de la seva crítica (Billig, 1991) fa de la vida quotidiana un espai profundament polític on es reproduïen, contesten i transformen els significats i pràctiques propis dels nostres temps. Així doncs, l'agència i la capacitat de transformació es fan pensables més enllà de l'esfera política institucional i de la protesta, diluint-se la separació entre l'esfera política i el quefer quotidià.

Partir de la quotidianitat fa visibles les dinàmiques que sostenen els arguments i pràctiques visibles en la política formal com per exemple, el suport material a les persones que participen activament de les protestes o conflictes (Shah, 2013). A més, mostra com construir un esdeveniment o experiència com a quotidiana apleix funcions retòriques de legitimitat de la posició en un context on la política formal i l'argumentació explícitament ideològica estan desacreditades (Condor et al., 2013; Neveu, 2015). En el cas de l'independentisme català partir de la quotidianitat ens permet accedir a les (re)articulacions del sentit comú quan es defensa o s'oposa la reivindicació secessionista i la construcció dels seus subjectes polítics. Aquesta perspectiva posa en evidència com els processos psicosocials implicats en aquestes construccions d'un/a mateix/a poden servir per transformar o reproduir les nocions del sentit comú sobre les que es sosté l'estatut.

Superar la Separació entre el Psicològic i el Social

Entendre l'experiència psicològica com constituïda per la mobilització de diferents patrons ideològics fa possible prendre una aproximació psicopolítica com la que proposa Hook (2005, 2012, 2013). Aquesta situa la psicologia i la política en un mateix registre atenent a com allò psicològic s'imbrica en estructures i argumentacions polítiques socials i, a la vegada, com aquestes formes d'organització de la vida pública estan constituïdes per les dinàmiques subjectives.

L'àmbit polític, per Hook (2013), no es redueix a l'estatal, sinó que es compon per el conjunt de relacions de poder que estructurin el dia a dia. Aquestes relacions de poder organitzen les relacions interpersonals i, per tant, les formes que tenim d'entendre'ns a nosaltres mateixos/es. És a dir, en la construcció del psicològic s'estableixen, mantenen, qüestionen o s'oposen algun tipus de relació de poder (Foucault, 1988; Hook, 2005). El poder (i la política) corren per les *venes* de la psicologia (Hook, 2013) atès que aquesta juga un paper essencial en sostenir o denunciar les dinàmiques de dominació i opressió sobre les persones que es troben en posicions subalternes en les relacions de poder.

Des d'aquesta perspectiva, explorar la dimensió subjectiva ens permet comprendre la complexitat dels processos de transformació social (Blackman et al., 2008) ja que esclareix el paper dels constructes psicològics en les diferents dinàmiques ideològiques que afavoriran o qüestionaran l'estatu quo. I, per tant, reproduiran o qüestionaran les relacions de poder establertes. Els processos de construcció dels subjectes no es troben fora d'aquestes relacions de poder, sinó que en són part constitutiva. Així doncs, el subjecte sols pot transformar-se a si mateix en tant que es transformen les relacions de poder en les que hi participa i, viceversa. El canvi social passa a entendre's com un procés de (re)articulació de les dinàmiques i estructures compartides i també de les formes d'esdevenir subjectes.

En conjunt, l'aproximació que proposo a les (re)configuracions de l'experiència subjectiva en *el Procés* atén als processos de construcció ideològica dels subjectes polítics entenent-los en un entramat de relacions de poder que es reproduïxen, contesten o transformen a través de la mobilització de diferents patrons ideològics amb els quals es dona compte d'un/a mateix/a.

Síntesi del capítol: El canvi societal aproximat des de la psicologia societal crítica

En aquest capítol he començant definint com el canvi societal implica diferents nivells de realitat que van més enllà de l'anàlisi de les interaccions intergrupals presents en la majoria dels estudis sobre canvi social en psicologia (Smith et al., 2019), per proposar una aproximació capaç de donar compte de la imbricació dels subjectes en els seus contextos d'emergència.

Després de realitzar un breu repàs per les diferents aproximacions de la psicologia social i política de la protesta, he emfatitzat com aquestes evidencien la rellevància dels processos psicològics en els fenòmens polítics, a la vegada que presenten diferents problemes per a comprendre les especificitats contextuals de la protesta (Ancelevici, 2021; Livingstone, 2014). Aquests problemes es deriven bàsicament de l'assumpció del subjecte com un individu aïllat de les seves condicions d'existència que presenta problemes per explicar l'agència i els canvis històrics en els repertoris de protesta. La psicologia centrada en el canvi *social* no dona compte de les complexitats dels moviments sociopolítics que són sempre una expressió del context societal on emergeixen (Touraine, 2006).

Per tal de superar aquestes problemàtiques he proposat un conjunt de conceptualitzacions psicosocials i psicopolítiques que atenen als diferents nivells de realitat que van des de les expressions subjectives a les dinàmiques globals, passant per les especificitats del contextos locals i nacionals on emergeix el *Procés* independentista català. Per això resulta pertinent recuperar el concepte d'ideologia de la psicologia retòrica i atendre a les pràctiques quotidianes on es (re)construeixen, negocien i contesten diferents significats sobre les protestes, l'ordre establert, i sobre qui és un/a mateix/a com a subjecte polític. Aquesta perspectiva ens permet comprendre la dimensió política més enllà de l'esfera institucional. A més, il·lustra com les significacions de l'experiència psicològica es troben inscrites en tradicions ideològiques més àmplies. Els fenòmens psicològics i els polítics esdevenen així dues cares de la mateixa moneda, i per tant, requereixen de ser aproximats des d'un mateix registre.

No es tracta, doncs, de desestimar les diferents tradicions psicològiques en l'estudi de la protesta sinó de contextualitzar, desuniversalitzar i desindividualitzar els constructes psicològics que assenyalen per a comprendre els processos de construcció concrets mitjançant els quals el psicològic actua políticament. Des d'aquesta concepció es poden

aproximar les diferents dimensions del canvi societal anant més enllà d'una lectura intergrup al del canvi social per comprendre la relació subjecte-moviment-context.

Estudiant el cicle de protestes del *Procés* des d'aquesta perspectiva psicopolítica crítica aquesta tesi es proposa comprendre com es (re)construeixen els processos psicosocials transformant els significats tant dels constructes polítics clàssics (com la democràcia o el dret) com dels constructes nacionals. Aquestes reconfiguracions, al seu torn, vehiculen diferents versions sobre les protestes i les seves reivindicacions que ens mostren el conflicte independentista català com un fenomen complex on emergeixen distintes construccions sobre la (no) independència de Catalunya. És l'independentisme un moviment que busca exclusivament un estat català? O és en canvi un moviment contra la forma organitzativa estat-nacional (Dowling, 2017; Martín-Díaz & Cuberos-Gallardo, 2021)? És el *Procés* un moviment contra les jerarquies socials entre les elits i el poble o un conflicte entre nacions (Ruiz Casado, 2020)?

En les pàgines que segueixen no es dona una resposta unívoca a aquestes diferents qüestions, sinó que mostro els investiments i articulacions ideològiques que sostenen diferents posicionaments a favor o contra la independència on es mobilitzen distintes versions sobre el canvi societal. A més, exploro les tensions, dilemes i conflictes que suposa sostenir aquestes versions en el context del *Procés*. En altres paraules, la tesi il·lustra la complexitat discursiva amb la que es construeixen els moviments sociopolítics contemporanis i els seus subjectes polítics per entendre com les reivindicacions locals mobilitzen diferents concepcions ideològiques i malestars propis del nostre món.

2.2 Els processos de subjectivació política: Una interpretació psicosocial crítica des de la psicologia discursiva-retòrica

Per tal d'explorar de forma contextualitzada l'experiència psicològica dels processos de canvi societal introdueixo el concepte de subjectivació política. Utilitzo aquest concepte per orientar la recerca des d'una vessant crítica de la psicologia compromesa amb la comprensió i l'anàlisi de la realitat social i els processos de canvi. Entenc la subjectivació política com un concepte sensibilitzador (Blumer, 1954; Bowen, 2019) que guia la recerca permetent-me fixar diferents focus analítics per explorar el *Procés* independentista català des de la seva expressió psicosocial i psicopolítica.

En aquest capítol presento, en primer lloc, com s'ha utilitzat el concepte de subjectivació política per a comprendre la protesta i les mobilitzacions, justificant així la seva utilitat a l'hora d'explorar el canvi societal. En segon lloc, presento un breu repàs per algunes de les principals tradicions teòrico-filosòfiques que han conceptualitzat la subjectivació. Concretament, em centro en les propostes de Foucault, Rancière i Butler, ja que ofereixen diferents èmfasis en la tensió reproducció-transformació i, per tant, diferents accents sobre els processos de canvi societal. La finalitat d'aquesta secció és oferir una interpretació psicosocial aprofitant els diferents èmfasis i focus d'interès d'aquestes conceptualitzacions. Finalment, desenvolupo com aquesta interpretació psicosocial es pot inscriure dins la tradició discursiva de la psicologia per elaborar diferents enfocaments analítics que cobreixin la complexitat dels processos de (re)construcció dels subjectes polítics.

La subjectivació política: Una aproximació sociohistòrica als processos de constitució dels subjectes polítics

La subjectivació política ha sigut àmpliament teoritzada en la filosofia contemporània per donar compte dels processos mitjançant els quals es (re)constitueixen els *subjectes* en unes coordenades sociohistòriques concretes. Des d'aquestes conceptualitzacions esdevenir un subjecte implica acceptar les categories socials que regeixen les identifications, pràctiques i afectes d'un ordre social particular. Alhora, però, els processos de subjectivació també impliquen que podem desplaçar-nos, problematitzar i reconfigurar aquestes formes de subjecció en pràctiques de resistència i elaboració d'un mateix, habilitant l'emergència de noves experiències (Fjeld et al., 2016). En aquest doble sentit, la subjectivació política no és mai la completesa del subjecte i ens remet a un "procés que no sabia fixar-se, estabilitzar-se sota la forma de 'subjecte', sigui quin sigui el sentit que prengui el terme" (Tassin, 2012, p. 37, *traducció pròpia*). El subjecte no és el principi ni el final, ja que quan hi ha subjectivació no hi ha subjecte (Tassin, 2012).

En els processos de subjectivació el que sí trobem són fixacions parcials culturalment disponibles que mai acaben de determinar-lo del tot. El subjecte està sempre en formació i, per tant, no és una entitat universal i independent sinó que es troba inscrit en el seu context d'emergència. Des d'aquesta mirada, treballa amb una noció del subjecte socialitzada i sempre oberta al canvi i transformació que sintonitza amb les tradicions crítiques en psicologia (vegeu Henriques et al., 1984).

Antecedents: La subjectivació política en la protesta i el canvi societal ràpid

Entenent el subjecte com un procés en continua construcció (Tassin, 2012), el marc de la subjectivació política ens permet explorar com s'experimenta el canvi societal atenent tant a les fixacions parcials en les que emergeix un subjecte identificable com en les (re)configuracions i indeterminacions.

La literatura sobre subjectivació política en fenòmens de protesta i mobilització col·lectiva s'ha servit en gran mesura de les teories de Rancière, assenyalant els límits que aquestes presenten en el moment d'entendre tant els processos organitzatius dels moviments (García-Lamarca, 2017; Schwiertz, 2021) com la construcció de noves identitats que permeten reconèixer als subjectes polítics com a tals (Schwiertz, 2021). Per aquest motiu, la conceptualització utilitzada en aquesta tesi complementa el concepte rancièria de subjectivació política amb la perspectiva de Foucault i de Butler que presenten un conjunt d'elements teòrics per explorar els processos de constitució dels subjectes (polítics).

Per altra banda, com es desenvolupa a continuació, la literatura sobre subjectivació política en la protesta posa en relació l'emergència dels subjectes polítics amb els repertoris de protesta i els espais on aquesta té lloc, ens mostra el caràcter tensionat i indeterminat de l'experiència subjectiva dels conflictes. I, finalment, permet comprendre com les reivindicacions en les mobilitzacions locals s'oposen a dinàmiques locals, nacionals i globals.

L'emergència dels subjectes en els contextos de protesta

En primer lloc, trobem que el concepte de subjectivació política s'utilitza per explorar les formes mitjançant les quals els moviments sociopolítics apareixen en l'espai públic afectant a com les persones que protesten s'entenen a si mateixes (Di-Filippo, 2018; Ganter Solís et al., 2017). Aquests estudis entenen que la subjectivació política es troba

estretament relacionada amb l'estètica dels moviments i en les formes d'aparició de la protesta.

Des d'aquesta conceptualització, Di Filippo (2018) estudia una organització social de la ciutat de Rosario (Argentina), el *Frente Popular Darío Santillán*, que aglutina diferents col·lectius vinculats a les lluites laborals i estudiantils. El treball de camp que realitza l'autora es compren entre 2004 i 2012. En aquest període, Di Filippo (2018) hi adverteix dos cicles de protesta que es diferencien entre sí per les formes que pren la mobilització fent aparèixer distints subjectes polítics. Mentre que en el primer període la protesta s'expressa amb una estètica sacrificial, on les persones militants "donen la vida per la causa"; en el segon cicle es modifiquen aquestes formes d'aparició incloent elements festius i carnavalescos a la protesta (per exemple, pintar-se les cares) que constitueixen un subjecte polític que, en cert sentit, gaudeix de la praxi de protesta. El canvi de repertoris de protesta es consolida en un canvi generacional en els seus participants que, al seu torn, apareixen com a subjectes polítics diferents tot i participar de la mateixa organització social i mantenir-hi unes reivindicacions semblants vinculades amb els drets. El concepte de subjectivació política permet així advertir la relació entre les formes de protesta i els significats que pren el subjecte polític mostrant com, en un mateix moviment, hi conviuen diferents significats sobre el què vol dir protestar.

Ganter Solís et al. (2017) també utilitzen aquesta versió estètica de la subjectivació política per explorar els moviments estudiantils xilens entre 2011 i 2016. Els autors mostren com aquests moviments inclouen pràctiques artístiques dins els seus repertoris de protesta que consisteixen en "embellir la ciutat". El caràcter expressiu de les mobilitzacions es superposa a la intenció de subversió (Ganter Solís et al., 2017). Aquest tipus de repertoris, al seu torn, transformen les formes de significació dels subjectes polítics. Les pràctiques de protesta artístiques dels moviments estudiantils xilens presenten els/les participants com un conjunt de ciutadans/es que expressen el seu malestar vers la seva situació actual. Per tant, el subjecte polític ja no es constitueix un bloc unificat i històric, sinó com una agrupació de persones que, tot i que participen de la mateixa protesta, mantenen la seva autonomia i individualitat (Ganter Solís et al., 2017). El concepte de subjectivació política possibilita analitzar les pràctiques de protesta i els subjectes polítics que hi emergeixen. A més, obre una reflexió sobre els significats i les direccions del canvi societal que es reivindiquen en les mobilitzacions.

Tractant també aquesta relació entre la protesta i els seus subjectes, Maestri i Hughes (2017) prenen el concepte de subjectivació política entenent-lo com el conjunt de processos mitjançant els quals les persones esdevenen subjectes polítics implicats en assumptes de la vida pública. I estudien com el context espacial s'imbrica en aquesta subjectivitat política. Aquestes autores exploren com en els espais d'exclusió (com les fronteres o els camps de refugiats) es generen reivindicacions de drets i gestos de solidaritat entre les persones que els habiten que els constitueixen com uns subjectes polítics ambigus i múltiples. Maestri i Hughes (2017) mostren que l'experiència política en els espais marginals no pot desentendre's dels llaços particulars que s'estableixen entre les persones que els comparteixen, constituint unes subjectivitats polítiques marginals diferents de les que emergeixen en altres espais de protesta com, per exemple, les manifestacions.

Aquest estudi posa en relleu com el concepte de subjectivació política possibilita incloure diferents elements contextuais, en aquest cas l'espai, en l'anàlisi i comprensió de les diferents protestes. Per tant, no es tracta sols d'atendre als repertoris de protesta, sinó que els espais físics i simbòlics també tenen un paper en els processos de constitució dels subjectes polítics. En poques paraules, el concepte de subjectivació política ens permet incloure diferents elements contextuais en l'anàlisi de l'experiència subjectiva.

Tensions i indeterminacions en els processos de construcció dels subjectes polítics

Els estudis que he presentat fins al moment mostren aquest lligam del subjecte polític amb el seu context evidenciant com l'experiència d'esdevenir subjecte polític no és universal i ahistòrica. En aquest apartat presento els estudis que s'han centrat en explorar com es reconfigura l'experiència subjectiva en la participació de moviments sociopolítics.

García-Lamarca (2017) entén la subjectivació política com la introducció de noves formes de dir, ser i fer que es fan visibles en l'espai públic i interrompen el funcionament de l'ordre social. Des d'aquesta concepció estudia com es construeixen els subjectes polítics en la plataforma d'afectades per la hipoteca (PAH) de Sabadell. En un altre estudi, García-Lamarca (2019) ha mostrat com el sistema hipotecari genera subjectivitats endeutades que provoquen que quan les persones no poden pagar aquests deutes s'entenguin a si mateixes com a "fallides". La subjectivació política en la PAH consisteix precisament en un procés de desidentificació amb aquest relat per, a través de la participació assembleària, significar-se com a persones afectades per un ordre social

desigual i injust amb dret a revertir aquesta situació (García-Lamarca, 2017). Participar de la PAH constitueix formes alternatives de coneixement i de praxis, com per exemple l'okupació de diferents immobles buits per garantir l'accés a l'habitatge posant en entredit les dinàmiques del mercat immobiliari (García-Lamarca, 2017). El subjecte endeutat (García-Lamarca, 2019) passa a significar-se com un subjecte que té dret a l'habitatge provocant una interrupció del funcionament de l'ordre social. No obstant, aquesta interrupció no implica un trencament total amb les dinàmiques socials establertes. García-Lamarca (2017) mostra també com les formes d'acompanyament que possibiliten aquesta transformació subjectiva, en certes ocasions, reproduïxen les dinàmiques assistencialistes que estableixen diferències entre qui sap i qui no sap, qui dona ajuda i qui la necessita (García-Lamarca, 2017).

En aquest estudi el que es mostra és com el marc de la subjectivació política ens serveix per mostrar com la participació en moviments socials transforma les formes de significar-se i les identitats de les persones que hi participen. Aquesta participació no consisteix únicament en la puntualitat i visibilitat de les protestes, sinó també en processos més lents que tenen a veure amb la participació quotidiana d'espais assemblearis. És a dir, il·lumina que en els processos d'institució dels subjectes polítics hi trobem diferents ritmes. A més, l'estudi de García-Lamarca (2017) assenyala com aquesta constitució de subjectes polítics es troba travessada per diferents dinàmiques socials, algunes de les quals s'interrompen i d'altres es reproduïxen (per exemple, l'assistencialisme). Per tant, la subjectivació política no és produïda al marge de les societats on emergeix la protesta, sinó que s'experimenta a través de diferents formes de fer i de veure pròpies d'aquell context societal.

Des d'una concepció semblant de la subjectivació política, Schwiertz (2021) estudia com el jovent indocumentat a Estats Units i la refugiada a Alemanya emergeix com un subjecte polític amb drets defugint de la idea que les persones migrants són subjectes de la política que requereixen de l'emparedat estatal. Aquest autor mostra com els col·lectius de persones joves migrants s'organitzen per tal de no utilitzar les vies d'accés a recursos de les organitzacions no governamentals que els caracteritzen com a subjectes vulnerables i necessitats i, en canvi, crear noves formes d'accés a aquests recursos que els constitueixen com a subjectes de drets. Aquests processos de desidentificació amb les significacions establertes i de creació de noves identitats polítiques es dona a través de pràctiques d'intervenció i d'organització que es corresponen, respectivament, amb la visibilitat i la

invisibilitat del subjecte polític (Schwiertz, 2021). Les pràctiques d'intervenció permeten el reconeixement del “nou” subjecte polític que es constitueix a través de fer públics els posicionaments de les organitzacions de joves migrants en actes on s'exposa un discurs propi sobre la seva situació. En canvi, l'organització invisible possibilita establir aliances amb altres organitzacions que els hi donen suport per així accedir als recursos que d'altra manera no estan disponibles per les persones indocumentades o refugiades. És a dir, la invisibilitat els permet conduir la situació de precarietat derivada del procés de migració evitant així la identitat vulnerable amb la que es significa a les persones migrants.

En aquest estudi la subjectivació política es mostra com un procés articulat en pràctiques de visibilitat i invisibilitat on emergeix un subjecte polític identificable que trenca amb les caracteritzacions establertes alhora que estableix diferents aliances i llaços de solidaritat amb altres col·lectius (Schwiertz, 2021). La subjectivació política consisteix també en un procés relacional que implica diferents actors socials, pràctiques de cooperació i organització, i pràctiques de reivindicació pública.

A banda de produir subjectes polítics recognoscibles i polièdrics que es mouen entre la transformació i la reproducció, i la visibilitat i invisibilitat, els processos de subjectivació política també obren espais d'indeterminació. Les protestes generen un trencament amb l'ordre establert obrint un espai intersticial en tant que les demandes i impugnacions que es plantegen encara no s'han materialitzat, és a dir, obren un espai liminar. Els estudis sobre la liminalitat de les protestes possibiliten comprendre els processos d'emergència (Andreouli et al., 2019) i també emfatitzen aquest caràcter ambivalent dels subjectes polítics en aquest cas vinculant-ho a l'experiència afectiva que es deriva d'*estar entre*.

Georgsen i Thomassen (2017) estudien el moviment *maidan* ucraïnès entenent l'espai de protesta com un espai liminar on les categories que defineixen i organitzen el funcionament ordinari queden suspeses i s'obre un espai afectiu on es possible (re)construir nous vincles comunitaris. La protesta suposa una intensificació dels afectes que circulen i es (re)articulen sense que necessàriament es produeixin crist·litzacions identitàries. Els processos de subjectivació prenen així una dimensió afectiva en tant que els coneixements socials previs no operen en l'espai de protesta.

Per la seva banda, Stavrides (2013) apunta a una qüestió similar ja que entén que l'espai urbà de les places on tingueren lloc les protestes en diferents territoris durant la dècada del 2010 esdevenien espais que permetien als subjectes escapar de les identitats polítiques

i socials i, així, configurar un nou espai comú. Les relacions entre les persones s'establien en base als afectes compartits i no en base a la pertinença a grups o comunitats definides. En aquest sentit, la subjectivació política implica també la desidentificació amb els significats que estructuraven les nostres relacions quotidianes i l'obertura de nous espais de relació i interacció basats en l'afectivitat compartida.

Navegant entre els contextos locals, nacionals i globals

Finalment, trobem que el marc de la subjectivació política permet posar el focus en la forma que penen les reivindicacions mostrant com les estudiar les protestes locals s'oposen a dinàmiques de caràcter més global. És a dir, ens mostren com les especificitats locals no es troben aïllades del seu context societal.

N'és exemple la protesta a Bernaselo, una regió de Montenegro, on es volia obrir un abocador il·legal i les veïnes i veïns es mobilitzaren en contra utilitzant diferents estratègies de resistència simbòliques (per exemple, bloquejant l'arribada de residus seient a l'entrada de l'abocador) (Baća, 2017). Més enllà de les pràctiques de protesta concretes, aquesta reivindicació s'expandí a tot el país no tant com una oposició a l'abocador sinó com la demanda d'atendre a les veus de la ciutadania per prendre decisions polítiques (Baća, 2017). El procés de subjectivació política es dona quan els subjectes que participen de la protesta transcendeixen les problemàtiques del seu context local per relacionar les seves demandes amb un clam "universal". Es constitueixen com a subjectes compromesos amb els interessos generals d'una població més ampla.

En definitiva, aquest estudi ens mostra com el caràcter local de les protestes conté també reivindicacions de caràcter més universal com són les demandes de participació ciutadana, il·lustrant com les mobilitzacions contemporànies no poden entendre's deslligades del context global (Nesbitt-Larking, 2014).

La subjectivació política com un concepte psicopolític crític

Els estudis presentats mostren la importància d'explorar les (re)configuracions psicològiques de les protestes i mobilitzacions atenent a com els diferents nivells contextuals travessen l'experiència subjectiva fent-la una experiència complexa i impossible de determinar completament. En aquest sentit, ens brinden els camins per desenvolupar una aproximació psicopolítica que mostri el potencial i el lligam polític amb l'àmbit psicològic (Hook, 2005). Així doncs, proposo entendre la subjectivació política com un concepte psicopolític que historitza i polititza l'experiència, a la vegada que ens

permet comprendre el potencial transformador de la dimensió psicològica. Entenc que aquesta conceptualització sintonitza amb els preceptes de la psicologia social crítica on es defuig del dualisme individu-societat per a comprendre el subjecte com un ésser socialitzat i en continua formació (vegeu Frosh, 2019; Henriques et al., 1984; Hollway et al., 2006).

Atendre als processos de subjectivació política esdevé així una forma d'estudiar allò psicològic sense desatendre'n els diferents nivells contextuals. Aquest estudi dels diferents contextos implica “tenir en consideració que la subjectivitat està contextualment imbricada en el món, és cultural-històrica, i és socioeconòmica (sociosubjectivitat); és relacional, dialògica i empàtica (intersubjectivitat) i està basada en processos psicològics interns i personals (intrasubjectivitat)” (Teo, 2017, p. 282, *traducció pròpia*). Aquesta mirada triàdica estableix un compromís amb una praxis de justícia ja que permet fer una psicologia més completa amb teories més denses sobre l'experiència subjectiva i, al mateix temps, revertir la concepció individualitzada del subjecte que elimina la dimensió social i relació de l'ontologia de l'ésser humà (Teo, 2021). En poques paraules, torna a l'ésser humà al seu context relacional i sociopolític.

Prendre com a punt de partida l'experiència de subjectivació política ens dona accés als processos de (re)significació de conceptes polítics clàssics que donem per descomptats com poden ser els significats de la nació, la ciutadania o la democràcia (Fine, 2018). És a dir, ens permet comprendre com aquests es *viuen* oferint-nos una perspectiva de la complexitat ideològica (Billig, 2017) present en els cicles de protestes i en els seus subjectes polítics.

Conceptualitzacions sobre la subjectivació política: Una lectura psicosocial

El concepte de subjectivació política ha sigut teoritzat per diferents tradicions filosòfiques (vegeu, per exemple, Butler, 2001; Foucault, 1988; Lazzarato, 2019; Modonesi, 2010; Rancièrè, 1996) que comparteixen una comprensió situada dels processos de construcció del subjecte. No obstant, presenten diferències a l'hora d'emfatitzar el caràcter reproductor o transformador de la subjectivació política. Per tal d'atendre a aquesta tensió i comprendre en profunditat com es (re)configura l'experiència subjectiva en el *Procés* independentista català, em centro en les conceptualitzacions de Foucault, Rancièrè i Butler. Aquestes tres teories mostren com els subjectes polítics són producte i producció del context sociohistòric local, nacional i global, alhora que interrupció i transformació

de les formes de “ser” establertes. A més, com es mostra a continuació, ens permeten elaborar una lectura psicosocial detallada sobre el procés d’esdevenir subjecte polític delineant-ne les diferents experiències subjectives vinculades a la identificació, l’afectivitat i la praxi.

La perspectiva Foucaultiana

L’origen del concepte de subjectivació s’acostuma a situar en l’obra de Foucault (Fjeld et al., 2016) que ja en els seus inicis apunta a dues tendències diferents: el procés d’esdevenir subjecte en tant que sotmès a un conjunt de normes socials, i el procés pel qual els subjectes poden transformar les normes socials que els hi ha donat emergència. Per tant, ens trobem amb un concepte frontissa entre la reproducció i la transformació de l’estatu quo. Com assenyalen Oberprantacher i Siclodi (2016), la subjectivació situa el subjecte en la tensió entre l’heteronomia de la subjecció i la subjectivitat autònoma. Malgrat aquesta tensió, Foucault es va centrar en explorar la vessant reproductora de la subjectivació analitzant com es produeixen determinats tipus de subjectes en diferents contextos històrics i espais socials (Butler, 2001; Simons & Masschelein, 2010; Tassin, 2012).

Les etapes Foucaultianes com a processos psicosocials de subjectivització

La trajectòria teòrica de Foucault pot dividir-se en tres moments que es corresponen amb diferents focus d’interès i metodologies. Una primera fase arqueològica on es pregunta pel saber, una segona fase genealògica on la qüestió gira entorn al poder, i una tercera fase hermenèutica on el tema de fons és el subjecte i les relacions que aquest estableix amb sí mateix (vegeu Deleuze, 1987). Tot i que aquestes diferents etapes semblen abordar qüestions diferents presenten un objectiu únic, el de “crear una història dels diferents modes de subjectivació de l’ésser humà en la nostra cultura” presentant la seva obra com centrada en desenvolupar “tres modes d’objectivació que transformen als éssers humans en subjectes” (Foucault, 1988, p. 3, *traducció pròpia*). Per tant, els seus textos es poden llegir preguntant-se per la constitució dels subjectes en els seus contextos d’emergència.

Des de la perspectiva foucaultiana els subjectes emergeixen a través de modes d’objectivació o pràctiques: cognoscitives (que determinen la veritat del subjecte a través de la ciència), coercitives o disciplinàries (que constitueixen el subjecte a través de la seva participació en diferents institucions) i pràctiques ètiques sobre sí mateix/a (en les que el subjecte s’autoconstitueix al reflexionar sobre sí) (Foucault, 1988, 1994). Mentre que els

dos primers tipus de pràctiques suposen una determinació del subjecte *extrínseca* (pels sistemes simbòlics i el funcionament institucional), el tercer tipus implica una determinació *intrínseca* en la que el subjecte es reconeix i produeix per si mateix determinades formes de ser. El subjecte és així produït i productiu.

Encara que la font de producció de les pràctiques de si mateix pugui ser el propi subjecte, aquestes pràctiques tenen també un origen social (Foucault, 1994). Les formes de relació amb un mateix “constitueixen esquemes que ell [l’èsser humà] troba a la seva cultura i li són proposats, suggerits, imposats per la seva cultura i el seu grup social” (Foucault, 1994, p. 125, *traducció pròpia*). Per tant, són també formes socialitzades d’esdevenir subjectes i no són necessàriament alliberadores de la reproducció de l’ordre de les coses (Foucault, 1994). Així doncs, per a Foucault sempre cal advertir la concreció en la que es practica el subjecte per a poder dilucidar si es troba inscrit en dinàmiques de dominació o més bé d’alliberament. Els processos de subjectivació s’han d’aproximar des de les seves particularitats.

La proposta foucaultiana, on el subjecte esdevé a través de pràctiques o formes d’objectivació que subjectivitzen (Foucault, 1988), habilita una lectura psicosocial dels processos de subjectivació. En primer lloc, trobem que les pràctiques cognoscitives tenen a veure amb els règims de veritat que estructurin qualsevol societat, fixant a priori en quines categories socials descriuran a les persones i els hi permetran reconèixer-se (Foucault, 1968). Els sistemes categorials constitueixen així la veritat del món i, per tant, dels diferents subjectes.

En l’actualitat, per exemple, l’organització estat-nacional ens condueix a ser encabits i a reconèixer-nos com a subjectes nacionals lligats a una comunitat nacional que, al seu torn, presenta o no una institució estatal pròpia. Per tant, promou uns règims d’inclusió-exclusió basats en la pertinença nacional. Aquestes categories es reproduïxen tant en diferents espais de la vida quotidiana (en la retransmissió del temps en les televisions, competicions esportives, etc.) (Billig, 1995b) com en el quefer científic quan aquest pren, per exemple, els diferents estats-nació per realitzar una comparativa de les seves situacions respecte una qüestió social particular.

En termes psicosocials aquesta dimensió epistèmica del subjecte ens remet als processos de categorització social que defineixen a les persones amb un conjunt de característiques socialment connotades (Edwards & Potter, 1992) fent-les així tipus de subjectes

particulars. La psicologia, com a disciplina cognoscitiva, si no vol reificar les dinàmiques de dominació que impliquen identificar a algú amb certes categories socials, ha d'atendre a com les categories socials constitueixen subjectes que poden actuar de certes maneres però no d'altres, que poden ocupar certs espais socials però es veuen exclosos d'altres (Reicher & Hopkins, 2001b). Si tornem a l'exemple de la nacionalitat, veiem que les categories de pertinença a un estat-nació o altre condicionen, entre d'altres moltes coses, les possibilitats de mobilitat internacional o tenir dret a participar de les decisions institucionals.

Els processos de categorització (entre els quals hi trobem també la identificació) tenen efectes sobre les accions que és possible o no realitzar. És a dir, el coneixement sobre els subjectes estructura els contextos i habilita diferents dinàmiques alhora sociohistòriques i psicosocials. La perspectiva de la subjectivació posa de manifest el caràcter societal d'aquests processos i ens permet advertir les categoritzacions pròpies d'un context sense essencialitzar al subjecte que s'hi veu inscrit.

En segon lloc, Foucault (2002) identifica les pràctiques coercitives o disciplinàries, on del que es tracta és de readreçar les conductes de les persones perquè s'ajustin a diferents sistemes normatius, sovint institucionals. L'autor parla sobretot de com l'escola i les presons són espais socials on el poder disciplinari actua convertint a les persones en els seus subjectes a través de diferents pràctiques que condueixen la conducta individual i la monitoritzen. El subjecte emergeix quan *aprèn* a ser un determinat tipus de subjecte, per tant, aquest tipus de pràctiques també actuen com a mecanismes de classificació. S'és un subjecte o altre en funció dels condicionaments institucionals i de les habilitats que es presenten. Quan una persona ha après a ser subjecte d'una institució (o sistema institucional) particular ja pot ser classificat i reconegut com a tal.

Un exemple formal n'és el document nacional d'identitat com una forma de classificació i reconeixement de la pertinença nacional. Aquests processos de classificació es donen també gràcies als règims de veritat que fan possibles i cognoscibles als diferents tipus de subjecte. Les diferents formes d'objectivació no són així processos completament separats i diferenciables sinó que s'articulen conjuntament.

Foucault (2002) proposa tres mecanismes que configuren les pràctiques coercitives i disciplinàries: la vigilància jeràrquica, la sanció normalitzadora i l'examen. El primer mecanisme consisteix en el saber-se observat per algú altre que en qualsevol moment.

Quan els altres ens observen correm el risc de ser assenyalats per realitzar un comportament inadequat i, en conseqüència és més probable que ens ajustem a la norma. El segon mecanisme, la sanció normalitzadora, es correspon amb les accions mitjançant les quals es castiga el comportament inadequat perquè la persona pugui readreçar-lo i esdevenir aquell tipus de subjecte. Si tornem a l'exemple anterior, en les comunitats nacionals s'espera que els seus subjectes comparteixin un mínim de comportaments culturals. Si aquests no es realitzen es despleguen un conjunt de sancions quotidianes que van des de reprovacions en clau humorística a exclusions de certs espais. Finalment, les pràctiques disciplinàries es serveixen de l'examen. Aquest es correspon amb el moment on es posa a prova si la persona ja ha esdevingut un subjecte adequat valorant si sap actuar els comportaments que se n'esperen. Un exemple molt formalitzat respecte la qüestió nacional és la prova escrita que s'exigeix a les persones que sol·liciten la ciutadania espanyola on han d'acreditar el seu coneixement sobre la història, les institucions i la cultura espanyola. Aquest examen actua sobre l'assumpció que per a ser espanyol s'ha de ser competent en aquests coneixements nacionals i té conseqüències importants ja que dona o no accés als drets de ciutadania. Però també hi ha exàmens més quotidians, menys formalitzats i amb conseqüències menys contundents per a les persones. Per exemple, en el context català poden tenir a veure amb el domini de la llengua catalana per ser reconeguts com subjectes nacionals catalans.

Des d'una lectura psicosocial, les objectivacions del subjecte en clau disciplinària poden ser interpretades com els processos d'aprenentatge i d'adquisició d'habilitats. Quan una persona domina certes pràctiques esdevé subjecte d'aquell àmbit concret. En el context acadèmic, per exemple, la formació doctoral i la presentació de la tesi esdevenen la forma d'acreditar que la persona domina les pràctiques acadèmiques i de recerca, quedant subjecte a aquestes formes de fer que li donen un reconeixement social com a investigador/a. En poques paraules, quan més expert s'és en les pràctiques d'un àmbit social concret, més subjecte s'és. A més d'aquests espais més formalitzats, les pràctiques d'expertesa i de disciplinament es donen en el nostre dia a dia, aquestes pràctiques altament interioritzades són particularment rellevants en els processos de subjectivació ja que ens passen inadvertides i el subjecte *és* sense haver-se d'esforçar per ser-ho.

Finalment, trobem les pràctiques ètiques o de sí mateix, en les que la persona estableix una relació amb sí mateixa com un tipus de subjecte particular. La relació d'una persona en sí mateixa és una forma productiva de constituir-se com a subjecte (Foucault, 1994).

És a dir, no es tracta sols que el subjecte s'adeqüi a un ordre social concret que el convoca a realitzar certes pràctiques i a reconèixer-se en certes categories sinó que també les produeix. El subjecte no és un ésser passiu sinó que es troba en una continua actualització de si mateix i en un diàleg constant sobre qui és en relació a les pràctiques que realitza. El subjecte emergeix en la tensió dins-fora, ja que com explora Foucault (1988), “hi ha un camp ric i complex d'historicitat en les formes amb les que l'individu³ és convocat a reconèixer-se a si mateix com un subjecte” (p. 32, *traducció pròpia*). Per tant, aquests processos de subjectivació depenen d'unes coordenades sociohistòriques i uns contextos particulars d'emergència. És a dir, al llarg de la història les relacions de les persones amb si mateixes han variat i aquestes també varien en funció de la situació. Pensem diferent sobre nosaltres mateixos/es quan un/a s'entén a si mateix/a com “en un subjecte polític, que va a votar o pren la paraula a una assemblea, que quan intenta realitzar el seu desig en una relació sexual” (Foucault, 1994, p. 123, *traducció pròpia*). Aquesta relació amb un/a mateix/a pot ser interpretada psicosocialment com el procés de reflexivitat en el que la persona es pensa com a subjecte de les seves accions i en aquest pensar-se es constitueix com un subjecte ètic d'un tipus determinat (polític o sexual, seguint l'exemple anterior).

Les diferents interpretacions psicosocials de les objectivacions del subjecte que li donen emergència poden ser exemplificades en un mateix procés de subjectivació. Prenent l'exemple del/de la votant com a subjecte polític (Foucault, 1994) tot just presentat, trobaríem que aquest/a esdevé subjecte polític en tant que hi ha un sistema categorial que el llegeix com a votant, atribuint-li unes característiques i significats particulars. Aquest sistema categorial es presenta tant en els documents jurídics que plantegen el funcionament dels estats democràtics liberals contemporanis, com en les diferents disciplines científiques que es focalitzen en el comportament de vot. En segon lloc, el subjecte polític votant esdevé sols quan es convocat institucionalment per l'estat a participar d'unes eleccions i, la persona, actua la seva participació seguint les normes

³ Foucault utilitza el concepte d'individu com a contraposició al subjecte, per assenyalar l'estadi presubjectiu en el que l'ésser humà encara no és subjecte. Com he apuntat a la nota al peu anterior (2), considero que el concepte individu es correspon amb una forma específica de subjectivació i, per tant, jo em serviria del concepte genèric d'ésser humà que, tot i presentar també problemes a l'hora d'assenyalar un estadi presubjectiu, considero que permet atendre al procés de construcció del subjecte com individu i no considerar-lo com una entitat natural. En tot cas, he decidit no modificar l'ús que fa Foucault d'aquests termes i aquesta nota al peu es presenta per no comprometre la coherència terminològica al llarg de la tesi evitant confusions.

establertes. En aquest cas, el subjecte polític ha après com comportar-se i, segurament, durant la jornada electoral no realitzarà conductes inadequades en aquella situació com seria, per exemple, llençar paperetes enlaire dins l'escola electoral. Si és doncs aquesta situació, el més probable és que alguna de les persones presents li cridés l'atenció en forma de sanció normalitzadora i mostrant la vigilància jeràrquica que suposa estar en un espai públic i institucional. Finalment, aquest subjecte polític emergeix també quan reflexiona sobre el seu paper com a votant i dona compte de si mateix com a tal decidint a quin partit polític recolzarà.

Subjectivació i resistència: La (psico)política en la subjectivació Foucaultiana

Les diferents pràctiques de subjectivació presentades mostren el caràcter històric i contextual de l'emergència del(s) subjecte(s). Els processos de subjectivació no són universals i necessaris sinó contextuais i contingents. En conseqüència, encara que el subjecte es constitueix *sotmès* a les seves condicions i a les normes pròpies d'un context social específic que dicten quin tipus de subjectes poden emergir, aquest sols pot esdevenir en tant que és lliure (Foucault, 1988, 1994). Sense aquesta assumpció de llibertat, és impossible que es pugui esdevenir diferents tipus de subjectes. D'això es deriva sempre és possible la resistència i, en conseqüència, la transformació societal, el canvi en les condicions que ens fan esdevenir certs tipus de subjecte(s).

En la teoria foucaultiana el subjecte emergeix en un entramat de relacions de poder on la relació que s'estableix entre les persones és la de conduir la conducta dels altres o la pròpia (Foucault, 1988). És a dir, es basen en modificar les formes d'actuar. En la situació del votant, per exemple, el subjecte polític emergeix en tant que accepta les condicions i conductes que li proposen tant les institucions estatals com el conjunt de persones que es troben en l'espai electoral particular on el subjecte va a votar. En aquest sentit, les relacions de poder són necessàries per estructurar la societat i la vida en comú (Foucault, 1994). El problema esdevé quan aquestes relacions on un condueix la conducta de l'altre esdevenen fixes i inamovibles, quan no és possible alterar qui modifica la conducta de l'altre. En altres paraules, quan els processos de subjectivació són rígids i no permeten l'emergència d'una pluralitat de subjectes. Aquestes situacions són definides com estats de dominació (Foucault, 1988, 1994) que dificulten les relacions de resistència i les pràctiques de llibertat. No obstant, no les poden anular completament ja que per mantenir les relacions de poder d'un estat particular de dominació és necessari que existeixi la possibilitat de resistència, ja que sense aquesta "no existirien les relacions de poder"

(Foucault, 1994, p. 126, *traducció pròpia*). És a dir, per a Foucault sempre es possible alterar les relacions en les que esdevenim subjectes.

Així doncs, cal assumir certa llibertat en el subjecte que pot actua(-se) de diferents maneres algunes de les quals subverteixen els sistemes normatius en els que s'inscriu. Foucault no pretén acabar amb les relacions de poder ja que la seva desaparició suposa la desaparició del subjecte, sinó que dirigeix la lluita política a la flexibilització de les relacions de poder que permetin que les persones implicades puguin establir relacions de resistència i (re)conduir la conducta dels altres (Foucault, 1994). Les pràctiques de llibertat són precisament aquests gestos en els que es subverteixen les relacions de poder establertes (Foucault, 1994). Aquestes pràctiques són possibles en qualsevol espai de la vida quotidiana i no sols en els espais polítics formals com les institucions o les protestes. De fet, Foucault (1994) planteja que els processos d'alliberació no sempre es constitueixen a través de pràctiques de llibertat sinó que en diferents ocasions han suposat l'establiment d'estats de dominació on s'estableixen unes relacions de poder fermes i difícilment alterables. En aquest sentit, l'autor proposa explorar quines pràctiques concretes s'articulen com a pràctiques de llibertat en els processos d'alliberament. D'això se'n deriva que els moviments sociopolítics no poden entendre's acríticament com espais de llibertat sinó que presenten configuracions complexes saturades de relacions de poder i resistència, i de pràctiques de llibertat i dominació. La tasca teòrica essencial és la de posar en qüestió "tots els fenòmens de dominació, fos quina fos la intensitat i forma que adopten" (Foucault, 1994, p. 142, *traducció pròpia*) independentment de l'espai social on es donin aquests fenòmens.

En definitiva, la dimensió política dels processos de subjectivació en la perspectiva foucaultiana no es correspon amb un espai social específic sinó que s'expressa en la completesa de la vida quotidiana articulada en base a diferents relacions de poder. Quan posem el focus en la subjectivació hi trobem així tant la reproducció de les condicions socials d'existència del subjecte (inscrit en uns coneixements, institucions i formes de reflexivitat compartides), com les relacions de resistència i pràctiques de llibertat que permeten alterar qui condueix la conducta de qui, que modifiquen les pràctiques i els significats que manegem en la vida diària. Així doncs, Foucault ens situa en el nucli de la tensió entre agència i estructura (sense autonomitzar completament al subjecte ni sobredeterminar-lo) que s'ha assenyalat en les perspectives psicosocials crítiques (Hollway et al., 2007).

A més, la subjectivació política foucaultiana posa en relleu que els processos psicològics amb els que ens sabem i ens compremem estan intrínsecament lligats a les dinàmiques socials i institucionals, i per tant, són indissociables del funcionament (polític) d'una societat particular (Hook, 2005). És en aquest sentit, que l'experiència psicològica és profundament política i està lligada a relacions de poder que perpetuen estats de dominació o a relacions de resistència i llibertat que els subverteixen. Per a Foucault (1988) el coneixement psicològic s'ha de posar al servei de "fomentar noves formes de subjectivitat mitjançant el rebuig al tipus d'individualitat que se'ns ha imposat durant diversos segles" (p. 11, *traducció pròpia*).

La perspectiva Rancieriana

La perspectiva foucaultiana ens permet ampliar els marges del que es considera l'espai polític i afinar la mirada sobre les pràctiques mitjançant les quals es produeixen els subjectes, en aquest cas, del moviment sociopolític del *Procés* independentista català. No obstant, Foucault no es pregunta específicament pel processos de subjectivació que constitueixen els subjectes aptes per ocupar-se de la comunitat política (Tassin, 2012, p. 41). Per tant, deixa fora l'especificitat de les protestes i les mobilitzacions. La perspectiva de Rancière, en canvi, sí teoritza sobre com es produeixen aquestes disruptcions en l'experiència d'esdevenir subjecte anomenant processos de subjectivació política precisament al "desfasament dels éssers respecte a si mateixos i a la seva identitat" (Tassin, 2012, p. 43, *traducció pròpia*). Del que es tracta no és de la formació del subjecte sinó de la seva des-subjecció. Aquesta irrupció és precisament el que impulsa la transformació societal.

Pot semblar que la perspectiva rancièriana presenta una conceptualització totalment oposada a la foucaultiana i irreconciliable. No obstant, proposo, seguint el que ja han fet Simons i Masschelein (2010), una lectura complementària d'ambdós autors. Per sostenir aquesta lectura, primer de tot desenvoluparé com entén Rancière la subjectivació política, per després discutir tant els límits de la seva perspectiva com les aportacions que suposa complementar-la amb la proposta de Foucault.

La política com una activitat social específica

La perspectiva de Rancière es diferencia de la foucaultiana en tant que entén la política com un procés específic dins les dinàmiques que configuren un ordre social particular (Allewi, 2015). Per això, l'autor el que fa es definir l'ordre social com un espai policial.

L'ordre policial és per Rancière (1996) “un ordre dels cossos que defineix les divisions entre les modes de fer, els modes de ser i els modes de dir, que fa que tals cossos siguin assignats pel seu nom a tal lloc o a tal tasca; és un ordre del visible i d'allò que es pot dir que fa que tal activitat i que tal altre no ho sigui, que tal paraula sigui entesa com part del discurs i tal com a soroll” (p. 44-45, *traducció pròpia*). En poques paraules, la policia és l'estructura institucional, econòmica i simbòlica d'un ordre social que regula l'aparició dels cossos i els hi assigna un lloc i ocupació (Rancière, 1996).

Des d'aquesta definició, l'autor situa l'obra de Foucault i la idea de relacions de poder en aquest espai policial mostrant-ne com aquest es capil·laritza i s'articula també en la intimitat de les relacions personals (Rancière, 1996). La política, en canvi, neix de la pregunta sobre si es pertany a una categoria social (donada en l'ordre policial) i, sobretot, de quin és el resultat d'aquesta (no) pertinença (Rancière, 2000), és a dir, de la suspensió de les formes de pertànyer a les categories socials establertes. Per Rancière (1996, 2000) la política és precisament aquest qüestionament de l'ordre de les coses que suposa la trobada de dos processos heterogenis: unes dinàmiques policials que configuren l'ordre social i donen un lloc a les persones, i una dinàmica que posa en evidència les desigualtats que sostenen qualsevol ordre policial en aquesta distribució de les persones. Aquest segon procés consisteix en enunciar-se com a part d'una comunitat quan no és té part, s'afirma la igualtat entre persones assenyalant-ne la desigualtat establerta. La impugnació política de l'ordre policial no es dona de qualsevol manera sinó a través d'una *afirmació de la igualtat* negada per un repartiment del sensible concret mitjançant la qual les persones apareixen a l'espai públic des d'un lloc diferent als que se'ls ha assignat.

En paraules de Rancière (1996), “l'activitat política és sempre un mode de manifestació que desfà les divisions sensibles de l'ordre policial mitjançant la posada en acte d'un supòsit que per principi li és heterogeni, el que una part dels que no tenen part, la que, en darrera instància, manifesta en si mateixa la pura contingència de l'ordre, la igualtat de qualsevol ésser parlant amb qualsevol altre ésser parlant” (p. 45-46, *traducció pròpia*). La política és doncs la manifestació d'una contradicció en el funcionament de l'ordre policial que nega a una part dels qui pertanyen ser-ne efectivament part. Aquesta manifestació no anticipada d'una veu que no ocupa el lloc que li correspon en l'ordre policial és el que Rancière anomena subjectivació política.

La subjectivació política com la manifestació de la igualtat

La subjectivació política des d'aquesta perspectiva implica una desidentificació o una desclassificació (Rancière, 2000). Quan es dona un procés de subjectivació es produeix una reconfiguració de les categories amb les que les persones s'identificaven, es "desfà i recomposa les relacions entre els modes de *fer*, els modes de *ser* i els modes de *dir* que defineixen l'organització sensible de la comunitat" (Rancière, 1996, p. 58, *traducció pròpia, èmfasi en l'original*). Es dona així una *distorsió* del ordre social establert per un cos que ocupa una posició no prevista per a ell (Rancière, 1996).

La subjectivació política és el procés oposat a la identificació (Rancière, 1996). No obstant, aquesta pot donar-se a través d'enunciar categories identitàries existents quan aquestes passen actuar-se com la verificació d'una igualtat que s'està negant (Rancière, 1996). De fet, quan Rancière (2000) descriu la lògica de la subjectivació política l'entén com l'afirmació d'una alteritat no contemplada en un ordre policial que es determina a través d'una afirmació identitària que necessàriament nega una identitat imposada, demostrant i constituint un nou espai comú (encara que aquest sigui rebutjat per l'altre) que institueix una identificació impossible. En altres paraules, la subjectivació política suposa alterar les normes a través de les quals prenem diferents identitats per prendre'n de noves que no són possibles i que, al seu torn, modifiquen l'espai comú del debat. Així, no és que el vocabulari identitàri desapareixi, sinó que pren un conjunt d'articulacions diferents. Si en l'espai policial les identitats tenen noms exactes, en l'espai polític es prenen noms *impropis* que expressen una falla en l'ordre establert (Rancière, 2000).

El referèndum independentista de l'1 d'octubre ens pot servir per advertir aquest procés rancierià de subjectivació política. Cal recordar que aquest esdeveniment no estava autoritzat pel govern central de l'estat, que intentà evitar-lo amb l'acció dels cossos de seguretat. El votant que en l'exemple foucaultià constituïa un subjecte polític afí a l'ordre policial rancierià, en el referèndum esdevé una identitat impròpia que s'afirma contra la identitat nacional espanyola a qui se li atribueix la sobirania, genera un espai de debat sobre qui pot decidir sobre la independència catalana i esdevé una identitat impossible atès que el votant del referèndum *vota sense poder votar*. Així, l'emergència del votant l'1 d'octubre evidencia *una falla* en l'ordre estatal espanyol que no contempla la capacitat dels catalans de prendre decisions sobre la situació territorial de Catalunya fent de l'acte de votar una verificació de la igualtat.

Aquesta concepció de la subjectivació política en fa d'ella una posició incòmoda en tant que el lloc del subjecte polític s'ubica en un interval, en un ser entre (Rancière, 2000). S'és i no s'és alhora. L'emergència del "no-subjecte" polític pels processos de subjectivació es localitza precisament entre diferents categories establertes sense poder fixar-se en cap de les dues. Això es deu a que la política s'entén com la trobada de dues lògiques heterònomes que entren en contradicció, la dinàmica policial que ens indica qui i què som, i la dinàmica igualitària que impugna tals diferències. Per això, tornant a l'exemple anterior, el votant de l'1 d'octubre manifesta aquesta contradicció, és votant en tant que gaudeix de la ciutadania espanyola que li permet votar i, a més, es convocat per les institucions estatals autonòmiques i, no és votant en tant que participa d'un referèndum no autoritzat pel govern central. Així es situa en aquest espai intersticial i reivindica una posició impossible en l'ordre de les coses que salvaguarda l'estat espanyol.

En la subjectivació política rancieriana el subjecte no pot esdevenir tal en tant que les formes en les que s'enuncia no poden fixar-se. La subjectivació política és una interrupció. Aquest procés reconfigura el que és possible veure, dir i fer en un ordre policial que es (re)consolidarà després d'aquesta disrupció.

Una interpretació psicosocial de la subjectivació política Rancieriana

Encara que la subjectivació rancieriana suposa una no-formació, una "desformació" del subjecte, la seva conceptualització pot ser llegida en clau de processos psicosocials. En primer lloc, trobem que l'ordre policial es descriu eminentment com l'organització del sensible, d'allò que es veu, es sent i es fa (Rancière, 1996), per tant, articula diferents formes de percepció i categorització de la realitat. La política, és precisament l'alteració d'aquestes percepcions i categoritzacions, és una *distorsió* (Rancière, 2000). Des d'aquesta perspectiva llavors, els processos de subjectivació tenen a veure amb l'aparença de les coses i de les persones i, per tant, dirigeixen la mirada cap als processos de percepció i categorització així com als moments de distorsió en aquests processos, quan apareix certa confusió.

En aquest sentit, la perspectiva rancieriana sintonitza amb la concepció liminar (Greco & Stenner, 2017) presentada en els antecedents, tot i que Rancière es focalitza en l'experiència epistèmica de reconfiguració perceptiva. La proposta d'aproximar la liminalitat parteix de la idea que les persones a vegades ens trobem entre dos ordres normatius diferents que ens exigeixen pràctiques diferents i el subjecte es troba "entre"

(*in between and in betwixt*) dues formes de fer, de ser i de dir (Greco & Stenner, 2017). Aquests espais liminars d'indeterminació són espais on l'afectiu es torna salient atès que els significats existents ja no poden operar (Greco & Stenner, 2017). La subjectivació rancieriana ens remet a la forma específicament política en la que s'obre aquest espai liminar: a través de l'afirmació de la igualtat. Quan aquesta igualtat s'actua evidencia que l'ordre policial l'està negant i es produeix un sotrac i reconfiguració dels marcs perceptius i categorials.

L'espai afectiu propi de la liminalitat es troba absent en les teories de Rancière. De fet aquest està gairebé absent també en les aproximacions de Foucault, en canvi, com veurem, en la concepció de Butler, l'afectivitat juga un paper fonamental. Cadascuna d'aquestes teoritzacions ens permet advertir distints elements i dinàmiques psicosocials més enllà de les seves diferències. Per aquest motiu, resulta especialment interessant combinar diferents conceptualitzacions de la subjectivació.

Rancière i Foucault

Des d'aquesta lectura complementària dels processos de subjectivació política, la perspectiva rancieriana pot interpretar-se com la vessant transformadora dels processos de constitució dels subjectes (Simons & Masschelein, 2010). Rancière no nega que els subjectes s'institueixin socialment, sinó que s'interessa per com es desinstitueixen, per com s'interromp la constitució social dels subjectes. La subjectivació política en aquest autor és, per tant, la irrupció de noves formes d'enunciació no contemplades en un ordre policial particular. No es tracta però d'una resistència a les relacions de poder sinó de l'aparició d'un nou espai d'enunciació. Aquesta capacitat disruptora i creadora és el que manifesta la igualtat entre els parlants ja que evidencia la seva capacitat de dir-se i aparèixer d'una forma diferent a la donada. En termes foucaultians es tractaria de l'emergència del moment en el que s'alteren les formes d'esdevenir subjectes pròpies d'un moment sociohistòric (Foucault, 1988).

Per a Simons i Masschelein (2010), Foucault i Rancière poden llegir-se complementàriament ja que exposen dues dinàmiques dels processos de subjectivació. El primer es centra en com es construeixen els subjectes en l'ordre policial rancierià, fent una teoria que ells proposen comprendre com *subjectivació governamental*. El segon, es centra en la disruptió i capacitat de les persones de distorsionar i transformar aquest ordre policial, anomenant a la conceptualització rancieriana, una teoria de la *subjectivació*

política. Simons i Masschelein (2010) entenen que ambdues conceptualitzacions ens ajuden a comprendre com esdevenim els subjectes que som i ens assenyalen que la capacitat de transformació i canvi rau en la possibilitat d'alterar l'ordre de les coses i revertir les desigualtats. En el seu article apunten que la idea de verificar la igualtat està en les bases de la proposta foucaultiana de subjectivació ja que aquest escriu la seva obra compromès amb la transformació de les formes amb les que estem esdevenint subjectes per a constituir formes més flexibles d'establir i revertir les relacions de poder (Simons & Masschelein, 2010).

En definitiva, el desenvolupament foucaultià dels processos de subjectivació ens permet comprendre com es constitueixen els subjectes en contextos sociohistòrics i socials particulars, en canvi, la perspectiva de Rancière mostra els processos de subjectivació on es reconfigura l'experiència d'esdevenir subjecte a través de l'afirmació de la igualtat. Mentre que en la primera perspectiva el "contingut" i les accions específiques de cada tipus de subjecte tenen rellevància, la segona perspectiva és una teoria de la *subjectivació òntica*, on el que es conceptualitza és la forma com es produeixen les disruptcions i els processos de transformació societal més enllà del seu contingut.

A més, una lectura rancieriana per si sola presenta alguns problemes al ser utilitzada per interpretar els processos de subjectivació política en fenòmens concrets de protesta i mobilització social. Piper (2018) assenyalava que en els moviments de protesta no sols hi ha moments d'aparició i disruptió sinó també pràctiques activistes lentes que també produeixen canvis i transformacions a nivell estructural. Desmerèixer aquesta dimensió implica assumir que tot ordre policial és igual, i no considerar quines ordenacions socials ens permeten escapar de la dominació i dels abusos de poder (Piper, 2018). Aquesta crítica sintonitza amb la idea foucaultiana on del que es tracta es de constituir ordres socials amb relacions de poder flexibles i no sols d'impulsar processos de disruptió (Foucault, 1994).

En una línia similar, Bassett (2014) exposa que "una política rancieriana ha d'estar simultàniament dins i fora de l'ordre policial, i, necessàriament compromesa amb les reformes que mantenen aquest ordre tan obert com sigui possible a les noves veus i demandes igualitàries" (p. 899, *traducció pròpia*). Aquests dos estudis assenyalen que no hi ha una subjectivació política pura, ni tota subjectivació governamental és igual. Les lectures conjuntes amb altres perspectives ens permeten superar aquestes limitacions.

La perspectiva Butleriana

La conceptualització de Butler sobre la subjectivació política retorna a la perspectiva foucaultiana, desenvolupant i ampliant les formes psíquiques que pren el poder. És a dir, enlloc de focalitzar-se sobre com les relacions de poder, les institucions, el context cultural o les pràctiques de sí produeixen diferents formes de subjectivació, explora com és possible que emergeixin subjectes alhora sotmesos i amb capacitat d'agència i resistència. Es centra en comprendre com és el psiquisme de la subjectivació. Per això, es serveix de diferents tradicions filosòfiques i psicoanalítiques.

La perspectiva de Butler explicita que els processos de subjectivació impliquen tant pràctiques discursives, on el subjecte emergeix en tant que dona compte de sí mateix, es narra; com en la corporalitat, l'expressió encarnada que produeix i sosté tals pràctiques (Butler, 2006, 2009). Tot i que ambdues dimensions s'actuen conjuntament en la constitució del subjecte, no són idèntiques, atès que el cos no és completament narrable (Butler, 2009) i la seva aparició pot no correspondre's amb el que es diu que s'és (Butler, 2006).

Un exemple molt il·lustratiu és quan una persona és transsexual i es presenta en un registre discursiu d'un cos masculí o femení quan la seva fisonomia es troba significada des del gènere contrari. En les societats actuals regides per un sistema de gènere binari que diferencia a les persones en funció dels seus òrgans reproductius, encara que aquesta persona transsexual doni compte de si mateixa en tant que dona o home, els significats que se li atorguen al seu cos poden contradir al seu discurs. Per tant, per a Butler (2006), el subjecte *apareix* com un cos i com un conjunt de discursos sobre sí, sent així un procés complex que implica tant la materialitat de la carn com la capacitat de narrar-se i ser reconegut/da.

Del conjunt de l'obra de Butler, ressaltaré tres processos de subjectivació política que ens permeten ampliar-ne la mirada psicosocial i reemmarcar la tensió reproducció-transformació en la constitució del(s) subjecte(s). Així doncs, presentaré primer lloc, com Butler entén la relació entre poder i subjectivació, mostrant com l'investiment normatiu del subjecte no reproduïx completament l'ordre social sinó que es transforma en potència. Aquesta concepció ens situa específicament en la tensió reproducció-transformació. En segon lloc, exposaré les condicions de possibilitat que l'autora postula perquè es produeixi la subjectivació. En poques paraules, Butler es pregunta per com és

l'estadi presubjectiu que permet la subjectivació proposant una resposta basada en l'afectivitat. En tercer lloc, desenvoluparé com l'autora entén aquest procés de subjectivació en la seva expressió reflexiva. Aquesta involucra tant la presència i el reconeixement d'altres com les condicions d'existència del subjecte (materials, estructurals, socials, etc.). Al llarg de l'exposició, proposaré també una lectura psicosocial dels diferents processos que destaca l'autora i la posaré en diàleg amb les conceptualitzacions de Rancière i Foucault. Al final de l'apartat, presento un breu comentari sobre com es poden complementar les tres aproximacions a la subjectivació presentades a partir de la seva lectura psicosocial.

Del poder a la potència: Els processos de subjectivació política com actualitzacions iteratives del subjecte

Butler (2001) parteix de la concepció foucaultiana de la subjectivació per desenvolupar com les relacions de poder constitueixen el psiquisme dels subjectes. L'autora entén que les relacions de poder i els sistemes normatius preexisteixen al subjecte al qual actuen per investir-lo (Butler, 2001). Aquesta actuació és dona de dues formes. Per una banda, fa possible al subjecte i el constitueix, i, per altra, el poder és adoptat i reiterat en l'actuació del *ja* subjecte. Per exemple, quan esdevenim votants, no estem actuant la nostra "essència" sinó les normes estatals de participació democràtica. De certa manera, quan votem en unes eleccions, "som l'estat".

Aquesta actuació del poder, no és una acció passiva sinó que la fem com a subjectes estatals amb capacitat d'actuar. Per tant, el poder que actuem no és exactament igual al poder que ens investeix com a subjectes. En paraules de Butler (2001) trobem que "el poder que és condició del subjecte és per força diferent del poder que es diu que exerceix el subjecte. El poder que dona origen al subjecte no manté una relació de continuïtat amb el poder que constitueix la seva [del subjecte] potència" (p. 23, *traducció pròpia*). És a dir, quan esdevenim subjectes tenim la capacitat d'actuar el poder, tenim potència d'acció, condicionada però no completament determinada pel poder que ens ha constituït com aquests subjectes. Aquesta transformació del poder en potència en el procés de subjectivació li atorga al subjecte la capacitat d'actuar-se contra el poder que l'ha investit.

Si tornem a l'exemple del votant i el localitzem en el referèndum de l'1 d'octubre, trobem una mostra d'aquesta potència que actua contra el poder que l'ha investit com a subjecte. L'estructura democràtica de l'estat espanyol ens constitueix com a subjectes polítics

votants que, quan no s'autoritza una votació com la del referèndum, podem actuar el subjecte votant contra les decisions de l'estat (vegeu Pradillo-Caimari & Di Masso, 2022). Des d'aquesta perspectiva Butler apunta al menys, dues qüestions rellevants per a comprendre els processos de subjectivació en el cicles de protesta.

En primer lloc, situa el subjecte en la tensió reproducció-transformació, ja que necessitem esdevenir subjectes sotmesos al poder per a poder actuar i en aquesta actuació reforçar o oposar les fonts de poder que ens constitueixen. En conseqüència, esdevé impossible una transformació completa de la situació, ja que les actuacions que desafien el funcionament de l'estatu quo sempre en presenten cert lligam. En segon lloc, perquè les estructures socials que sostenen les relacions de poder subsisteixin aquestes s'han d'actualitzar constantment en l'actuació dels subjectes que han investit, per tant, presenten certa flexibilitat i sols es mantenen en tant que es repeteixen a través del subjectiu. Així, el subjecte és sempre un procés obert i sense fixació que esdevé només en tant que actua i reitera certes fonts de poder.

En definitiva, el subjecte en Butler (2001) és un lloc d'ambivalència, “ja que emergeix simultàniament com *efecte* d'un poder anterior, i com a *condició de possibilitat* d'una forma de potència radicalment condicionada” (p.25, *traducció pròpia, èmfasi en l'original*). Des d'una lectura psicosocial, en aquesta conceptualització hi trobem una teoria psicosocial de l'agència que ens permet entendre al subjecte com inscrit en uns condicions d'existència donades i, justament per això, capaç de transformar-les. El concepte de subjectivació en Butler s'entén clarament com un procés frontissa entre la institució d'un subjecte socialitzat i les seves possibilitats de resistència i canvi (Fjeld et al., 2016). Podem considerar doncs, que desenvolupa més acuradament com és possible l'agència del subjecte.

Alteritat, afectabilitat i capacitat d'acció

Com hem vist en Butler la potència i, per tant, la capacitat d'actuar, ens és donada postulant així la primacia de l'alteritat davant la constitució d'un “jo”. Perquè el subjecte esdevingui hi ha d'haver un context socioeconòmic, cultural, institucional i interpersonal que l'institueixi com un ésser amb capacitat d'actuar (Butler, 2015). L'alteritat pren així diferents formes de caràcter estructural, normatiu o personal. És múltiple en la seva forma i també en el seu contingut ja que la vida social està constituïda per diferents règims normatius, institucions i pràctiques que ens interpel·len amb diferents mandats. Així, és

important tenir en compte que “les normes acostumen a arribar en clústers, interconnectades i amb dimensions tant espacials com temporals que són inseparables de què són, com actuen i com conformen allò sobre el què actuen” (Butler, 2015, p. 5, *traducció pròpia*). El subjecte emergeix així no a través d’un investiment lineal sinó travessat per diferents dinàmiques que poden entrar en tensió i contradicció les unes amb les altres. Butler (2015) proposa parlar d’una *matriu de formació del subjecte* que considera la multiplicitat i la complexitat de les alteritats i dinàmiques implicades en els processos de subjectivació.

Si l’emergència dels subjectes depèn d’una alteritat que els hi atorga la capacitat d’actuar, de dir-se i saber-se, llavors, “necessàriament hem de pressuposar un llinar de susceptibilitat o impressionabilitat que es pot dir que precedeixen la formació d’un ‘jo’ conscient i deliberatiu” (Butler, 2015, p. 1, *traducció pròpia*). Butler introdueix la idea que per poder esdevenir subjectes hem de ser prèviament afectables. Així, si hi ha una condició innata en l’èsser humà aquesta és la de ser afectat.

Aquesta assumpció implica a més que l’afectació que ens subjectiva no és voluntària. No tenim control ni podem decidir esdevenir ésser amb capacitat d’actuar, en conseqüència, no som sobirans sobre els processos de subjectivació que ens afecten i institueixen (Butler, 2015). L’exemple del votant torna a resultar il·lustratiu. No esdevenim subjectes polítics amb capacitat de participació política per voluntat, sinó pel fet de néixer en el sí d’un ordre democràtic liberal que pren la forma d’estat i, a través d’uns marcs jurídics, ens atorga aquesta capacitat d’acció. Som afectats per l’estat i en aquesta afectació ens constituïm com a subjectes-votants. Això provoca que no podem decidir si tenim o no aquesta capacitat d’acció abans que ens sigui atorgada, ara bé, una vegada som subjectes amb capacitat de vot, podem actuar-la de diferents maneres, algunes de les quals (com hem mostrat anteriorment Pradillo-Caimari & Di Masso (2022)) poden desafiar l’estat. A més, el fet de ser constituïts com a subjectes-votants genera un vincle afectiu amb aquesta condició i, el fet que ens neguin la capacitat de vot provoca també diferents respostes afectives com, per exemple, mostrar enuig davant aquesta situació.

La introducció de la dimensió afectiva en la teoria butleriana de la subjectivació resulta essencial per entendre perquè certes decisions o canvis generen un major o menor resposta afectiva. Ens permet comprendre la constitució social del subjecte en totes les seves dimensions. Paradoxalment, necessita assenyalar una capacitat independent de la

socialització i, per tant, presubjectiva. Aquesta afectivitat primària s'ha de pressuposar ja que no podem saber què i com érem abans d'esdevenir subjectes (Butler, 2015). Això no implica però que tot afecte sigui inefable. Quan Butler (2015) planteja la subjectivació entén que el procés d'afectació de les diferents alteritats imprimeixen sobre el subjecte *registres afectius*: “actuen sobre la sensibilitat a la vegada que la formen, ens porten a sentir de determinades formes i aquests sentiments poden passar inclús al nostre pensament” (Butler, 2015, p. 5, *traducció pròpia*). Aquests registres afectius condensen les dinàmiques sociohistòriques, institucionals i simbòliques. En poques paraules, són processos psicosocials que reflecteixen diferents nivells de realitat.

En tant que els registres afectius actuen sobre i *s'actuen pel subjecte*, sintonitzen amb la concepció de pràctiques afectivo-discursives, podent ser explorats com a tals (Wetherell, 2012). Aquest concepte ens permet atendre a l'aparició de la dimensió afectiva en la vida quotidiana, advertint els significats que mobilitza i les funcions discursives que aconsegueix (Wetherell, 2012). És a dir, ens possibilita comprendre com s'actuen els registres afectius implicats en els processos de subjectivació. Entenent l'afectabilitat primària com una condició presubjectiva que hem d'assumir, en aquesta tesi em centro en explorar la dimensió pròpiament psicosocial de l'afecte.

(Inter)Dependència i reflexivitat-responsabilitat social

No obstant, aquesta afectabilitat primària també presenta una altre característica psicosocial en els processos de subjectivació, la *interdependència*. Si “ningú transcendeix la matriu de relacions que dona emergència al subjecte, ningú actua sense primer haver sigut format com algú amb capacitat d'actuar” (Butler, 2015, p. 8, *traducció pròpia*). Per tant, el subjecte-agent depèn de l'alteritat també per conservar les condicions estructurals, institucionals i interpersonals que ens constitueixen com a tal (Butler, 2017). L'afectabilitat suposa un lligam fonamental amb les alteritats: som subjectes en tant que depenem de les condicions socials que ens constitueixen com a tals. Això implica al menys dues consideracions. En primer lloc, ens porta a tenir en compte les relacions que s'estableixen amb les diferents alteritats sense menystenir les dinàmiques de reconeixement que s'estableixen. En segon lloc, suposa assumir que la reflexivitat sobre una mateixa implica també sospesar les condicions extrínseques que possibiliten que siguem els subjectes que som. És a dir, que les pràctiques de sí són també pràctiques sobre els altres i sobre el món.

Pel que fa a les relacions amb l'alteritat, cal advertir que la capacitat d'actuar no és completa si aquesta no es reconeguda. Des d'una perspectiva foucaultiana, la capacitat d'actuar té a veure amb conduir la conducta dels altres incidint així sobre les possibilitats d'esdevenir diferents tipus de subjecte. En conseqüència és necessari que l'altre es senti interpel·lat i actuï davant aquesta interpel·lació. Des d'una perspectiva rancièriana, també hi trobem implícitament la necessitat d'aquest reconeixement per part de l'alteritat ja que la capacitat d'actuar es correspon amb la interrupció de l'ordre que dicta que es pot dir, fer, i veure. Si ningú reconeix aquesta interrupció aquesta no té efectes, no existeix. Per tant, i com apunta Romero Bachiller (2006), és necessari que per una acció sigui considerada política i tingui efectes transformadors, existeixi un mínim d'entramat simbòlic que ens permeti reconèixer-la com a tal. De fet, aquesta idea és la que subjeu la conceptualització de la dinàmica règim-repertori proposada per Tilly (2006). Els repertoris de protesta són dinàmics i es transformen al llarg del temps, però no poden prendre qualsevol forma ja que depenen intrínsecament dels preceptes culturals del règim on emergeixen. És per això que un conjunt de persones dins una discoteca cantant conjuntament no és llegit ni reconegut com una protesta, i, en canvi, aquest mateix conjunt de persones congregades al carrer cantant unes consignes sí. En conjunt, la perspectiva butleriana de la subjectivació política ens enfoca a considerar les relacions de reconeixement que s'estableixen entre els subjectes i les alteritats que els hi ha donat emergència, ja siguin aquestes institucions o altres subjectes.

Aquesta necessitat del reconeixement en els processos d'institució del subjecte implica tant la dimensió discursiva de la subjectivació com la seva corporalitat, ja que quan apareixem com un subjecte particular, per exemple, com un subjecte polític, ho hem de fer no sols en les nostres narracions sinó també en el cos que les produeix que dificulta o afavoreix aquest reconeixement (Butler, 2006, 2009). La relació amb l'alteritat és doble i, “encara que ens veiem forçats a donar compte dels nostres diversos jos, les condicions estructurals [corporals] en que ho fem tornen impossible una tasca tan exhaustiva” (Butler, 2009, p. 35, *traducció pròpia*). Així doncs, el relat sobre sí que institueix al subjecte desborda l'espai discursiu i s'inscriu en la carnalitat dels cossos, mostrant com la subjectivació és un procés complex que implica i articula diferents dimensions de la realitat.

Com la capacitat d'actuar està lligada als altres, Butler (2017) planteja que no podem reflexionar sobre nosaltres mateixes i pensar sobre què és una bona vida sense (implícita

o explícitament) atendre a les condicions socials que permeten la seva emergència. En aquest sentit, les pràctiques de sí que apuntava Foucault (1994) no sols són una reflexió i producció d'un/a mateix/a imbricada en esquemes culturals i grupals, sinó que també implica les condicions de producció d'aquests tipus de subjectes. Per tant, prendre la perspectiva butleriana de la subjectivació suposa que quan un subjecte dona compte de si mateix es produeix com a tal. I, al reflexionar sobre qui és o quines són les seves aspiracions, hi trobem també les condicions socials necessàries perquè aquest subjecte esdevingui tal.

Com ja senyalava Holzkamp (1992) perquè un subjecte tingui capacitat de transformar el seu entorn és necessari que aquest estigui inscrit en les relacions sociohistòriques, materials i intersubjectives que l'institueixen i li atorguen significat. És a dir, que l'experiència subjectiva sigui indissociable de les condicions socials, sense quedar reduïda a la reproducció mecànica d'aquestes. Sostinc així que l'aproximació de la subjectivació política ens permet una comprensió socialitzada del subjecte que no nega la complexitat dels seus raonaments morals i existencials (com apunta Kirschner (2020) respecte diverses tradicions socioculturals en psicologia), ans tot el contrari, és aquesta socialitzat la que complexitza l'experiència subjectiva.

L'Ètica i la subjectivació: Butler desenvolupa Foucault i repensa Rancière

La conceptualització de Butler sobre els processos de subjectivació política retorna a la concepció foucaultiana per atorgar-li densitat i profunditat als mecanismes que ell enuncia. A més, ens permet aprofundir en diferents processos psicosocials implicats en la constitució dels subjectes i explicita la necessitat d'atendre a les condicions interaccionals, estructurals, institucionals i materials que sostenen determinades formes de ser subjecte. Podem considerar doncs, que la perspectiva de Butler, permet ampliar la mirada sobre com hem esdevingut el(s) subjecte(s) que som: quines relacions intersubjectives i institucionals ens subjecten com a tals i com aquestes relacions afecten a la nostra capacitat d'acció (l'incrementen o la minven). En altres termes, la perspectiva butleriana ens dona claus per a pensar quines condicions socials constitueixen una bona vida en comú (Butler, 2017). Relliga el compromís polític amb la tasca teòrica de la psicologia.

A més, encara que sembli que abandona la proposta de subjectivació política de Rancière, argumento, seguint l'esperit de Simons i Masschelein (2010), que esdevé interessant

pensar les dues conceptualitzacions conjuntament. Sense negar-ne les diferències, entenc que la lectura de Butler pot prevenir una interpretació de Rancière individualitzada on l'emergència de la lògica de la igualtat que constitueix la política es situa en "l'interior" del subjecte. La verificació de la igualtat en Rancière és una acció però l'autor no explica com esdevé possible i, quasi més important, reconscible com una acció que impugna un ordre policial concret.

La perspectiva de Butler no nega la possibilitat d'aquesta acció igualitària, de fet, la seva proposta de lluita política es dirigeix cap a unes condicions socials que assegurin, igualitàriament, la institució de subjectes amb bones vides i amb capacitat d'actuar sobre elles i sobre l'entorn social (Butler, 2017). La proposta política de Butler es dirigeix així cap a la instauració de la lògica igualitària que es negada en la implementació dels ordres policials. Que aquest sigui un objectiu no nega que la igualtat irrompi en el funcionament de l'ordre social i el posi en entredit. A més, permet pensar que hi ha formes d' *statu quo* que afavoreixen la irrupció de les lògiques igualitàries i d'altres que les dificulten. En aquest sentit, proposo que Butler complementa a Rancière, li confereix un horitzó polític i ens permet pensar les condicions que possibiliten o obstaculitzen la irrupció de la igualtat.

Aprenentatges psicosocials del concepte de subjectivació política

Encara que les diferents conceptualitzacions de la subjectivació presentades presenten diferències teòriques, llegides en la seves dimensions psicosocials ens permeten advertir la complexitat dels processos de constitució dels subjectes polítics implicats en els cicles de protesta. En aquest apartat proposo una definició psicosocial de la subjectivació que possibilita orientar els focus d'anàlisi per a comprendre com es (re)construeixen els subjectes polítics del *Procés* independentista català.

Entenc la subjectivació política com el conjunt de processos psicosocials mitjançant els quals es dona compta d'un/a mateix/a (de qui s'és, de què es fa, i de com es sent) situant aquestes configuracions subjectives en els contextos socials i interaccionals on tenen lloc. Assumeixo també que en aquestes (re)presentacions les persones es veuen immerses en un procés de (re)construcció dels significats culturalment disponibles que reproduïxen però també transformen les formes de significació establertes. El fet que parlem de subjectivació *política* fa referència als processos de construcció d'un tipus de subjectes explícitament implicats en els processos de producció, reproducció i

transformació de les relacions socials que determinen les nostres condicions d'existència (Hopkins et al., 2006) en un context de protesta.

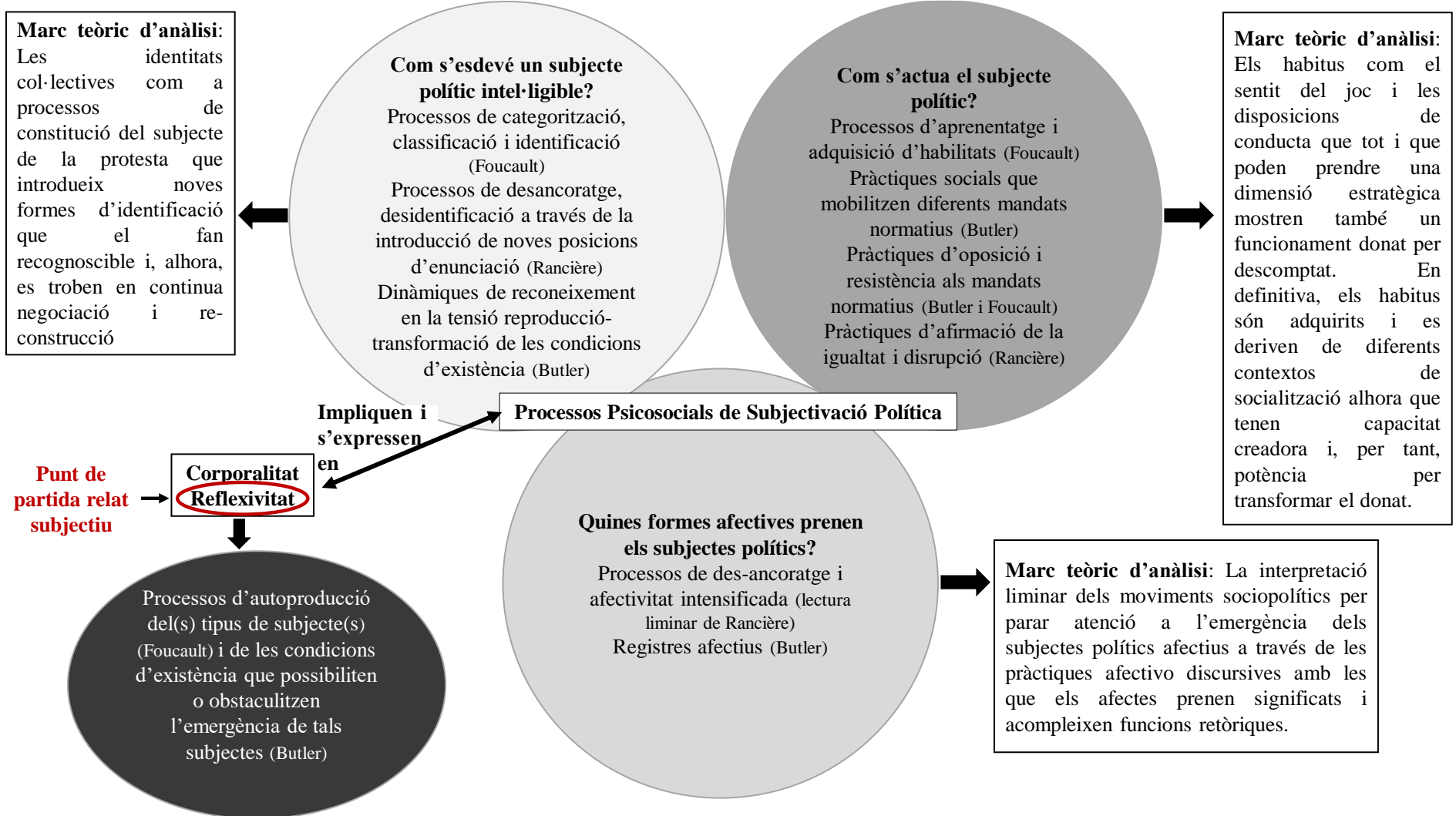
Encara que les diferents tradicions teòrico-filosòfiques de Foucault, Rancière i Butler presenten una visió complexa i multidimensional de l'experiència d'esdevenir un subjecte polític, la seva interpretació psicosocial ens planteja almenys tres preguntes entorn als processos de subjectivació. És a dir, orienten la mirada cap a tres focus analítics. En primer lloc, ens plantegen la pregunta sobre la intel·ligibilitat del subjecte, com esdevenim subjectes polítics enunciabls, visibles i recognoscibles? En segon lloc, ens interroguen sobre la praxis i l'acció, com actuem el subjecte polític? I, finalment, ens proposen atendre a l'afectivitat, quines formes afectives prenen els subjectes polítics? Cadascuna d'aquestes qüestions em permet establir un focus analític per guiar la pregunta de recerca i comprendre densament com es constitueixen els subjectes polítics del *Procés independentista català*.

Per tal d'oferir una resposta més acurada a aquestes qüestions, em serveixo, respectivament, dels conceptes d'identitats col·lectives (Flesher Fominaya, 2019; Melucci, 1995), d'habitus (Bourdieu, 1997, 2014; Crossley, 2003) i de les afectivitats liminars (Georgsen & Thomassen, 2017; Greco & Stenner, 2017). Aquests tres marcs propis de la literatura sobre la protesta em permeten mantenir el focus en cadascun dels eixos analítics sense perdre la contextualitat sociohistòrica, la tensió entre reproducció i transformació i les connotacions experiencials pròpies de les teories de la subjectivació política.

Argumento que la integració d'aquests conceptes en l'òptica de la subjectivació política presenta diferents avantatges. En primer lloc, les identitats col·lectives, els habitus o les afectivitats liminars ofereixen una concreció més acurada dels diferents processos psicosocials de subjectivació política advertits. Per altra banda, aquest marc conceptual més ampli permet mantenir la mirada historitzada i contextualitzada dels conceptes psicosocials de la protesta. I, en tercer lloc, la subjectivació política ens convida a mantenir una mirada multidimensional de l'experiència psicològica al senyalar que per esdevenir un subjecte polític hi conviuen processos d'identificació, pràctiques socials i afectes. En la següent figura hi resumeixo la lectura psicosocial de la subjectivació política introduint-hi els marcs concrets que es desenvolupen detalladament en cada secció analítica.

Figura 2

La subjectivació política des d'una lectura psicossocial

La subjectivació política com a pràctica psico-discursiva

Com es pot veure en la figura anterior, l'objecte d'anàlisi són els processos de reflexivitat en els que el subjecte polític dona compte de si mateix a través de desplegar diferents dinàmiques psicosocials. Si tornem a la perspectiva de Butler hi trobem que el subjecte esdevé en tant que cos i ésser amb capacitat de donar compte de sí. Això implica que no tots els cossos es poden constituir com a qualsevol tipus de subjecte (polític) i, per tant, que la corporalitat hi té una rellevància. No obstant, en la present tesi em centro en la constitució reflexivo-discursiva del subjecte sense menystenir que sempre és un cos qui profereix un o altre discurs. Això es deu, sobretot, a una qüestió relacionada amb la viabilitat metodològica.

El Procés independentista català és un fenomen complex que abraça diferents nivells de realitat que donen lloc a dinàmiques subjectives i processos de producció de significats. És per això que, per exemple, el “poble català” pot prendre un significat cultural, un significat populista basat en la distinció amb les elits (catalanes i espanyoles) o una imbricació d'ambdós (Ruiz Casado, 2020). Aquesta complexitat pot ser estudiada des dels processos de subjectivació política, explorant com les persones donen compte de si mateixes en tant que subjectes polítics del context del *Procés*. Les diferents narratives s'enuncien des de diferents cossos que tenen en si mateixos significats socials associats. No és el mateix significar-se políticament des d'un cos nascut al territori català d'home adult que parla un català nadiu, que significar-se políticament des del cos d'una dona adolescent que hagi nascut a Madrid i no parli català. Els significats socials dels cossos i la seva història parcialment innarrable (tant perquè hi ha una dimensió del cos irrecuperable per la reflexivitat com perquè les relacions primàries que el conformen esdevenen opaques) afecten a les formes d'aparició dels subjectes al que poden dir de si mateixos i ser creïbles en tals narracions (Butler, 2009). Per aquest motiu, la selecció dels participants té en compte les diferents corporalitats comptant amb persones que presenten diferents expressions de gènere, d'edat, de lloc de naixement o de formació reglada. No obstant, l'anàlisi de la seva corporalitat en els processos de subjectivació política queda fora del focus analític.

Per a parlar de què diu la corporalitat hauríem d'haver enregistrat les entrevistes en vídeo i fer-ne un anàlisi de la *hexis*⁴ corporal, a més de la seva expressió discursiva. Aquest disseny metodològic és problemàtic en tant que la gravació en vídeo dificulta la recreació d'un espai còmode i familiar per a les persones participants que faci aflorar un relat discursiu i reflexiu quotidià, allunyat de les comprensions formals i més estereotípiques o caricaturesques de la política institucional. A més, ens trobem amb un problema analític a l'hora d'interpretar aquestes hexis corporals amb la seva expressió discursiva i reflexiva. Encara que recentment s'ha intentat incloure el cos en els anàlisis discursius, aquests s'han centrat en la producció immediata de significats pels gestos i altres moviments corporals (vegeu Edwards & Potter, 2020) sense atènyer a la seva història social i parcialment inefable. Per aquestes raons, considero que l'estudi de l'expressió reflexivo-discursiva sobre un mateix esdevé la millor opció per a comprendre la subjectivació política tot i presentar aquesta limitació. No ens permet aprofundir en com les corporalitats i les seves significacions possibiliten o obstaculitzen l'emergència de diferents tipus de subjecte polític però sí desgranar els processos psicosocials implicats en la seva constitució atenent als seus diferents contextos (interaccionals, locals, nacionals i globals). Aquestes enunciacions també evidencien els límits de les categories identitàries amb les que es designen els cossos que participen d'un moviment sociopolític (Chae & Kim, 2010; Kim, 2010; Ray, 2018) habilitant una certa comprensió sobre la relació discurs-cos.

En definitiva, parteixo de l'expressió reflexivo-discursiva sobre un/a mateix/a per comprendre com s'institueixen els subjectes polítics del *Procés* a través dels diferents processos psicosocials d'identificació, afectivitat i praxi. Tot i que en la mostra es considera la diversitat de cossos des dels quals és (im)possible parlar, la constitució corporal del subjecte queda fora del focus analític.

Una interpretació discursiva-retòrica dels processos de subjectivació política

Per explorar la institució dels subjectes en la seva reflexivitat en proposo una aproximació discursiva-retòrica. Aquestes perspectives dins la disciplina de la psicologia han suposat invertir els termes de les tradicions cognitives per entendre el psicològic en la seva expressió pública que s'articula en base als recursos culturalment disponibles,

⁴ Com entén Romero Bachiller (2006, p. 166) la *hexis* és un terme grec que es refereix a l'estar d'una persona, fent referència a les formes d'habitar un cos.

actualitzant-se i (re)construint-se en les interaccions socials. Allò psicològic és així una pràctica discursiva que, com a tal, aconsegueix diferents funcions. En el discurs psicològic es performa, formula, constitueix i mobilitza (Wetherell, 2008). Des d'aquesta perspectiva les persones, al donar compte de sí, esdevenen subjectes narrables amb els recursos discursius propis d'un moment sociohistòric particular que constitueixen els seus dilemes i les experiències vivencials (in)vivibles (Wetherell, 2005). Aquesta perspectiva discursiva-retòrica ens permet navegar així la tensió individu-societat i agència-estructura sense oposar binomialment aquests termes (Hollway et al., 2007).

Cal tenir en compte també que la psicologia discursiva és un camp ampli de perspectives i aproximacions que no sempre comparteixen ni supòsits ni pràctiques analítiques. Com assenyala Billig (2009) les diferents psicologies discursives poden entendre's com *els diferents gustos del gelat* que comparteixen, al menys, la concepció materialista del llenguatge "en el sentit que aquest està arrelat en els aspectes pràctics del que la gent diu i fa" (paràgraf 7, *traducció pròpia*). Aquestes diferents tradicions poden presentar nivells analítics més micro (anàlisi conversacional o etnometodologia) o més macro (anàlisi semiòtic o teoria del discurs polític) que es centren més en el context de la conversa o en el contingut cultural del discurs, respectivament (vegeu Parker (2013) per una classificació més detallada). Mentre que les primeres tradicions desatenen la dimensió ideològica del discurs, les segones presenten una visió més determinista dels discursos.

Per comprendre la situacionalitat del subjecte i la seva capacitat d'agència esdevé necessari prendre una perspectiva eclèctica com la que proposa Wetherell (1998) on el focus es centra en el decurs del discurs i com en aquests es formen i negocien els processos psicològics i les identitats. S'assumeix per tant, que el psicològic mobilitza diferents significats culturals en les interaccions concretes. Aquesta aproximació és la que s'entén com una psicologia social discursiva crítica (Wetherell, 1998) basada en el supòsit segons el qual el parlant és un "actor reflexiu imbricat en fluxos pràctics relacionalment i intersubjectivament organitzats, parcialment subjecte a recursos discursius preexistents, però finalment mobilitzats i reelaborats" (Wetherell, 2005, p. 170). Per tant, hi trobem una versió d'un subjecte amb capacitat d'agència en tant que sostingut pel seu context d'emergència que sintonitza amb les concepcions de la subjectivació política presentades.

A més, aquesta perspectiva discursiva crítica inclou la noció de pràctiques psico-discursives (Wetherell, 2008; Wetherell & Edley, 1999) enteses com la construcció del

psicològic en la parla, configuren alhora al subjecte i la seva realitat. Les pràctiques discursives són així processos convencionals, reconoscibles, col·lectius i socials a través dels quals es constitueixen i s'actuen el caràcter, el self, les identitats, el psicològic, l'emocional, els motius, les intencions i els pensaments (Wetherell, 2008). En conseqüència expressen el seu context cultural en la constitució del psicològic. Aquesta constitució, al seu torn, no és unívoca i fixa, sinó que l'experiència subjectiva es constitueix amb un conjunt de recursos culturals contradictoris i fragmentats (Billig et al., 1988; Wetherell, 2005). És en aquest sentit que la perspectiva discursiva ha mostrat que els subjectes més que consistència psicològica el que presenten és complexitat discursiva per entendre's a si mateixos en els contextos que els hi ha tocat viure (Billig, 2017).

Aquesta versió discursivitzada dels processos de subjectivació ens permet aproximar-nos a l'experiència subjectiva emfatitzant el caràcter públic i compartit dels processos psicològics. Com assenyalava Wetherell (2008) "l'estudi empíric de la conversa, diàleg, interacció i relacions ha ressaltat les pràctiques comunicatives a través de les quals nosaltres ens relatem, ens presentem, organitzem les nostres respostes als altres, construïm el context i conjuntament construïm mons significatius" (p. 79, *traducció pròpia*). Per tant, partir d'aquesta perspectiva ens permet advertir i analitzar els processos mitjançant els quals s'esdevé subjecte polític en el *Procés* independentista català, els seus dilemes i tensions i les funcions discursives d'aquestes diferents construccions.

En especial, resulta pertinent combinar aquesta aproximació discursiva crítica amb la perspectiva retòrica (Billig, 1991; Billig et al., 1988) ja que com s'ha exposat en el capítol anterior aquesta es centra en els processos d'argumentació i contraargumentació. El conflicte català obre precisament un espai de debat públic on es qüestiona l'estat-nacional. Quan les persones es posicionen en el debat independentista, mobilitzen diferents tradicions ideològiques que els hi permeten investir-se com un "tipus" de subjecte polític o altre que, al seu torn, presenta un oposat retòric (Billig, 1991). En aquest sentit, els processos de subjectivació política s'articulen en una tensió entre diferents arguments i supòsits ideològics disponibles que, en el context del *Procés*, ens fan emergir com a subjectes a favor o contra la independència. Això es dona inclús quan les persones participants es consideren neutres o no interessades en el tema. Quan es desplega un argument aquest legitima o deslegitima la demanda independentista.

Aquest èmfasi retòric en els processos de subjectivació política ens permet aproximar més detalladament com les narracions sobre un mateix com a subjecte polític acompleixen diferents funcions discursives i retòriques. En altres termes, ens permet identificar els patrons argumentatius de les diferents versions del conflicte del *Procés*, així com els seus oposats retòrics, esbossant així un conjunt de debats inscrits en el mateix conflicte. La perspectiva retòrica dota de complexitat l'anàlisi dels cicles de protesta mostrant tant els recursos ideològics utilitzats com les seves dislocacions i processos de creativitat ideològica (Andreouli et al., 2020)

En síntesi, la lectura discursiva-retòrica ens ofereix un marc analític que sintonitza tant amb la intercontextualitat com amb el caràcter social que assumeixen les conceptualitzacions de la subjectivació política. Ens permet explorar com es construeixen els diferents processos psicosocials que donen emergència al subjecte polític sense desatendre la seva naturalesa contestada, negociada, dilemàtica i en permanent reconstrucció. Aquests processos psicosocials s'expressen en la parla, en els relats sobre un/a mateix/a en tant que subjecte polític d'un moviment particular. Per tant, ens proposa un punt de partida viable per explorar i comprendre les diferents arestes de la subjectivació política.

Aquesta lectura discursiva-retòrica ens situa també en la frontissa reproducció-transformació ja que el subjecte s'arrela als recursos culturals disponibles propis de la seva època i context, i alhora s'inscriu en un procés creatiu d'articulació d'aquests recursos amb funcions retòriques i discursives diferents. Els discursos i les ideologies presenten així una expressió subjectiva més complexa, flexible i tensionada fent possible i estudiable tant l'agència com els processos de transformació societal. És a dir, ens permeten dilucidar com el poder es converteix en la potència que dona una existència condicionada i agent al subjecte que l'actua (Butler, 2001).

Síntesi del capítol: la subjectivació política com un concepte sensibilitzant amb valor analític

He centrat aquest capítol en oferir un marc conceptual que ens permeti una interpretació psicosocial dels processos de canvi societal. Això implica prendre una mirada que vagi més enllà del dualisme entre psicologia i societat, que ens situï precisament en la tensió entre aquests dos pols per a comprendre'n l'experiència psicosocial. En altres paraules, esdevé necessari situar l'estudi dels subjectes (polítics) en les coordenades

sociohistòriques en les que emergeixen. Per això he proposat el concepte de subjectivació política entès tant com el procés de institució de diferents tipus de subjectes com el procés de transformació d'aquestes formes de constitució subjectiva. He argumentat que aquesta perspectiva actua com un concepte sensibilitzant (Bower, 2019; Blumer, 1954) que enlloc de definir un marc teòric determinat permet orientar la recerca i situar diferents focus analítics.

En conseqüència, he proposat una lectura psicosocial de diferents teoritzacions sobre la subjectivació política que, tot i que no esgoten aquest camp conceptual, ens permeten abraçar la tensió reproducció-transformació en els processos d'institució dels subjectes polítics com advertir-ne diferents dinàmiques psicosocials. Les conceptualitzacions de Foucault, Rancière i Butler m'ha permès delimitar tres preguntes que pretenen respondre a la complexitat de la construcció del(s) subjecte(s): com esdevenen els subjectes polítics intel·ligibles, com s'actuen aquests subjecte i quines són les seves formacions afectives. Aquestes tres dimensions de la subjectivació política em permeten definir els tres focus analítics que guiaran la recerca. A més, les teoritzacions sobre la subjectivació política ofereixen un punt de partida per a l'exploració d'aquests processos, la reflexivitat entesa com el relat en el que un/a dona compte de si mateix/a en tant que un tipus de subjecte particular. És a dir, s'autoprodueix com a subjecte.

Aquest punt de partida, al seu torn, sintonitza amb les premisses de la psicologia discursiva crítica i retòrica habilitant una lectura de la subjectivació política en aquesta clau. Les tradicions discursives ens permeten treballar sota l'assumpció que el psicològic es constitueix en la parla a través dels recursos culturals disponibles, per tant, el psicològic sempre està inscrit en un context societal. A més, aquests recursos s'actualitzen en la parla i les interaccions concretes, per tant, el/la parlant no és un recipient dels discursos i ideologies que l'envolten sinó que els elabora i rearticula en funció del seu context immediat. La psicologia discursiva i retòrica ens permeten així treballar els diferents nivells de realitat en els que emergeix el subjecte polític.

Aquesta discursivització de la subjectivació política habilita una lectura empírica i situada d'un conjunt de conceptualitzacions més abstractes. En altres paraules, permet utilitzar aquestes teoritzacions en una recerca concreta dotant-les d'una mirada analítica que ens permet identificar aquests processos d'institució del(s) subjecte(s) polític(s) en una realitat particular.

3. Objectius de la recerca

Objectius general i específics

Considerant el desenvolupament conceptual elaborat en els capítols anteriors, l'objectiu general d'aquesta recerca es concreta en *comprendre l'experiència i els processos psicosocials de subjectivació política implicats en el Procés independentista català*.

D'aquest objectiu se'n deriven un conjunt d'objectius específics:

OE1. Caracteritzar i analitzar els processos d'identificació, les pràctiques i afeccions a través de les quals emergeixen els subjectes polítics en *el Procés*.

OE2. Analitzar com es construeixen les representacions quotidianes del conflicte i les reivindicacions (anti)independentistes.

OE3. Identificar i analitzar els significats de les categories identitàries amb les que es defineixen els subjectes polítics en el conflicte independentista.

OE4. Identificar i analitzar com es constitueixen els subjectes polítics a través de les pràctiques de (no) participació en *el Procés*.

OE5. Identificar i analitzar els registres afectius que configuren l'experiència d'esdevenir subjectes polítics en l'independentisme català.

OE6. Examinar les implicacions ideològiques d'aquestes diferents construccions de significats en la deslegitimació o deslegitimació dels processos de canvi societal.

L'assoliment d'aquests objectius específics pretén contribuir tant en la generació de coneixement psicosocial com sobre el fenomen empíric del *Procés* català. Així doncs, la present tesi pretén:

- Contribuir als estudis psicosocials sobre el canvi societal i, en particular, el canvi societal ràpid proposant una perspectiva teòrica-analítica que ens permeti aproximar empíricament els diferents nivells de realitat on emergeixen els fenòmens i subjectes polítics de protesta. En aquest sentit, es pretén aprofundir en els processos psicosocials implicats en el canvi societal i, alhora, historitzar i contextualitzar el coneixement psicosocial sobre la protesta (en la línia de Howarth et al., 2013; Smith et al., 2019).
- Contribuir als estudis teòrics i empírics sobre la subjectivació política, oferint una caracterització psicosocial d'aquest procés. Aquesta relectura de la subjectivació política permet atendre als processos psicològics i estructurals assumint una agència sempre socialitzada dels subjectes. Per tant, permet assajar perspectives

psicopolítiques (Hook, 2005) que posin en relleu el paper de la psicologia tant en les dinàmiques de dominació com en les d'alliberament.

- Contribuir a la tradició discursiva en psicologia per explorar com els constructes psicològics es troben imbricats en les formes de significar als subjectes polítics implicats en els cicles de protesta. En la tesi mostro com una combinació de distintes formes de l'anàlisi discursiva-retòrica possibiliten explorar com es construeixen les diverses textures psicosocials implicades en els processos de canvi societal o la defensa de l'estatu quo.
- Contribuir als estudis psicosocials sobre nacionalisme en la seva vessant reivindicativa. Les aportacions en aquesta direcció es centren en desenvolupar una anàlisi situada de com es reconfigura la nació en un moviment on aquesta és l'objecte mobilitzat, habilitant l'emergència de nous significats nacionals.
- I, finalment, la tesi pretén oferir un coneixement psicosocial situat que ens permeti comprendre millor el fenomen sociopolític del *Procés*. El moviment independentista català s'ha tractat mediàticament com un conflicte entre dos pols, l'independentisme i el no-independentisme, amb interessos i visions quasi totalment contraposats i irreconciliables. Aquestes formes de tractar el fenomen sostenen el conflicte i obscureixen els debats interns. A més, dificulten la trobada de canals de comunicació i entesa entre ambdues parts. Argumento que l'anàlisi del discurs quotidià i del sentit comú del *Procés* ens permet detectar els principals focus d'argumentació i comprendre com aquests s'insereixen en diferents dinàmiques societals que van més enllà de les disputes nacionals, habilitant comprensions més complexes del fenomen i punts de trobada entre posicionaments, aparentment, oposats.

3. Research aims

General and specific aims

Considering the conceptual development presented in the previous chapters, the overarching aim of this research is *to understand the experience and psychosocial processes of political subjectivation involved in the Catalan independentist cycle of protest*. To achieve this aim, a set of specific objectives are derived:

SO1. Characterise and analyse the processes of identification, practices, and affections through which political subjects emerge in *el Procés*.

SO2. Examine the construction of everyday representations of the conflict and claims made by (anti)independentists.

SO3. Identify and analyse the meanings of identity categories by which political subjects define themselves in the Catalan independence conflict.

SO4. Identify and analyse how political subjects are constituted through practices of (non) participation in *el Procés*.

SO5. Identify and analyse the affective registers that shape the experience of becoming political subjects in Catalan independentism.

SO6. Examine the ideological implications of these different constructions of meaning in the legitimisation or delegitimisation of processes of societal change.

The achievement of these specific objectives intends to contribute both to the generation of psychosocial knowledge and to the empirical phenomenon of *el Procés*. Therefore, this thesis aims to:

- Contribute to psychosocial studies on societal change, particularly, rapid societal change by proposing a theoretical-analytical perspective that allows for empirical exploration of the different levels of reality where protest phenomena and political subjects emerge. In this regard, the intention is to delve into the psychosocial processes involved in societal change and, at the same time, provide a historical and contextualised understanding of protest (following the approaches of Howarth et al., 2013; Smith et al., 2019).
- Contribute to theoretical and empirical studies on political subjectivation by offering a psychosocial characterization of this process. This reexamination allows for a focus on both the psychological and structural processes, while acknowledging the inherently socialised agency of the subjects. Hence, it enables

the exploration of psychopolitical perspectives (Hook, 2005) that highlight the significance of psychology in both processes of dominance and liberation.

- Contribute to the discursive tradition in psychology by exploring how psychological constructs are intertwined with the ways in which political subjects involved in protest cycles construct meanings. The thesis demonstrates how a combination of different forms of rhetorical-discursive analysis enables an exploration of the diverse psychosocial textures involved in promoting societal change or defending the statu quo.
- Contribute to psychosocial studies on nationalism in its contentious expression. The focus of this contribution lies in the development of a contextual analysis that examines how the concept of the nation is transformed within a mobilised movement, resulting in the emergence of novel national meanings.
- Finally, the thesis aims to provide situated psychosocial knowledge that enhances our understanding of the sociopolitical phenomenon of *el Procés*. The Catalan independence movement has been portrayed in the media as a conflict between two poles, between independentists and antiindependentist, with largely opposing and irreconcilable interests and perspectives. Such approaches perpetuate the conflict and hide the internal debates within those who support or oppose independence. This hinders the establishment of channels of communication and understanding between the two sides. In this research, I argue that an analysis of everyday discourse and common sense in *el Procés* enables the identification of key points of argumentation and facilitates an understanding of how these elements fit into different societal dynamics that extend beyond national disputes. This approach allows for a more nuanced comprehension of the phenomenon and identifies potential areas of convergence between seemingly opposing positions.

4. Disseny de la recerca i metodologia

En aquest capítol presento el disseny complet de la recerca: l'enfocament epistemològic, les estratègies de recollida de dades i les estratègies d'anàlisi de dades (Levitt et al., 2018). Utilitzo aquesta nomenclatura proposada per Levitt et al. (2018) per a les recerques qualitatives atès que afavoreix la seva consolidació i reconeixement com a investigacions científiques amb capacitat de generar coneixement, a la vegada que habilita l'entesa dins l'escriptura acadèmica. Al final del capítol exposo com aquesta recerca aconsegueix els criteris de rigor propis dels enfocaments qualitatius.

Disseny de la recerca: El Paradigma qualitatiu

En concordança amb la pregunta de recerca i els objectius plantejats proposo un enfocament qualitatiu per aprofundir en els processos de construcció de significat de les persones participants. Aquests tipus d'enfocaments posen l'èmfasi en les dades empíriques que juguen un paper primordial en constituir, oposar o densificar les teories existents, establint una relació teoria-recerca oberta i interactiva (Corbetta, 2003). Els conceptes i la literatura prèvia tenen així una funció orientativa i sensibilitzant que permet guiar la recerca sense sobredeterminar els focus d'interès (Corbetta, 2003). Aquesta flexibilitat i contextualitat implica necessàriament l'exercici reflexiu de la persona investigadora que ha d'esclarir les raons de les seves decisions tant metodològiques com teòriques i fer explícits els processos de raonament sobre les seves dades (Levitt et al., 2018; Willig, 2013). Així doncs, les metodologies qualitatives estableixen una forma de relacionar i relacionar-se amb la teoria i els fenòmens empírics que engloba creences, assumpcions, valors i pràctiques que ens permeten pensar-les com un paradigma (Braun & Clarke, 2013).

Tot i aquestes característiques compartides, la recerca qualitativa pot realitzar-se partint de diferents aproximacions epistemològiques classificables com teories més realistes, fenomenològiques o construccionistes socials (Willig, 2019). Aquestes aproximacions assumeixen diferents concepcions de la realitat que, respectivament, van des de l'existència d'una realitat objectiva independent de les interpretacions humanes, a versions més relativistes on la realitat es considera l'experiència subjectiva de les persones o els processos de construcció de significat (Willig, 2019). Les diferències, no obstant, poden difuminar-se en funció de si es prenen versions més pures d'aquests supòsits epistemològics o menys.

El construccionisme social des d'una vessant moderada

Les preguntes sobre els processos de construcció dels subjectes polítics o els processos de subjectivació concorden especialment amb les aproximacions construccionistes socials. Aquestes es centren en els processos de significació social i en els mecanismes implicats en tals processos. Des d'aquestes perspectives, el focus d'interès es dirigeix a la relació entre les paraules que les persones utilitzen (el llenguatge), el sentit que es deriva de l'ús d'aquestes paraules (el significat) i les accions i comportaments que constitueixen tals paraules (les pràctiques) (Willig, 2019). Per tant, resulta ideal per explorar com es constitueixen els subjectes polítics de l'independentisme català en les seves narracions reflexives, és a dir, quan les persones donen compte de si mateixes.

Des del construccionisme social s'assumeix la primacia dels processos socials en la constitució de la realitat i de l'experiència subjectiva, l'especificitat històrica i cultural dels fenòmens socials, l'entrellaçament entre el coneixement i la praxis, i la presa d'una posició crítica vers allò que "sabem" o donem per descomptat (Cromby & Nightingale, 1999). Aquest darrer aspecte pot expressar o bé una versió relativista radical que defensa la impossibilitat de concebre qualsevol realitat fora dels seus processos de significació, dirigint el focus a com es construeix la realitat en els seus contextos immediats. O bé pot expressar una versió del construccionisme social que defensa que els significats sobre la realitat són relatius però no arbitraris ja que estan modelats per les relacions de poder, els recursos materials i les corporalitats (Cromby & Nightingale, 1999). La segona versió ens permet fer una crítica social més enllà d'una crítica epistèmica i possibilita comprendre i analitzar "com i perquè emergeixen discursos particulars i quines són les condicions necessàries per la seva emergència" (Willig, 2019, p. 79, *traducció pròpia*).

Aquesta perspectiva pot considerar-se com un construccionisme social moderat (Willig, 2019) que suposa l'existència de certa ordenació de la realitat (sempre contingent i imbricada a unes coordenades sociohistòriques) que condiciona les pràctiques discursives particulars i estructura les interaccions socials. A més, ens possibilita considerar l'efecte d'elements extradiscursius que afavoreixen que certes persones (amb un bagatge cultural o altre, amb un lloc de naixement o altre) puguin o no articular certs discursos (Cromby & Nightingale, 1999). Aquesta tesi s'elabora a partir dels supòsits d'aquest construccionisme social moderat. En conseqüència, assumeixo que els processos de subjectivació política es troben inscrits en dinàmiques ideològiques i estructurals pròpies de la contemporaneïtat que s'actualitzen i es rearticulen en les interaccions i pràctiques

discursives concretes també condicionades per les característiques sociodemogràfiques de les persones participants.

Els procediments de la recerca: La lògica del bricolatge

Una vegada definides les assumpcions epistemològiques que sostenen aquesta recerca, cal definir el procediments seguits per elaborar aquesta tesi. Malgrat l'obertura i flexibilitat de les aproximacions qualitatives (Corbetta, 2003), aquestes investigacions s'estructuren entorn un procediment. Aquest s'assembla més a la lògica de l'aventura que a la de les receptes (Willig, 2013).

En les recerques qualitatives els/les investigadors/es es deixen sorprendre per les dades empíriques, reconduint les preguntes i objectius en funció d'aquestes. En aquest sentit, es troben arrelades en els seus contextos naturals (Corbetta, 2003) i la persona investigadora navega per aquestes realitats, trobant diferents camins i rutes que configuren aspectes rellevants d'un fenomen social particular (Willig, 2013). La metàfora de l'aventura (Willig, 2013) emfatitza així l'experiència d'incertesa i de compromís amb la realitat que estudia que ha d'enfrontar la persona investigadora. No obstant, no acaba de capturar el paper productor de la recerca que, al menys des de les epistemologies construccionistes socials, se li assumeix.

Els paradigmes qualitatius es preocupen, a més, pels efectes socials de les seves teories i entenen que “tan prest com intentem capturar la realitat, estem construint una versió particular d'aquesta” (Willig, 2019, p. 800, *traducció pròpia*). Per tant, del que es tracta es de ser transparents respecte les decisions metodològiques tant en les estratègies de recollida de dades com en les analítiques i que les estratègies seleccionades ens permetin respondre a les preguntes de recerca (Levitt et al., 2018; Willig, 2013). Ara bé, la metàfora de l'aventura (Willig, 2019) pot distreure de l'exercici reflexiu i tècnic que comporta fer recerques qualitatives. Les persones investigadores han d'advertir el seu propi procés i a la vegada, conèixer les estratègies més adients per abordar un fenomen específic. Per això, considero que la imatge de *l'/la investigador/a com una persona que fa bricolatge* (Denzin & Lincoln, 1998, p. 2) reflexa de forma més entenedora el quefer de les metodologies qualitatives i la lògica d'aquesta tesi.

Entendre la recerca com una pràctica de bricolatge implica assumir que és el context i el fenomen d'estudi el que determina els mètodes que, a més, poden combinar-se entre sí per oferir-ne una visió complexa (Denzin & Lincoln, 1998). El mateix ocorre amb els

diferents recursos teòrics que, utilitzant aquest llenguatge metafòric, ens permeten advertir els diferents materials i textures que constitueixen el fenomen estudiat. Fer bricolatge és, per tant, advertir les diferents necessitats metodològiques i teòriques que ens requereix una realitat particular i posar-les a funcionar per a produir uns resultats que, ja no són la realitat en cru, sinó una elaboració particular d'aquesta. En paraules de Denzin i Lincoln (1998) el producte d'aquest treball de *bricolatge científic* és “una creació complexa, densa, reflexiva i en *collage* que representa les imatges, comprensions i interpretacions de la persona investigadora sobre el món o el fenomen que s'analitza” (p. 4, *traducció pròpia*). Així doncs es tracta la recerca com un procés creatiu i conscient de les implicacions polítiques de les troballes científiques que cerca generar coneixements nous i es compromet amb uns valors socials o altres (Denzin & Lincoln, 1998).

Aquesta mirada sobre els procediments de recerca em condueix combinar diferents concepcions teòriques i estratègies metodològiques per tal de comprendre una realitat complexa com són els processos de subjectivació política en el moviment independentista català. Per seguir aquesta lògica, cada capítol analític està precedit per un marc teòric propi on es concreten els conceptes que guien l'anàlisi de cadascun dels processos psicosocials mitjançant els quals les persones donen compte de si mateixes com a subjectes polítics. Aquest bricolatge teòric i analític possibilita generar coneixement en una doble direcció: *a partir de* i *aprofundint en* aquest cicle de mobilitzacions.

Per desenvolupar el procediment de recerca i poder avançar teòrica, empírica i analíticament, m'he basat en les propostes de Quivy i Campenhout (2005). Aquests autors proposen entendre les recerques com un conjunt de passos on del que es tracta en primer lloc, és de realitzar una ruptura amb el coneixement corrent sobre un fenomen per tal d'evitar reificar significats socials prejudiciosos i esbiaixats. En segon lloc, la tasca consisteix en (re)construir aquest fenomen amb diferents conceptes que ens permetin abastar i advertir la seva complexitat. I, finalment es tracta de constatar aquesta construcció, densificant els supòsits inicials amb dades empíriques. En aquestes diferents fases es combina la lectura teòrica i de la literatura existent amb la recollida de dades. Aquesta combinació permet afinar les decisions metodològiques i teòriques per tal de servir-se de les que millor s'ajusten al fenomen.

En la següent taula presento les diferents fases de la recerca que proposen Quivy i Campendhout (2005) posant-les amb relació amb les diferents tasques realitzades i les funcions que aquestes acompleixen en el conjunt d'aquesta la recerca.

Taula 2

Fases de la recerca sobre els processos de subjectivació política en l'independentisme català

Fases de la Recerca	Tasques Realitzades	Funció
Ruptura epistemològica	<p>Recerca bibliogràfica de literatura acadèmica sobre <i>el Procés</i>, el concepte de subjectivació política i els enfocaments psicosocials sobre la protesta</p> <p>Observacions etnogràfiques d'esdeveniments (Ganter Solís et al., 2017) (per exemple, la Diada i l'aniversari de l'1 d'Octubre l'any 2018)</p> <p>Cinc entrevistes pilot (realitzades entre l'abril i el juny de 2019)</p>	<p>Aproximar el fenomen d'estudi científicament i elaborar una perspectiva teòrica pròpia. Focalitzar en les diferents dimensions psicosocials implicades en els processos de subjectivació política.</p> <p>Entrenar la mirada analítica. Explorar els patrons de significat, les experiències i pràctiques rellevants dins l'independentisme. Elaborar instruments sensibles a les especificitats de l'independentisme.</p>
(Re)construcció del cicle de protestes independentista	<p>Recerca d'articles empírics sobre subjectivació política.</p> <p>Disseny de les estratègies de recollida de dades i d'accés als participants.</p> <p>Recol·lecció de dades mitjançant entrevistes semi-estructurades, un grup de discussió i l'observació etnogràfica d'esdeveniments.</p>	<p>Definició dels conceptes claus per a respondre a la pregunta de recerca.</p>
Constatació	<p>Estratègies d'anàlisi de dades.</p> <p>Redacció dels resultats en: el present manuscrit, dos articles científics i diversos congressos internacionals sobre psicologia política.</p>	<p>Elaborar una lectura psicosocial de fenòmens complexos com l'independentisme català. Comprendre en profunditat l'experiència psicosocial del <i>Procés</i>.</p> <p>Mostrar el valor del marc de la subjectivació política per la comprensió dels cicles de protesta.</p>

La metodologia

Les estratègies de recollida de dades

El concepte d'estratègies de recollida de dades es refereix a les diferents formes amb les que la persona investigadora recopila les dades (Levitt et al., 2018). Les diferents estratègies ens ofereixen distintes visions i informacions sobre un mateix fenomen. Tenint en compte la complexitat de l'independentisme català així com el focus en la vessant reflexiva dels processos de subjectivació política, les estratègies seleccionades són eminentment discursives. Les dades s'han obtingut a través d'entrevistes individuals i un grup de discussió. A més, s'hi inclou l'etnografia d'esdeveniments (Ganter Solís et al., 2017) per tal de captar i conèixer l'experiència de protesta en les diferents mobilitzacions (independentistes i no-independentistes) del *Procés*.

A continuació es detalla cadascuna d'aquestes estratègies explicant en què consisteixen, com es van aplicar i les aportacions de cadascuna al procés complet de recerca. La Taula 3 n'ofereix un resum.

L'etnografia d'esdeveniments

Començo amb l'etnografia d'esdeveniments perquè cronològicament fou la primera estratègia utilitzada (en la Diada de Catalunya del 2018 i la commemoració del referèndum de l'1 d'octubre d'aquell mateix any). Per tant, ja es pot advertir que aquesta estratègia presenta el valor d'aproximar-nos al fenomen que es volia estudiar i tenir-ne un primer contacte com a investigadora.

L'etnografia d'esdeveniments, tal i com la proposen Ganter Solís et al. (2017), consisteix en l'observació participant de diferents manifestacions i convocatòries de protestes i en els espais d'organització i reflexió sobre aquestes. Com en el meu cas l'interès es centra en l'experiència quotidiana i no necessàriament de les persones organitzadores de tals esdeveniments, vaig realitzar observacions participants tant de les diferents mobilitzacions en el marc del *Procés* (tant a favor com contra la independència) i a les converses espontànies a les que tenia accés els dies previs o posteriors a aquestes. Des del setembre de 2018 fins al setembre de 2021 he etnografiat les diades de Catalunya, les manifestacions en record o reivindicació de l'1 d'octubre, algunes manifestacions a favor de la unitat d'Espanya (com el dia de la hispanitat de 2019), i diferents protestes més o menys organitzades com els talls en carreteres com els de l'avinguda Meridiana. També vaig incloure les converses amb el meu entorn pròxim on apareixia el tema del *Procés*

(informalment vaig poder advertir com emergia aquest tema en el dia a dia de la gent que vivia a Catalunya).

Aquest treball etnogràfic fou especialment intens a l'octubre de 2019 quan es publica la sentència condemnatòria als líders polítics i socials independentistes. Aquells dies es van succeir un conjunt de les mobilitzacions que van posar en entre dit el caràcter pacífic que fins aquell moment havia exhibit l'independentisme (vegeu della Porta et al., 2019). Participo i observo tant les mobilitzacions més antagonistes on es produeixen enfrontaments amb la policia i desperfectes en el mobiliari públic, com les mobilitzacions més "prototípiques" del *Procés* on l'independentisme es manifesta massivament i fent gala del seu civisme. També assisteixo a les manifestacions de l'oposició i, pregunto a diferents contactes sobre la seva visió de la situació.

Aquest conjunt de dades etnogràfiques que emergeixen directament del context natural on l'independentisme i el no-independentisme es manifesten públicament em permet una comprensió immersiva en tant que ens possibilita "absorbir" i "viure" l'experiència del cicle de protestes (Frosh, 2019). En esdevenir observadora del *Procés*, l'etnografia d'esdeveniments també em permet prendre distància, fer un exercici d'estranyament analític respecte un context amb el qual havia estat convivint. Aquesta estratègia de recollida de dades m'ha permès endinsar-me dins el cicle de protestes i mantenir-ne una distància necessària per tal de poder realitzar un treball analític posterior.

La funció de l'etnografia d'esdeveniments dins el conjunt d'aquesta recerca ha sigut la d'afinar la mirada respecte els elements significatius en els processos de subjectivació de l'independentisme atenent a dinàmiques clau en el seu context natural. Algunes d'aquestes dinàmiques passen inadvertides en les entrevistes o el grup de discussió. Per exemple, en les manifestacions independentistes l'aparició de l'helicòpter de la policia nacional generava un moment on se l'escriassava i es repetia el càntic "fora les forces d'ocupació", evidenciant l'hostilitat cap a la policia. No obstant, aquest relat queda en un segon pla en les entrevistes.

A banda d'accedir a altres "realitats" del *Procés*, les dades etnogràfiques em van permetre doncs elaborar un guió més adequat a l'experiència "viva" del cicle de protestes i incidir sobre diferents qüestions contextuais durant les entrevistes i el grup de discussió. A més, també han sigut essencials per definir amb més seguretat els focus analítics rellevants. La

seva utilitat resideix eminentment en comprendre i densificar les dades recollides mitjançant les entrevistes i el grup de discussió.

L'entrevista individual

Les entrevistes individuals són una de les tècniques més utilitzades en les recerques qualitatives i ens ofereixen un relat directe i orientable sobre el fenomen que volem estudiar. És precisament aquest caràcter més directiu i artificial de la situació el que ha despertat certes crítiques a aquesta estratègia de recollida de dades (vegeu Potter & Hepburn, 2005). No obstant, en contextos occidentals la situació d'entrevista és bastant habitual (Wetherell, 2003) i, a més, el *Procés* és un tema pel que les persones són preguntades habitualment i que emergeix en les converses quotidianes (al menys en el moment de la recollida de dades). Tot i així, prenc les precaucions de considerar les interaccions entrevistadora-persona participant com un element objecte de l'anàlisi (Potter & Hepburn, 2005) i realitzo les entrevistes en un to desenfadat i quotidià, fent alguns comentaris i reconduint les preguntes del guió en funció del relat de la persona participant. En aquest sentit, m'inspiro en la proposta de Brinkmann (2017) que considera que una bona entrevista és aquella que es dirigeix en base a l'escolta activa, posant valor la veu i experiència de la persona entrevistada.

Conseqüentment, tot i que les entrevistes es plantegen com a semiestructurades amb un guió que pretén facilitar la conversa (consultable a l'annex 2), aquestes prenen diferents cursos i el meu paper com entrevistadora varia. En ocasions realitzo moltes preguntes i comentaris per facilitar el relat i en d'altres prenc una posició més d'escolta. També aprofito el coneixement empíric obtingut en les entrevistes o les etnografies per fer alguns contrapunts, sempre en un to comprensiu més que de confrontació. Les entrevistes les realitzo en ambients familiars on les persones entrevistades acostumen a tractar aquests temes: les sales de casa seva, cafeteries o bars, parcs, etc. Degut a les mesures sanitàries de la covid-19, algunes entrevistes passen a realitzar-se online.

Aquest ambient familiar pretén evocar les converses quotidianes de les persones sobre el tema del *Procés* i, alhora, convocar a la persona entrevistada a expressar-se com a subjecte de l'independentisme sigui quina sigui la seva experiència respecte aquest moviment. Així doncs, entenc que les entrevistes generen un context performatiu per a les narracions en primera persona (Taylor & Littleton, 2006) que em permeten explorar diferents versions d'un mateix fenomen. El context individual, a més, afavoreix que les

persones puguin plantejar versions que posen en entredit la seva identificació política, evidenciant com el grau d'intimitat i anonimat de les entrevistes esdevé clau per a fer emergir les versions controvertides. Aquestes apareixen precedides per expressions d'honestedat (Edwards & Fasulo, 2006) com per exemple: “bueno, perquè és anònim, si no fos anònim no t’ho diria així” (Pau) o “no voy a engañarte” (Manuel).

Les entrevistes van ser gravades en àudio i posteriorment transcrites garantint l’anonimat i la voluntarietat de les persones participants amb una prèvia signatura del consentiment informat (consultable a l’annex 1). En total es realitzaren 30 entrevistes individuals⁵ que constitueixen el gruix del treball de camp realitzat.

El context que es generà en les entrevistes individuals convocava a les persones a parlar com a subjectes polítics del *Procés*, i per tant, feren emergir processos narratius on les persones donaven compte de si mateixes en tant que tals. Les dades obtingudes a les entrevistes m’han possibilitat treballar en els processos d’identificació, en els significats de la (no) participació política i en l’experiència afectiva del *Procés*. A través del material de les entrevistes he pogut aprofundir en una ampla varietat de processos de subjectivació on certs elements es comparteixen i d’altres són objectes de debat i contestació. En altres paraules, he pogut treballar identificant patrons discursius i variabilitats (Potter & Wetherell, 1987)

El grup de discussió

La darrera estratègia de recollida de dades utilitzada ha sigut el grup de discussió. Aquesta estratègia permet accedir a les pràctiques dialògiques i deliberatives sobre qüestions del món real, així com les asimetries econòmiques, culturals i socials (Kamberelis & Dimitriadis, 2017). Els grups de discussió generen espais socials que poden entendre’s com *mons figurats* on les persones actuen, pensen, desitgen i utilitzen les mateixes eines socials i culturals pels mateixos fins en tractar un tema específic (Kamberelis & Dimitriadis, 2017). En aquests *mons figurats* hi trobem així una ampla gamma de pràctiques discursives que no apareixen en el context de l’entrevista individuals. Les pràctiques de persuasió i convenciment poden prendre un caràcter més rellevant. A més,

⁵ Amb l’excepció d’una entrevista realitzada online en la que el company de pis de la persona entrevistada entra en la conversa. Aquesta experiència es va donar cap al final de la tesi i em va fer plantejar-me si les entrevistes amb parella podrien resultar també interessants.

els grups de discussió ens permeten accedir a les lògiques de formació de consens i dissens (Kitzinger, 1995).

Aquesta estratègia de recollida de dades es plantejava com una forma de:

- 1) Validar dels nuclis de resultats obtinguts via entrevistes
- 2) Reproduir en un escenari de discussió la dinàmica de confrontació entre posicionaments ideològics que enriqueixi l'anàlisi interaccional del discurs sobre el *Procés*.
- 3) Fer emergir nous eixos temàtics i matisos de contingut en relació a l'entrevista.

Per aquest motiu, es va plantejar realitzar els grups de discussió en una darrera fase de la recollida de dades. La crisi de la covid-19, no obstant, va dificultar-ne la seva realització. Els confinaments parcials durant el curs 2020-2021 i el risc de contagi per convocar a persones de diferents contextos en un mateix espai van provocar que es plantegés realitzar el grup de discussió de forma online. En aquest format, la discussió espontània esdevenia més complexa. A banda del guió, es va haver d'elaborar un protocol per afavorir i ordenar les interaccions (ambdós documents es poden consultar a l'annex 3).

Tenint en compte que l'emergència de la covid-19 havia alterat les narracions en les entrevistes es va optar per convidar a les persones que havien sigut entrevistades a participar. Així els possibles canvis en el discurs es mostrarien com un efecte dels canvis en la situació i no solament a la perspectiva de diferents participants. Sols una persona entrevistada prèviament va poder participar finalment del grup de discussió. Aquest grup es va plantejar durant el mes de febrer de 2021, després de les eleccions autonòmiques catalanes. Es van convocar a 8 persones de les quals sols 5 es van poder connectar. Dues de les baixes eren persones que no-independentistes i contràries al referèndum. Les persones que van participar presentaven posicionaments diferents respecte la independència (3 persones eren independentistes i les altres 2 no). No obstant, totes estaven a favor del referèndum. Per tant, tot i que la intenció del grup era que aquest fos heterogeni, aquesta heterogeneïtat es reduí per casuístiques que quedaven fora del meu control.

Tot i que es podria haver intentat realitzar un altre grup de discussió, aquesta opció es va desestimar per, en primer lloc, la dificultat de convocatòria (el grup de discussió que es va realitzar s'havia post-posat al menys en dues ocasions per la manca de persones

participants) el que ens suggeria un desinterès en el tema. I, en segon lloc, per la presència del discurs sobre la covid-19. Una mostra evident en fou que les eleccions autonòmiques catalanes realitzades una setmana abans no aparegueren gairebé en el debat. En canvi, la gestió política de la covid-19 i les mesures sanitàries i socials derivades emergien contínuament. Per aquests motius, el grup de discussió va posar fi a la recollida de dades.

No obstant, cal destacar que els relats emergits en el grup de discussió acompliren part dels objectius proposats anteriorment. Em van permetre identificar els nuclis de significat que ja havien emergit en les entrevistes. I emergiren també nous matisos i temes, relacionats amb la situació d'aquell moment tot i que no fossin pròpiament del *Procés* sinó de la covid-19. Això ens mostra com, al capdavant, els cicles de protesta estan inscrits en el context més ampli i com, els canvis en aquest, provoquen transformacions en els moviments.

Pel que fa a l'anàlisi de les interaccions entre participants, aquesta quedà fora dels focus analítics per dues raons. En primer lloc, el context online dificultà una interacció espontània entre les persones participats atès que aquestes engegaven i apagaven els micròfons després de la seva intervenció. En segon lloc, sols es realitzà d'un únic grup de discussió. Per aquest motiu, es va prioritzar seguir el mateix procediment analític que en les entrevistes situant el focus analític en les principals maniobres discursives relacionades amb els processos de construcció dels “fets” psicològics i socials, l'acció, l'orientació retòrica i la variabilitat (Potter, 1996). El procés analític es descriu més detalladament en l'apartat *Les estratègies de recollida de dades*.

Taula 3

Estratègies de recollida de dades

Tècnica	Presentació de la tècnica	Selecció de participants	Funció en l'estudi de la subjectivació política del <i>Procés</i>
Observació etnogràfica d'esdeveniments (Solís et al., 2017)	Observació i quadern de camp (69 pàgines) de diferents esdeveniments rellevants dins el moviment independentista: Diades (2018, 2019, 2020, 2021), dia de la Hispanitat (2019), manifestacions en l'inici del judici, mobilitzacions per la sentència (14/10/2019 – 31/10/2019).	La selecció d'esdeveniments clau es va realitzar a través de les convocatòries que es rebien per diferents canals ja que la investigadora viu a Catalunya. Es va intentar assistir al màxim nombre d'esdeveniments possible, per tal d'aconseguir captar els patrons culturals i de significat presents en les mobilitzacions. A més, es recullen observacions reflexives	L'observació etnogràfica d'esdeveniments permet: - Fer immersives les tècniques de recollida de dades adquirint un coneixement profund i experiencial sobre el fenomen que s'està estudiant. - Participar del context afectiu, comprenent amb detall els relats

		sobre la pròpia participació en els esdeveniments de la investigadora.	afectivitzats observats en les altres tècniques.
	Recull de vivències en moments àlgids, observació d'esdeveniments on espontàniament emergeix l'independentisme (com a reivindicació o com a tema de conversa), converses informals.		- Elaborar els guions d'entrevista de forma més contextualitzada. - Observar les pràctiques de protesta <i>in situ</i> i les converses i reflexions que hi tenen lloc.
Entrevistes individuals	Número d'entrevistes individuals: 30 Durada aproximada: 1h 30 min Procediment: 1. Contacte telefònic, per missatgeria instantània o per correu electrònic amb la persona. Concretar data i lloc per l'entrevista. 2. Recollida de dades demogràfiques i rellevants pel mostreig. 3. Entrevista conduïda de forma poc directiva, deixant que la persona parli i fent servir l'escolta activa (Brinkmann, 2017) per aprofundir en els temes que la persona exposa. Tot i que hi ha un guio d'entrevista amb els diferents temes (vegeu annex 2), aquest es segueix de forma flexible per emular, al màxim, una situació quotidiana de conversa.	Mostreig teòric (Glaser & Strauss, 1967): selecció de participants d'acord a diversos criteris (viure a Catalunya, ser major d'edat, no estar participant activament d'un partit polític) que pretenen trobar relats diferents i rellevants sobre l'experiència del <i>Procés</i> . Criteri de màxima diversitat (Patton, 1990): es pregunta a les persones per diversos trets rellevants (si estan a favor o contra la independència, si van néixer o no a Catalunya, es para atenció a la llengua que parlen, etc.) dirigint la selecció de participants amb la realització d'una taula on es recullen aquestes característiques. Accés a les persones participants: estratègia <i>bola de neu</i> (Flick, 2009) a través d'un missatge de whatsapp, del boca-orella amb persones properes i amb les pròpies entrevistades. Finalització de la recollida de dades: Assoliment de cert grau de saturació teòrica (Glaser & Strauss, 1967) (repetició del contingut i dels arguments) i emergència del discurs sobre la Covid-19 que dificulta que les persones em parlin sobre el <i>Procés</i> .	Les entrevistes m'han permès accedir: - Als relats i raonaments sobre un/a mateix/a en el sí d'un moviment sociopolític. - A les formes contextualitzades amb les que un/a s'identifica o es desidentifica amb discursos disponibles. Així com a les tensions i els dilemes que acompanyen aquests processos. - Als processos de construcció de significat de l'acció política. I a les significacions que es dona a la pròpia (no) participació. - Als arguments i construccions afectives que travessen l'experiència política de les persones entrevistades. - Als processos retòrics on l'argument presentat implica un contraargument (explícit o no) ancorat en una o en la combinació de diferents tradicions ideològiques. És a dir, a l'oposat retòric (contra qui s'argumenta) i a la forma retòrica (quina forma pren l'argument) i al contingut ideològic (amb què s'argumenta).
Grup de discussió	Número de grups de discussió: 1	Les formes de selecció de la mostra són les mateixes que en l'apartat d'entrevistes. Incloent-hi la intenció que hi participin les persones que van ser	El grup de discussió presentava els objectius de: - Recollir les pràctiques dialògiques i deliberatives sobre qüestions del món real que, al seu

Durada aproximada: 2h	entrevistades (només una pogué participar a les dues tècniques).	torn reflecteixen les asimetries econòmiques, culturals i socials (Kamberelis & Dimitriadis, 2017).
Procediment:		
1. Contacte telefònic, per missatgeria instantània o per correu electrònic amb les persones. Convocatòria del grup de discussió.		- Accedir als processos d'acreditació de la veu (Gergen, 1989) en un context amb posicionaments diferents i oposats.
2. Presentació del protocol de participació del grup de discussió i conducció semi-estructurada d'aquest (disponible a l'annex 3). El format fou virtual degut a les condicions sanitàries del moment. Els participants presentaven posicionaments diferents vers la independència, mostrant cert acord sobre la celebració d'un referèndum.		- Atendre a la formació i expressió de consensos i dissensos (Kitzinger, 1995). - Validar dels nuclis de resultats obtinguts via entrevistes. - Fer emergir nous eixos temàtics i matisos de contingut en relació a l'entrevista.

Selecció i accés a les persones participants

Formes de mostreig

Les persones participants a l'estudi s'han seleccionat seguint un mostreig teòric i intencional (Glaser & Strauss, 1967) fent servir el criteri de màxima variació (Patton, 1990). Aquest tipus de mostreig permet seleccionar participants que ens ofereixin informació rica i densa sobre allò que es vol estudiar (Patton, 1990). En un primer moment, es defineixen un conjunt de criteris per participar de la recerca en base als seus objectius que poden ser modificats en funció de l'obtingut a les dades. A mesura que avança la selecció es busquen persones que representin una varietat ampla d'experiències respecte el mateix fenomen.

Com l'objectiu general d'aquesta recerca consisteix en comprendre com es donen els processos de subjectivació política en el context de l'independentisme català, es definirem com a criteris d'inclusió que les persones participants fossin majors d'edat, residissin a Catalunya durant bona part dels anys del *Procés* (des de 2012) i que no es dediquessin professionalment a la política. Aquests criteris tenien per finalitat ser prou inclusius per atendre a l'experiència de persones amb diferents temps de residència a Catalunya i diferents procedències i, alhora, excloure les versions sobre el *Procés* de persones que no han participat directament del context on emergeix el conflicte (per exemple, les versions

de persones que viuen en altres territoris espanyols). També es volia evitar la versió institucional del moviment, estudiada en altres ocasions (com en els estudis de Compte Nunes, 2021; Elias & Franco-Guillén, 2021; Portos, 2020; Zambelli, 2015).

Per tal de garantir la màxima diversitat d'experiències en els relats de les persones participants, a l'inici de l'entrevista, responien a diferents qüestions relatives al gènere, l'edat⁶, la província de residència i el temps de residència, el lloc de naixement, el nivell d'estudis, els ingressos per mes o per any, l'orientació política⁷, el posicionament en l'eix ideològic esquerra-dreta en una escala de l'1 al 10, el posicionament vers la independència en una escala de l'1 al 10, i els canvis en la orientació política en els darrers 10 anys. També s'anotava la llengua en la que es realitzava l'entrevista (català/castellà).

Preguntar sobre aquestes dades acomplia diferents objectius. En primer lloc, donava inici a la conversa convocant a la persona a presentar-se com a subjecte polític. En segon lloc, garantia accedir a una gran varietat d'experiències sobre el cicle de protestes del *Procés*. Des de persones que sempre havien sigut independentistes a persones que s'hi havien acostat degut al *Procés*; parlant també persones que havien nascut en diferents llocs i ara s'havien implicat més o menys en aquest moviment sociopolític, passant per persones que expressaven no estar interessades en el tema. En tercer lloc, esdevé una forma d'incloure elements extradiscursius com són la corporalitat o les condicions materials. Les formes de donar compte d'un/a mateix/a com a subjecte polític en l'independentisme català poden presentar variacions en funció de si s'ha nascut o no a Catalunya i en la llengua utilitzada en l'entrevista (per ser reconeguts com a part de la comunitat nacional catalana), de si es viu a la ciutat o en un ambient rural (per la facilitat d'accés a les mobilitzacions) o del nivell cultural i coneixement polític que s'atribueixen. Aquestes diferències es troben en l'àmbit extradiscursiu però condicionen els relats de les persones participants.

Per a guiar la cerca de participants i garantir aquesta polifonia de veus, durant la recollida de dades vaig utilitzar una taula semblant a la presentada a l'apartat *Presentació de les*

⁶ Les divisions entre els grups d'edat es van fer basant-me en esdeveniments històrics: les persones de 18 a 26 anys serien aquelles socialitzades políticament en *el Procés*, les persones de 27 a 44 anys serien aquelles que no van viure el franquisme, les persones de 45 a 60 anys són aquelles que visqueren el tardo-franquisme i, finalment, les majors de 61 anys serien aquelles que visqueren diferents etapes del franquisme.

⁷ La qüestió de l'orientació política es pregunta de forma oberta per dues raons: per detectar les identifications ideològiques "genuïnes" de les persones i per ser sensibles als diferents posicionaments ideològics evitant caure en plantejaments dicotòmics on les persones estan o bé a favor o bé en contra de la independència.

Persones Participants (Taula 4). Aquesta es va anar elaborant a mesura que avançava la recerca i em permetia identificar quins perfils era necessari incloure en la recerca.

Per finalitzar el mostreig, es van seguir un conjunt de criteris relacionats amb la versió pragmàtica de la saturació teòrica que proposa Low (2019). Aquesta autora exposa que el nombre d'entrevistes no depèn del fet que deixi d'emergir informació nova com s'ha interpretat en una gran majoria de recerques qualitatives, sinó que les dades siguin prou denses per elaborar anàlisis que van més enllà de la descripció de la realitat i ens mostren diferents arestes dels fenòmens que volem estudiar. Low (2019) defensa que sols així podem defugir de la fal·làcia segons la qual una recerca pot esgotar les realitats socials que estudia i mostrar honestat vers els límits de la investigació. En el cas d'aquesta tesi, es va donar per finalitzada la recollida de dades quan aquestes m'oferien una variabilitat de construccions sobre el moviment independentista que m'han permès elaborar una anàlisi sobre les confluències, dissidències i conflictes entre aquestes diferents versions així com les seves funcions retòriques. A més, com ja s'ha exposat l'emergència de la crisi de la covid-19 precipità la finalització de la recollida de dades per un decaïment de la centralitat política del moviment independentista català provocant-ne una interrupció de les seves narratives (Johns, 2021).

Accés a les persones participants

L'accés a les persones participants quan es tracta de captar el discurs quotidià sobre un fenomen pot semblar una tasca més fàcil del que en realitat és. Entrevistar a "persones corrents" parlant com a tals esdevé complex a l'hora que aquestes accedeixin a voler participar i a trobar prou variabilitat entre les que estan disposades a fer-ho. En la meua experiència, moltes de les persones finalment entrevistades presentaven reticències per participar no tant per no tenir interès o discurs sobre el fenomen (que, com es pot veure en la durada mitjana de les entrevistes tenien temes a parlar), sinó més aviat pel fet de no sentir-se expertes, pel fet de no considerar el seu coneixement vàlid per una recerca científica. Tot i que desborda els objectius d'aquesta tesi explorar aquest fenomen, considero que és un element interessant a considerar tant per explorar com les persones corrents s'imaginen o es representen la ciència com per atendre en la seva rellevància política. Ja que les veus "no formals" semblen sentir-se fora del coneixement polític institucional i de les protestes a menys que hagin participat molt activament d'aquestes.

Per accedir a la mostra es va seguir l'estratègia de la bola de neu (Flick, 2009): partint d'un conjunt de persones properes i informants claus que ens faciliten el contacte amb altres persones. Concretament, vaig elaborar un missatge per distribuir a través d'aplicacions de missatgeria instantània enviant-lo a diferents persones de l'entorn pròxim i per col·lectius perquè el fessin arribar a altres persones o grups. També, durant els mesos de la recollida de dades, parlava amb molta gent del tema de la meua recerca i, en ocasions, preguntava directament si coneixien alguna persona que complís alguns criteris concrets (per exemple, ser major de 65 anys o parlar castellà com a llengua preferent). Aquesta cerca més específica de persones participants pretenia evitar que aquestes fossin excessivament similars entre si.

Les dades es recolliren en quatre moments. El primer es correspon amb una fase pilot on hi participaren 5 persones. Les entrevistes realitzades em serviren per començar a advertir diferents processos de subjectivació política, i refinar el guió. A més, les respostes d'aquestes persones han sigut també analitzades atès a la seva vàlua i riquesa en la construcció dels subjectes polítics. Aquestes es realitzaren durant els mesos d'abril, maig i juny del 2019, moment on s'estava celebrant i retransmetent el judici als líders independentistes.

En un fenomen com el *Procés*, el moment en el que es realitzen les entrevistes és rellevant. Els moviments sociopolítics es transformen i modifiquen els seus significats a mesura que passa el temps i succeeixen diferents esdeveniments (Flesher Fominaya, 2019), per tant, és important advertir que els processos de subjectivació política que analitzo es troben particularment situats en els moments en que l'independentisme està sent jutjat i condemnat per la celebració del referèndum. Posteriorment, i progressivament aquest moviment s'institucionalitza amb la taula de diàleg entre l'estat espanyol i alguns partits independentistes. Procés que s'accelera amb l'emergència de la covid-19. Suggerixo, doncs, que les dades s'obtenen al final d'aquest cicle de protestes. Això les fa particularment interessants atès que la majoria d'estudis sobre moviments sociopolítics els estudien en el seu zenit i, en canvi, en aquesta ocasió les dades es corresponen amb el moment en que els objectius del moviment semblen esvair-se.

En aquest sentit, el segon moment de recollida de dades es situa entre els mesos de desembre de 2019 i de febrer de 2020, just després de les protestes contra la sentència condemnatòria dels líders independentistes on emergeixen també pràctiques més

reivindicatives que alteren l'ordre públic. Entenc aquestes protestes com el final del cicle de protestes catalitzat per la covid-19. En aquest període vaig realitzar 25 entrevistes que constitueixen el nucli del treball de camp.

Les darreres entrevistes es realitzaren entre l'octubre i el desembre del 2020, una vegada s'havia acabat el primer confinament per la covid-19. En aquell moment vaig realitzar 5 entrevistes amb perfils i experiències que no estaven cobertes en la resta del treball de camp. En aquestes el tema de l'independentisme tenia una rellevància molt menor i es situava molt més llunyanament en el temps del que realment estava. Això era particularment notori en les persones que no presentaven una implicació molt compromesa o antiindependentista. Per tant, la possibilitat de seguir obtenint dades sobre l'independentisme es reduïa a sectors molt identificats amb la causa.

Finalment, es realitzà un grup de discussió al febrer de 2021 després de dues convocatòries prèvies que no es pogueren realitzar degut a la manca de participants. En aquests dos darrers moments, el tema de la crisi sanitària i les mesures adoptades estaven fortament presents en els discursos dificultant una narració sobre les mobilitzacions del *Procés*..

Característiques sociodemogràfiques de les persones participants

A continuació es presenten dues taules amb informació sociodemogràfica de les persones participants. La primera recull la participació a les entrevistes i la segona als grups de discussió. Cal advertir un conjunt de consideracions vers la presentació de la mostra:

- Els noms s'han canviat per altres intentant mantenir-ne les connotacions.
- Algunes persones no contestaren a algunes preguntes o bé perquè no volien contestar o bé perquè el decurs de l'entrevista no donà lloc a realitzar aquella pregunta.
- Les dades respecte el posicionament en l'esquerra-dreta es basen en les respostes espontànies de les persones al pregunta'ls-hi sobre la seva orientació política en aquest eix.
- Tot i que es pot veure que dins l'independentisme ningú es situa a la dreta, en les entrevistes moltes de les persones parlen de les seves eleccions electorals passades i futures mostrant sintonia amb partits situats a la dreta (com és per exemple, el PDeCat, Convergència i Unió o l'actual Junts per Catalunya). A més, adverteixen durant l'entrevista que aquests partits es situen a la dreta. No obstant, en el

moment d'identificar-se ho fan amb l'esquerra. Com es pot apreciar als resultats de la primera anàlisi (secció 5.1) això podria tenir a veure amb el fet que el no-independentisme es connota ideològicament en aquest eix com un posicionament afí a les dretes. Per tant, la identificació amb aquesta ideologia podria posar en dubte la identificació de les persones amb l'independentisme.

- Les edats es corresponen amb la que tenien les persones en el moment de l'entrevista.
- He utilitzat la diferenciació ciutat-província per exposar el llocs de residència i procedència de les persones entrevistades. Això és deu a que les persones poden pertànyer a les capitals (ciutat) o a altres municipis de la zona (província).
- Quan la persona havia nascut fora de Catalunya he utilitzat la comunitat autònoma o bé el país en el que es va néixer si aquest estava fora dels límits territorials de l'estat espanyol.
- Algunes de les persones nascudes a Catalunya tenen família de fora d'aquesta comunitat autònoma, això no s'especifica en aquesta taula però sí quan es presenta el seu extracte en les seccions de resultats.
- En la taula dels grups de discussió s'ofereixen menys detalls atès que, per afavorir la conversa, no es realitzaren les preguntes inicials.

Taula 4

Participants en les entrevistes individuals

Pseudònim	Posicionament vers la independència (escala 1-10)	Posicionament vers l'eix esquerra-dreta (escala 1-10)	Definició de l'orientació política	Canvis? + resum explicacions	Gènere	Edat	Província de residència i anys	Lloc de naixement	Nivell d'estudis	Ingressos/mes	Llengua entrevista
Paula	Independentista	Esquerres	Esquerres	Independentista des de la Via (2013)	D	53	Barcelona (província) (no especifica anys)	Castella la Manxa	E. Superiors	-	Castellà
Pere	Independentista	Esquerres	Independentista	Més independentista	H	56	Girona (província)	Girona (província)	E. Superiors	-	Català
Javi	Contrari a la independència	Liberal	Liberal	No	H	24	Tarragona (22 anys)	Castella la Manxa	E. Superiors	-	Castellà
Pol	Contrari a la independència	Liberal	Liberal	No	H	23	Barcelona (província)	Barcelona (província)	E. Universitaris	-	Català
Júlia	Independentista	Esquerres	Independentista d'esquerres	No	D	43	Barcelona (província)	Barcelona (província)	E. Universitaris	-	Català
Marta	9 (a favor)	2 (esquerres)	Esquerra	Sí, més a l'esquerra	D	22	Barcelona (ciutat) (4/5 anys)	Barcelona (província)	E. Universitaris	1600 E	Català
Sineu	10 (a favor)	3 (esquerres)	Esquerra,	No	H	35	Lleida (ciutat)	Lleida (ciutat)	E. Universitaris	2000E	Català
Martina	0 (en contra)	5	Neoliberal	Sí, menys idealisme i desil·lusió política	D	26	Barcelona (ciutat)	Barcelona (ciutat)	E. Universitaris	1600E	Castellà
Pineda	8 (a favor)	4 (esquerres)	Creu que és esquerres	Sí, ara no sap quina és la seva orientació política i és més independentista	D	64	Tarragona (província)	Tarragona (província)	E. Superiors	1900E	Català

Marçal	10 (a favor)	2-3 (esquerres)	Independentista per sobre tot	Sí, ha vist més coses	H	49	Barcelona (província)	Barcelona (província)	E. Universitaris	-	Català
Rosa	4 (en contra)	3-4 (esquerres)	Catalanista no-independentista	No	D	59	Lleida (ciutat)	Lleida (ciutat)	E. Universitaris	2500E	Català
Marga	10 (a favor)	1 (esquerres)	Independentista	No	D	52	Girona (província)	Girona (província)	E. Superiors	2000E	Català
Arnau	8 (a favor)	3,5 (esquerres)	Esquerra	Sí, és més independentista amb matisos	H	24	Lleida (província)	Lleida (província)	E. Universitaris	1000E	Català
Francisco	10 (a favor)	1 (esquerres)	Esquerra	No	H	64	Girona (província) (40 anys)	Extremadura	E. obligatoris	1400E	Català
Miquela	10 (a favor)	-	No ho sap	No	D	77	Barcelona (ciutat)	Barcelona (ciutat)	E. Superiors	2000E	Català
Àgueda	10 (a favor)	2 (esquerres)	Radical d'esquerres	No, però s'ha intensificat el seu independentisme	D	66	Barcelona (ciutat)	Barcelona (ciutat)	E. Universitaris	1100E	Català
Carmina	10 (a favor)	0-1 (esquerres)	Comunista	No, s'ha matisat, ara es defineix com independentista independent	D	53	Barcelona (ciutat) (20 anys)	Xile	E. superiors	850E	Castellà
Pau	10 (a favor)	1 (esquerres)	Extrema-esquerra	No	H	28	Barcelona (ciutat)	Barcelona (ciutat)	E. Universitaris	1000E	Català
Toni	8 (a favor)	2-3 (esquerres)	Esquerres	Sí, nou independentista	H	26	Barcelona (província)	Barcelona (província)	E. superiors	1700E	Català
Valentí	2 (en contra)	5-6 (dretes)	Globalista moderat i meritòcrata	S'ha suavitzat	H	26	Barcelona (ciutat) (5 anys)	Girona (província)	E. superiors	1300 E	Castellà
Ignasi	4 (en contra)	1 (esquerres)	Anarco-comunista	No	H	18	Barcelona (ciutat)	Barcelona (ciutat)	E. superiors	- estudiant	Català
Gerard	0 (en contra)	7-8 (dretes)	Dretes	No, però s'ha suavitzat	H	39	Barcelona (província) (13 anys)	Barcelona (ciutat)	E. superiors	1.400-1.500E	Català

Alba	5 (però no ho sap)	1 (esqueres)	Simpatitzant anarquista	Sí, ja no és independentista	D	24	Barcelona (ciutat)	Barcelona (ciutat)	E. universitaris	- estudiant	Català
Karina	5	4-3 (esqueres)	Neutra, 4-3	No	D	25	Barcelona (província) (10 anys)	Rússia	E. Universitaris	600E - pràctiques màster	Castellà
Joan Lluís	Nul·la	-	Nul·la	No	H	54	Barcelona (província)	Barcelona (província)	E. obligatoris	No vol contestar	Català
Delia	1 (en contra)	2 (esqueres)	Esqueres, anticapitalista	Sí, més contra la política institucional	D	27	Barcelona (ciutat)	Barcelona (ciutat)	E. Universitaris	970	Català (a vegades, castellà)
Zoe	No ho sap	-	Nul·la	No	D	27	Barcelona (ciutat)	Barcelona (ciutat)	E. Superiors	1200-1400	Castellà
Alejandro*	Independentista des de l'1-O	-	Esqueres	Sí, ha passat de votar Ciutadans a ser independentista	H	23	Girona (ciutat)	Girona (província)	E. Superiors	1000-1500	Català
Manuel	En contra	-	Comunista	-	H	91	Barcelona (ciutat)(76 anys)	Múrcia	Sense estudis	890	Castellà (canvia al català quan critica el <i>Procés</i>)
Eufemiano	1 (en contra)	6-7 (dretes)	Centre	No	H	60	Tarragona (província)	Castella i Lleó	E. Superiors	-	Castellà

*A la meitat de l'entrevista s'hi afegeix el seu company de pis, el Biel, que deu tenir la seva edat, té família gallega però independentista i sempre ha sigut independentista.

Taula 5

Participants en el grup de discussió

Pseudònim	Orientació independència	Canvis? + resum explicacions	Gènere	Edat	Lloc de residència	Lloc de naixement	Nivell d'estudis	Idioma
Idris	No-independentista	Sí, desinterès progressiu	D	40-50	Barcelona (ciutat)	Itàlia	E. Universitaris	Català
Carmen	Independentista	Sí, més independentista	D	55-60	Tarragona (província)	Comunitat d'Aragó	E. Universitaris	Català
Miquel	Independentista	No	H	60-70	Barcelona (província)	Barcelona (província)		Català
Armand	No-independentista	Si, abans va simpatitzar amb l'independentisme	H	25-30	Barcelona (ciutat)	-	E. Universitaris	Català
Marta (entrevistada)	9 (a favor)	Sí, més a l'esquerra	D	22	Barcelona (ciutat) (4/5 anys)	Barcelona (província)	E. Universitaris	Català

Presentació reflexiva de la investigadora

Des de les perspectives construccionistes socials és clau entendre quines relacions es produeixen en el context interaccional de les entrevistes i els grups de discussió així com fins quin punt les assumpcions culturals són compartides entre les persones participants i les investigadores (Madill et al., 2000). Per aquest motiu, i per un compromís ètic amb la transparència en la recerca (Levitt et al., 2018), exposo una breu presentació reflexiva sobre el meu paper com investigadora.

En primer lloc, és important considerar que no he nascut a Catalunya, sinó a la comunitat autònoma de les Illes Balears (concretament a l'illa de Mallorca) on també es parla la llengua catalana però amb un accent dialectal diferent. Aquest accent és fàcilment recognoscible per les persones que parlen català. Tot i que em vaig mudar a Barcelona al 2012, conservo bastant l'accent mallorquí. Ser de Mallorca em dona una posició particular per estudiar l'independentisme de Catalunya. En les entrevistes podia distanciar-me del conflicte en tant que no formava completament part de la comunitat nacional catalana i, a la vegada, s'assumia que tinc certa sensibilitat respecte aquest tema ja que compartim llengua. Inclús existeix la idea d'un projecte polític compartit, especialment des de posicions d'extrema-esquerra, anomenat els "països catalans". El fet de parlar amb accent mallorquí em va permetre jugar amb aquesta distància-proximitat amb el conflicte independentista, ocupant una posició més o menys "desinteressada" respecte el tema que possibilita generar un clima de confiança amb les persones participants.

A més d'utilitzar el català com a llengua quotidiana, també utilitzo el castellà. Així doncs, en les entrevistes les persones participants varen poder utilitzar la llengua amb la que es sentien més còmodes o, inclús, anar canviant de llengua.

En segon lloc, és important considerar que quan vaig començar la tesi al 2018 tenia 24 anys. Aquesta dada és important perquè en el meu rol com entrevistadora acabava per ser el d'una noia jove preguntant sobre temes polítics. Aquesta posició em facilitava jugar un rol conciliador i comprensiu com entrevistadora fent de l'entrevista un espai informal. Dificultava que les persones participants em veiessin com una "investigadora professional". De fet, en al menys dues entrevistes les participants amb van desitjar "sort" i "bones notes" amb aquest treball "per la universitat". Tot i que aquest rol l'he viscut com incòmode en algunes situacions, m'ha possibilitat generar espais de confiança per

les persones entrevistades i presentar visions diferents del *Procés* sense que la persona entrevistada ho interpretés com una confrontació o un judici. A més, m'ha possibilitat reduir la relació de poder que es pot establir entre el rol d'investigador i el rol d'entrevistat quan s'assumeix que el primer té més coneixement que el segon. En el meu treball de camp aquesta relació es feia especialment visible quan les persones entrevistades tenien un nivell d'estudis més baix (per exemple, demanant-me perdó per no saber quina és la definició precisa de conceptes com democràcia o política). En poques paraules, presentar-me com una dona jove ha possibilitat reduir les possibles violències epistèmiques de la investigadora cap als participants.

Finalment, i en relació al tema estudiat, no presento un posicionament clar vers l'independentisme català. És a dir, no estic totalment a favor o en contra de la independència. Com he comentat a la introducció, parteixo de la idea que aquest cicle de protestes habilita diferents versions i oposicions al canvi societal que augmenten o disminueixen les capacitats de les persones per incidir sobre les seves condicions d'existència. En aquest sentit, sí que presento un compromís i un interès en els processos de justícia social i emancipació que podem trobar dins l'independentisme. És a dir, m'interessa comprendre quines possibilitats obre aquest cicle de protesta i quins significats del canvi societal es mobilitzen en *el Procés*.

Les estratègies d'anàlisi de dades

Atenent als objectius i els fonaments teòrics d'aquesta recerca, les estratègies analítiques que utilitzo es basen en diferents concepcions del que en un sentit ampli s'entén com a psicologia discursiva. Aquesta vessant de la psicologia suposa una transformació de les concepcions del psicològic al posar el focus en el llenguatge corrent entès com l'espai d'acció, comprensió i intersubjectivitat (Wiggins & Potter, 2007). Això implica desplaçar la mirada de les perspectives més cognitives que assumeixen l'existència i primàcia de processos psicològics interns, per atendre a l'expressió pública i discursiva del psicològic. És a dir, analitza com es construeix en la parla quotidiana tant l'experiència psicològica, com la realitat externa i la relació del jo amb el seu context social.

Segueixo d'una lògica inductiva on la parla del dia a dia ens ofereix dades riques per a comprendre el psicològic en la seva imbricació en el món social (Huma et al., 2020). Concretament, partint dels focus de la psicologia discursiva centrats en atendre la dimensió constructiva i orientada a l'acció dels constructes *psi*, en analitzar l'ús quotidià de les categories psicològiques tal i com apareixen en els discursos, i en advertir com es

conduïx el treball psicològic quan les persones despleguen descripcions o explicacions establint relacions diferents entre la ment i el món o el subjecte i l'objecte (Edwards, 2005). En definitiva, em baso en aquesta pretensió de la psicologia discursiva per analitzar el llenguatge corrent i comprendre l'experiència subjectiva de les persones participants (Wiggins & Potter, 2007).

La interpretació del llenguatge

Tot i que hi ha diferents formes de conduir l'anàlisi discursiu del psicològic (vegeu Parker, 2013), aquestes tradicions comparteixen alguns supòsits. En primer lloc, el llenguatge s'entén com una pràctica social que dona forma al món social, s'expressa contextualment i constitueix les experiències i la realitat subjectiva (Potter & Wetherell, 1987). Els discursos de les persones són "construïts i constructors" (Wiggins & Potter, 2007, p. 77, *traducció pròpia*) en tant que són possibles en base als recursos culturals disponibles en unes coordenades sociohistòriques particulars i, alhora, es reconstrueixen en cada context interaccional d'enunciació. Això implica entendre el psicològic com històricament situat.

En segon lloc, les perspectives discursives s'articulen com anticognitvistes i antiessencialistes (Billig, 1991; Edwards & Potter, 1992; Potter & Wetherell, 1987). Així prenen una perspectiva relativista respecte la realitat (tant física com psicològica) que s'explora en base a les interaccions situades. En cadascuna d'aquestes es mobilitzen diferents significats, reproduint-los o transformant-los i, utilitzant-los amb diferents funcions discursives. Aquest focus en la pràctica discursiva permet precisament atendre a la variabilitat desatesa en les perspectives cognitives que assumeixen un subjecte internament coherent amb una estructura psicològica estable. Les perspectives discursives han posat de manifest la complexitat discursiva que presenten les persones quan es tracta de posicionar-se respecte els debats o temàtiques socials dels seus temps (Billig, 2017).

En tercer lloc, cal advertir que les perspectives discursives assumeixen que el parlant és un ésser cultural i social condicionat per la seva època i, al mateix temps, un agent productor de discursos específics orientats a l'acció. És a dir, el parlant utilitza estratègicament els discursos disponibles. És important assenyalar que aquesta concepció estratègica no implica un ús necessàriament conscient i premeditat del llenguatge, sinó més bé que el llenguatge és eminentment retòric (Billig, 1991, Billig et al., 1989; Potter, 1996). És a dir, està orientat a fer prevaldre certes versions de la realitat per sobre d'altres

explícita o implícitament. Aquesta orientació retòrica és dona inclús en les descripcions de fets.

En resum, la psicologia discursiva en un sentit genèric mostra com els fenòmens socials i les experiències psicològiques es sostenen sobre un teixit variable i normalment dilemàtic de construccions discursives que, com a tals, poden modificar-se o reproduir-se en els seus usos concrets (Hepburn & Wiggins, 2005).

Un enfocament discursiu eclèctic

Aquestes bases compartides i, sobretot, l'èmfasi en la situacionalitat i historicitat del discurs fan que la psicologia discursiva naixés sense un afany d'esdevenir una disciplina amb uns procediments clars i aplicables en qualsevol situació sinó més bé com una perspectiva que s'adapta a les necessitats de cada fenomen d'estudi (Billig, 2017; Parker, 2013). D'això no se'n deriva obviar els estudis discursius previs sinó més bé conèixer-los i combinar-los.

Aquesta *indisciplinarietat* es troba també en els recursos teòrics que s'utilitzen. Per fer un ús crític de la psicologia discursiva esdevé necessari advertir quines teories guien la recerca i com aquestes ens permeten advertir l'implícit i l'explícit del discurs (Parker, 2013). En aquest sentit, el marc de la subjectivació política interpretat des d'una lectura dels processos psicosocials implicats en la constitució i (re)institució del subjecte suposa parar atenció als investiments ideològics amb els quals es dona compte d'un/a mateix/a i es significa i (des)legitima el canvi societal del *Procés*. Per a explorar la complexitat d'aquest fenomen psicoideològic dels cicles de protestes resulta interessant utilitzar els procediments *antimetodològics* de *l'acadèmia tradicional* (Billig, 1988).

Des d'aquesta forma d'entendre el treball acadèmic del que es tracta és de combinar diferents explicacions teòriques i marcs conceptuals per seleccionar els procediments metodològics més afins evitant seguir uns procediments metodològics rígids (Billig, 1988). Així, el procedir acadèmic està sempre subjecte a crítiques i a modificacions ja que “no hi ha procediments metodològics neutres rere els quals amagar-se” (Billig, 1988, p. 215, *traducció pròpia*) fent de l'espai acadèmic un espai controvertit de crítica. Aquest treball es presenta doncs subjecte a la crítica. No obstant, aquesta crítica no és merament avaluativa sinó que també resulta productiva en tant que ens permet assajar concrecions metodològiques i teòriques o, directament, noves formes d'aproximar els fenòmens complexos com l'independentisme. Així doncs, la meua pretensió amb la tesi no és la de

demostrar les “veritats” dels subjectes polítics del *Procés*, sinó la de proposar una aproximació teòrica-metodològica que ens permet interpretar i comprendre certes dimensions d'aquest moviment alhora que proposa noves comprensions sobre l'experiència psicològica dels cicles de protesta. Aquesta darrera entesa com un producte i un motor de les protestes.

Per aquests diferents motius i en consonància amb les aspiracions inicials de la vessant discursiva de la psicologia plantejo un enfocament *eclèctic* on no sols s'utilitzen perspectives basades en les situacions conversacionals concrets i els sistemes culturals que disposen els discursos amb uns significats (parcialment) donats (Wetherell, 1998) sinó també es combinen els èmfasis en aquestes dues aproximacions. És a dir, el que faig en les distintes seccions analítiques és oferir una aproximació analítica discursiva particular per cada procés psicosocial. En cadascuna de les seccions d'anàlisi i resultats atenc tant a l'expressió micro com a la dimensió macro o cultural que es mobilitza, el que canvia és el grau de detall en els mecanismes discursius implicats. Mentre que en algunes ocasions em centro en detallar els mecanismes discursius concrets que s'utilitzen per a constituir un conjunt de significats (secció 5.1 i part de la 5.3), en d'altres em baso en identificar diferents discursos atenent al seu contingut i com aquest ens permet interpretar processos de subjectivació política particulars (secció 5.2 i part de la 5.3).

En altres paraules, encara que em baso en la construcció discursiva dels processos psicosocials relacionats amb les identitats, les pràctiques i els afectes, entenc que aquests requereixen de tractaments analítics diferents per tal de poder comprendre com es donen els processos de subjectivació política del *Procés*. Això es deu a que els marcs conceptuals són diferents i, per tant, assumeixen uns supòsits o d'altres. L'articulació diferencial de l'anàlisi respon així a necessitats teòriques i pràctiques. Quan atenem a l'especificitat dels mecanismes discursius implicats en la construcció de subjectes polítics, realitzant una anàlisi més micro, advertim amb més claredat els matisos, les negociacions i les tensions internes de posicionaments oposats en *el Procés*. Així doncs, els significats de l'independentisme i el no-independentisme estableixen diferents fronteres intergrupals i també divisions intragrups.

En canvi, l'anàlisi més centrat en els significats culturals que mobilitzen certs discursos em permet advertir els termes en que es dona aquest debat. Aquest anàlisi discursiu més macro permet identificar les ubicacions discursives a través de les que emergeixen els subjecte(s) polític(s) del *Procés* més enllà de si aquests es posicionen a favor o contra la

independència. Independentment del posicionament en *el Procés*, les persones residents a Catalunya són convocades a participar-hi generant-se així una experiència compartida pròpia d'aquest cicle de protestes.

Aquesta combinació analítica de la tradició discursiva en psicologia mostra com els cicles de protesta generen un conjunt d'experiències d'oposició però també de participació cultural compartida. Generen espais socials on hi ha un acord tàcit sobre els punts de desacord (Bourdieu, 1997). L'atenció a aquesta experiència compartida i a les complexitats discursives en els posicionaments oposats pot donar-nos les claus per acostar aquests posicionaments que, per l'emergència del conflicte, semblen irreconciliables.

Tot i aquestes combinacions dels nivells analítics micro-macro, tot el procediment d'anàlisi es guia per una lògica semblant. En primer lloc, he identificat les principals versions en l'experiència de subjectivació política per, en segon lloc, elaborar una anàlisi discursiva-retòrica que ens permeti accedir als seus processos de construcció i (des)legitimació. Aquesta segona anàlisi és la que presenta les variacions tot just exposades. Com en les recerques qualitatives l'objectiu es basa en donar dades riques que permetin interpretacions profundes i complexes dels fenòmens a estudiar (Low, 2019), el extractes que presento són els que millor il·lustren dinàmiques de construcció de significats recurrents i transversals en tot el treball de camp. Això provoca que les veus d'algunes de les persones participants, com la Martina, la Marta o el Marçal, hagin sigut seleccionades per mostrar els processos de subjectivació política mentre que hi ha altres participants dels que no es presenten extractes encara que hi puguem trobar-hi versions semblants sobre el seu (no-)independentisme.

Mecanismes de construcció de significats retòrics i discursius

La lògica analítica en el conjunt de la tesi es sosté sobre la revisió de diferents estudis en psicologia discursiva que han identificat una varietat ampla de mecanismes discursius i retòrics. He organitzat la presentació d'aquests diferents recursos en funció de si atenen a la forma com es presenten i constitueixen els significats, si atenen a la dinàmica retòrica d'oposició entre versions o si ens focalitzen sobre les articulacions discursives concretes. En altres termes, els he organitzat en funció de si tracten qüestions més macro o més micro.

En els processos de construcció de significats hi trobem diferents mecanismes que permeten a la persona presentar la seva versió de la realitat de diferents formes. Els/les parlants, poden *posicionar-se vers una problemàtica* (sostenir un pol argumentatiu o altre d'un debat públic i compartit) (Billig, 1991), *prendre posicions de subjecte* (articular la pròpia veu en base a un discurs concret que permet diferents accions en funció del context) (Wetherell, 1998), utilitzar un *lloc compartit del sentit comú* (*cultural common place*, una imatge o interpretació compartida que es dona per descomptada) (Billig, 1987) o expressar *dilemes ideològics* on es presenten alhora dues versions contraposades d'un fet concret (Billig et al., 1988). Un significat o construcció també pot aparèixer com un *tema com a sensible o controvertit* a través de diferents marcadors de *parla evasiva* (*hedging*) (Edwards & Potter, 1992; Wiggins, 2017).

Pel que fa a l'estructura retòrica dels discursos, entesa com les formes de generar força persuasiva sobre la pròpia versió, hi trobem diferents mecanismes. En primer lloc, podem trobar-hi el *maneig del dilema de l'interès* (presentar la pròpia versió com desinteressada evitant l'acusació de parcialitat en l'argument que es profereix) i *la renúncia* (*disclaimer*, rebutjar inicialment una possible interpretació del que es dirà per, precisament, proferir-la a continuació; sol utilitzar-se l'estructura “no soc X però...” (Edwards & Potter, 1992). Aquests dos mecanismes protegeixen al parlant de desacreditacions per presentar una versió esbiaixada dels fets. Les formes en les que es parla poden també articular-se com a *retòriques ofensives i defensives* on el discurs pot organitzar-se contra les altres versions o defensant la pròpia, respectivament (Potter, 1996).

Altres mecanismes eminentment retòrics on es constitueix aquesta tensió entre versions oposades amb la intenció de fer prevaldre la pròpia són:

- La *presentació de la visió de l'altre* (*the side of the other*, on es presenta allò que no es defensa per deslegitimar-ho i posar la pròpia versió per sobre (Billig, 1991)).
- L'ús de *la metonímia*, presentar una part com el tot, prenent posicions més acceptades socialment (Di Masso et al., 2014; Wallwork & Dixon, 2004).
- L'ús de les *lògiques d'atribució*, quan es construeix un esdeveniment com a causat per una persona (atribució interna) o per altres factors que s'escapen al control personal (atribució externa) (Edwards & Potter, 1992).
- En relació a les *dinàmiques d'oposició entre grups polítics*, Wetherell i Potter (1992, p. 153) assenyalen dinàmiques de: qüestionar la genuïnitat dels motius de l'altre grup, qüestionar l'efectivitat de les seves tàctiques, acusar l'altre de violar

les normes de moderació o presentar-lo com un grup que destorba l'harmonia, acusar a l'altre d'inconsistència, qüestionar la representativitat del suport de l'oponent, acusar a l'altre d'infringir els drets dels altres, i assenyalar el caràcter sobtat en l'emergència de la protesta.

- També trobem les *desacreditacions lleus i fortes (mild and strong discredits*, amb les que es construeixen les versions de l'altra com equivocades o ingènues o bé com a malintencionades, respectivament (Mick & Finlay, 2018)).

Finalment, presento un conjunt d'estratègies discursives per a realitzar accions concretes en la parla. Poden considerar-se *bàsiques* ja que es troben presents en les estructures lingüístiques de la parla quotidiana (Wiggins, 2017). Per això em baso fonamentalment en les diferents *formes de construcció de factualitat* que assenyalen Edwards i Potter (1992), Potter (1996) i Wiggins (2017).

Edwards i Potter (1992) assenyalen com a estratègies de construcció de fets:

- Les *acreditacions de categories* on la persona es diu membre d'un col·lectiu amb un accés privilegiat al fet que s'està descrivint (per exemple, assenyalar que s'és advocat quan es parla sobre la (il·)legalitat del referèndum del *Procés*). Un mecanisme similar són les *formes de garantir la veu* (Gergen, 1989). En aquestes no és el fet de ser membre el que fa legítima la pròpia veu sinó les construccions psicològiques d'un/a mateix/a, com per exemple, presentar-se com una persona racional que medita les seves opinions.
- Les *descripcions vívides* on s'ofereixen molts detalls del fet que es construeix poden actuar legitimant aquesta versió a la vegada que comprometen al parlant ja que es torna susceptible de ser preguntat per més detalls. Per això, un altre mecanisme discursiu en la direcció oposada però que genera factualitat és la *vaguetat sistemàtica*, fer apreciacions generals i globals que permeten fer inferències sense oferir-ne detalls.
- *L'estructura narrativa* és també una forma de presentar uns fets com verços ja que està fortament arrelada a les formes com ens expliquem la realitat en els països occidentals.
- Presentar els fets com una *descripció empírica* resta agència al parlant que es presenta com un mer observador d'una realitat sobre la que no incideix.
- *L'estructura argumental lògica* que consisteix en presentar diferents premisses i derivar-ne una conclusió.

- Les *extrematitzacions* es refereixen a l'ús d'expressions com sempre, tothom, mai o ningú, per donar força retòrica al propi argument.
- *El consens i la corroboració* són dues formes de presentar les construccions dels fets com o bé compartides per un grup de gent o bé confirmables per persones diferents.
- *Les llistes de tres elements i els contrastos* entre situacions també són formes de donar consistència al propi relat. Les primeres s'utilitzen de forma intensa en els discursos polítics formals (Condor et al., 2013).

A més d'aquests diferents mecanismes discursius, Potter (1996) desenvolupa també l'estratègia *footing* basant-se en la conceptualització de Goffman (1974) que entén que els parlants poden manejar la seva implicació i responsabilitat sobre el discurs que s'està proferint. Així doncs, un exemple de *footing* és quan el parlant es presenta com l'animador d'un missatge que no és seu. És a dir, quan ubica en veu d'altres persones una versió sobre la realitat. L'estructura típica és "La gent diu que...". Els canvis en l'ús de pronoms, quan es passa de parlar, per exemple, en tercera persona per parlar en primera, ens indiquen un canvi en el compromís del parlant amb allò que està dient (Wiggins, 2017). Potter (1996) també assenyala els processos de *normalització-anormalització* com a formes de construir com a veraç una versió de la realitat.

Wiggins (2017) recull els mecanismes discursius tot just presentats i n'afegeix alguns nous:

- *Les seqüències de valoració* on quan una persona profereix una valoració sobre un fet s'espera que si s'incideix en el tema la segona valoració sigui coherent. En el cas de l'independentisme, per exemple, si una persona es presenta com afí a l'independentisme s'espera que seguidament valori positivament les decisions preses pels polítics independentistes. Aquesta estructura té a veure amb el caràcter seqüencial de les interaccions i ens permet advertir com les persones manegen els diferents significats culturalment associats.
- L'ús de *l'estil impersonal* per presentar els fets com una realitat objectiva més enllà dels interessos i valoracions del parlant. O l'ús de *l'estil directe* per interpel·lar a les audiències físiques o imaginades.
- *Reportar els propis pensaments* com una forma de contrast amb la "realitat" fora d'aquests.

- *Les minimitzacions* com a mecanismes en els que es treu importància a un fet o al coneixement que un té sobre aquest. Presenten a la persona com a desinteressada en el fenomen.
- *La invocació d'emocions* positives o negatives per legitimar un fet.
- *Les expressions afectives* que donen veracitat al relat que s'està explicant (per exemple, plorar davant un fet que es significa com dolorós).

Finalment, també hi trobem altres mecanismes discursius com *les expressions d'honestedat* relacionades amb la presentació de temes sensibles (Edwards & Fasulo, 2006), i els *dispositius de pensament (thinking devices)* on les expressions “crec” o “penso” permeten subjectivitzar els fets, descomprometent el seu caràcter veraç alhora que comprometen al parlant amb aquella versió concreta (Horowitz & Kilby, 2019).

Validació de l'anàlisi discursiva

Els resultats que s'exposen en seccions 5.1, 5.2 i 5.3 es presenten amb els fragments il·lustratius de les diferents construccions de significats identificades en el discurs de les persones participants i en les observacions etnogràfiques. S'ofereixen els extractes tal i com aquests han sigut transcrits, seguint la literalitat de la parla i amb alguns dels signes de la proposta de transcripció de Jefferson⁸, garantint així la transparència en la presentació de les dades (Levitt et al., 2018; Willig, 2019). Per tant, la persona lectora té un accés directe a les construccions de significats i pot avaluar si es corresponen amb les interpretacions realitzades (Potter, 1996). A més, l'anàlisi ha sigut supervisat pel director de la tesi amb qui s'han compartit i afinat les interpretacions, evitant-ne així les apreciacions personals i aconseguint un consens intersubjectiu que valida els resultats presentats.

En l'exposició dels resultats es posa en relació l'observat en les dades amb la literatura sobre *el Procés* i es presenten els casos desviats on les funcions i interpretacions discursives més prominents no s'acompleixen (Potter, 1996).

Criteris de rigor de la recerca qualitativa

A banda d'aquests processos de validació de l'anàlisi discursiva, les recerques qualitatives presenten un conjunt de criteris de rigor diferents als de les recerques

⁸ Concretament l'ús del subratllat pels moments d'èmfasi en els discursos, els claudàtors amb anotacions de canvis de veu o expressions emocionals, i el punt entre parèntesi per marcar les pauses llargues. A més, s'han respectat les onomatopeies, els sons, i les repeticions que utilitzaven les persones participants.

quantitatives. En les recomanacions de l'Associació de Psicologia Americana, APA, el criteris fonamentals de qualitat científica es basen en l'ètica de la transparència i la integritat metodològica (Levitt et al., 2018). Mentre que la transparència consisteix en definir i explicar tant els contextos com els conceptes, mètodes i procediments utilitzats, així com mostrar els extractes dels quals es deriven les diferents interpretacions. La integritat metodològica atén a la congruència entre el disseny de recerca i els procediments amb els objectius, així com la congruència entre l'enfocament particular i l'objecte d'investigació (Levitt et al., 2018). És a dir, la integritat metodològica avalua la consistència entre teories, mètodes i objectius.

Aquest concepte permet redirigir la mirada en els processos d'avaluació de la qualitat d'una recerca passant de la replicabilitat pròpia de l'avaluació quantitativa a la contextualitat i adaptació a l'objecte i els objectius de la recerca. L'estudi de l'independentisme català, ja sigui amb l'objectiu de comprendre els processos de subjectivació política que li són propis o d'altres, és un fenomen que difícilment permet la replicabilitat de l'enfocament atès als canvis que es donen en el decurs dels moviments sociopolítics (Flesher Fominaya, 2019). Aquesta rellevància dels elements contextuais i les dinàmiques internes de les protestes fa particularment important el criteri d'integritat metodològica. Les recerques en aquest àmbit han de considerar els contextos i les situacions particular de les mobilitzacions. Aquesta tesi, per tant, no es presenta com un estudi replicable sinó més bé com un estudi dissenyat específicament per a comprendre els processos de subjectivació política d'un moviment sociopolític concret en un moment particular del seu decurs. No obstant, això no implica que els resultats obtinguts o la proposta teòrica i metodològica siguin essencialment idiosincràtiques i no aplicables a altres fenòmens.

El concepte d'integritat metodològica presenta dos components, la fidelitat a l'objecte d'estudi i la utilitat dels resultats (Levitt et al., 2018). A grans trets, la primera es refereix a la lleialtat entre el fenomen a estudiar amb l'enfocament de recerca i la selecció dels mètodes. La utilitat dels resultats, al seu torn, es refereix al procés mitjançant el qual l'/la investigador/a selecciona procediments per respondre les preguntes de recerca i assolir els objectius (Levitt et al., 2018). Es pregunta per quin coneixement permeten generar el conjunt de mètodes i estratègies seleccionats. Si es segueixen aquests dos criteris els dissenys de recerca serveixen per inspirar altres aproximacions i generar *insights* analítics sobre contextos diferents. Ens permeten advertir nous focus de recerca i ampliar la mirada

sobre, en aquest cas, la dimensió psicosocial dels cicles de protesta i, més àmpliament, dels processos de canvi societal ràpid.

A més, recentment hi ha un debat acadèmic sobre el significats i aplicacions dels criteris de rigor diferencials en les recerques qualitatives i quantitatives. Això es deu, en especial, a l'emergència dels mètodes mixtes que ens imposa pensar conjuntament aquestes dues aproximacions. Per això, Levitt (2021) inclou el criteri de la *generalització qualitativa* com una forma d'avaluar la qualitat de la recerca diferent i complementària a la generalització quantitativa. Aquesta darrera estudia la variabilitat en les poblacions respecte un fenomen particular, en canvi, la generalització qualitativa mostra la variabilitat *dins* un fenomen específic (Levitt, 2021). En altres paraules, busca il·lustrar-ne la seva complexitat presentant la màxima varietat d'experiències i les seves regularitats. Aquesta tensió estabilitat-variabilitat permet comprendre profundament els fenòmens socials i oferir explicacions multidimensionals. En aquest sentit, ens permet generar un nou coneixement psicosocial dens que afavoreix l'elaboració de teories capaces d'esclarir l'experiència subjectiva del món contemporani (Willig, 2019). Si ens endinsem també en les particularitats de les perspectives crítiques trobem que aquestes busquen contribuir promovent canvis socials emancipadors més a llarg termini (a través dels avançaments teòrics sobre un fenomen) o a curt termini (amb la defensa de canvis immediats per les persones participants) (Levitt et al., 2021).

L'enfocament i els resultats d'aquesta tesi poden situar-se en la primera lògica de promoció del canvi societal. En explorar els processos de subjectivació política s'adverteixen quines pràctiques de donar compte de sí són alliberadores en tant que promouen ordres social on les relacions de poder són menys fixes i estanques (Foucault, 1994). A més, es situa el centre de l'acció política en les persones corrent defugint de la idea de que la transformació societal és dona quasi exclusivament en la política institucional. Parteixo doncs de l'assumpció que hi pot haver formes de mobilització de la nació que permeten un apoderament col·lectiu capaç de transformar les jerarquies polítiques institucionals i econòmiques d'un ordre social concret (Goikoetxea, 2019), sense menystenir que la mobilització de la nació corre sempre el risc de reproduir dinàmiques excloents i xenòfobes (Billig, 1995b). L'anàlisi dels processos de subjectivació política mostra com les persones dialoguen en aquesta tensió permetent-nos comprendre millor les possibilitats i límits d'un canvi societal transformador i emancipador en els moviments sociopolítics nacionalistes.

Per a garantir que els resultats s'enfoquin a l'assoliment de cert grau generalització qualitativa m'he servit dels mostrejos teòrics i del criteri de màxima diversitat que són sensibles a la variabilitat dels fenòmens socials (Levitt, 2021). A més, aquesta variabilitat interna del *Procés* emergeix també en la lògica circular seguida durant la recollida i anàlisi de les dades. Com a investigadora he alternat on moments de recollida de dades amb moments analítics identificant diferents focus d'estabilitat i variabilitat que han condicionat la selecció de noves persones participants o la inclusió de certs temes en els instruments de recollida de dades (Levitt., 2021). Aquesta tesi es compromet així amb oferir uns resultats que mostren diferents versions i perspectives sobre les experiències de subjectivació política del cicle de protestes independentista.

En resum, el conjunt del disseny de recerca proposat pretén oferir una descripció detallada i reflexiva de les assumpcions teòriques, els procediments, i les estratègies de recollida i anàlisi de dades per tal de mostrar com s'han elaborat els resultats que es presenten en els propers capítols. Aquests tenen il·lustren una varietat d'experiències psicosocials i psicopolítiques pròpies de l'independentisme català en el seu declivi. Aquestes diferents textures i el compromís amb oferir una generalització qualitativa dels resultats s'expressa també alhora de presentar diversos enfocaments conceptuals i analítics per poder aprofundir i densificar cadascuna de les qüestions psicosocials relatives als processos de subjectivació política. És a dir, al realitzar tres anàlisis diferenciades per a respondre a les qüestions sobre la intel·ligibilitat i les categories identitàries, sobre l'actuació i les pràctiques de participació i sobre l'experiència afectiva dels subjectes polítics.

Síntesi del capítol: Disseny d'una recerca qualitativa amb un enfocament analític discursiu

En aquest capítol he situat la present recerca en els enfocaments qualitatius desenvolupant una perspectiva construccionista social moderada per comprendre els processos de subjectivació política del *Procés*. Després de desenvolupar les diferents assumpcions epistèmiques, he exposat els principals arguments darrera de les decisions metodològiques. Per, a continuació, definir diferents estratègies de recollida de dades.

Tenint en compte que la subjectivació política és explorable des de les narracions reflexives sobre un mateix, he proposat estratègies de recollida de dades eminentment discursives (les entrevistes individuals i el grup de discussió) acompanyades per les etnografies d'esdeveniments com una estratègia immersiva útil per aprofundir i enriquir les anàlisis sobre *el Procés*. La combinació de les diferents estratègies m'ha permès afinar

els eixos analítics a considerar i els instruments utilitzats, a més, d'advertir els límits d'aquesta recerca.

Al llarg del capítol he presentat també les estratègies d'anàlisi de dades, basades en els supòsits de la psicologia discursiva i retòrica. En aquesta ocasió, he desenvolupat el que significa prendre una interpretació eclèctica d'aquestes corrents i n'he exposat les concepcions bàsiques i els mecanismes discursius amb els que he analitzat les dades. També, he justificat diferents estratègies discursives per captar les subtileeses dels fenòmens sociopolítics com *el Procés*. Aquesta exposició constitueix la base compartida dels marcs teòrics d'anàlisi de les següents seccions.

Finalment, he recollit els criteris que ens permeten garantir el rigor de les recerques qualitatives presentant diferents arguments de com s'han considerat en aquesta tesi.

5. Anàlisi i resultats

5.1 Anàlisi I: Construcció d'identitats col·lectives i posicions de subjecte en l'independentisme català

Aquest capítol es centra en l'anàlisi de com es construeixen les posicions polítiques que identifiquen als subjectes en el conflicte independentista català. Basant-me en el concepte dels processos d'identitat col·lectiva entenc que els cicles de protesta provoquen l'emergència de noves categories socials que les persones construeixen, negocien i contesten. Per analitzar aquests processos en proposo una lectura des de la psicologia discursiva i retòrica atenent, especialment, a com se li atorguen significats a les identitats independentista i no-independentista així com a les resistències i tensions alhora d'acceptar-les. A continuació exposo la relació entre la pregunta sobre com s'esdevé un subjecte polític intel·ligible amb el marc conceptual de les identitats col·lectives per, després, desenvolupar-lo i oferir-ne una proposta analítica. En segon lloc, presento l'anàlisi dividint-lo en la construcció de l'independentisme i el no-independentisme. Finalment, presento una breu síntesi dels principals resultats.

Marc teòric d'anàlisi: Una lectura discursiva-retòrica dels processos d'identitat col·lectiva

Posar el focus en els processos de subjectivació política implica assumir el context relacional i normatiu on s'esdevé un subjecte amb capacitat d'actuar políticament (Butler, 2015). És a dir, amb la capacitat d'incidir sobre les relacions socials que determinen les nostres condicions d'existència (Hopkins et al., 2006). Aquesta capacitat d'acció política o d'agència no és una propietat universal i abstracta, sinó que es constitueix a través d'un conjunt de pràctiques socials (i discursives) culturalment compartides mitjançant de les quals se'ns reconeix com a subjectes polítics. En aquesta primera anàlisi exploro aquests processos de construcció d'intel·ligibilitat dels subjectes polítics del *Procés* que, en aquest context, es sostenen sobre el fet de posicionar-se a favor o contra l'independentisme català.

El Procés, entès com a cicle de protestes entorn a la demanda d'independència de Catalunya, marca una divisió política i social bàsica entre les persones que recolzen la independència i les que s'hi oposen. És a dir, genera l'emergència de noves categories socials amb les quals donem sentit a la realitat que ens envolta. Les institucions polítiques catalanes (la Generalitat) i espanyoles (el govern central) articulen, respectivament, un argumentari a favor o contra la independència afavorint-ne la polarització (Cramerí, 2016). Tot i la rellevància d'aquests discursos oficials, en el *Procés* hi conviuen les construccions de l'independentisme de diferents organitzacions civils (Cramerí, 2015), així com versions dilemàtiques sobre el significat i el camí cap a la independència (Miró,

2020; Ruiz Casado, 2020). En conseqüència, la polarització del conflicte s'estableix en un teixit discursiu compost per diferents argumentaris que possibiliten defensar o oposar la demanda independentista.

Per estudiar els processos de construcció d'aquests dos pols, la literatura sobre protesta i moviments socials ens brinda el concepte d'identitats col·lectives (Flesher Fominaya, 2019; Melucci, 1995). Aquestes s'entenen com els processos interaccionals en el que es forja un moviment a través de la negociació, contestació i cristal·lització de significats. El focus es dirigeix al procés de constitució d'un "nosaltres" distingible d'altres col·lectius i, per tant, recognoscible. Les identitats esdevenen així dinàmiques i subjectes als seus contextos d'emergència. A més, no són unívokes sinó que es constitueixen en diferents definicions i caracteritzacions que poden entrar en conflicte i contradicció (Flesher Fomiñana, 2019). Malgrat aquest dinamisme extern i intern, les identitats col·lectives permeten preservar la continuïtat i permanència del moviment (Melucci, 1995), atès que presenten *fixacions parcials* del seu significat (Jasper & McGarry, 2015). Aquestes fixacions parcials són les característiques prototípiques que se li assumeixen a qualsevol moviment sociopolític invisibilitzant-ne el caràcter dinàmic i els dilemes interns en la participació. Per exemple, el moviment feminista es fàcilment *fixable* com un moviment de les "dones" obscurint els debats entre diferents perspectives feministes com la queer, la decolonial, etc.

En el cas del *Procés*, proposo entendre l'independentisme i la seva oposició com a dos processos d'identitats col·lectives que generen fixacions parcials del què significa posicionar-se en un pol o altre i, també, contestacions, negociacions, tensions i dilemes amb aquestes cristal·litzacions de significat així com versions i posicionaments alternatius. En els contextos de protesta, les identitats col·lectives no constitueixen sols el "nosaltres" mobilitzat sinó que també condicionen els processos d'identificació política inclús en les persones que no participen activament de les mobilitzacions. Per posicionar-se a favor o contra la independència les persones s'identifiquen amb o es distancien de les versions de l'independentisme o del no-independentisme *fixes* i *visibles*. Atendre als processos de construcció de les identitats col·lectives il·lustra com aquestes generen formes d'esdevenir subjectes polítics a la vegada que n'invisibilitzen d'altres i ens permet explorar la complexitat i polièdria de l'experiència de subjectivació política.

Identitats col·lectives: Articulacions, retòrica i posicions

La construcció d'identitats col·lectives en els moviments sociopolítics

Les protestes i els diferents moviments sociopolítics emergeixen en el debat públic a través de la construcció d'identitats col·lectives que permeten generar consciència grupal, participació en el moviment i ser reconegudes per altres actors (Melucci, 1995). Si no és possible identificar d'alguna manera a un moviment de protesta, les seves accions i reivindicacions no passen a formar part del debat públic i, per tant, no són escoltades ni produeixen efectes sobre l'estatu quo. Les identitats col·lectives són per tant essencials per a l'existència i reconeixement de qualsevol moviment. No obstant, no són entitats o característiques que ens venen donades, sinó que prenen significat a través de les pràctiques de protesta i les interaccions tant internes com del moviment amb altres actors socials. Es constitueixen a través d'establir relacions d'oposició i aliança amb diferents col·lectius o institucions, reformulant el sentit que prenen aquestes relacions socials i el context interaccional (Simon & Klandermans, 2001).

Encara que les seves bases puguin estar ancorades en posicions estructurals com la raça, la nació o el gènere, que ens remetent a algun tipus de característica "inherent", les identitats col·lectives sempre requereixen d'un *treball identitari* que les creï, sostingui i transformi en experiències compartides i reivindicacions específiques (Jasper & McGary, 2015). En aquest sentit, són sempre processos identitaris de (re)construcció del moviment, dels seus objectius i de les definicions de les persones que hi participen. El repte està, per tant, en plantejar aproximacions analítiques capaces de donar compte d'aquesta lògica processual (Flesher Fominaya, 2019; Melucci, 1995).

Els processos d'identitats col·lectives són tant psicològics com socials, donant compte de la indisociabilitat entre ambdues esferes. Melucci (1995), en els orígens del concepte, entén que les identitats col·lectives estan compostes per: *definicions cognitives* sobre els fins, mitjans i camps d'acció del moviment subjectes a contestació, dilemes i contradiccions; *relacions actives* entre els actors que interactuen, negocien i prenen decisions; i *investiments emocionals* que generen el sentit de pertinença a la comunitat i es troben associades a les definicions del moviment. En altres paraules, impliquen identificacions amb el moviment, pràctiques estratègiques compartides i processos afectius, tots ells derivats de les interaccions internes del moviment i lligats als context en el que emergeix la mobilització i les seves dinàmiques. En l'expressió individual i psicològica, es condensen els processos interaccionals de (re)definició i negociació dels

significats que pren el moviment, provocant l'existència de diferents versions d'un mateix moviment (Flesher Fominaya, 2019).

Tot i el seu caràcter tensionat i fragmentat, les identitats col·lectives actuen com a *ficcions necessàries* que fixen el moviment atribuint-li algunes característiques que poden inspirar la participació en la mobilització o actuar com a estereotips culturals que desacrediten el moviment (Jasper & McGary, 2015). A més, la imatge *fixa* del moviment és la que permet el seu reconeixement, alhora que invisibilitza els processos de negociació i contestació en els que es construeix el seu significat. Les identitats col·lectives ens remetent així a una imatge cohesionada del moviment on s'hi imposen unes caracteritzacions per sobre de les altres. Aquestes imatges fixes del moviment defineixen les característiques sobre qui pot i qui no pot participar del moviment (Jasper & McGary, 2015), és a dir, n'estableixen les fronteres simbòliques. La tasca analítica de la ciència social consisteix per tant, en defugir d'explicacions ficcionals de les identitats per explorar la complexitat d'articulacions i processos que configuren la construcció de significats de les identitats col·lectives (Flesher Fominaya, 2019).

En el cas de l'independentisme del *Procés*, per exemple, el moviment per la independència pot ser fàcilment associat a una identitat nacional catalana entesa en termes culturals i ètnics. En aquesta lectura, l'independentisme està conformat per persones que han nascut a Catalunya i que utilitzen la llengua catalana i en segueixen les seves tradicions culturals. No obstant, l'independentisme mostra també el suport de persones "espanyoles". Com mostra Aramburu (2018) l'auge de l'independentisme s'acompanya de diferents iniciatives que conviden a la migració espanyola que viu a Catalunya a participar i donar suport a la independència, fent-los part d'aquesta identitat col·lectiva, a través d'una construcció de l'objectiu independentista basada en la millora de les condicions materials de vida. Aquesta iniciativa ens assenyala, per una banda, els diferents significats que pot prendre la independència més enllà de la lectura nacional tradicional. I, per altra, ens indica la predominança d'aquesta versió nacional en tant que la inclusió de les persones "espanyoles" necessita de campanyes específiques.

Els moviments de protesta i les seves identitats col·lectives es troben sempre en una situació paradoxal, on el moviment es reconegut com estable i cohesionat, a la vegada que està internament tensionat amb diferents versions que poden estar en conflicte, generant el que Jasper i McGary (2015) anomenen *dilemes de la identitat*. Aquests s'expressen com la identificació i la no-identificació amb les característiques que fixen el

moviment. Dirigir l'atenció al procés de construcció de diferents versions del moviment i els dilemes que emergeixen ens permet captar tant els punts de fixació parcial com els principals focus de contestació i negociació, mantenint una lectura processual de les identitats col·lectives i defugint del seu caràcter ficcional.

El concepte d'identitats col·lectives enteses com a processos ens permet aproximar la construccions de categories identitàries que fan recognoscibles als subjectes polítics en els seus contextos sociohistòrics desatendre el caràcter tensional i dilemàtic en el plànol subjectiu i interaccional.

Les identitats col·lectives com articulacions i sutures

Per aproximar aquest caràcter processual de les identitats col·lectives en proposo una lectura discursiva. Aquesta perspectiva, com s'ha exposat en altres capítols, entén el discurs com una pràctica social de creació de significats que construeix tant la realitat com la dimensió psicològica amb la que una persona es defineix. Analitzar les identitats col·lectives com a pràctiques discursives ens permet mantenir aquesta concepció processual i oberta en el seu significat i, al mateix temps, identificar els moments de tensió, contestació i negociació dels significats.

Seguint Hall (1996) atenc als processos d'identificació com *articulacions i sutures* a un entramat de discursos i pràctiques que ens donen un lloc en un debat públic mentre marquen uns límits exteriors amb allò que *no som*. És a dir, quan enunciem identitats les construïm de formes particulars i, per tant, aquestes no són un conjunt de trets comuns ("veritats"), sinó processos d'articulació que esdevenen possibles al posicionar-se públicament (Hall, 1996). Les identitats col·lectives són així un conjunt de sutures amb el teixit discursiu disponible en aquell context des de les quals podem realitzar reivindicacions concretes. Com aquestes sutures depenen de la seva enunciació, les identitats estan inherentment fragmentades i presenten una naturalesa històrica atès que sempre emergeixen en un context particular. Des d'aquesta lectura centro l'anàlisi en les articulacions discursives que permeten posicionar-se a favor i contra la independència i no en els trets característics que fan "veritables" aquestes identitats. Aquest caràcter contextual de articulacions identitàries ens permet considerar el *Procés* una expressió particular del món polític contemporani.

Les nocions de sutura i articulació, a més, habiliten una interpretació posicional de les identitats col·lectives ja que ens remeten a una localització en l'entramat discursiu.

Aquesta localització discursiva és la que possibilita l'emergència d'un subjecte polític susceptible de dir-se de forma reconscible (Hall, 1996, p. 20). És *en i a través* dels discursos culturalment compartits on les identitats prenen un significat o altre. Així, quan una persona es defineix com independentista en el context del *Procés*, expressa la *voluntat implícita de participar* en aquest debat polític (Billig, 1987, p. 207) posicionant-se a favor de la independència. Aquest posicionament necessàriament s'articula mitjançant diferents discursos.

Doble sutura: Posicionar-se en una controvèrsia a través de diferents posicions de subjecte

La lectura posicional de les identitats col·lectives (Hall, 1996) implica dos nivells discursius. En primer lloc, suposa posicionar-se vers un debat públic on la identitat col·lectiva reflexa un pol o altre d'una controvèrsia (Billig, 1991). En segon lloc, implica un conjunt de preses actives de posició (o posicions de subjecte) en diferents discursos culturalment disponibles que sostenen una identitat col·lectiva o altra. La sutura es realitza a dos nivells: el primer relatiu a la posició en el debat específic, el segon, als diferents discursos amb els que es sostenen les identitats col·lectives. En aquest sentit la sutura *embasta* les identitats col·lectives permetent-ne una estructura interna articulada, en tensió i conflicte que pot posicionar-se vers un debat i *semblar* integrada.

La sutura discursiva es dona *vers* una controvèrsia i *a través* de diferents discursos i posicions de subjecte que, en conjunt, articulen les caracteritzacions, tensions i negociacions de la identitat col·lectiva. Per tant, és essencial distingir entre l'ús analític de posicionar-se o presentar un posicionament que es referirà a sostenir un argumentari i construir una identitat col·lectiva independentista o no-independentista; de prendre posició o posició de subjecte que assenyalarà el discurs específic que la persona ocupa per sostenir el seu argument. Com pot ser, per exemple, prendre la posició nacional catalana per argumentar sobre la independència.

Aquests dos nivells ens remetent a la dimensió retòrica de les identitats col·lectives (primer nivell) i a la fragmentació interna d'aquestes identitats col·lectives sostingudes mitjançant diferents preses de posició en discursos que poden entrar en conflicte i contestació (segon nivell). Ambdós nivells ancoren les identitats col·lectives en debats socials i discursos culturalment compartits, emfatitzant la imbricació entre el psicològic i les dinàmiques sociopolítiques.

Primer nivell: El caràcter retòric de posicionar-se

El primer nivell de sutura es genera amb els pols d'una controvèrsia pública (Billig, 1991). En el cas *Procés*, posicionant-se a favor o en contra de la independència. Segueixo així la perspectiva de la psicologia retòrica (secció 1.2) on s'entén que els posicionaments de les persones s'articulen en la tensió retòrica dels arguments i contra arguments propis d'un debat públic particular. Sense aquesta tensió, i el (re)coneixement implícit dels dos pols, l'argumentació no seria possible. Per tant, tot posicionament obeeix al reconeixement d'un context compartit i al fet de posar en joc diferents valors i idees propis dels patrons ideològics culturalment disponibles.

Des d'aquesta interpretació retòrica, les identitats col·lectives estan inherentment tensionades no sols per la fixació ficcional de les seves característiques sinó també pel seu caràcter ideològic. Així, a més dels dilemes de la identitat que apuntaven Jasper i McGary (2015), les identitats col·lectives presenten dilemes ideològics (Billig et al., 1988), és a dir, coexistències de versions en conflicte del mateix fenomen. Aquest segon tipus dilemes ens permeten advertir quins són els valors culturals que es posen en joc en un conflicte polític i com se'ls hi dona significat.

En conseqüència, entenc les identitats col·lectives com a productes i produccions ideològiques inherentment dilemàtiques que ens permeten posicionar-nos vers els debats polítics dels nostres temps, significant-nos com a subjectes polítics recognoscibles.

Segon nivell: Les posicions de subjecte i la complexitat discursiva

A més d'aquestes tensions ideològiques, les identitats col·lectives presenten internament diferents versions sobre si mateixes i el moviment de protesta (Flesher Fominaya, 2019). Per tant, hi trobem una altra font de tensions que té a veure amb el seu caràcter fracturat i articulat. La interpretació discursiva de les identitats col·lectives ens permet entendre aquestes fractures com les diferents posicions de subjecte que, en conjunt, constitueixen els seus significats. Aquestes posicions de subjecte són les construccions discursives que utilitzem per explicar qui som en un context particular i, per la seva variabilitat, poden entrar en conflicte entre sí.

Per exemple, en l'independentisme les posicions de subjecte transformadores que defensen la idea d'una independència per canviar el funcionament estatal a través de la implantació de polítiques públiques redistributives, poden entrar en conflicte amb les posicions de subjecte nacionals que defensen la independència com una forma de protegir

la cultura catalana (Pradillo-Caimari et al., 2023). Així, els discursos amb els que defensem o oposem un projecte polític ens proveeixen d'un conjunt d'imatges, metàfores i normes de comportament (Coyle, 2007) que sintonitzen o entren en conflicte amb altres posicions discursives. Els discursos a més, ens comprometen amb diferents significats, drets, obligacions i possibilitats d'acció (Burr, 1997) provocant que les persones prenem diverses posicions per a realitzar diferents accions discursives.

Quan parlem, per exemple, des d'una posició informada sobre un conflicte polític com és el *Procés*, allò que diem és pres com a més veraç que si parlem des d'una posició desinformada. No obstant, la posició informada també ens exposa a haver de contrastar els fets que exposem o donar informació detallada. Aquesta variabilitat de posicions de subjecte fan de les dinàmiques d'identificació processos sempre oberts, fracturats i inestables (Potter & Wetherell, 1987). Si les identitats col·lectives són un conjunt de sutures enteses com a preses de posició en diferents discursos, llavors el seu posicionament en el debat públic es presenta com un conjunt d'equilibris puntuals entre les diverses preses de posició que estan sempre subjectes a la contradicció i el conflicte.

També cal tenir en compte que les posicions de subjecte no existeixen en abstracte sinó que són preses de posició en contextos interaccionals concrets. Enteses com a pràctiques socials situades el seu significat depèn del decurs de la conversa i la situació (Wetherell, 1998). Aquesta situacionalitat és la que significarà com a problemàtic o aproblemàtic sostenir una posició de subjecte o altra (Wetherell, 1998). Així, no hi ha posicions de subjecte infal·libles, sinó que la seva efectivitat dependrà de l'acció discursiva que s'està realitzant, del context immediat i dels significats que culturalment se li connoten. L'anàlisi de les preses de posició integra així les dinàmiques ideològiques i culturals amb les interaccions en les que aquestes s'efectivitzen i la seva expressió subjectiva.

Com a il·lustració d'aquest conjunt de dinàmiques podem utilitzar un exemple de l'independentisme. Per posicionar-se a favor de la independència el parlant prendrà al menys una posició de subjecte que emfatitzarà una versió del conflicte i traçarà un conjunt de fronteres identitàries. Si es pren una posició nacional-catalana, la persona es situa en *el món de nacions* (Billig, 1995b) culturalment compartit on espanyols i catalans són dues identitats diferenciades. A més, des d'aquesta posició la demanda d'independència s'inscriu en el *principi nacionalista* (Gellner, 1983) on cada unitat nacional mereix un estat propi. No obstant, les posicions nacionals no sempre són posicions legítimes per fer reivindicacions polítiques (Condor, 2000) en tant que poden ser acusades d'excloents. Si

en aquest context interaccional concret l'interlocutor preguntés, per exemple, què passaria amb els espanyols que viuen a Catalunya, prenent així també una posició nacional; es problematitzaria la posició nacional-catalana del primer parlant que podria optar per prendre una altra posició de subjecte. És a dir, al veure la posició nacional compromesa podria optar per utilitzar, per exemple, una posició democràtica ancorada en el discurs dels drets i de l'autodeterminació. Una presa de posició diferent suposa una resignificació del conflicte i traçar unes fronteres identitàries en una altra clau.

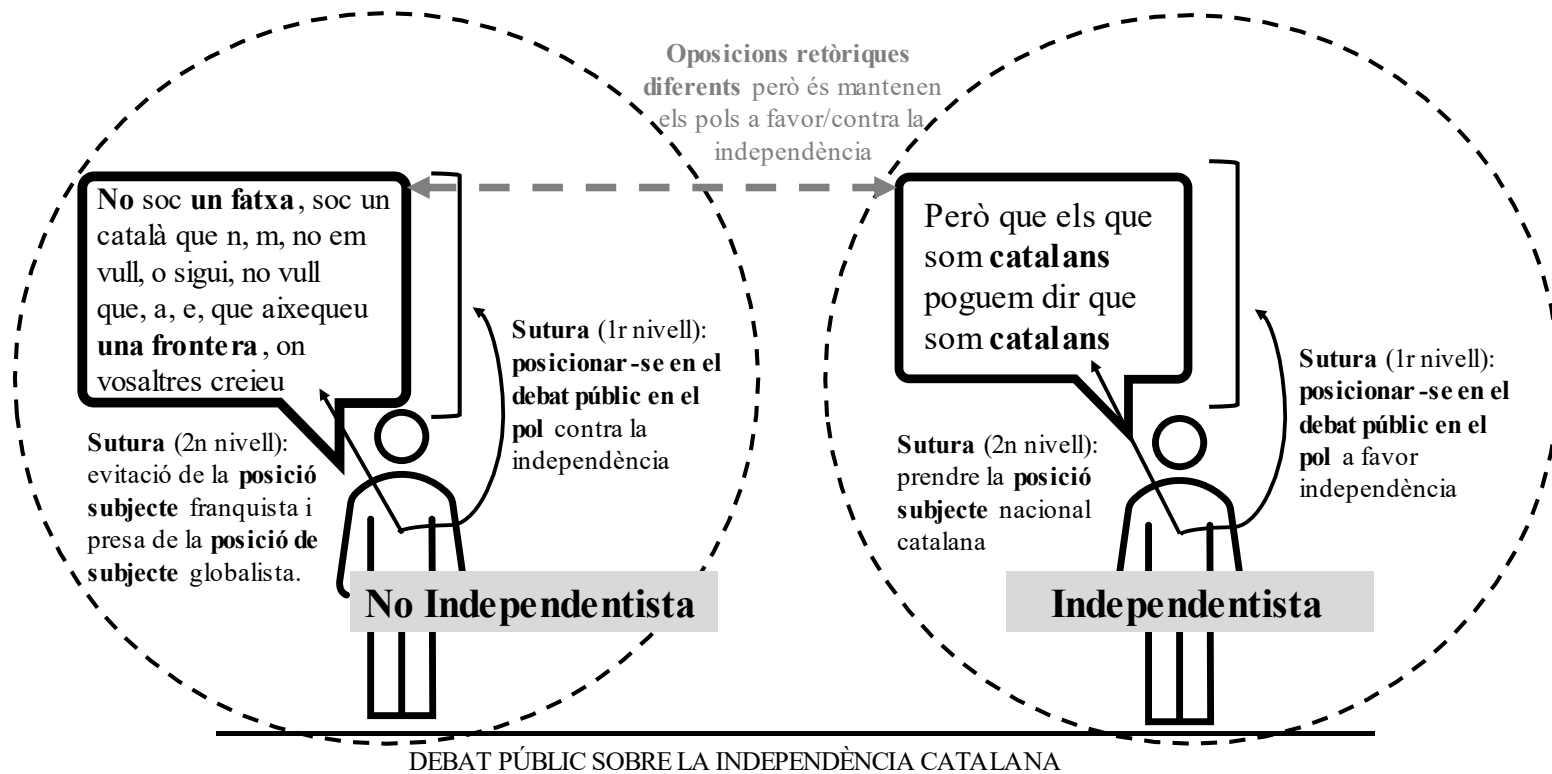
Des d'aquesta lectura, les identitats col·lectives ens permeten explorar la complexitat discursiva (Billig, 2017) dels conflictes polítics. Dirigint el focus tant en la seva constitució ideològica com en les tensions i dilemes interns podem comprendre amb profunditat la densitat psicosocial dels processos de subjectivació política. Especialment aquells referits a la qüestió de la intel·ligibilitat i la categorització dels subjectes polítics.

A continuació es presenta la figura 3 per il·lustrar els dos nivells de sutura amb un exemple extret del treball de camp realitzat.

Figura 3

Doble sutura posicionar-se en un debat prenent una posició de subjecte particular

Doble Sutura Discursivo-Identitària: Posicionar-se a través de prendre posicions de subjecte

Les identitats col·lectives enuncien els posicionaments possibles en un conflicte polític i es constitueixen en un entramat de versions diferents, dilemes i tensions. Així, el procés de significar-se políticament comporta un conjunt de dinàmiques ideològico-identitàries que el fan un procés tensionat, obliga al parlant a dialogar amb caracteritzacions prototípiques del moviment i li permet negociar-les i rearticular-les en els seus arguments. En aquest sentit, posicionar-se i ocupar una identitat col·lectiva no és únicament un procés d'identificació sinó que també comporta desidentificacions (tant amb l'oposat retòric com amb les diferents versions que la conformen). No identificar-se més o identificar-se molt suposen també compromisos afectius i decisions pràctiques, per tant, atendre els processos de construcció identitària implica tenir en consideració aquestes altres dues dimensions.

El conjunt d'aquest marc conceptual em permet dibuixar una lògica analítica sensible als processos de construcció del subjecte polític posant l'èmfasi en la dimensió identitària, atenent també als processos de desidentificació i interrupció de les categories polítiques establertes (Rancière, 2000) així com a la seva resignificació. L'objectiu que se'n deriva és l'anàlisi de les (re)configuracions específiques de les identitats col·lectives independentistes i no-independentistes a través d'una lectura discursiva-retòrica que ofereixi una comprensió profunda dels *processos psicoideològics* a través dels quals una persona es fa recognoscible com a subjecte polític en el *Procés*.

Construccions de la identitat col·lectiva independentista

En l'anàlisi dels arguments a favor de la independència en les entrevistes, el grup de discussió i les observacions etnogràfiques d'esdeveniments he identificat tres retòriques prominents que caracteritzen el moviment com a ideològicament transversal, nacional-català i cívic. Aquestes tres retòriques provoquen diferents processos identitaris i tensions a l'hora de posicionar-se a favor de la independència. Mentre el que està en joc en les construccions transversals de l'independentisme és la cohesió interna del moviment, les construccions nacionals-catalanes estableixen les fronteres simbòliques de pertinença i, la caracterització cívica condiona l'estratègia i les pràctiques del moviment.

La retòrica (anti)ideològica: Construint i contestant l'independentisme transversal

Les mobilitzacions i les narratives de l'independentisme català aspiren a significar-lo com un moviment homogeni i cohesionat tot i que, en la pràctica, l'independentisme es troba configurat per diferents discursos i significats sobre la independència. Construir la identitat col·lectiva del moviment independentista com una única entitat cohesionada, un *producte* internament coherent de les reivindicacions compartides, esdevé estratègic per garantir el reconeixement i la legitimitat del moviment. No obstant, no deixa de ser una ficció necessària que invisibilitza la seva constitució contestada i el procés constant de (re)significació de la identitat col·lectiva independentista.

Un únic independentisme transversal

Són les construccions transversals del moviment independentista les que el signifiquen com un únic moviment, internament cohesionat i homogeni. Aquestes versions il·lustren les interseccions entre el debat independentista i les preses de posició en les ideologies formals, és a dir, en l'eix esquerra-dreta⁹.

El següent extracte ens permet explorar la construcció de la transversalitat independentista com la inclusió de diferents posicions ideològiques.

Extracte 1

Sineu: El projecte independentista està molt pensat, i molt pensat des de diferents sectors ideològics, des d'anticapitalistes a, a neoliberals.

⁹ Per tal de mantenir la coherència analítica, utilitzaré els termes *ideologia formal*, *eix ideològic esquerra-dreta* o *ideologia + adjectivació* (per exemple: d'ultra-dreta, d'esquerres) per referir-me a les construccions explícites de la ideologia en la parla de les persones participants. És a dir, al *marcatge ideològic*. S'utilitza aquesta terminologia per distingir-la del funcionament ideològic implícit que presenta qualsevol argumentació i, per tant, per poder realitzar una anàlisi retòrica en el sentit proposat al marc teòric d'anàlisi.

Entrevistadora: Mmm.

Sineu: I per tant hi ha arguments de tot tipus, per a tot tipus de gent, i per això té aquesta capacitat de permeabilitat, no? Però és que quan veus els arguments de l'àmbit contrari et trobes amb els arguments més rancis de que, que sempre, que són franquisme sociològic, no? De constitució, constitució, constitució, i d'aquí no ens movem, i 155, i 166 i policia i exercit i guàrdia civil.

El Sineu, en el debat del *Procés*, es posiciona a favor de l'independentisme. En aquest extracte construeix el moviment com a ideològicament transversal, valorant aquesta transversalitat com una característica positiva que legitima la demanda independentista. L'independentisme està “molt pensat des de diferents sectors ideològics” i ofereix “arguments de tots tipus per a tot tipus de gent”. Per tant, “tothom” pot formar part del moviment, al marge de les ideologies formals que sostingui. A través de prendre una *posició de subjecte inclusiva* articula la independència com un objectiu polític més enllà de les oposicions i conflictes ideològics entre l'esquerra i la dreta (“des d'anticapitalistes a, a neoliberals”).

Si atenem a l'oposat retòric que es deriva d'aquesta construcció, estar contra la independència significa presentar un marcatge ideològic formal exclouent. En l'extracte, el Sineu presenta l'oposició a l'independentisme com una reivindicació repressiva i franquista del marc constitucional espanyol (“franquisme sociològic”, “de constitució, constitució, constitució”, “155”, “policia i exercit i guàrdia civil”) associada a posicions d'extrema-dreta. La frontera simbòlica que es traça entre ambdós posicionaments, estar a favor o contra la independència, no es construeix com una diferència *entre* eixos ideològics, sinó en la *forma que pren la ideologia*. Mentre que l'independentisme integra i supera els conflictes ideològics formals en una articulació transversal del moviment, l'oposició a l'independentisme s'ancora en un projecte “ranci” de reivindicacions ideològiques d'ultra-dreta.

Aquesta forma argumentativa fa ressonar el que Weltman i Billig (2001) anomenen *retòrica antipolítica*. Aquests autors estudiaren els discursos de parlamentaris britànics on s'advoca per la “Tercera Via” (*Third Way*) entesa com una superació de les velles distincions ideològiques entre l'esquerra i al dreta que permetria una política antiideològica basada en el consens. En un context Europeu (i Occidental) on el component ideològic de la política es veu degradat en defensa de polítiques basades en el consens i decisions tècniques (Andreouli & Figgou, 2019; Figgou & Chrysochoou, 2019) aquesta retòrica antipolítica que nega el seu caràcter ideològic esdevé,

paradoxalment, una forma ideològica de legitimar els posicionaments polítics. En l'extracte 1 aquesta retòrica antipolítica no s'articula a través de la *negació* de diferents posicionaments ideològics sinó a través de la *superació* d'aquestes diferències en nom de la independència de catalana. L'independentisme esdevé unitari gràcies a aquesta versió antipolítica que el presenta com un moviment transversal.

A més, aquesta transversalitat legitima l'independentisme situant-lo més enllà dels interessos sectorials i ideològics formals. Aquest moviment inclou abasta diferents opinions i arguments. Alhora, invisibilitza les reivindicacions ideològiques *dins* l'independentisme que, en aquesta construcció transversal, actuen com a obstacles per unificar el moviment i, en conseqüència per assolir la independència.

El següent extracte il·lustra com les posicions ideològiques en l'eix esquerra-dreta es subordinen a la identificació amb l'independentisme.

Extracte 2

Entrevistadora: Sí, l'1 és esquerra i 10 dreta. Qui-, quin número te posaries? Més o menys.

Marçal: Jo soc d'esquerres. Soc d'esquerres però enfront a la independència, puc ser de dretes.
[riu]

Entrevistadora: Ja, ja, ja! Però...

Marçal: Vull dir, jo soc del, del Junts pel Sí¹⁰, a muerte!

Entrevistadora: Val.

Marçal: Junts ho farem, separats no ho farem.

Entrevistadora: Vale.

Marçal: Eeeem, personalment soc d'esquerres, però d'esquerres bastant bèstia! Podria ser m, si l'1 és esquerra, m'has dit?

¹⁰ Cal recordar que "Junts pel sí" fou una candidatura que es presentà a les eleccions autonòmiques de 2015 amb la pretensió de concentrar el vot independentista. Estava formada tant per la coalició de partits que recolzaven la independència, Convergència Democràtica i Esquerra Republicana (representants de la dreta i l'esquerra catalanistes, respectivament) i diferents organitzacions civils entre les que destaquen Òmnium i l'Assemblea Nacional Catalana. En aquesta coalició la Candidatura d'Unitat Popular es desmarca i es presenta separatament. Després de guanyar les eleccions del 27 de setembre de 2015 i d'organitzar-se el Referèndum d'autodeterminació no autoritzat per l'Estat Espanyol durant el seu mandat (1 octubre 2017), la candidatura es dissol en la convocatòria d'eleccions del 21 de desembre del 2017.

Entrevistadora: Sí

Marçal: Doncs podria ser un 3.

Entrevistadora: Vale.

Marçal: No cal ser, comunista.

Entrevistadora: No [ric]

Marçal: Allò a muerte, [inspira] un 3 o un 2. Però, siiii hem d'arribar a la independència, i haig de ser de dretes, et diré que soc, de dretes.

El Marçal es posiciona a favor de la independència. En aquest extracte l'entrevistadora pregunta sobre la seva identitat ideològica en l'eix esquerra-dreta. El Marçal, respon a través d'identificar-se amb l'esquerra mentre construeix aquesta identificació com a condicional en funció dels requeriments de l'objectiu independentista (“Soc d'esqueres però enfront a la independència, puc ser de dretes”). Seguidament, riu i desplega una justificació d'aquesta possibilitat de canvi identitari de l'esquerra a la dreta per la independència.

Aquesta justificació es construeix sobre el supòsit que existeix *una posició transversal* de l'independentisme representada institucionalment per la candidatura unitària de Junts pel sí. L'objectiu independentista prima per sobre qualsevol altra reivindicació. Per tant, la posició transversal unifica la demanda independentista i l'eleva, constituint-se com la posició “veritablement” compromesa amb l'assoliment de la independència.

El Marçal pren aquesta posició utilitzant una extrematització (Edwards & Potter, 1992), dona èmfasi al seu compromís “vital” amb la caracterització transversal de l'independentisme, fent més “veritable” el seu independentisme (“jo soc de Junts pel sí, a muerte”). A més, prendre aquesta posició, es construeix com una acció estratègica, on la unitat permetrà la independència (“Junts ho farem, separats no ho farem”).

Tot i així, el Marçal reafirma la seva identificació amb l'esquerra tornant-se a servir d'una extrematització, on emfatitza la força que pren aquesta identitat però la relega a l'espai personal (“personalment soc d'esqueres, però d'esqueres bastant bèstia”). Ser d'esqueres passa a formar part de la identitat personal del Marçal com una opció íntima i quasi-essencial independent del context. En canvi, posicionar-se a favor de la independència esdevé un acte públic i estratègic amb el que pretén assolir un objectiu polític (“Però, siiii hem d'arribar a la independència, i haig de ser de dretes, et diré que

soc, de dretes”). El Marçal no pren pròpiament una posició d’esquerres en el debat independentista, sinó que enuncia que s’hi identifica en un altre espai, el personal, l’íntim.

La diferenciació entre una identitat personal i una pública fa retòricament compatible prendre una posició íntima d’esquerres i, al mateix temps, una independentista de dretes en l’esfera política. Aquest extracte ens permet advertir l’ús retòric de la distinció clàssica en psicologia social entre les identitats personal i socials (Tajfel & Turner, 2004) reflectint que no es tracta d’identitats essencialment diferents sinó que les construccions personals i socials de la identitat presenten diferents usos retòrics al servei d’unes o altres accions discursives.

Al final de l’extracte el Marçal, després d’identificar-se *personalment* amb l’esquerra, reitera que, davant les necessitats independentistes, pot prendre la posició de dretes. Aquesta reiteració no esdevindria necessària si la caracterització de l’independentisme fos compatible amb les reivindicacions ideològiques en l’eix esquerra-dreta. Perquè el Marçal pugui identificar-se amb l’independentisme ha de subordinar qualsevol altra posició política a la demanda d’independència, al menys, en el plànol públic. Aquest extracte mostra com la subjectivació política del *Procés* implica l’emergència d’un subjecte que s’identifica amb l’independentisme (transversal i unitari) havent de reubicar les identitats ideològiques en l’eix esquerra-dreta en un altre plànol. Es comencen a advertir així, les tensions identitàries que suposa aquest procés de subjectivació.

Dos moviments per la independència? Tensions internes en les identitats col·lectives independentistes

El següent extracte il·lustra el caràcter dilemàtic de l’independentisme del *Procés* quan aquest es construeix una versió d’esquerres del moviment que tensa la versió unitària i transversal fins ara analitzada.

Extracte 3

Paula: Per dir-ho d’alguna manera jo no he anat mai a la via catalana però he anat a tots els 11 de setembre. Per tant, venia a Barcelona, evidentment estàs al mig del col·lapse però després jo me’n anava al Fossar de les Moreres o al Born, al míting o l’acte polític de l’esquerra indepe. Per tant, sí, però no a les, no tinc cap samarreta de (riu)

Entrevistadora: Vale

Paula: perquè m’entenguis eh!

Entrevistadora: O sigui, entenc perquè són diferents, però... per què són diferents unes de ses altres?

Paula: Bueno perquè primer perquè hi ha un històric, nosaltres ja veníem defensant la independència molt abans que el procés diguéssim fos multitudinari i molta gent s'hi sumés. I segon perquè nosaltres entenem la independència i passa no només pel principat sinó per tots els països catalans, que això jo crec que és una de les grans diferències tot i que amb el procés ha quedat una mica desdibuixat. I 2 perquè nosaltres entenem la independència com una mena de canvi social, no només com la independència perquè tot segueixi igual, que bueno. I després també una mica això de no, de fer, bueno, primer perquè no ens creiem això de la independència en dos dies, segon perquè sabem que no es fa al parlament, i bueno, llavors, en la combregació aquesta de “vinga! Anem tots un dia a l'any a Barcelona i així serem independents” doncs és una idea que no, que no comparteixo. A mi quan les meves amigues em diuen “Com pot ser que no hi vagis?” jo els hi deia “Bueno, jo treballo tot l'any per això, que tu vas un dia a Barcelona, que em sembla perfecte, però jo estic tots els dies de la meua vida, no em retreguis que avui...” Que a veure, que acabes venint perquè sempre hi ha alguna història que, algun bloc, això que et dic, que els 11, però Bueno que a vegades costa d'explicar perquè no vas a les manifestacions que va la gran majoria.

En el debat públic sobre *el Procés*, la Paula no es posiciona únicament com a independentista, sinó que reafirma que es tracta d'un independentisme d'esquerres. L'extracte 3 comença establint diferències dins els mobilitzacions independentistes de la Diada de Catalunya (l'11 de setembre): per una banda, hi trobem les mobilitzacions multitudinàries com la “via catalana” i, per altra, les mobilitzacions de l'esquerra independentista com un conjunt d'actes de “l'esquerra indepe”. Tot i que són mobilitzacions diferents permeten estar al “mig del col·lapse” que genera l'independentisme, per tant, de certa forma, formen part de la mateixa reivindicació.

La Paula construeix formes de participació diferenciada en les mobilitzacions del independentistes que tracen una frontera interna dins el moviment però no situen a l'esquerra independentista totalment fora d'aquest. Són independentistes i alhora d'esquerres. Participen i no participen de les mobilitzacions del *Procés*. En fer aquestes distincions la Paula es serveix de diferents expressions aclaridores (“per dir-ho d'alguna manera”, “perquè m'entenguis”) que ens mostren l'ús d'una retòrica defensiva (Potter, 1996) i de la dificultat de tractar aquest tema. Aquests mecanismes discursius il·lustren la problematització (Wetherell, 1998) de la identitat “independentista d'esquerres” susceptible de no ser reconeguda o entesa en el context del *Procés*, suggerint que la construcció unitària i transversal del moviment analitzada als extractes anteriors dificulta

la seva possibilitat d'enunciació atès que l'adjectivació de l'independentisme esdevé una forma de mostrar fractures internes dins el moviment.

L'extracte continua amb una intervenció de l'entrevistadora que reconeix aquesta divisió interna de l'independentisme (“O sigui, entenc perquè són diferents”), validant el posicionar-se de la Paula. Això li permet preguntar sobre les diferències entre mobilitzacions en un clima de complicitat. La Paula respon articulant una construcció diferenciada tant en els objectius i les bases del moviment com en les formes de mobilització, per tant, construeix *dos* moviments independentistes dins l'independentisme del *Procés* (Ruiz Casado, 2020). Per a realitzar aquestes caracteritzacions, la Paula es serveix del mecanisme discursiu de les llistes de 3 elements que donen força retòrica als arguments (Edwards & Potter, 1992) i són molt típiques en l'argumentació política en tant que donen sentit de completesa al missatge que es transmet (Condor et al., 2013).

L'independentisme d'esquerres es construeix, en primer lloc, com històricament anterior al *Procés*. Aquesta construcció temporal pot ser interpretada com un ús discursiu del temps (Taylor & Wetherell, 1999) que legitima del posicionament de la Paula, conferint-li compromís i autenticitat a la seva opció política. L'independentisme d'esquerres es construeix com un moviment anterior a l'actual, un independentisme “històric” i, així, vertader. Es torna a utilitzar una retòrica defensiva (Potter, 1996) que protegeix a la Paula de la possible acusació de no ser prou independentista per reivindicar, simultàniament, una posició ideològica d'esquerres. En segon lloc, construeix el seu posicionament independentista com a diferent de l'independentisme del *Procés* en tant la concepció territorial que abraça no sols Catalunya sinó els diferents territoris de parla catalana, “per tots els països catalans” (vegeu Dowling, 2019). En tercer lloc, construeix l'independentisme d'esquerres com un moviment que pretén un canvi social mitjançant la independència en contraposició a l'independentisme del *Procés* que promou una independència on “tot segueixi igual”.

En la parla de la Paula hi trobem diferents marques discursives de parla evasiva (*hedging*) (“que bueno”, “una mica això de no, de fer, bueno”) quan diferencia els posicionaments independentistes d'esquerres del multitudinari. Aquesta parla evasiva ens torna a assenyalar que el distanciament de l'independentisme majoritari suposa per la Paula un tema sensible (Edwards & Potter, 1992; Wiggins, 2017). Això és deu a que si crítica aquest independentisme multitudinari és possible que sigui acusada de no ser una

“vertadera” independentista ja que ataca a la unitat i al recolzament del moviment. Per altra banda, si la Paula no enuncia aquesta crítica, la seva identitat d’esquerres es veu problematitzada atès que queda subsumida en un conglomerat d’ideologies i de demandes que no representen els seus interessos en aquesta clau.

En mostrar desacord amb l’independentisme majoritari, la Paula fa un canvi d’una retòrica més defensiva que busca legitimar el posicionament de l’esquerra independentista a una retòrica més ofensiva (Potter, 1996). Per a fer aquesta “crítica”, hi tornem a trobar el recurs discursiu de les “l·listes de 3 elements” (Edwards & Potter, 1992).

En l’extracte, l’independentisme del *Procés* es significat com un moviment que creu que “la independència es fa en dos dies”, “al parlament” i amb mobilitzacions “un dia a l’any”. La Paula torna a utilitzar expressions temporals que, en aquesta ocasió, presenten l’independentisme multitudinari com un moviment *immadur i naïf* políticament parlant. En contraposició hi trobem l’experiència política de l’esquerra independentista (que s’ha construït com amb una trajectòria històrica llarga) que *garanteix que la veu* de la Paula sigui considerada una veu (políticament) legítima (Gergen, 1989).

Al construir-se com una persona que no comparteix aquesta visió de la independència, la Paula no sols es distancia sinó que també problematitza la caracterització unitària i transversal de l’independentisme. Si hi ha persones que no combreguen amb aquesta versió de l’independentisme però són independentistes, llavors aquest no es tan transversal com es pretén. La Paula sutura la seva identitat política en dos eixos discursius o posicions de subjecte, el de la independència i el de l’esquerra ideològica que, en el context del *Procés* semblen ser incompatibles sempre i quan es vulguin enunciar a la vegada.

Prendre una posició d’esquerres i independentista no és merament una qüestió enunciativa, sinó que també modifica dels cursos d’acció possibles i esperables (Burr, 1997) ja que la Paula no participa de les mateixes mobilitzacions. Aquestes modificacions en la seva praxi política provoquen que hagi de justificar les seves accions. Com es veu al final de l’extracte, la Paula escenifica una situació possible on ha d’explicar, enfront la sorpresa de les seves amigues, la seva no participació en les mobilitzacions independentistes multitudinàries (“les meves amigues em diuen ‘Com pot ser que no hi vagis?’”). La sorpresa per les seves pràctiques actua aquí qüestionant la identificació de la Paula amb l’independentisme quan aquesta es fa prenent una posició d’esquerres. Que

aquesta narració prengui un caire genèric i no específic ens indica que es tracta d'una situació habitual, que no necessita respondre d'un moment particular.

La Paula, en definitiva, exposa una tensió identitària amb l'independentisme del *Procés* que pot ser interpretada com un dilema ideològic (Billig et al., 1988): si ets independentista, no pots prendre una posició nítida en l'eix esquerra-dreta que pugui trencar la cohesió interna del moviment. Si en canvi aquesta presa de posició es construeix com a part de la transversalitat del moviment i, per tant, com a subordinada a l'objectiu independentista, el dilema desapareix a canvi de dissoldre's també la identificació amb l'esquerra. Així, la construcció transversal del moviment, on les diferències ideològiques formals s'entenen com superades, actua com a font de cohesió interna de les identitats col·lectives independentistes del *Procés*. Quan la Paula trenca aquesta versió cohesionada i presenta dos moviments independentistes, el d'esquerres i el multitudinari del *Procés*, veu tensionada la seva identificació amb l'independentisme des de l'eix de l'esquerra i la dreta.

El procés de subjectivació política que trobem en aquest extracte interromp la construcció transversal de la identitat col·lectiva independentista afirmant que la identificació amb l'esquerra ideològica no s'aglutina ni es dissol baix l'objectiu independentista, sinó que suposa una transformació del seu significat. El doble posicionament que enuncia la Paula, on no es subordina el fet de "ser d'esquerres" al "ser independentista", es presenta com una experiència dilemàtica en tant que amenaça la cohesió interna del moviment i, per tant, a la disgregació de la identitat col·lectiva de la que es diu formar part. No obstant, també permet que la Paula construeixi una versió alternativa del moviment i del significat i abast de la independència.

Desacreditant la transversalitat dins l'independentisme

Malgrat les tensions identitàries que pot suposar la diferenciació de les esquerres dins l'independentisme, les versions d'esquerres de l'independentisme poden construir-se com a formes de dotar de sentit al moviment, constituint-se com opcions legítimes. En el següent extracte s'il·lustra aquesta construcció, mostrant com la diferenciació dins el moviment requereix d'un treball discursiu que permeti distingir-se de la caracterització transversal de l'independentisme.

Extracte 4

Entrevistadora: I t'anava a dir llavors, abans deies que, o sigui com en es principi, principi, que sa teva posició ha anat canviant més cap a una independència amb matisos. O més, quins, com que, que seria aquests com a matisos o ...

Arnau: Clar perquè, jo que sé, no, no m'identifico o no, no m'identifico amb la gent que per exemple vota Junts x Cat o el PDeCat o el que sigui. I, i parlant-ho amb gent, clar, tu dius soc independentista i de seguida et treuen el, el Puigdemont i tots aquests, iiii, és que ser independentista o voler la independència no implica estar posicionat a favor seu.

Entrevistadora: Mm.

Arnau: Llavors, altres idees d'independència estirant cap a l'esquerra (riu)

Entrevistadora: Ja, vale o sigui, com a una mic-, com a no volem independència, de certa forma, estic com interpretant, eh!

Arnau: Sí.

Entrevistadora: Però per tenir lo mateix o per tenir...

Arnau: O sigui això que deien que primer la independència i després ja, ja, no o sigui, hi ha coses més importants i després ja si vols anem a la independència però hi ha temes socials que s'han de solucionar abans. No, no pots agafar la independència a qualsevol preu. Que si, si et donen, si tot és, tots els motius pels quals x persones volen la independència és solucionessin, seria, jo trobo que llavors seria una tonteria voler la independència. O sigui si, si les teves motivacions per voler la independència les aconseguixes, sense ser independent, jo crec que, tonto no, però vull dir, aconseguir la independència llavors ja és algo simbòlic que des del meu punta de vista no, a mi no em crida.

L'Arnau es posiciona com independentista "estirant cap a l'esquerra", per tant, pren també una posició d'esquerres. En l'extracte se'l convoca a exposar el seu posicionament independentista. L'Arnau es desidentifica de l'independentisme de Junts per Catalunya, el PDeCat o de polítics com Puigdemont. Utilitzant un contrast (Edwards & Potter, 1992) entre allò que passa quan dius que ets independentista ("tu dius soc independentista i de seguida et treuen el, el Puigdemont") i la "realitat" plural de l'independentisme ("ser independentista o voler la independència no implica estar posicionat a favor seu") assenyala el caràcter estereotipat de la versió unitària per a construir com a vertadera una versió plural de l'independentisme.

L'Arnau, al contrari del que es donava en l'extracte del Marçal (extracte 2), construeix una frontera identitària interna no sols amb els partits independentistes que representen les dretes (Junts per Cat o el PDeCat) sinó també amb la construcció transversal de l'independentisme encarnada per la figura de Puigdemont. Al mateix temps, construeix

aquest darrer independentisme com una versió dominant (“tu dius soc independentista i de seguida et treuen el, el Puigdemont i tots aquests”) que obscureix els diferents matisos del moviment.

Per tant, l’Arnau es distancia d’aquest independentisme a través d’adjectivar-lo ideològicament com d’esquerres. Prendre una posició d’esquerres li permet fer una crítica del moviment. Tot i així, riu, el que ens indica que es pot tractar d’un tema sensible. Aquí l’entrevistadora intervé per aprofundir en el significat que pren aquest independentisme introduint una pregunta sobre els motius pels quals es vol la independència. L’Arnau respon utilitzant un estil impersonal (Wiggins, 2017) amb la que es construeix la versió de l’independentisme a la que s’oposa: la primacia de l’independentisme sobre qualsevol altra reivindicació social. Hi trobem així un argument prospectiu que tracta la independència com una forma d’implantar polítiques socials (Elias & Franco-Guillén, 2021). En aquest moment argumenta contra un interlocutor independentista imaginat, evidenciant el caràcter públic de l’argumentació (Billig, 1991) i es produeix un canvi en l’ús dels pronoms cap a la segona persona del plural (Wiggins, 2017) que permetent que l’Arnau construeixi prescripcions sobre el comportament de l’altre (“no pots agafar la independència a qualsevol preu”). S’escenifica així un debat intern del moviment on l’*independentista d’esquerres* li explica a l’*independentista sense adjectivació* que la independència no és un fi en sí mateix, sinó un mitjà per aconseguir altres objectius.

Aquestes construccions imperatives posicionen la veu de l’Arnau com a coneixedora d’allò que s’ha de fer, a través de situar-se en una veu acreditada racionalment (Gergen, 1989) que enuncia que si es resolen els motius per la independència, la demanda independentista perd el seu sentit (“si tot és, tots els motius pels quals x persones volen la independència és solucionessin, seria, jo trobo que llavors seria una tonteria voler la independència”). La independència com un fi en si mateix, més enllà d’altres motius, es construïda com una “tonteria” actuant com una retòrica ofensiva (Potter, 1996) que desacredita la veu de l’oponent. No obstant aquesta ofensa es suavitza a través d’un canvi de pronoms on es passa d’un estil impersonal a la primera persona del singular (Wiggins, 2017), *subjectivitzant* la conclusió que no té sentit la independència sense altres motius.

Subjectivitzar el discurs aconpleix la funció de comprometre la posició i donar ambigüitat a la veracitat dels fets (Horowitz & Kilby, 2019). En aquest sentit, podem interpretar aquest pas de l’impersonal a la primera persona com un canvi en la forma retòrica que disminueix la carrega ofensiva que l’opció de l’altre independentisme sigui

una “tonteria” per augmentar defensivament (Potter, 1996) que l’opció racional és la de l’independentisme d’esquerres. Aquest canvi en la direcció de la retòrica, de l’ofensiva a la defensiva, es reforça quan l’Arnau matisa que la “independència simbòlica” a ell “no el crida”. Es suavitza la crítica perquè ja no es tracta d’un problema en el moviment independentista sinó d’una qüestió de motivacions personals.

En aquest extracte, a diferència de l’anterior (Paula, extracte 3), l’independentisme d’esquerres no es construeix com un moviment o identitat col·lectiva diferent sinó que *prendre la posició d’esquerres* es construeix com una posició racional *dins* l’independentisme. Com una veu autoritzada que entén el significat polític i material de la independència que s’oposa a la versió antiideològica i transversal de l’independentisme. L’Arnau no trenca la cohesió interna del moviment, sinó que estableix jerarquies internes a través de construir-se com un subjecte polític racional.

No obstant, l’Arnau sí problematitza la construcció transversal del moviment, construint-la precisament com una ficció que estereotipa el moviment (Jasper & McGary, 2015), invisibilitzant les versions alternatives (com la seva) i la naturalesa plural de l’independentisme. També desacredita la versió transversal a través de construccions que suggereixen que és una versió equivocada, que no té sentit per la manca d’objectius més enllà de la independència. Les desacreditacions lleus (*mild discredits*) intragrups, on a les versions alternatives es signifiquen com equivocades per la ingenuïtat o la manca de raonament de qui les sosté són típiques en els moviments secessionistes i tenen la funció de generar jerarquies internes que permeten imposar una versió del moviment sobre altres (Mick & Finlay, 2018).

En l’extracte 4 hi trobem doncs diferents desacreditacions de la versió transversal de l’independentisme que qüestionen el caràcter dominant d’aquesta tensió a través d’assenyalar la seva ficcionalitat i manca de sentit, però no la seva cohesió. En poques paraules, per l’Arnau el subjecte polític independentista pot prendre diferents posicions ideològiques formals, ara bé, el racional és el que pren la posició d’esquerres.

L’independentisme transversal com obstacle per a la transformació social

La construcció transversal de l’independentisme pot funcionar per a construir un moviment inclusiu i unitari, com es mostrava en els extractes de el Sineu (extracte 1) i del Marçal (extracte 2), però també pot desencoratjar la participació en el moviment. El

següent extracte il·lustra com la caracterització transversal del moviment pot actuar com a justificació del desinterès en l'independentisme.

Extracte 5

Delia: Per mi és un mov-, el moviment independentista, ts, no té cap ideal, a part, del, del, el nacionalisme. Llavors això és, com, al final, súper patriòtic. I es desvincula molt del fet de idees polítiques, perquè jo sempre he dit val, si anés relacionat, no? Amb un moviment polític que diguessis hòstia, motiva, o sigui sí que implica que no, que seria una república i després clar, a nivell de, a nivell de, d'idees polítiques, és com bueno què és? Perquè cl-, o sigui, jo aniria amb penya que està d'acord amb Junts per Cat, o sigui, com que quedo

Entrevistadora: Mm

Delia: Molt lluny d'aquesta gent.

Entrevistadora: Clar

Delia: I, no entenc gens com pot ser la mateixa lluita perquè no, no la veig.

La Delia es posiciona com a no-independentista i anticapitalista, argumentant contra la independència. En aquest extracte el moviment independentista es construït com a nacionalista, "súper patriòtic" i "desvinculat de les idees polítiques", és a dir, antiideològic (Weltman & Billig, 2001). La manca d'idees polítiques més enllà de la reivindicació nacional s'associa a la caracterització transversal de l'independentisme. Per la Delia posicionar-se a favor de la independència implica compartir l'espai polític amb partits i persones amb ideologies formals de dretes ("jo aniria amb penya que està d'acord amb Junts per Cat") de les quals ella es troba "lluny". La versió transversal de l'independentisme integra posicions ideològiques d'esquerra i dreta oposades fent que aquestes perdin sentit ("no entenc gens com pot ser la mateixa lluita perquè no, no la veig").

La Delia pren una posició d'esquerres que es fa incompatible amb recolzar el projecte independentista, ja que aquest s'ha buidat "d'idees polítiques" a base d'aliances entre ideologies formals. A diferència de la Paula (extracte 3) es decanta per reivindicar exclusivament el seu posicionament polític en l'eix ideològic formal, reproduint la construcció transversal de l'independentisme. En altres paraules, la Paula problematitza aquesta transversalitat posicionant-se com a independentista d'esquerres, la Delia l'assumeix oposant les reivindicacions d'esquerres a la "buidor" ideològica de l'independentisme. Cal notar que aquesta versió es construeix, de nou, a través d'una

subjectivització dels fets (“per mi”) (Horowitz & Kilby, 2019), és a dir, com una visió personal que, per tant, accepta l’existència de versions alternatives del moviment, al mateix temps que es compromet amb la seva versió. Per tant, no es nega que hi pugui existir un independentisme d’esquerres sinó que la Delia considera que ara mateix no és així.

És precisament la versió transversal del moviment la que impossibilita una reivindicació transformadora de la independència per les aliances institucionals amb els partits de dretes (“I es desvincula molt del fet de idees polítiques, perquè jo sempre he dit val, si anés relacionat, no? Amb un moviment polític que diguessis hòstia, motiva”). La Delia utilitza un contrast (Edwards & Potter, 1992) entre una *versió plausible* d’una independència transformadora i una *versió fàctica* d’un independentisme exclusivament enfocat en el conflicte nacional. Per tant, no es tracta que el subjecte polític independentista sigui necessàriament antipolític (Weltman & Billig, 2001) i vulgui únicament un estat-nació català, sinó que, per la Delia, el *Procés* genera aquesta subjectivació política.

La construcció de transversalitat i la cohesió interna de l’independentisme

Els extractes analitzats il·lustren els processos de construcció i contestació de la versió transversal de l’independentisme, generant diferents tensions identitàries amb les preses de posició amb l’eix ideològic esquerra dreta. La transversalitat s’articula com a punt nodal d’unificació del moviment actuant com una ficció necessària que permet reconèixer la identitat col·lectiva independentista en el debat sobre el *Procés*, alhora que l’estereotipa (Jasper & McGary, 2015) com un moviment antipolític (Weltman & Billig, 2001) que ha superat els conflictes ideològics formals. El subjecte independentista ha d’acceptar la transversalitat del moviment. El que es posa en joc en aquesta versió és la seva cohesió interna. La versió transversal presenta una versió unitària invisibilitzant el debat intern sobre el significat de la independència i dificultant demandes en l’eix clàssic esquerra-dreta. Aquesta invisibilització és precisament la que s’interromp quan les persones es presenten com independentistes d’esquerres diferenciant-se de l’independentisme multitudinari del *Procés*.

En la següent taula es recullen les diferents relacions que s’estableixen entre l’independentisme i les preses de posició ideològiques formals, assenyalant-ne la funció discursiva vers la cohesió interna de la identitat col·lectiva i del moviment.

Taula 6

Posicions ideològiques formals, transversalitat i cohesió interna de l'independentisme.

Nº extracte	Posició ideològica formal (PIF) i independència	Transversalitat i cohesió interna
1	PIF inclosa <i>dins</i> el moviment independentista	Moviment transversal internament cohesionat
2	PIF subordinada a l'objectiu independentista	Moviment transversal internament cohesionat
3	PIF d'esquerres genera un moviment independentista d'esquerres	Dos moviments independentistes, problematització de la cohesió interna
4	PIF d'esquerres com a veu autoritzada dins l'independentisme	Transversalitat de l'independentisme com a ficció i jerarquies internes en funció de la presa de posició en ideologies formals
5	PIF d'esquerres s'oposa a l'independentisme (transversal)	Moviment transversal internament cohesionat que no fa reivindicacions d'esquerres.

Per altra banda, atendre als processos de construcció i contestació interns em permet advertir que les versions transversals construeixen l'objectiu independentista com un *fi* en sí mateix, per elevar-lo sobre els conflictes ideològics formals. En canvi, les contestacions d'aquesta versió, signifiquen la independència com un *mitjà* per implantar altres reivindicacions de caire social que transformin l' statu quo més enllà de la dimensió nacional. Per tant, les versions transversals s'enalteixen com les “vertaderament” independentistes, subsumint qualsevol altra reivindicació a aquest objectiu, i impossibiliten la potencialitat transformadora de la independència ja que el debat sobre la seva finalitat queda vetat. La demanda, en aquestes versions, queda exclusivament formulada en l'eix nacional.

Quan la transversalitat es contesta i problematitza emergeixen altres significats per la independència. Prendre posicions d'esquerres aconsegueix una doble funció retòrica: impugna l' statu quo nacional i el funcionament del sistema polític. És des d'aquestes posicions que l'independentisme català pot ser considerat un moviment que tensiona la lògica estat-nacional (Dowling, 2017; Martín-Díaz & Cuberos-Gallardo, 2021). Al seu torn, aquestes preses de posició posen de manifest el caràcter construït de la transversalitat i la seva funció reproductora de la lògica estat-nacional. És a dir, mostren que la independència sense reivindicacions ideològiques formals és una demanda on sols canvia l'adjectivació nacional de l'estat que passa de ser *espanyol* a ser un *estat català*.

Aquesta primera anàlisi mostra que els conflictes independentistes no poden ser exclusivament llegits des de la lent nacional. Tot i que basin les seves arrels en “el món de nacions” (Billig, 1995b), on cadascuna d'aquestes aspira a la seva organització política

en forma estatal (Gellner, 1983), les posicions ideològiques formals en l'eix esquerra-dreta juguen un paper clau en l'articulació dels significats de la independència. Atendre a les configuracions específiques de la imbricació entre reivindicacions nacionals i l'eix esquerra dreta esclareix la diversitat de significats que es posen en joc en l'independentisme. A més, ens permet il·lustrar l'experiència tensional que suposa posicionar-se en una controvèrsia en la que esdevenim subjectes polítics recognoscibles.

La retòrica nacional: Construïnt i contestant la catalanitat de l'independentisme

La demanda de la independència de Catalunya implica redibuixar les fronteres estat-nacionals que tracen tant els límits territorials com les fronteres psicològiques de la nació com a comunitat imaginada (Anderson, 1983) i diferenciada mitjançant la reivindicació un estat propi (Gellner, 1983). Per tant, es posen en joc les identitats nacionals com a construccions polítiques en un sentit formal i estratègic (Reicher & Hopkins, 2001a). Això provoca que les pràctiques, tradicions i símbols nacionals que abans passaven inadvertits com a marcadors banals de la nació catalana (Billig, 1995b, Cramer, 2000), en el *Procés* es reorganitzin com una reivindicació nacionalista calenta (*hot*).

El caràcter construït i estratègic de les identitats nacionals permet que la seva reivindicació pugui prendre diferents camins i articular-se amb múltiples objectius, i no únicament en concepcions tradicionals on la nació implica retòriques nativistes i exclusions ètnic-culturals (Antonsich, 2020; Calhoun, 2017; Skey & Antonsich, 2017). Com mostro a continuació el context del *Procés* reconfigura els significats de les identitats nacionals, en algunes ocasions, problematitzant la caracterització tradicional de la nació. Al posar la nació al centre de la política, el moviment independentista genera un debat públic entorn diferents elements nacionals generant diferents versions del moviment que defensen o s'oposen al caràcter explícitament polític de la nació (Fox, 2017). El conflicte català ofereix un escenari privilegiat per explorar els límits simbòlics i retòrics entre les construccions nacionals calentes i banals.

En definitiva, la dimensió nacional es veu inscrita en diferents dinàmiques de resignificació en tant que es constitueix com un element explícit de disputa política. En aquest apartat em centro en la construcció i contestació del vincle entre les identitats nacionals i l'independentisme.

La independència com a completesa de la identitat catalana

El vincle que s'estableix entre identitats nacionals i independentisme pot prendre diferents formes. En el següent extracte, la Miquela, construeix el canvi subjectiu que li ha suposat el *Procés* com la voluntat de ser “catalana catalana”.

Extracte 6

Entrevistadora: I després te volia demanar, si el Procés t'ha canviat d'alguna forma?

Miquela: (.) M'ha canviat? Sí, en la manera de, de veure, de veure el que vull sí.

Entrevistadora: Com per exemple?

Miquela: Perquè abans jo pensava, bueno Catalunya, Espanya, molt bé, jo em sentia més catalana que espanyola però és que ara vull ser catalana catalana [riure].

En l'extracte 6 es construeix l'objectiu independentista com una forma de completar la identitat catalana. Per tant, ens situem en un marc discursiu on es pren la posició de subjecte nacional-català. Reportant els seus pensaments (Wiggins, 2017) la Miquela construeix un canvi en el seu posicionament que passa d'acceptar la doble identificació nacional (“jo em sentia més catalana que espanyola”) a voler una única identitat nacional, la catalana.

En aquest relat de transformació subjectiva hi veiem com *el Procés* genera una experiència de subjectivació política que modifica les identitats, afectes i desitjos vers les pertinences nacionals. La Miquela es presenta com un subjecte afectat que ja no accepta la doble pertinença nacional.

Quan diu que vol ser “catalana catalana” podem interpretar aquesta reiteració de la nacionalitat com a l'afirmació de la identitat catalana no sols en el plànol psicològic i comunitari de la pertinença (la primera menció de la catalanitat) sinó també com una identitat institucional sostinguda sobre l'estat (la segona menció de la catalanitat). Andreouli i Howarth (2013) han assenyalat aquesta doble articulació de la identitat nacional, psicològica i política-institucional, en els processos de naturalització de la ciutadania Britànica. Les autores remarquen que la institucionalització de la identitat juga un paper clau en el seu reconeixement. Com s'il·lustra a l'extracte de la Miquela, *el Procés* activa aquesta mateixa dinàmica identitària, on la promesa d'un estat català assegura el reconeixement polític-institucional de la identitat, garantint-ne, alhora, la pertinença psicològica.

Complementàriament, aquesta reiteració de la catalanitat posa de manifest que l'auge de l'independentisme constitueix subjectes nacionalment-dividits, atès o bé la seva nació no es correspon amb el seu estat o bé el seu estat no es correspon amb la seva nació (Vaczi et al., 2019). *El Procés* constitueix subjectivitats que es troben *entre* la nació i l'estat: per ser vertaderament català és necessari desfer-se de les pertinences institucionals a l'espanyolitat. L'independentisme es presenta així com un moviment d'unificació del subjecte nacional. Ser "catalana catalana" és la forma de resoldre el decalatge que suposa sostenir dues identitats nacionals i esdevenir *un sol subjecte nacional*, convertint la independència en la via per aconseguir plenament la identitat nacional catalana.

Independentisme i catalanitat estableixen una relació consubstancial on el primer esdevé un recurs per la segona. La independència suposa el ple reconeixement i la instauració polític-institucional de la identitat catalana, així com la promesa d'unificació de l'experiència subjectiva. En altres paraules, el moviment independentista s'erigeix com el garant de la identitat nacional catalana i, com a tal, és interpretable com un moviment dels catalans que volen veure unificada la seva pertinença nacional.

Experiències de la doble-nacionalitat

Aquesta experiència escindida de les identitats nacionals junt al principi nacionalista on cada nació ha de tenir el seu estat propi (Gellner, 1983) habilita que la doble nacionalitat catalana-espanyola es signifiqui com una imposició estatal, emmarcant el conflicte independentista en termes morals.

Extracte 7

Pere: Jo no vull que tota la gent que se sent espanyola que viu a Catalunya s'hagin de sentir catalans per força, no? Però que els que som catalans puguem dir que som catalans que no, aquesta simbologia que hi ha a vegades de dir 'en el DNI posa que ets espanyol' 'vale, però jo sóc català'. Si t'ho mires així soc espanyol, no? Per imposició. Com m'agradaria que una persona que visqués a Catalunya i que es sentís espanyol que no fos ni discriminat, ni assenyalat, ho veig una mica així.

El Pere es posiciona a favor de la independència a través de prendre la posició nacional-catalana. En l'extracte 7 fa una demanda implícita d'un estat català a través del mecanisme discursiu de renúncia (*disclaimer*) (Edwards & Potter, 1992): no vol imposar als espanyols que viuen a Catalunya una identitat catalana institucional però vol institucionalitzar la identitat catalana per desfer-se de la imposició de la identitat institucional espanyola, que es construeix com imposada. En l'extracte, el DNI espanyol es construeix com una imposició estatal de la identitat nacional espanyola i, per tant, com

un obstacle per aconseguir la catalanitat plena. S'infereix, per tant, que l'estat imposa una nacionalitat (l'espanyola) i n'obstaculitza d'altres (la catalana). La institucionalització de les identitats nacionals esdevé així una forma d'imposició que el Pere tracta d'evitar quan presenta el seu desig de tenir un estat català.

El Pere construeix la pertinença nacional en forma de sentiments (Gellner, 1983) que situen la identificació amb una nació o altra com una qüestió interior, privada i no cognoscible per la resta, difícil de soscar i per la que no cal una justificació (Verkuyten & DeWolf, 2002). Aquest marc sentimental de la nació individualitza i col·loca en l'àmbit psicològic la qüestió nacional, traçant una continuïtat retòrica entre respectar els sentiments de cadascú en el seu àmbit privat i ser justos en l'àmbit polític, a la vegada que s'estableix una distinció entre aquells que es senten part d'una nació o d'altra. La demanda d'un estat català des d'una lectura de sentiments nacionals pot suposar un tema sensible respecte els sentiments nacionals ja que s'institucionalitza un sentiment nacional en detriment de l'altre (Andreouli & Howarth, 2013). La imposició no es dona sols en l'àmbit oficial identitats nacionals, sinó també i de forma encara més greu, en l'àmbit privat dels sentiments nacionals. Aquesta construcció sentimental de la nació dona força retòrica als arguments del Pere.

A més, el Pere realitza una declaració de bones intencions respecte el sentiments espanyols a Catalunya amb els que no vol ser impositiu que actua com una forma de garantir-se una veu (moralment) legítima (Gergen, 1989). La seva demanda d'un estat català és legítima ja que sentir-se català i pertànyer legalment a l'estat espanyol no sols incompleix el principi nacionalista segons el qual les cada comunitat nacional ha de tenir la seva pròpia representació estatal (Gellner, 1983) sinó que també posa en entredit els sentiments nacionals del Pere. En altres paraules, la pertinença legal a Espanya no li permet viure plenament els seus sentiments nacionals.

Aquesta incongruència estat-nacional presenta un responsable, l'estat espanyol. El Pere li atribueix a la institució estatal (Edwards & Potter, 1992) l'acció d'imposar un DNI on no es reconeix la nacionalitat catalana. En termes morals i per implicació retòrica, Espanya es presenta com intolerant amb els diferents sentiments nacionals imposant-los-hi als catalans una espanyolitat no desitjada. Aquesta idea de la immoralitat d'Espanya es reitera en la darrera oració on el Pere construeix la seva voluntat de no assenyalar ni discriminació de les nació espanyola al territori català que, per inferència, situa a Espanya com a reproductora d'aquestes pràctiques.

En definitiva, la versió política institucional de la identitat espanyola es construeix com una forma d'opressió de la identitat catalana "sentida" i viscuda habilitant la demanda d'una versió política d'aquesta identitat catalana que garanteixi una experiència única i no oprimida d'aquesta identitat nacional. El projecte independentista esdevé legítim en tant que mobilitza la promesa de revertir aquestes opressions institucionals i afectives.

En els extractes 6 i 7 tant la Miquela com el Pere prenen la posició nacional catalana construint-la com una posició en conflicte i tensió amb la identitat nacional espanyola. Ambdós participants construeixen un subjecte polític català lliure de qualsevol vincle amb l'espanyolitat. No obstant, la doble nacionalitat pot construir-se com un doble vincle aproblemàtic i desitjat que, alhora, dificulta es posicionar-se en el debat sobre l'independentisme o el no-independentisme.

Extracte 8

Entrevistadora: Hacia el independentismo, ¿cómo... te sitúas?

Zoe: ¡Claro! Es algo que tampoco está muy definido para mí porque yo me siento tanto española como catalana, entonces, no me gustaría tener que elegir por ambos, ni tampoco me gustaría tener que dividir lo que es realmente Cataluña, ¿no?

La Zoe es posiciona com a no interessada en el debat del *Procés*. En l'extracte 8 exposa els motius que dificulten aquest posicionament vers o contra l'independentisme en base a la presa d'una posició nacional tant espanyola com catalana. Aquesta posició es pren en base al seus sentiments nacionals cap ambdues identitats ("yo me siento tanto catalana como española") construint la doble pertinença nacional com una vivència aproblemàtica que es veu tensionada amb l'emergència del *Procés* i l'exigència de decidir si es vol independència o no.

Tant en aquest extracte com en els anterior hi trobem l'assumpció implícita que els sentiments nacionals determinen el posicionament a favor o en contra de l'independentisme. Sentir-se català implica posicionar-se vers l'independentisme i sentir-se espanyol, oposar-s'hi; fent de la doble-nacionalitat una presa de posició problemàtica que no permet definir-se en el debat del *Procés*. L'emergència de subjectes polítics (no independentistes) rearticula les formes de pertinença nacional. Hi trobem una subjectivació política on l'independentista es sent *plenament* català i qui no comparteix aquest sentiment i presenta també vincles afectius amb la identitat espanyola, s'assumeix

com a no-independentista. Aquest segon subjecte polític, al seu torn, és menys català que el primer retraçant així les fronteres de pertinença nacionals.

Bases ètniques en les reivindicacions del Procés

L'extracte que es presenta a continuació explícita aquesta construcció dels posicionaments vers la independència en funció de les vincles afectius amb l'espanyolitat i la catalanitat.

Extracte 9

Marçal: Conec una dona gran, per exemple que ve aquí a netejar, [inspira] i ella em diu que ella, va votar unionista, però que els seus fills no! [inspira] però clar, aquesta gent vota unionista perquè, perquè té la família allà!

Entrevistadora: Clar.

Marçal: I els hi, hi ha el sentiment molt lligat cap allà, i clar! Ts, jo també conec gent que tenen, familiar allàaa i que, per això no, no, no voten independentista! [inspira]

Entrevistadora: Mm.

Marçal: Els hi sap greu deixar de ser espanyols, perquè tenen les seves arrels allà! Són de Màlaga, són d'Astúries, són de, no?

Entrevistadora: m.

Marçal: Però, bueno! Eeh, els fills mmm, ja canvien, bueno és l'esperança!

El Marçal (extracte 2) construeix el posicionar-se a favor o contra la independència com un resultat dels sentiments nacionals en termes ètnics (naixement i consanguinitat). En l'extracte el suport a la unitat d'Espanya es construeix com l'expressió d'un vincle familiar amb la nació espanyola ("aquesta gent vota unionista perquè, perquè té la família allà!"). Aquesta associació s'estableix sobre un relat narratiu (Edwards & Potter, 1992) d'una coneguda del Marçal que té família fora de Catalunya i vota unionista per aquesta raó. Es realitza, per tant, una generalització d'una experiència particular per a construir el vincle entre les pertinences ètniques i els posicionaments vers l'independentisme. És a dir, es fan coincidir els límits de la identitat (ètnica)nacional amb moviment independentista.

El Marçal reforça la idea que és el vincle ètnic el que condiciona el posicionament polític vers la independència, construint els fills d'aquestes persones no nascudes a Catalunya com a catalans, i per tant, com aquells que *ja* estaran a favor de la independència ("els

fills, mmm, ja canvien, bueno, és l'esperança!”). És a dir, essencialitza (Thompson, 1990) el posicionament no-independentista vinculant-lo a la identitat ètnica espanyola. Ara bé, aquests vincles amb el lloc de naixement de la nació espanyola no es construeixen en un temps històric sinó que tenen una temporalitat relativament breu que comprèn dues generacions. A més, la possibilitat que els fills de la migració espanyola ja votin a favor d'independentisme és una font d'esperança típica en *el Procés* (Miley & Garvía, 2019) que, al significar com esperançat aquest canvi de posicionament, construeix l'independentisme com a desitjable.

En aquest extracte, es produeix una associació ètnica-sentimental-ideològica entre sentir-se espanyol i la defensa de la unitat espanyola, construint aquest posicionament polític com una opció afectiva que sosté de forma naturalitzada una opció política.

La intensificació dels sentiments nacionals

L'*afectivitat nacional* com a explicació del posicionar-se a favor o contra la independència es produeix també en la direcció inversa, on estar a favor de la independència intensifica els sentiments nacionals.

Extracte 10

Entrevistadora: I anava a dir, ha canviat sa teva visió de Catalunya?

Pineda: No, bueno potser me l'estimo una miqueta més! [riu] Si no, veus, potser com a més bé no m'agrada que, que en parlin malament.

Entrevistadora: Clar!

Pineda: Saps allò que no, no m'agrada que parlin malament de Catalunya, mira tu! Que vols que et digui?

Entrevistadora: Ja.

Pineda: Sí, potser soc més catalaneta! [riu]

Extracte 11

Entrevistadora: I aquests anys t'han fet canviar, t'han fet canviar d'alguna forma a tu? En, en jo que sé! En sa teva quotidianitat, alguna cosa que diguis “ai, pues ara... jo que sé!”

Francisco: Mm.

Entrevistadora: M'interés més per aquestes coses o

Francisco: No! Em, m'han fet canviar [tosseix] amb el sentit de, de creurem més eeeeh, que m'estimo Catalunya.

Entrevistadora: Val.

Francisco: Res més!

Aquests dos extractes il·lustren una tendència comuna en diferents entrevistes on, les persones que es posicionen a favor de l'independentisme construeixen els efectes subjectius del *Procés* com una intensificació de l'afecte nacional cap a Catalunya. Fins ara havíem explorat com les preses de posició nacionals es realitzaven a través del llenguatge sentimental que podia sostenir el clam independentista. En aquesta ocasió, és l'acció de posicionar-se a favor de la independència la que produeix un augment del sentiment nacional.

Tant la Pineda com el Francisco expliciten aquesta intensificació afectiva presentant-la com una conseqüència no problemàtica del cicle de mobilitzacions independentistes. No obstant, prendre posicions afectives-nacionals explícites podria esdevenir un element de deslegitimació de la veu que es evitada a través de diferents treballs discursius.

En el cas de la Pineda hi trobem una construcció defensiva d'aquesta afectivitat que emergiria com una resposta als menyspreus verbals cap a Catalunya (“no m'agrada que parlin malament de Catalunya”) afavorint la seva identificació nacional (“potser soc més catalaneta”). Aquest caràcter defensiu de l'afectivitat i la identificació nacional permeten significar-les com una forma d'enfrontar un atac, com una presa de posició defensiva que, per tant, reivindica la nació com una resposta.

Al seu torn, l'extracte del Francisco construeix aquesta intensificació de l'estima nacional com l'únic canvi a nivell personal que ha identificat. *El Procés* no hauria modificat, per tant, les seves pràctiques o relacions amb els altres, sinó en el seus sentiments actuant així com una transformació íntima. Que la transformació afectiva nacional es construeixi confinada en l'interior d'un mateix sense conseqüències pràctiques (“m'estimo més Catalunya (...) Res més”) sintonitza amb la concepció ideològica liberal de la llibertat de pensament on el plànol íntim cada persona es lliure de pensar i sentir el que vulgui sempre i quan no hi hagi modificacions pràctiques (Žižek, 2002). L'afecte que el Francisco sent cap a Catalunya és, per tant, privat, no afecta ni molesta a ningú.

En ambdós extractes l'independentisme constitueix un subjecte amb un sentiment català intensificat degut a d'un replegament afectiu que blindava a la comunitat nacional confinant-la a l'àmbit privat (11) i protegint-la d'atacs externs (10). No es tracta d'una afectivitat nacional dirigida cap a fora, sinó més bé d'una reclusió de la catalanitat.

Catalanitats no-independentistes

Si fins ara he mostrat com es construeix el vincle entre la identitat nacional catalana i els posicionaments a favor de la independència de Catalunya, d'ara en endavant analitzaré com es contesta aquesta associació. En primer lloc trobem que per desacreditar l'independentisme es pot prendre una posició nacional catalana.

Extracte 12

Rosa: Estaria bé també tenir un *Procés* que fos una mica més pactat, no? Vull dir que no fos tan unilateral perquè penso que hi ha moltes sensibilitats i opinions de gent de Catalunya que és molt catalanista i no se sent identificada amb aquestes corrents polítiques doncs tan independentistes, perquè hi ha coses que potser les han fet bé i hi ha coses que no les han fet bé i jo no hi estic gens d'acord, jo no hi estic gens d'acord.

La Rosa es considera una persona catalanista no-independentista, ocupant un posicionament que ja en si mateix contradia l'associació del sentiment català amb l'independentisme. Aquest extracte comença amb la reivindicació d'un *Procés* més pactat que tingui en compte les diferents sensibilitats i opinions del catalanisme que es construeix com a diferent i més ampli que l'independentisme (“gent de Catalunya que és molt catalanista i no se sent identificada amb aquestes corrents polítiques tan independentistes”). La Rosa pren una posició de subjecte catalanista, per tant, es vincula al moviment polític de defensa de la cultura i tradició catalanes. Des d'aquí fa una crítica de l'independentisme que exclou als no-independentistes. Així doncs, el *Procés* no només redibuixa les fronteres simbòliques de la catalanitat com a identitat sinó que coopta el moviment polític del catalanisme per excloure'n les sensibilitats no-independentistes.

La Rosa contesta l'associació entre la identitat i la reivindicació de la catalanitat amb els posicionar-se a favor de la independència. Per a això, es serveix de l'estil impersonal (Wiggins, 2017) que li permet manejar el dilema de l'interès (Edwards & Potter, 1992) presentant el seu punt de vista sobre el *Procés* com a desproveït d'interessos particulars. La Rosa no diu “*el Procés* no té en compte la meua opinió” sinó que *el Procés* no té en compte “moltes sensibilitats i opinions” no-independentistes però catalanistes. Per tant, no és una reivindicació d'inclusió personal sinó d'inclusió col·lectiva dels catalans no-independentistes.

Al final de l'extracte, hi trobem un canvi en l'ús de pronoms (Wiggins, 2017) on es passa de l'estil impersonal en la valoració del *Procés* (“hi ha coses que s'han fet bé i hi ha coses que no”) a la primera persona del singular a través de la qual es posiciona en desacord

amb el moviment (“jo no hi estic gens d’acord”). La Rosa es posiciona així en contra de l’independentisme del *Procés* que ha pres la part independentista de la catalanitat i del catalanisme pel tot, excloent a aquelles persones que no concorden amb l’objectiu de la independència. És des de la posició de subjecte catalanista que és possible denunciar aquesta exclusió.

A més, si retornem a l’inici de l’extracte hi podem advertir un gest discursiu que compromet i posiciona a la Rosa en la catalanitat. Al reivindicar el *Procés* com un moviment “més pactat” fa ressonar una versió culturalment compartida de la catalanitat com una nació assenyada. El pactisme s’associa a un funcionament polític propi de la cultura catalana que exemplifica *el seny* que caracteritza a la societat catalana (Ferrater i Mora, 1944; Vaczi et al., 2019). Reivindicar un *Procés* més pactat, esdevé una forma de posicionar-se i comprometre’s amb la catalanitat malgrat no ser independentista. Aquest gest discursiu pot ser interpretat com un exercici de *creativitat ideològica* entesa com l’articulació de diferents temes ideològics que permeten construir noves argumentacions polítiques per a respondre a les demandes que imposa un debat polític específic (Andreouli et al., 2020, p. 11). La Rosa enuncia el seu no-independentisme prenent la posició catalana, per tant, elaborant una reivindicació que es troba *fora* del debat públic del *Procés*, on catalanitat i independentisme queden vinculats. El pactisme la reconcilia amb la catalanitat perduda per l’auge de l’independentisme.

En el conjunt de l’extracte 12 la Rosa gestiona el *dilema de la inclusió* (Di Masso et al., 2011; Wallwork & Dixon, 2004). Aquest dilema emergeix en els límits entre dues categories identitàries que, en un context concret es constitueixen una com a part de l’altra. En el *Procés*, els límits que pot seguir essent català i catalanista en el *Procés* es veuen redibuixats per la demanda independentista, la qual cosa empeny a la persona a reconstruir el significat de cada categoria per poder posicionar-se en una de forma plàcida. L’extracte de la Rosa il·lustra el treball discursiu d’acreditació de la pertinença a la catalanitat i al moviment catalanista tot i el seu no-independentisme.

En el següent extracte tornem a trobar una contestació de l’associació entre catalanitat i independentisme a través d’una presa de posició reactiva en la identitat catalana. Per tant, trobem una resolució discursiva diferent al dilema d’inclusió que tot just s’ha assenyalat.

Extracte 13

Entrevistadora: Y, ¿el *Procés* ha hecho que cambie tu forma de ver Cataluña?

Martina: Sí. La siento más mía, por cojones.

Entrevistadora: (ríe) Vale, o sea te ha hecho arraigarte más a lo que ...

Martina: Porque es esto, hasta ahora siempre me había sentido muy en plan, “bueno claro porque como mi familia no es de aquí y tal” no sé cómo, que dices, “bueno el problema soy yo”, y no, o sea, con esto me he dado cuenta de que no, que aquí, somos muchos, los que pensamos como yo, así que, “oye que esto también es nuestro”, ¿sabes? Y que, jolín al final, es mi tierra también. ¿Tú por qué tienes que venir a decirme que no lo es?

Entrevistadora: Ya.

Martina: Lo mismo me ha pasado con el catalán, mucho, en plan, o sea yo el catalán lo tenía cruzado no, lo siguiente, porque me lo metían con calzador en el cole, en plan “venga niña habla catalán” [vocecita]. Y claro para mí fue duro, porque además yo llegué en cuarto de primaria de un colegio francés que no hablaba catalán yo, y yo me traumaticé un poco con eso. Y ahora al revés, es “oye, pues sí, ahora hablo catalán”.

La Martina es posiciona totalment en contra de l'independentisme. En aquest extracte construeix el seu vincle amb Catalunya com una reacció al *Procés* (“la siento más mía, por cojones.”). Construeix el canvi en la seva vinculació amb Catalunya reportant els seus pensaments (Wiggins, 2017) en un diàleg imaginat en la que es rebut els arguments catalanistes-independentistes. Aquest argument monologat pren la forma i els posicionaments d'un discurs públic amb una audiència imaginada, evidenciant que no hi ha parla individual sense un context social i retòric que afavoreixi la presa de posicions (Billig, 1991).

El raonament de la Martina es basa precisament en la seva pertinença ètnica: com la seva família no és de Catalunya, que no es posiciona com a favor de l'independentisme es deu a una característica particular de la seva no pertinença ètnica (“el problema soy yo”). Al no ser “totalment” catalana explicaria la seva oposició a l'independentisme. No obstant, *el Procés* li ha mostrat que “somos muchos, los que pensamos como yo”, és a dir, que són moltes persones les que estan contra la independència, al marge de les pertinences ètniques. En altres paraules, l'auge del secessionisme permet que la Martina s'adoni que el debat independentista no es resol en base a caracteritzacions nacionals sanguínies, ancestrals o culturals, sinó que hi ha dos argumentaris polítics en oposició, estar a favor o contra la independència.

A més, el fet d'adonar-se que són moltes les persones antiindependentistes li permet reivindicar, per una banda, el seu posicionament contrari a la independència com a legítim

i no com una particularitat o problema personal. Per altra banda, habilita que pugui reivindicar la seva pertinença a la catalanitat (“al final, es mi tierra también”). La Martina, per tant, no sols pren una posició nacional catalana sinó que la reivindica a través de posicionar-se contra l’independentisme.

Aquesta presa de posició nacional permet construir l’independentisme com un moviment que ha negat la pertinença a la identitat nacional catalana, en clau territorial i lingüística a persones com la Martina que s’oposen a aquest projecte polític. L’associació entre la catalanitat i l’independentisme es construeix així com una *naturalització il·legítima* que ha expulsat de la catalanitat a aquelles persones que no presenten un posicionament independentista. A través d’una narració vívida (Edwards & Potter, 1992) on la Martina construeix una història personal sobre la seva relació amb la llengua catalana viscuda com una imposició traumatitzant que produeix que ella no utilitzi aquesta llengua. No obstant, el cicle de protestes independentistes han provocat que ara la vulgui fer servir (“Y ahora al reves, es ‘oye, pues sí, ahora hablo catalán”) com una mostra que pertany a la comunitat nacional des d’un posicionament no-independentista. Per tant, la presa de posició en clau nacional actua com una reivindicació política.

Aquests dos darrers extractes (12 i 13) il·lustren dos mecanismes subjectius amb els que es contesta l’associació entre independentisme i catalanitat a través de prendre posicions nacionals catalanes que s’oposen a l’independentisme. La subjectivació política esdevé aquí una interrupció de les lògiques del *Procés* que neguen la igualtat entre catalans jerarquitzant la pertinença a la comunitat nacional en base als posicionaments independentistes. En ambdós extractes hi trobem un treball discursiu on la persona construeix la seva pertinença a la comunitat nacional catalana evidenciant que amb l’auge de l’independentisme es produeix un dilema d’inclusió entre les categories nacionals i els posicionaments vers la independència. Les resolucions a aquest dilema són diferents. Mentre que per la Rosa (12) el *Procés* ha traït la caracterització pactista de la catalanitat excloent a les persones catalanistes no-independentistes; per la Martina (13) el *Procés* li ha mostrat la seva pertinença nacional permetent-li reivindicar-la mentre s’oposa a l’independentisme.

Si retornem a la concepció de l’independentisme i el no-independentisme com a identitats col·lectives, les preses de posició nacionals ens assenyalarien els límits simbòlics del moviment. És a dir, tracen les fronteres entre quines identitats (nacionals) són part del moviment i quines no.

No obstant, la nació es (re)produceix en diferents pràctiques de la vida quotidiana (Billig, 1995b; Fox & Miller-Idriss, 2008) i de la política formal, fent-la un concepte altament contestat i en permanent rearticulació. Per tant, que l'independentisme del *Procés* traci fronteres nacionals no implica que aquestes es basin en la concepció tradicional lligada a les tradicions culturals i les bases ètniques de la nació. L'anàlisi de les preses de posició nacionals en *el Procés* m'ha permès mostrar les dinàmiques de redefinició dels límits del moviment independentista on es construeix i es contesta el seu caràcter català. Per acabar aquesta secció presento l'anàlisi de la dinàmica inversa, on el moviment redefineix els límits de la nació a través de preses de posició no-nacionals.

Preses de posició (no-)nacionals en el moviment independentista

El següent extracte es reproduceix l'associació entre catalanitat i independentisme per oposar-s'hi no a través d'una presa de posició nacional, sinó a mitjançant una resignificació dels vincles comunitaris.

Extracte 14

Manuel: No voy a engañarte, y ¡no te voy a engañar! No quiero engañar a nadie

Entrevistadora: No

Manuel: Quiero que se sepa. Y es debido a lo que te he dicho, ¡es que podríamos vivir todos juntos!

Entrevistadora: Ya

Manuel: Y eso hay que resolverlo, porque aquí hay 1 millón casi de castellanos.

Entrevistadora: Claro

Manuel: E introducir esa cultura, que haga mella, ha de ser de una manera muy sencilla pero con fundamento, saber convencer a la gente

Entrevistadora: Ya

Manuel: Y con fundamento, no, el independentismo es esto, pi, pi, pi. Ser libre una persona, muy bien, pero indep-, independirme yo, de mi vecino, que está al lao,

Entrevistadora: Ya

Manuel: ¡no puedo yo vivir!

El Manuel es posiciona contra l'independentisme. L'extracte comença amb diferents expressions d'honestedat (Edwards & Fasulo, 2006) indicant que la resposta que dona el Manuel no és l'esperable. És a dir, no s'esperaria d'ell un posicionament contrari a

l'independentisme, no s'esperaria que no participi del moviment. El Manuel construeix la seva oposició significant l'independentisme com un moviment de ruptura dels llaços veïnals entre "castellans" i "catalans" per la introducció d'una diferenciació nacional ("podríamos vivir juntos", "eso hay que resolverlo, porque aquí hay 1 millón casi de castellanos"). Es reproduceix l'associació entre catalanitat i independentisme però, en aquest cas, es contesta a través d'una presa de posició en el discurs del veïnatge i la comunitat ("independerme yo, de mi vecino, que está al lao").

Aquesta presa de posició permet que el Manuel eviti la construcció de la unitat nacional espanyola. Cal advertir que, en l'extracte, s'utilitza el terme "castellans" enlloc del terme oficial "espanyols" que continua presentant connotacions franquistes tant per l'èmfasi del règim dictatorial en construir *una* identitat nacional espanyola (Hernández Burgos, 2020) com per les jerarquies identitàries que suposa on les identitats nacionals dels diferents territoris queden subordinades a l'espanyolitat (Bernat & Whyte, 2020). L'ús del terme "castellans" ens indica, per tant, un rebuig de la construcció unitària d'Espanya i una versió alternativa i no jeràrquica de les relacions "nacionals" entre les persones, on "castellans" i "catalans" es presenten en un plànol horitzontal que permet una convivència sense imposicions.

De fet, al discurs del Manuel no es produeix ni un rebuig ni una subsumpció de la cultura catalana sota l'espanyola, ans tot el contrari ("E introducir esa cultura, que haga mella, ha de ser de una manera muy sencilla pero con fundamento, saber convencer a la gente"). La convivència a Catalunya ha de passar per compartir les tradicions culturals i establir relacions de cooperació associades al discurs del veïnatge i no per la separació per les diferències nacionals ("ser libre una persona, muy bien, però indep-independerme yo, de mi vecino"). Demanar la independència es construeix com una forma de "desfer-se del veí" enlloc d'acollir-lo. El Manuel es compromet amb aquestes relacions d'interdependència a través de l'ús d'una extrematització (Edwards & Potter, 1992) ("¡no puedo vivir!").

El discurs del Manuel ens il·lustra com el *Proceso* habilita la reconstrucció denacionalitzada de les relacions *intra/internacionals* precisament per vincular explícitament la nació catalana a un projecte independentista. Aquesta denacionalització passa per la reconstrucció dels vincles entre "castellans" i "espanyols" com a relacions de solidaritat i interdependència sostinguda sobre el discurs del veïnatge. Per tant, no es tracta que l'independentisme s'hagi apropiat de la catalanitat il·legítimament, sinó que la

catalanitat independentista menysté les relacions comunitàries de veïnatge pròpies de la pertinença, o millor dit, *convivència nacional*. Tot i que aquestes relacions de solidaritat estan també a la base dels grups nacionals i ètnics, poden estructurar diferents pertinences grupals en base a la cultura compartida o el poder material dels seus membres (Calhoun, 2003). El que trobem al discurs del Manuel és una reconstrucció de les relacions de solidaritat a través d'un discurs "infranacional" que emfatitza els vincles d'interdependència i cooperació entre les persones més enllà de les seves identitats nacionals.

En definitiva, l'associació entre catalanitat i independentisme, al posar la nació al centre de la política permet reconstruccions de les relacions nacionals a través de discursos que transformen les versions culturals i ètniques. En el següent extracte trobem una oposició explícita aquest caràcter cultural i ètnic de les identitats nacionals que pretén ser superat a través de l'independentisme.

Extracte 15

Pau: Llavors, diguéssim, que aquí, hi ha un discurs no molt ben articulat, que s'ha d'articular en termes de majories socials, saps? En el sentit de, no volem la independència per una qüestió identitària, volem la independència perquè, volem construir una societat més justa, o per poder nosaltres decidir en tema de polítiques públiques, o poder-nos autodeterminar diguéssim en les nostres necessitats, però, però no per una qüestió identitària! Ts. Saps? I això, comunicativament, no es juga bé. Si Esquerra Republicana, o sigui, saps la independència o es fa des de les perifèries, diguéssim, o no es fa! I en aquest sentit, si no es fa des de les masses migrants andaluses, que van venir, tal, o no es fa, o sigui, és absurd, apel·lar a una mena de no? d'identitat pura i homogènia, no? Per tant, plantejar-ho com a divisió entre catalans i espanyols, saps? És una cagada estratègica enorme, estratègica i política, evidentment. Però estratègica segur, saps? Jo en aquest sentit crec que s'ha de fer una, s'ha d'apostar per una construcció de majories.

El Pau es posiciona en l'independentisme d'esquerres. En aquest extracte comença distingint entre una versió identitària de la independència que reproduiria la diferència entre catalans i espanyols, i una construcció de la independència compromesa amb la justícia social i l'autodeterminació en les polítiques públiques. Aquesta segona realitzada amb les "les perifèries" i les "masses migrants andaluses", desplaçant la divisió identitària cap als interessos de classe. Les dues construccions responen, respectivament, als dos moviments independentistes identificats per Ruiz Casado (2020) on la independència pot construir-se a través d'articular un relat nacional o a través d'articular la diferència entre la gent corrent i les elits econòmiques. En l'extracte, aquestes dues versions es

construeixen mitjançant un contrast (Edwards & Potter, 1992) on la independència catalana es construeix com a fàctica, un discurs ja està dins l'independentisme (“hi ha un discurs no molt ben articulat”) i la independència compromesa amb les aliances de classe com a desitjable (“s’ha d’apostar per una construcció de majories”).

En l’inici de l’extracte es produeix un canvi en l’ús de pronoms (Wiggins, 2017) on es passa d’usar un registre impersonal per a la crítica del discurs identitari sobre la independència a l’ús de la primera persona del plural per a reivindicar una independència centrada en la construcció d’una societat més igualitària. El Pau, pren així una posició transformadora *dins* l’independentisme. El registre impersonal permet no atribuir-li la responsabilitat d’aquesta construcció identitària de la independència a cap actor social, caracteritzant aquesta construcció com un fet “que passa” més enllà de les intencions dels parlants, com un fet naturalitzat (Thompson, 1990) en la ideologia nacionalista. Es fa una assumpció segons la qual el discurs independentista si no està “molt ben articulat” porta a aquesta concepció nacional-identitària, mostrant l’associació culturalment assumida que la nació implica identitats nacionals en termes de característiques compartides (ja siguin trets ètnics o culturals). Sostenir aquesta versió de la independència es deu a una incapacitat d’articulació i no a unes intencions polítiques i estratègiques tot i que tingui efectes en l’estratègia del moviment (“Per tant, plantejar-ho com a divisió entre catalans i espanyols, saps? És una cagada estratègica enorme, estratègica i política, evidentment”).

Per altra banda, el pas a la primera persona del plural compromet al Pau amb un altre posicionament independentista que té per objectiu la justícia social, alhora que construeix la nació a través d’un nosaltres que s’enuncia més enllà de divisions nacionals (Antonsich, 2016) establint aliances basades en aquesta aspiració transformadora. El Pau es posiciona en aquest discurs transformador reivindicant la independència a través d’una *lògica denacionalitzada* on es demanda una nació catalana evitant i oposant qualsevol construcció vinculada a trets nacionals compartits. En el discurs del Pau la independència catalana ha de comptar amb la “perifèria”, amb “les masses migrants andaluses” per evitar la reificació d’una “identitat pura i homogènia”. És a dir, ha d’anar més enllà de les identitats nacionals.

L’oposat retòric en aquest context conversacional concret no és aquell que defensa la unitat d’Espanya sinó aquell que defensa una independència catalana identitaria, ètnica o cultural. En l’extracte la independència ha de consistir en la rearticulació dels vincles nacionals a través de la construccions de majories socials que problematitzin la concepció

de la nació com un subjecte polític unitari. Per tant, es qüestiona implícitament el principi nacionalista on cada comunitat nacional requereix d'una unitat política estatal (Gellner, 1983). A diferència de l'extracte anterior, en el fragment del Pau, la reivindicació independentista passa a ser un mitjà per a reimaginar la comunitat nacional a través de teixir vincles socials que transcendeixen les diferències nacionals.

És precisament en aquest sentit que l'independentisme català pot ser interpretat com un moviment contra les bases i els fonaments estat-nacionals (Dowling, 2017; Martín-Díaz & Cuberos-Gallardo, 2021). La reivindicació nacional de l'independentisme és la que permet articular i reivindicar *concepcions denacionalitzades de la nació*, en el moment de construir les majories socials que donin suport a aquest projecte polític i que permetran reimaginar l'organització política més enllà de l'estat-nació. El subjecte polític que es deriva d'aquests dos darrers extractes és, paradoxalment, un subjecte internacional que advoca per la defensa (14) o l'establiment (15) de nous vincles comunitaris que superen les distincions entre la comunitat nacional espanyola i la catalana. No es tracta, doncs, de la caracterització clàssica del nacionalisme com a cívic, ètnic o cultural; sinó de com la construcció del moviment permet articular-se contra principis nacionalistes fortament assentats en el sentit comú i crear noves formes de significar els llaços comunitaris.

La construcció de la catalanitat i les fronteres simbòliques en l'independentisme

La construcció del moviment independentista com a català es dona per descomptada a través de la banalitat (Billig, 1995b) del principi nacionalista on cada nació ha de tenir un estat (Gellner, 1983). Aquesta vivència d'una nació sense estat, arrela sobre la doble l'estructura psicològica i institucional-política de les identitats nacionals (Andreouli & Howarth, 2013) i genera una experiència subjectiva nacionalment dividida d'una identitat estatal que no es correspon amb la identitat nacional (Vaczi et al., 2019). En aquest marc, l'objectiu independentista esdevé la forma de completar la identitat nacional catalana en termes institucionals i subjectius. Al seu torn, aquesta versió catalana de la identitat col·lectiva independentista traça els límits simbòlics de pertinença tant de la nació com del moviment. És a dir, constitueix un subjecte polític que s'assumeix com a independentista si és català, i com a català si és independentista.

Aquesta doble assumpció implica diferents processos discursivo-identitaris. En primer lloc, permet una construcció dels posicionaments independentista i no-independentista com una conseqüència "natural" dels vincles i pertinences ètnic-culturals a la nació. El *Procés* passa a significar-se com un moviment d'elecció nacional. En segon lloc, el cicle

de mobilitzacions independentistes habilita les construccions intensificades dels sentiments nacionals cap a Catalunya com a transformacions íntimes o respostes defensives. En aquest context, els sentiments nacionals explícits esdevenen expressions legítimes. En tercer lloc, l'associació entre independentisme i catalanitat planteja el dilema d'inclusió (Di Masso et al., 2011; Wallwork & Dixon, 2004) quan es pren una posició catalana però no-independentista.

Aquestes preses de posició nacionals contesten la caracterització catalana de l'independentisme a través d'assenyalar-la com una apropiació il·legítima que traeix els valors *pactistes* de la catalanitat (Ferrater i Mora, 1944; Vaczi et al., 2019) reduint-la a una única reivindicació independentista, i com una expulsió dels no-independentistes de la catalanitat. Per tant, es maneja el dilema d'inclusió a través de fer un treball discursiu identitàri que permet a la persona formar part de les categories nacionals i allunyar-se del posicionament independentista.

Per altra banda, la construcció catalana de l'independentisme pot ser contestada a través de preses de posició no nacionals que permeten reconstruir els significats nacionals a través del conflicte independentista. La retòrica de veïnatge que emfatitza els vincles comunitaris i la interdependència entre les persones que viuen a Catalunya que permet superar el conflicte del *Procés* més enllà de la seva caracterització nacional. I, per altra banda, la reivindicació d'una independència a través d'una demanda de millores en les polítiques públiques orientada al valor de la justícia social, actuaria com una forma de redefinir els límits del moviment evitant-ne la distinció entre catalans i espanyols.

Així doncs, la caracterització catalana de les identitats col·lectives independentistes posa en joc les fronteres simbòliques dels moviments a través de les quals s'habilita o es dificulta la pertinença al moviment. Alhora, la construcció d'aquestes fronteres en el moviment redibuixen els significats nacionals.

Posar la nació al centre de la política habilita una sèrie d'articulacions i contestacions dels vincles entre identificacions nacionals i posicionaments a favor i contra la independència que refuten la idea que el nacionalisme impedeixi qualsevol articulació política transformadora o que esdevingui en si mateix un moviment alliberador. L'anàlisi realitzat mostra com en el moviment del *Procés* hi emergeixen subjectes polítics catalans (que es disputen si la demanda independentista és un tret nacional) i subjectes polítics que s'oposen i rearticulen les diferències nacionals. En definitiva, es mostra que les nacions

poden ser mobilitzades per aconseguir diferents objectius polítics (Antonsich, 2020; Calhoun, 2017; Reicher & Hopkins, 2001a) reconstituïnt els significats i llaços que articulen les comunitats nacionals. La següent taula recull de les diferents relacions entre catalanitat i independència i com aquestes signifiquen la pertinença al moviment i a la nació.

Taula 7

Posicions nacionals, independentisme i fronteres simbòliques de pertinença

Nº extracte	Posicions nacionals (PN) i independència	Nació i fronteres simbòliques de pertenença
6	PN catalana per reivindicar completesa de la identitat nacional catalana mitjançant la independència	Catalanitat → independentisme
7	Imposició de la identitat espanyola institucional a la PN catalana. Independència com alliberament	Catalanitat → independentisme
8	La independència com a problematització de la PN catalana i espanyola	Catalanitat → independentisme; Espanyolitat → no-independentisme
9	PN ètnica-espanyola porta a no-independentisme	Espanyolitat ètnica → no-independentisme
10 i 11	L'independentisme com a intensificació afectiva de la catalanitat (PN catalana)	Independentisme → replegament catalanitat
12	PN catalana no-independentisme exclosa de la catalanitat i el catalanisme	Catalanitat > independentisme
13	Oposició a l'independentisme reivindicant PN catalana	No-independentisme → Reivindicació catalanitat
14	L'independentisme com a reivindicació PN catalana implicant el trencament de vincles comunitaris.	Independentisme → Catalanitat excloent.
15	L'independentisme com a reconfiguració denacional de la catalanitat.	Independentisme retraça catalanitat.

La retòrica cívica i la protesta: Construïnt i contestant el civisme de l'independentisme

L'independentisme català pot considerar-se com un cicle de protestes que manté una versió cívica dels seus repertoris de protesta encara que les oportunitats polítiques d'aconseguir els seus objectius s'esvaeixin (della Porta et al., 2019). No obstant, la publicació de la sentència condemnatòria als líders independentistes a l'octubre de 2019 porta a una sèrie de protestes que posen en entredit aquesta caracterització cívica. Els aldarulls, les barricades i els enfrontaments amb la policia que tingueren lloc durant aquells dies tensionen el caràcter pacífic de l'independentisme. En aquest apartat, analitzo com es construeix i contesta aquesta caracterització i quines funcions discursives a compleix.

L'independentisme, un moviment cívic

El següent extracte il·lustra la construcció cívica de l'independentisme que el caracteritza com un moviment de comportaments exemplars que s'expressen en la seva forma de participar de la protesta.

Extracte 16

Diari de camp, 11/09/2019

[Després d'haver anat a la manifestació de la Diada convocada per ANC i Òmnium a la plaça Espanya de Barcelona] Decidim marxar i anem cap a Sants on ells agafaran el tren cap a Vila-Seca, hi ha hagut debat sobre a quina estació agafar-lo ja que els dos homes diuen que estarà ple i que no podran seure, la mare de la Mireia no hi dona importància. Miren els mòbils i veuen que ja hi ha titulars de la Razón i el Mundo, on s'emfatitza la desinflada de l'independentisme, s'enfaden una mica per com s'aprofiten de la situació. De camí trobem una paperera plena d'ampolles de plàstic, n'hi ha tantes que han caigut al terra, i l'amiga de la mare de la Mireia es queixa perquè “amb això ja tenen la imatge que volen”.

L'extracte 16 es correspon amb una vinyeta etnogràfica sobre la mobilització de la Diada de l'11 de setembre del 2019 marcada per la imminent publicació de la sentència als líders polítics i socials del *Procés* que tingué lloc el 14 d'octubre d'aquell mateix any. Es relata el moment en el que marxàvem de la manifestació convocada per l'ANC i Òmnium. En aquesta ocasió, havia participat de la Diada acompanyant als pares de la meva companya de pis, una parella que es considera independentista (votants de tota la vida de Convergència i els seus derivats, amb familiars directes implicats en la política municipal del partit) i un matrimoni amic seu, també independentistes (el seu fill gran, d'uns 19 anys, milita a les joventuts de Convergència i Unió).

De l'extracte m'interessa destacar l'escena final on, al passar pel costat d'una paperera tan plena que hi cauen al terra ampolles de plàstic, la dona del matrimoni amic enuncia una queixa perquè és “la imatge que volen”. Aquest gest quotidià que podria semblar insignificant precisament il·lustra dues qüestions fonamentals sobre la versió cívica de l'independentisme del *Procés*. Per una banda, la paperera plena es construeix com una imatge que s'oposa a al moviment, en mostrar que les mobilitzacions independentistes poden generar brutícia i desordre. La paperera plena i les ampolles al terra, es construeixen en un element que problematitza el comportament exemplarment cívic dels manifestants independentistes atès que han deixat bruts els carrers. La queixa permet que aquesta dona independentista es comprometi moralment amb el posicionament cívic que

hauria de caracteritzar l'independentisme. Per altra banda, aquesta queixa s'enuncia als ulls d'una tercera persona "és la imatge que volen", s'infereix, els no-independentistes. La caracterització cívica del *Procés* es deu a una audiència que l'observa, a la valoració i reconeixement que en poden fer actors externs, en aquest cas, els actors contraris a l'independentisme. Les identitats col·lectives polititzades (P.G. Klandermans, 2014; Simon & Klandermans, 2001) es construeixen relacionalment establint relacions d'antagonisme i d'aliança amb diferents actors socials. Aquest caràcter relacional és el que s'il·lustra explícitament amb la preocupació per la interpretació de la imatge que dona el moviment davant d'una mirada externa.

La versió cívica del moviment es construeix a través d'un treball identitari tant discursiu com pràctic que constitueix a la persona independentista com un subjecte cívic que manté l'ordre durant les mobilitzacions. Aquest subjecte cívic, simultàniament individual i col·lectiu, esdevé la carta de presentació de l'independentisme que espera ser reconegut en aquests termes, és a dir, pel seu comportament exemplar. Discursivament, la construcció cívica del moviment s'articula com una retòrica defensiva (Potter, 1996) que dota de legitimitat a l'independentisme protegint-lo de la crítica externa.

Civisme independentisme com a legitimació del moviment

El següent extracte il·lustra la potència retòrica del civisme que actua generant simpaties als observadors del moviment.

Extracte 17

Zoe: No lo sé, creo queee, Cataluña puede hacer mucha fuerza, la verdad, creo que es un país que cuando lo hace bien, puede hacer mucha fuerza. Me refiero a nivel de manifestaciones y demás, pero, legales y sin vandalismo. Puede llegar a hacer mucha fuerza simplemente con su sola presencia, entonces, creo que es algo muy fuerte.

Entrevistadora: Vale

Zoe: Ya te digo que cuando todo está bien elaborado y no hay, no perjudicas a nadie, creo que es hasta bonito, no sé, lo veo hasta bonito, el hecho de luchas por lo que quieres de una manera tan pacífica, tan bonita, tan, solo con tu presencia jodiendo al resto ¿sabes? M lo veo bonito.

En aquest extracte, la Zoe (extracte 8) construeix les mobilitzacions cíviqes del *Procés* com una mostra de força del conjunt de Catalunya. Per una banda, es construeix l'associació entre catalanitat independentisme analitzada en l'apartat a través d'una metonímia (Di Masso et al., 2014; Wallwork & Dixon, 2004) on la mobilització

independentista, passa pel conjunt de Catalunya (“Cataluña puede hacer mucha fuerza”). Per tant, l’independentisme no es construeix com una reivindicació d’una part de la població, sinó com una expressió del conjunt de la nació catalana. Per altra banda, les mobilitzacions que produeixen aquesta força son construïdes com les “legals”, les “ben elaborades”, on “no es perjudica a ningú”, sintonitzant amb els valors dels cívics de respecte a la legalitat i la concepció negativa de la llibertat del liberalisme que estableix els límits de la llibertat en el perjudici de l’altre (Berlin, 1988).

El civisme entès com aquesta manifestació inofensiva i ben realitzada actua com una fortalesa en si mateix (“puede llegar a hacer mucha fuerza con su sola presencia”) que desperta simpaties i una valoració positiva del al moviment (“luchas por lo que quieres de una manera tan pacífica, tan bonita”) inclús en persones que, com la Zoe, no hi participen ni es posicionen a favor de la independència.

Com a retòrica defensiva (Potter, 1996) aquesta construcció cívica protegeix al moviment independentista en diferents nivells. En primer lloc, el protegeix de l’estratègia de desacreditació i oposició cap a les protestes polítiques de destorbar l’harmonia (Wetherell & Potter, 1992). Les construccions pacífico-cíviques de les mobilitzacions sintonitzen amb la concepció optimista de l’espai públic, que l’entén un espai aproblemàtic de pau, consens i harmonia, on la retòrica del civisme actua per assenyalar els comportaments que impedeixen aquest ideal normatiu com per exemple, la brutícia o el conflicte (Di Masso et al., 2017). Com veiem en l’extracte anterior (16) l’independentisme es preocupa, fins i tot, de no produir escombraries, esborra qualsevol rastre de la mobilització i del conflicte.

En segon lloc, la crítica a aquestes formes de mobilització col·loca l’emissor en una posició de subjecte potencialment *problemàtica* (Wetherell, 1998) atès que s’oposa als valors cívics fortament arrelats. En aquest sentit, tot i que la Zoe no es posiciona a favor de la independència, pren la posició cívica per parlar de les mobilitzacions a través de construir-les com a formes de comportament col·lectiu admirables.

Si tornem a l’extracte, hi trobem també una construcció disruptiva d’aquesta caracterització cívica del moviment (“solo con tu presencia jodiendo al resto”) que, juntament amb la manifestació del civisme, és el que fa “bonic” al moviment. Aquesta construcció sintonitza amb les caracteritzacions populars del moviment que el signifiquen com la “revolució dels somriures” (Rivarola, 2017). Les mobilitzacions independentistes

constitueixen una forma protesta que es molesta en sí mateixa precisament per aquesta dificultat de fer-ne crítica. En posar al servei de la mobilització els valors cívics els seus detractors tenen dificultats per deslegitimar la protesta, emfatitzant-se així el caràcter defensiu d'aquesta caracterització de l'independentisme.

Per altra banda, la versió cívica del moviment pot construir-se com a mobilitzadora, com a generadora de suport i participació en el moviment. El següent extracte ens permet analitzar les dinàmiques ideològiques que subjacents a les articulacions cíviques.

Extracte 18

Entrevistadora: Clar, però tu penses que a nivell estratègic està bé que s'hagi aturat això.

Sineu: Clar, evidentment, perquè podia derivar cap a, cap a una línia de perdre suports, sobretot en les capes socials més acomodades que no tenen aquesta problemàtica de, o gent més de mitjana edat que potser, que podien veure que allò no els hi agrada tant com el fet de poder anar a una manifestació i que no quedi cap paper a terra, no?

Entrevistadora: Ja.

Sineu: És evident que el civisme sempre atrau més que no pas eh, l'incivisme o, o els aldarulls, però, bé, són llenguatges diferents i jo crec que com en qualsevol cas, en qualsevol cas, són legítims. Poden ser compartits o no, jo prefereixo que no hi siguin, però si hi són és perquè hi ha una problemàtica que s'ha de tractar.

Aquest extracte es situa en un moment de l'entrevista a el Sineu (extracte 1), on se li ha preguntat per les mobilitzacions que tingueren lloc després de la publicació de la sentència del *Procés*. En aquestes es produïren diferents aldarulls a diferents ciutats catalanes que posen en qüestió la lògica de mobilitzacions cíviques que havia caracteritzat l'independentisme fins al moment. Aquest civisme es caracteritza pel manteniment de l'ordre i l'harmonia en l'espai de protestes.

El Sineu pren una posició cívica-estratègica contra els aldarulls en els repertoris de l'independentisme, argumentant sobre la base que provoquen una pèrdua de suports en l'independentisme. Aquesta possible pèrdua de suports es construeix socialment localitzada en les classes "més acomodades" i en "la gent de mitjana edat". Implícitament, es construeix l'independentisme cívic com un independentisme afí als codis morals i estètics de les classes acomodades i de les persones adultes, que mostren disgust cap a mobilitzacions incíviques on hi queda "un paper al terra". Per tant, l'estratègia del

moviment independentista ha de dirigir-se a consolidar el suport d'aquests grups socials. Aquests constitueixen l'interlocutor moral que avalua les pràctiques del moviment.

Per altra banda, el Sineu naturalitza (Thompson, 1990) la idea que el civisme és més atractiu que l'incivisme (“És evident que el civisme sempre atrau més que no pas eh, l'incivisme”). La naturalització actua com un mecanisme ideològic que garanteix el manteniment de l'estatu quo i, per tant, les relacions de dominació establertes. En aquest sentit, es reproduïx i reitera com a vàlids els codis morals de les “classes acomodades”, constituint l'independentisme com un moviment diferent del reivindicat en l'extracte del Pau (15), on es reivindicava una independència orientada a les perifèries i als valors de justícia social. Com l'independentisme presenta suports de diferents sectors socioeconòmics (della Porta & Portos, 2021) les diferents versions del moviment i del significat de la independència s'acomoden als interessos d'uns sectors o altres.

Cal destacar que a l'extracte el Sineu es servei del mecanisme discursiu del *footing* (Goffman, 1974; Potter, 1998), presentant-se com l'emissor d'una reivindicació cívica del moviment en nom dels gustos generacionals i de classe (“podia derivar cap a, cap a una línia de perdre suports, sobretot en les capes socials més acomodades que no tenen aquesta problemàtica de, o gent més de mitjana edat que potser, que podien veure que allò no els hi agrada tant”). Mitjançant aquest desplaçament de l'emissor del missatge i presentant-se com el canalitzador d'un missatge que no ha produït, el Sineu evita el compromís moral de la retòrica del civisme prenent aquesta posició en clau estratègica. Així, els aldarulls no són il·legítims en qualsevol context de protesta sinó que ho són en la línia estratègica del *Procés* que busca teixir aliances amb els sectors acomodats constituint subjectes polítics cívics.

És precisament la dimensió estratègica del civisme com a mobilitzador d'aquests suports la que li permet argumentar contra els aldarulls (“jo prefereixo que no hi siguin”) mentre els caracteritza com un “llenguatge” de protesta legítim (“en qualsevol cas, són legítims”). En aquesta construcció es reforça la caracterització cívica de les identitats col·lectives independentistes, ja que aquestes són recognoscibles i basen el seu poder de mobilització a través d'actuar comportaments afins als valors cívics.

Un moviment pacífic versus un moviment antagonista

Aquesta construcció cívica del moviment remet a l'evitació del conflicte i, per tant, es troba també fortament associada a una concepció pacífica de la protesta. Tot i que

aquestes construccions generen suports, també entren en contradicció amb la concepció antagonista de la protesta, on la reivindicació ha de produir efectes sobre l'ordre establert per tal d'impulsar el canvi. El següent extracte il·lustra aquestes tensions.

Extracte 19

Armand-GD: Eren unes manifestacions, eeh, extremadament pacífiques per dir-ho d'alguna manera. Que només buscaven 'sí estem aquí! Però no farem res'. Amb lo que jo sempre he cregut que això no fa avançar re, perquè si no crees una situació de, inseguretat, el poder no farà res per canviar les coses, no li interessa, en general. Llavors, això em va fer distanciar-me inicialment quan estava flirteant amb la independència de, d'aquesta visió que hi havia.

En aquest extracte l'Armand respon a la pregunta que obre el grup de discussió en el que participa sobre la caracterització de les mobilitzacions del *Procés*. Aquestes manifestacions es caracteritzen com “extremadament pacífiques” i sense cap tipus de pretensió ofensiva, sols de visibilització (“estem aquí! Però no farem res”). Aquest caràcter pacífic on no hi ha confrontació es construeix com a funcional a l' statu quo ja que no genera “inseguretat” i, sense aquesta no hi ha canvi (“no fa avançar re”).

L'Armand passa d'utilitzar un estil narratiu amb el que ha construït les mobilitzacions independentistes com a pacífiques, a un estil valoratiu on s'oposa a l'estratègia de mobilització de l'independentisme. Aquest canvi d'estil (Wiggins, 2017) li permet posicionar-se contra el moviment a través de prendre una posició antagonista on la protesta ha de suposar algun tipus de confrontació per generar canvis socials.

Si en l'extractes anteriors (17 i 18) la construcció cívica i pacífica de l'independentisme actuava com una retòrica defensiva (Potter, 1996) contra les desacreditacions de la protesta per destorbar l'harmonia (Wetherell & Potter, 1992). Aquesta mateixa retòrica esdevé un punt de crítica quan s'argumenta en un context retòric on està en joc el caràcter antagonista i transformador de la protesta. Al prendre una posició de subjecte antagonista, l'Armand no pot identificar-se amb l'estratègia del moviment en tant que la seva caracterització cívica i estratègia pacífica dificulten la producció de la disrupció necessària per a produir el canvi social. Així doncs, la construcció cívica i pacífica del moviment habilita diferents processos identitaris en funció de les preses de posició i dels seus contextos retòrics. En el cas de l'Armand, el pacifisme de l'independentisme esdevé el motiu pel qual s'allunya del moviment.

Un independentisme no-violent amb aldarulls i pràctiques “violentes”

Per altra banda, és important remarcar que les caracteritzacions de les identitats col·lectives i els moviments de protesta es troben íntimament lligades a les seves pràctiques (Flesher Fominaya, 2019). La construcció cívica i pacífica de l'independentisme demana l'exclusió fora del moviment de qualsevol comportament o pràctica caracteritzable com a incívica o violenta. No obstant, aquesta versió del moviment trontolla després de la publicació de la sentència condemnatòria dels líders socials i polítics catalans a l'octubre de 2019.

La publicació de la sentència dona lloc a unes setmanes de mobilitzacions a les diferents capitals catalanes on es produeixen aldarulls, cremes de contenidors i enfrontaments amb la policia que trenquen el relat cívic del moviment. En aquells dies, el president de la Generalitat fa unes declaracions demanant “Calma, determinació, civisme i no-violència” i construeix aquestes protestes com a causades per “infiltrats” i “provocadors”, per tant, incentivades per persones que es troben fora del moviment (VilaWeb, 2019).

El següent extracte il·lustra les tensions que suposa pel moviment l'emergència d'aquest tipus de mobilitzacions.

Extracte 20

Marga: Les manifestacions aquestes serveixen perquè a fora es vegi que, que l'independentisme continua.

Entrevistadora: Clar.

Marga: Que hi ha gent mobilitzada. Evidentment soc antiviolència, jo a la que veig que hi ha merder, ja me'n vaig. I no aniré mai, ni cremaré mai cap contenidor, ni tiraré res perquè no, considero que no, que va en contra de la idea de, nostre, no? De Catalunya, però també entenc els que ho fan, perquè hi han, hi ha molta gent que té la pipa plena.

Entrevistadora: Ja.

Marga: I arriba un moment que, com també crec que molts d'aquests aldarulls que s'han fet eren infiltrats.

Entrevistadora: Vale.

Marga: També ho crec.

En aquest extracte la Marga està parlant sobre l'efectivitat de les mobilitzacions. Les manifestacions independentistes multitudinàries es construeixen com efectives en tant

que visibilitzen l'existència de l'independentisme com a moviment (“es vegi que, que l'independentisme continua”). Com en els extractes de la Zoe (17) i l'Armand (19) la protesta cívica actua com una presència en l'esfera pública, com una *manifestació* en un sentit literal, que fa visible i recognoscible el moviment.

La Marga pren una posició antiviolenta per a continuar parlant sobre les mobilitzacions. Aquesta presa de posició ens assenyala que, complementàriament, existeix una construcció violenta de les protestes del *Procés*. Si no fos així, no hi hauria necessitat de prendre explícitament aquesta posició ja que no hi hauria controvèrsia al respecte (Billig, 1991). Aquesta presa de posició, “evidentment soc antiviolència”, ve seguida d'una sèrie d'expressions extrematitzades (Edwards & Potter, 1992) que alhora que comprometen a la Marga amb aquesta oposició a la violència, construeixen les pràctiques independentistes que s'han assenyalat com a violentes: cremar contenidors, tirar objectes (“no aniré mai, ni cremaré mai cap contenidor, ni tiraré res”). Aquesta discrepància entre la seva posició i les pràctiques, ens indica una tensió identitària dins el moviment que, com s'ha anat assenyalant, s'ha construït a través d'una versió pacífica que no tolera pràctiques de protesta que trenquin aquest relat.

La Marga continua elaborant una racionalització i una inclusió parcial de la violència com una pràctica afectiva (Wetherell et al., 2015, 2020) on les persones independentistes estan fartes de la situació (“hi ha molta gent que té la pipa plena”). La Marga utilitza el *footing* (Goffman, 1974; Potter, 1998) situant-se com l'emissora d'un missatge produït per “la gent”, que construeix l'afartament amb la situació com una afectivitat generalitzada que explicaria el comportament violent de l'independentisme. Aquesta explicació, segueix la lògica de la teoria sobre la violència de la frustració-agressió (Dollard et al., 1939) on l'acumulació de frustracions pot derivar en la violència que, com assenyalen Domènech i Iñiguez (2002), sintonitza amb l'argumentació sobre la violència que trobem en el sentit comú. Per tant, la Marga al·l·lar a l'afectivitat, al fet d'estar fart, com el motiu de les pràctiques “incíviques” i “violentos” sosté el seu argument sobre un fonament cultural comú (*cultural common place*) (Billig, 1987) difícilment atacable. Que l'acumulació de frustracions porti a la violència esdevé una explicació raonable que, a més, s'ajusta al clima afectiu de desencís que comporta la sentència. Mentre justifica la situació, la Marga s'hi distancia presentant-se com contrària a aquestes pràctiques.

Tot i que les accions violentes poden ser explicades, continuen problematitzant la caracterització cívica de les identitats col·lectives independentistes i, per tant, soscaven

la retòrica defensiva amb la que s'articula al moviment. Dins aquesta retòrica qualsevol comportament incívic i violent ha de situar-se fora de l'independentisme per a protegir-lo de la crítica externa. En aquest sentit, el civisme i el reconeixement del subjecte polític independentista es troben arrelats. La Marga, al final de l'extracte, realitza precisament el gest discursiu d'expulsar la violència del moviment, "molts d'aquests aldarulls que s'han fet eren infiltrats" a través de la construcció d'un exogrup. No són els independentistes sinó persones infiltrades les que promouen les pràctiques violentes.

A més, el terme "infiltrat" implica intencionalitat ja que la persona que s'infiltra en un moviment decideix fer-ho i té un propòsit. Aquesta atribució interna (Edwards & Potter, 1992) construeix els aldarulls com una forma de protesta que reproduceix els interessos de desacreditació de l'independentisme per part dels contraris al moviment. Per tant, els aldarulls passen a significar-se com a pràctiques contràries a l'independentisme que busquen debilitar el caràcter essencialment pacífic del moviment i, els seus practicants, "els infiltrats" passen a ser antiindependentistes. En aquesta ocasió s'utilitza una desacreditació forta (*strong discredit*) (Mick & Finlay, 2018) de les persones que realitzen les pràctiques "violentes" ja que se'ls hi atribueixen males intencions i l'engany en els seus comportaments de protesta.

En altres paraules, les pràctiques "violentes" en les mobilitzacions de l'independentisme es construeixen com una estratègia deslleial i interessada de l'oponent polític que pretén atacar al "caràcter genuïnament cívic" de les identitats col·lectives independentistes. Per tant, la gestió del dilema de l'interès (Edwards & Potter, 1992) on es construeixen diferents versions com a interessades o desinteressades juga un paper fonamental per construir i oposar moviments de protesta. Senyalar la mala fe d'algú en les seves accions desacredita el posicionament d'aquesta persona.

No obstant, com s'ha assenyalat, la violència i els aldarulls es produeixen a les mobilitzacions independentistes, especialment després de la sentència del 14 d'octubre de 2019, esdevenint difícil situar aquestes pràctiques completament fora del moviment. Per tant, malgrat la construcció pacífica i cívica de la identitat col·lectiva independentista, en les seves protestes emergeixen pràctiques significades i assenyalades com a violentes, provocant diferents treballs discursius de justificació i explicació com el que il·lustra l'extracte de la Marga. En altres paraules, la defensa i reiteració del caràcter cívic del subjecte polític independentista en aquest extracte, posa també en relleu

l'existència d'un procés de subjectivació política dins el moviment que constitueix subjectes polítics violents.

La violència i els aldarulls com a reivindicacions independentistes

Aquest caràcter més conflictiu dels aldarulls també es reivindica *dins* el moviment. Com es mostra en el següent extracte, l'emergència d'aquests repertoris de protesta amplia les demandes del moviment més enllà de l'objectiu independentista.

Extracte 21

Marta: Sí que és cert que hi ha actes i actes, és a dir, hi ha coses que t'he dit que a mi lo de, hòstia fer manifestacions així tan simbòliques en el sentit de que si ara aixequem un lliri en favor dels presos, això jo no ho comparteixo. Però sí que manifestacions massives i inclús els aldarulls que hi va haver-hi recentment quan hi va haver-hi violència, jo ho considero positiu en el sentit de reivindicar la nostra posició. La gent ho ha criticat molt que és, em fa molt riure la frase de 'és la imatge que volen', no sé què, no sé quantos. I què? Oi que no han parlat? Oi que no estan parlant? Oi que estem reivindicant algo? No hem fet mal a ningú, són ells els que estan venint a fer mal. Jo crec que aquí el poder ha estat bé, el poder popular. També no sé fins quin punt, emmm, és a dir, va començar com, jo crec eh!, amb menys gent i ara com que la gent s'hi està enganxant més també per, per, 'bueno, estic cansada una mica d'anar votant, estic cansada de que no passi res, anem a les manifestacions, anem...' Sí que com, com que, a mi, des de que va començar el *Procés*, vaig jo, el que vaig percebre és que al mig hi havia un baixón, o sigui a l'any i mig, als dos anys, i després per exemple amb aquests últims aldarulls sentia que hi tornava a haver com aquest esperit del principi, que hi havia com més gent involucrada. Clar, també suposo que hi havia molta gent que potser no compartia la, el sentiment d'independència, però sí el sentiment de que hi havia gent que no havia d'estar empresonada. Crec que aquí es van unir varies coses. Però sí que durant aquests últims mesos ha sigut quan he tornat a recuperar una mica la fe no en el *Procés* sinó en el poder de la gent.

La Marta es posiciona a favor de l'independentisme. En aquest extracte fa una distinció entre mobilitzacions "simbòliques" que no comparteix, i aquelles en que "hi va haver-hi violència" i "aldarulls" que considera positives en tant que permeten reivindicar l'independentisme. Així, el moviment independentista es construeix com a conformat per diferents formes de reivindicar la independència.

La Marta pren una posició antagonista per construir els aldarulls com a part de l'independentisme, distanciant-se dels actes simbòlics on s'aixeca un lliri en favor dels presos. Al identificar-se amb el component "violent" de les protestes independentistes, la Marta desplega una retòrica defensiva per legitimar la violència com una mostra de "poder popular", una forma de reivindicació i com una resposta defensiva davant un atac

(“No hem fet mal a ningú, són ells els que estan venint a fer mal”). Les mobilitzacions on hi ha aldarulls no són, per tant, expressions de ràbia sense sentit, sinó pràctiques de protesta que permeten protegir al moviment independentista dels atacs rebuts.

La Marta, a més, explicita la crítica que reben aquestes mobilitzacions (“La gent ho ha criticat molt que és, em fa molt riure la frase de ‘és la imatge que volen’, no sé què, no sé quantos.”) utilitzant el mecanisme retòric de presentar la visió de l’altre (*the side of the other*) (Billig, 1991) que li permet controlar el possible contraargument on els aldarulls anirien contra l’independentisme (com proposava la Marga, extracte 20). Es desacredita aquesta crítica a través de construir-se com a conscient d’ella i com un tema menor en tant que l’independentisme no està avançant (“oi que no estan parlant? Oi que estem reivindicant algo?”). És a dir, els aldarulls prenen sentit i legitimitat perquè es construeixen com a reivindicacions de la independència en un context de defensa d’una ofensiva de l’estat (espanyol) i de paralització del moviment secessionista. Això provoca que la Marta construeixi la violència com a part del procés de la identitat col·lectiva independentista.

A més, en el relat de la Marta són precisament els aldarulls el que permet recuperar la participació “popular” en el moviment, introduint una separació entre la política institucional i la gent corrent que protesta. S’introdueix així la divisió *populista* present en el *Procés* (Ruiz Casado, 2020) que articula l’independentisme com un moviment d’oposició entre les elits polítiques i la ciutadania, habilitant una lectura no nacional del moviment on el conflicte s’articula també de baix a dalt (*bottom-up*). En aquest sentit, els aldarulls desborden l’objectiu independentista entès com la consecució d’un estat català, per a concentrar un seguit de demandes que amplien la base del moviment (“També no sé fins quin punt, emmm, és a dir, va començar com, jo crec eh!, amb menys gent i ara com que la gent s’hi està enganxant més també per, per, ‘bueno, estic cansada una mica d’anar votant, estic cansada que no passi res, anem a les manifestacions, anem...””). Aquestes demandes es construeixen com l’expressió de cansament vers l’statu quo, vers un estat de paralització on no hi passa res. Hi trobem així una retòrica antisistema.

Cal destacar també que, aquesta ampliació de demandes s’expressa a través d’una parla evasiva (*hedging*) (Edwards & Potter, 1992) que ens indica que es tracta d’un tema sensible, com a mínim pel posicionament independentista, en tant que en aquestes protestes s’ha desdibuixat l’objectiu independentista. Per tant, la posició de subjecte antagonista que ha pres la Marta li permet construir el moviment com més enllà de la

reivindicació independentista alhora que tensa aquest objectiu, obrint-se la possibilitat que la independència quedi en un segon pla.

En definitiva, en aquest extracte es reivindica una retòrica antisistema dins l'independentisme que s'expressa en pràctiques violentes i aldarulls com a resposta als atacs rebuts i com a forma de reivindicació política. La Marta contesta així la versió cívica de l'independentisme al concebre com a també independentistes les pràctiques que no obeeixen a aquesta lògica. Els processos de subjectivació política independentista també inclouen versions disruptives. No obstant, prendre una posició antagonista en l'independentisme desborda l'objectiu de secessió constituint-se també com una oposició al funcionament de l'estatu quo que, al seu torn, amenaça amb deixar "efectivament" enrere l'objectiu independentista. És a dir, el canvi d'estratègia possibilita la transformació del significat de les identitats col·lectives independentistes i les seves metes.

La construcció cívica i l'estratègia pràctica de l'independentisme

El conjunt d'extractes analitzats mostren els processos de construcció i contestació de l'independentisme com un moviment cívic. Aquesta caracterització actua com una retòrica defensiva que protegeix a l'independentisme de la crítica externa. El civisme genera simpaties amb el moviment en persones que no es posicionen a favor de la independència catalana. Al seu torn, aquesta retòrica cívica naturalitza (Thomson, 1990) l'estètica i la moral de les classes acomodades, inscrivint-se en el manteniment d'una concepció harmònica de la via pública (Di Masso et al., 2017) que protegeix al moviment de les estratègies de desacreditació (Wetherell & Potter, 1992) habilitant construccions del mateix com a "inofensiu" pel poder i el manteniment de l'estatu quo, oposant-se a una versió antagonista de la protesta. Paradoxalment, l'independentisme cívic s'articula com una protesta que manca del seu caràcter antagonista.

A més, aquesta versió cívica del moviment conviu amb diferents pràctiques caracteritzades com a violentes, en especial, amb els aldarulls que tingueren lloc després de la sentència dels líders polítics i socials catalans a l'octubre de 2019. Aquestes pràctiques són ideològicament problemàtiques ja que socaven la identitat cívica del moviment al problematitzar la seva estratègia pràctica, provocant diferents tensions identitàries que prenen diferents resolucions. A continuació s'ofereix una taula-resum de les diferents caracteritzacions del moviment respecte les pràctiques de protesta de l'independentisme.

Taula 8

Posicions cíviques/antagonistes, independentisme i estratègies pràctiques de protesta

Nº extracte	Posició cívica/antagonista i independència	Civisme i estratègies de protesta
16	Actuació del subjecte cívic en les mobilitzacions independentistes	Independentisme ha d'actuar cívicament
17	Posició cívica per admiració mobilitzacions independentistes	Independentisme actua cívicament
18	Posició cívica com estratègia de suport a l'independentisme	Civisme dona suports a l'independentisme
19	Posició cívica-pacífica vs. Posició antagonista	Civisme constitueix un independentisme inofensiu
20	Posició cívica-pacífica com a genuïnament independentista	Independentisme és cívic però ha d'explicar les accions violentes que emergeixen en les seves mobilitzacions
21	Posició antagonista com a reivindicació i ampliació de l'objectiu independentista	Independentisme no sols és cívic, hi ha diferents reivindicacions

La construcció cívica de l'independentisme marca l'estratègia d'acció de la identitat col·lectiva independentista i obre el debat sobre la possibilitat d'accions violentes. En l'anàlisi hi trobem la constitució d'un subjecte polític cívic que conviu amb pràctiques que el contradueixen, com els aldarulls o el desordre i la brutícia després de les mobilitzacions. Quan emergeix la vessant antagonista de la protesta independentista, les persones poden o bé prendre la posició cívica i utilitzar diferents estratègies de desacreditació de les pràctiques que posen en entredit el civisme del moviment (ex: el discurs dels infiltrats). O bé, poden prendre la posició antagonista i antisistema, significant les protestes "violentes" com una reivindicació dels posicionaments independentistes que donen força al moviment. Aquesta presa de posició antagonista dins l'independentisme, al seu torn, implica fer una crítica implícita a l'estratègia cívica del moviment en tant que aquesta no ha aconseguit l'objectiu que es proposava. De certa forma s'oposa a la lògica del moviment. A més, desborda la demanda independentista articulant-se també com una reivindicació contra l'estatu quo i les elits polítiques. En definitiva, l'emergència de subjectes polítics antagonistes disputen la caracterització cívica de la identitat col·lectiva independentista habilitant la construcció de nous significats dins l'independentisme que mobilitzen versions antagonistes del canvi societal.

Construccions de la identitat col·lectiva no-independentista

El no-independentisme s'ha caracteritzat popularment com una "majoria silenciosa" que no apareix en l'escena pública. La celebració del referèndum de l'1 d'octubre desencadena diferents mobilitzacions d'oposició a la independència i de defensa de la integritat territorial de l'estat espanyol. Aquest tipus de mobilitzacions es presenten com una reacció a l'intent independentista d'infringir els marcs constitucionals (Pinho dos Santos, 2021). Des de l'estat espanyol s'alimenta aquest argument construint el referèndum d'autodeterminació com un acte inconstitucional (Cramer, 2016). De fet, en el context català es popularitza anomenar "constitucionalista" a qui s'oposa a l'independentisme, emmarcant el conflicte del *Procés* en estar a favor o contra els marcs legals establerts. No obstant, posicionar-se contra la independència no implica necessàriament defensar la constitució i, amb ella, la indisputabilitat de la unitat d'Espanya. Dins el no-independentisme hi ha persones que poden estar a favor del referèndum. Així doncs, no es tracta d'un posicionament unívoc sinó d'un conjunt polièdric de raonaments i arguments.

En aquest apartat sostinc que, tot i la diversitat interna en el no-independentisme, és possible i pertinent explorar-lo com un procés d'identitat col·lectiva. Això és deu a que aquest emergeix com un "pol" del conflicte del *Procés* presentant distintes caracteritzacions estereotípiques (Jasper & McGary, 2015) amb les que les persones s'hi identifiquen, hi negocien o s'hi oposen. Si bé el no-independentisme no és un moviment com a tal, podem considerar-lo un *contramoviment* (Tarrow, 1997) que emergeix com a resposta a les mobilitzacions independentistes. En aquest sentit, el no-independentisme no pretén perdurar en el temps i consolidar-se com a moviment, sinó soscavar el debat sobre la independència catalana (Pinho dos Santos, 2021).

Com en l'anterior apartat, es segueix la mateixa lògica discursiva-retòrica però, com es mostra a continuació, amb resultats diferents. El no-independentisme també emergeix a través de tres retòriques prominents amb les quals es caracteritza i s'intenta fixar la seva identitat col·lectiva (Jasper & McGary, 2015). La retòrica constitucional, la retòrica reactiva i cívica, i retòrica la nacional-espanyola. El que es posa en joc amb aquestes diferents formes de construir la identitat del subjecte polític no-independentista no és la caracterització del moviment en sí, sinó diferents versions del que hauria de ser l'*statu quo*. Això és deu a que el no-independentisme es construeix com una no-protesta, com una oposició al cicle de protestes del *Procés* negant la seva constitució com a moviment.

Es tracta així d'un contramoviment en doble sentit: s'oposa a l'independentisme i a la seva pròpia caracterització com a moviment. En els següents apartats il·lustro les construccions i les tensions identitàries que suposa posicionar-se com a no-independentista emfatitzant les funcions retòriques que aquestes acompleixen a l'hora de justificar diferents ordres socials.

La retòrica constitucional: Construint i contestant els marcs legals

Oposar-se a la independència a través de la retòrica constitucional suposa significar *el Procés* com un moviment que tensiona els marcs legals i l'estat de dret. Aquesta lectura legal cobra protagonisme quan es parla del referèndum i de la sentència que se'n deriva de la seva celebració condemnant als líders polítics i civils independentistes. La retòrica constitucional permet tant justificar aquestes decisions judicials com posicionar-se contra l'independentisme com una forma de respectar i defensar la legalitat. És a dir, com una forma de demandar el restabliment de l'*statu quo legal*.

Defensar la constitució i defensar l'ordre jurídic

El següent extracte il·lustra aquesta construcció de l'independentisme com un "cop d'estat" a l'ordre constitucional.

Extracte 22

Valentí: Nadie contemplaba de que se podía intentar hacer, como un golpe de estado, pero connnn, saltándote el Estatuto y la Constitución pero para meter, papeletas. O sea, nadie se esperaba eso.

El Valentí es posiciona contra l'independentisme. En aquest extracte la celebració del referèndum es construeix com una violació ("un golpe de estado") dels marcs legals autonòmics ("el Estatuto") i estatals ("la Constitución") significant l'independentisme com un moviment que atempta contra l'ordre jurídic establert de forma il·legítima i encoberta ja que ho fa mitjançant un procediment institucionalitzat, el vot ("para meter, papeletas. O sea, nadie se esperaba eso"). El Valentí es serveix del mecanisme de l'extrematització (Edwards & Potter, 1992) per a construir aquest caràcter inesperat del referèndum com un esdeveniment anormal i qüestionable. Per tant, el Valentí pren una posició legal-constitucional per argumentar contra el referèndum.

Construir l'1 d'octubre com un "cop d'estat" col·loca l'actuació de l'independentisme *fora* i *contra* els marcs legals. Es reproduïx així, implícitament, una versió de la participació democràtica pròpia del constitucionalisme on es senyala que la única forma d'incidir en l'escenari polític és a través dels procediments per la llei (López Bofill, 2019).

Al seu torn, aquesta construcció del vot del referèndum més enllà dels límits constitucionals esdevé una estratègia de desacreditació de l'independentisme qüestionant la genuïtat del moviment (Wetherell & Potter, 1992). Si no s'utilitzen *els repertoris* de protesta (Tilly, 2006) establerts sinó que es “vota” reproduint la lògica estatal de forma il·legítima. S'emula una votació encobrint la il·legalitat d'aquest esdeveniment. L'independentisme no fa un “cop d'estat” obert i clar, sinó que es serveix de les lògiques polítiques institucionals de forma il·lícita.

En aquest extracte el conflicte del *Procés* es construeix com un conflicte amb la legalitat on el Valentí es constitueix com un subjecte polític legalista que adverteix i denúncia l'amenaça a l'ordre jurídic que suposa la votació del referèndum. Es constitueix així una identitat col·lectiva no-independentista basada en els marcs legals-constitucionals.

A l'ombra del constitucionalisme, la nació

Aquesta defensa dels marcs legals permet entendre els argumentaris no-independentistes com una oposició al caràcter nacional del conflicte català (Pinho dos Santos, 2021). Sobre l'assumpció que la llei és igual per a tothom, l'independentisme introdueix distincions en clau nacional que es soscaven apel·lant a aquest caràcter universal de la legalitat. No obstant, com apunta Lopez Bofill (2019) i com s'il·lustra en el següent extracte, el marc constitucional canalitza i encobreix la defensa de la unitat nacional espanyola.

Extracte 23

Javi: Una cosa es votar en unas elecciones democráticas, convocadas, reales y otra en un referéndum que no se puede hacer. Que se puede hacer, siguiendo un proceso que sí que es democrático, que es la reforma de la constitución y, y no se puede hacer en un referéndum así a la ligera y que una parte del país decida separarse de la otra, cuando la soberanía nacional española es de todos los españoles; entonces el territorio de aquí catalán es tan propio, de un catalán de aquí de pura cepa, como de un andaluz que no ha pisado Cataluña. Yo no he pisado nunca Andalucía y considero que es tan mía como de cualquier andaluz de allí. Y... y entonces por eso no lo veo igual, porque le están pisando el derecho a los demás españoles.

El Javi es posiciona contra la independència. En aquest extracte respon a la pregunta sobre les possibles diferències entre unes eleccions catalanes i la celebració del referèndum. En l'argument es construeix la diferència entre aquests dos esdeveniments en base al seu estatus jurídic-legal: mentre que el referèndum és il·legal (“no se puede hacer”) les eleccions són “reals” i segueixen els estàndards democràtics. Com en l'extracte anterior es pren una posició constitucional des de la qual el Javi desplega una descripció (Edwards

& Potter, 1992) sobre com es pot convocar constitucionalment un referèndum. Per tant, construeix com a factible el procediment per la seva realització i reforça la idea que el referèndum realitzat no va respectar els procediments democràtics establerts. Si hi havia una forma de celebrar “bé” el referèndum i aquesta no es va seguir, llavors la votació que es va fer és “evidentment” il·legal i il·legítima.

Per altra banda, el Javi introdueix una retòrica nacional-espanyola. El referèndum realitzat es construeix com la demanda d’una “part del país” que decideix unilateralment separar-se de l’altre. La demanda independentista és així una decisió parcial i interessada que no respon als interessos generals de la totalitat de la nació (Edwards & Potter, 1992) i que infringeix els drets (Wetherell & Potter, 1992) de la resta d’espanyols. No és una votació legítima. La constitució en aquest context no sols garanteix uns marcs legals sinó també (i sobretot) la unitat nacional espanyola.

El Javi construeix l’espanyolitat com una categoria nacional que transcendeix qualsevol divisió regional, reproduint una acceptació del regionalisme pròpia del nacionalisme franquista on les regions són acceptables sempre i quan no desafien la unitat nacional espanyola (Hernández Burgos, 2020). En el discurs del Javi els diferents territoris regionals, el català, l’andalús i qualsevol altre, són *propietat* del conjunt d’Espanya (“Yo no he pisado nunca Andalucía y considero que es tan mía como de cualquier andaluz de allí”). Qualsevol intent de secessió és així una forma il·legítima d’expropiació i una negació dels drets de “tots els espanyols”.

Aquesta construcció de la relació nacional-regional es sosté sobre els marcs constitucionals establerts on la única legalitat legítima és l’espanyola (Lopez Bofill, 2019). En altres paraules, que la independència catalana la votin sols els catalans s’oposa al drets de tots els espanyols sobre els “seus” territoris. Prendre una posició legal-constitucional permet al Javi s’identifiqui amb la (única) nació espanyola a qui pertany la sobirania i la presa de decisions polítiques.

En aquest sentit, la construcció de l’espanyolitat com l’espai polític i la forma legítima de pertinença nacional el protegeix de possibles acusacions nacionalistes (Gibson & Hamilton, 2011): en invocar el respecte a la constitució espanyola, desnacionalitza la seva oposició al referèndum català, posicionant-se contra la independència en base al respecte “anacional” a la legalitat. El Javi es serveix d’una construcció cívica del nacionalisme

basada en els drets polítics per reforçar i reivindicar la nació espanyola banalitzada i donada per descomptat a través de la retòrica constitucional.

En l'extracte, es consolida la nació espanyola mitjançant la construcció d'una única comunitat política (Gibson & Hamilton, 2011) basada en la compartició de marcs legals. Així, la reivindicació de la legalitat i dels drets de tots els espanyols actuen paradoxalment per a negar els drets d'una part dels espanyols, els catalans, a decidir sobre la seva independència.

En aquest extracte es constitueix un subjecte polític compromès amb els marcs legals-espanyols mostrant així la vinculació entre la comunitat nacional i l'estructura estatal que es mobilitza en les versions legals del no-independentisme.

La tensió moral del constitucionalisme en el Procés

La retòrica constitucional no està absent de crítiques. La supremacia dels marcs constitucionals sobre la participació democràtica que expressa el referèndum català i el moviment independentista en general tensiona altres valors bàsics de les democràcies liberals avançades, entre els quals hi trobem: la norma sobre la decisió de la majoria, la deliberació política o els drets de participació política i llibertat d'expressió (Lopez Bofill, 2019). Els valors institucionals es troben fortament arrelats en les cultures occidentals fent difícil la justificació de les accions que s'hi oposen (Castro & Santos, 2019). Així doncs, la retòrica constitucionalista ha de lidiar amb la resposta del govern central al referèndum català, a més de no autoritzar-lo, condemna penalment als líders polítics i civils que l'impulsaren (Lopez Bofill, 2019) tensionant els valors democràtics propis dels estats liberals. Per tant, en el *Procés* s'expressa el caràcter dilemàtic de les institucions estatals, on hi conviuen els valors de participació política democràtica amb el respecte a la legalitat (Pradillo-Caimari & Di Masso, 2022).

El següent extracte il·lustra aquestes tensions dins la defensa de la constitució, problematitzant aquesta presa de posició amb la introducció del discurs moral i l'excés legal en la sentència per la celebració del referèndum.

Extracte 24

Karina: A mí, obviamente esto no es desde un punto de vista legal, es desde un punto de vista más personal, o quizás humanitario me pareció exagerado, o sea, las penas que se impusieron, o sea, quizás porque no tengo tampoco sensación deeee, sería nacionalismo o patriotismo, pero, me pareció como para lo que hubo, se les asignó un delito y una condena muy ¿fuerte?

La Karina es posiciona com a “neutra” en relació a la independència al·legant la seva nacionalitat russa. En l’extracte fa una valoració subjectiva de la sentència on hi especifica que no està parlant des d’un “punt de vista legal” sinó d’un “personal” o “humanitari”. Per tant s’hi introdueixen dues lectures de la sentència, una estrictament legal i l’altra personal i moral. Parlar des del punt de vista personal permet generar ambigüitat en la facticitat (Horowitz & Kilby, 2019), és a dir, evitar afirmacions on la sentència s’adapta o no a la legalitat establerta, permetent una valoració de la sentència més enllà d’aquesta qüestió.

A més, cal tenir en compte que la Karina treballa d’advocada, per tant, al donar la seva visió “personal” evita acusacions d’estar fent valoracions legals no-verídiques alhora que dona força retòrica a la seva lectura personal ja que coneix l’esfera i les interpretacions legals de la sentència. Es produeix, per tant, una acreditació de la categoria laboral (Edwards & Potter, 1992) implícita: a través de negar-se a parlar com advocada la Karina dona a entendre que podria parlar en clau legal donant legitimitat a la seva visió personal.

Prendre un punt de vista “humanitari” li permet ocupar una posició de subjecte moral. La moralitat actua com una font culturalment compartida de legitimitat per prendre decisions i posicions. Aquesta presa de posició moral posa en evidència que les valoracions sobre la sentència i la seva legitimitat poden articular-se sobre discursos diferents al legal. En poques paraules, soscava el discurs de la legalitat com a única font de legitimitat de les decisions. S’evidencia la tensió legal-moral.

Des d’aquesta posició moral, la Karina significa la sentència com a “exagerada”, per tot seguit, situar la seva identitat fora dels sentiments nacionals espanyols i, per tant, donar una justificació a la seva interpretació “humanitària” de la sentència (“quizás porque no tengo tampoco sensación deeee, sería nacionalismo o patriotismo”). Per implicació, la sentència s’entén com acceptable sobre la base d’un sentiment nacional espanyol (Lopez Bofill, 2019). En l’extracte, aquesta associació entre els sentiments nacionals i els procediments legals-penals que porten a la sentència no es problematitza. La Karina construeix la canalització del “nacionalisme o patriotisme” a través de la sentència com una qüestió parcialment acceptable, el problema amb la sentència està en la desproporció de la pena.

La condemna es significa com a desproporcionada en relació amb el delictes (“para lo que hubo, se les asignó un delito y una condena muy ¿fuerte?”). La desproporció ens indica

que s'entén la resposta judicial però que no es comparteix la seva magnitud. Per tant, la immoralitat no es localitza en la resposta legal sinó en aquesta desproporció. Es tracta d'una qüestió d'*intensitat penal*: la celebració del referèndum no mereixeria una resposta legal tan “dura” però sí s'acceptaria algun tipus de resposta.

En conjunt, es produeix una tensió entre la retòrica constitucional-legal i la moral, on s'entén el caràcter nacional de la primera a la vegada que es condemna l'excés de duresa amb el que s'apliquen aquests marcs legals. Hi trobem, per tant, l'acceptació del vincle entre les constitucions i la defensa de la unitat nacional (Lopez Bofill, 2019) que, no obstant, té límits. En utilitzar el sistema judicial, la pena s'ha de percebre com ajustada al delicte comès, sent difícil de defensar en el cas del referèndum català. La crítica en termes morals es dirigeix, per tant, a la (des)proporció de la sentència i no a l'actuació del sistema judicial en la resolució del conflicte.

Distingint els valors personals dels constitucionals

Així doncs, prendre una posició legal-constitucional com la presa de qualsevol altra posició està subjecte a crítica i problematització (Wetherell, 1998). El següent extracte il·lustra com es sorteja l'argument de la desproporció a través d'establir diferències entre les simpaties personals i l'objectivitat de les lleis.

Extracte 25

Entrevistadora: Pero sí, o sea, no te sorprendió, te pareció razonable, lo viviste como...

Valentí: Yo, bueno, yo cuando vi queee, les caían, les caían, pues, eh, bueno, por ejemplo Junqueras, a mi por ejemplo Junqueras me cae bien.

Entrevistadora: Ya [ríu poco]

Valentí: Es un, es una persona que me cae bien pero esque claro, (.) si con, es como digo, si tengo un amigo que se salta un semáforo en rojo y le ponen, le multan, pues, no le voy a decir al policía, “oye no le multes”

Entrevistadora: Ya

Valentí: ¿Sabes lo que te quiero decir? Eeh, si te los has saltao, te lo has saltao. Siii te están avisando y todo y no haces caso o no tienes otra vía para convencer al, al resto de españoles de quee, de que cambien la constitución para que se pueda hacer el Referéndum, pero de esa, de esa manera, de esa manera como lo hicieron, sss, mm, no me, no. Veo normal que le cayera, veo normal que le cayera eso.

El Valentí (extracte 22) respon a la pregunta sobre la seva valoració de la sentència introduint els anys de presó de les condemnes usant la parla evasiva (“cuando vi queeee, les caían, les caían, pues, eh, bueno”) que indica la delicadesa del tema (Edwards & Potter, 1992). Seguidament, introdueix un exemple, el del cas de Junqueres, ex-vicepresident de la Generalitat condemnat a 13 anys de presó enunciant la seva simpatia personal cap a ell (“Junqueras me cae bien”).

Aquesta introducció d'un relat personal de simpatia cap a les persones condemnades funciona com una retòrica defensiva que permet distingir les apreciacions personals del Valentí del seu respecte a “la neutralitat” de la legalitat. La forma argumentativa que utilitza reproduceix una lògica *on una cosa no treu l'altra*: es pot sentir simpatia cap als polítics condemnats i acceptar i legitimar la sentència condemnatòria. L'ús del registre personal estableix una diferència entre el seva valoració “personal” i la seva valoració “legal” de la situació.

Per desenvolupar aquest argument, el Valentí presenta un exemple on el respecte de la legalitat no obeeix a vincles personals: si a un amic li posen una multa per saltar-se un semàfor hi ha que acceptar la sanció. Es construeix el funcionament legal com un procediment quasi mecànic, fora d'ingerències polítiques (explícites) i personals. Per tant, és possible simpatitzar amb els polítics condemnats i, al mateix temps, comprendre i legitimar el procediment legal pel qual se'ls ha condemnat. Les simpaties personals permeten que el Valentí es desentengui del compromís moral de prendre una posició legal-constitucional. La sentència no depèn de sentiments o voluntats, sinó de procediments normatius que estan per sobre de les (des)avinences personals i posicionaments polítics explícits.

En l'extracte es reitera en la idea que els marcs legals actuen quasi mecànicament en sancionar les infraccions. Prendre aquesta posició legal-constitucional permet expressar els interessos particulars que han cristal·litzat en els marcs legals com universals (Bourdieu, 2014). En el cas de les sancions constitucionals espanyoles, hi trobem els seus interessos nacionals que fan prevaldre la unitat espanyola per sobre d'altres reivindicacions nacionals (Lopez Bofill, 2019). En altres paraules, significar el conflicte en termes eminentment legals encobreix les diferents motivacions nacionals. Els processos de subjectivació política propis del *Procés* (re)construeixen concepcions legals de les identitats nacionals i col·lectives, de l'espanyolitat i el no-independentisme definint les formes de participació política legítima *dins* el marcs constitucionals.

Al final de l'extracte el Valentí, a més, fa responsables als líders catalans dels seus actes construint la celebració del referèndum com una decisió conscient del desafiament de la legalitat (“si te estan avisando y todo y no haces caso”) per la seva incapacitat de convèncer a “la resta d'espanyols”. Per tant, es desacredita al moviment independentista institucional per la seva incapacitat de convèncer i ser efectiu (Wetherell & Potter, 1992). Al mateix temps, es construeix la comunitat política legítima com l'espanyola ja que a qui s'ha de convèncer és al conjunt d'Espanya i no a Catalunya.

El conjunt d'extractes presentats il·lustra com la retòrica constitucional es troba íntimament imbricada amb la construcció de la comunitat nacional espanyola en significar la legalitat espanyola com la única legalitat legítima. En el cas d'aquest extracte, el referèndum es normalitza (Potter, 1996) entenent-lo com una acció il·legal com qualsevol altra que, com a tal, mereix una resposta legal sentència (“Veo normal que le cayera eso”), encobrint així les motivacions nacionals vinculades al posicionament antiindependentista amb les que es pot significar la sentència.

Neutralitat constitucional o ingerències polítiques institucionals?

Malgrat que prendre la posició legal-constitucional permet desplegar els arguments de la neutralitat evitant-ne una lectura explícitament política, els marcs legals poden construir-se com artefactes polítics al servei d'alguns sectors socials. En el cas concret de la constitució espanyola i els diferents òrgans judicials que garanteixen el seu compliment, el Tribunal Constitucional presenta una estructura interna directament lligada amb la política institucional ja que són els partits polítics del govern central qui designen als jutges que en formen part (Bernat & Whyte, 2020). En poques paraules, els òrgans que defensen la constitució no estan lliures d'ingerències polítiques institucionals. El següent extracte il·lustra com es manega aquesta situació en un argument que defensa la sentència als líders independentistes.

Extracte 26

Entrevistadora: Eeeh, clar si abans deies una mica que es jutges depenen, i tots sabem, que depenen des govern, clar fins quin punt sa sentència és just-, o vull dir,

Gerard: Justa? Cara, cara al públic, no és justa. Perquè ho ha ficat un partit polític i al final qui ho acaba decidint, són els partits polítics, la condemna. Hi ha que pensar també, que la fiscalia fica x anys però depenen tots, allò és jeràrquic, si el jefe màxim de la fiscalia el fica, per dit, el jefe, eh, pp, el jefe de, del govern, [inspira] llavors, el que està a baix a la fiscalia què és el que farà? Lo que li digui el seu jefe que l'ha ficat el president del govern, en lo qual pues bueno... Justa? No ho

és. Jo no sé si li tenien que caure un any, o vint anys, perquè jo no he estudiat això, que tenia que passar algo, sí. Mm. Algo tenia que passar. A mi m'era igual que el condemnessin, [inspira] a un any, però que no, perquè no entrés a presó, si sabem tots que menos de 2 anys no entres a presó si no tens res, no? Bueno pues,

Entrevistadora: Ja.

Gerard: Bueno, ja hagués valgut!

Entrevistadora: Mm.

Gerard: Al menos per callar algo de boca!

El Gerard es posiciona contra l'independentisme. En aquest extracte se li pregunta pel caràcter neutral de la justícia respecte a la sentència derivada de la celebració del referèndum. En l'enunciació de la pregunta es planteja si es pot considerar justa una decisió presa per un òrgan judicial que depèn del govern espanyol (que és una de les parts del conflicte). El Gerard respon construint la sentència com injusta de “cara al públic”, en aparença, ja que “qui ho acaba decidint, són els partits polítics”. Ens trobem en una versió oposada a la de la neutralitat judicial de l'extracte anterior (25). Si la sentència no es basa en motius legals “neutrals” sinó en motius polítics explícits, com pot ser que sigui legítima?

L'extracte continua construint aquesta legitimitat a través de la generalització d'aquesta situació. El Gerard es serveix d'una descripció detallada (Edwards & Potter, 1992) on exposa com funciona el sistema judicial més enllà del cas del *Procés*. Prenent la posició legal-constitucional exposa que la fiscalia, és a dir, l'acusació, està sota el control del govern. Per tant, aquest darrer marca quines causes són penables i quines no. Aquest funcionament transcendeix el conflicte independentista i es *generalitza*. Es construeix com un fet inherent al sistema judicial desvetllant els interessos rere el funcionament estatal que el presenten com un actor interessat (Edwards & Potter, 1992).

Aquest funcionament explicaria perquè les sentències poden llegir-se sempre com injustes per estar basades en interessos polítics explícits. Mitjançant la generalització, paradoxalment, el Gerard fa aparèixer com a “menys” interessada la sentència del *Procés*: no es tracta d'un interès específic de l'estat en el tema independentista, sinó de la seva pròpia inèrcia.

En l'extracte, el Gerard fa un canvi de pronoms (Wiggins, 2017) passant de l'estil personal a la primera persona per no valorar la severitat de la sentència (“Justa? No ho

és. Jo no sé si li tenien que caure un any, o vint anys, perquè jo no he estudiat això, que tenia que passar algo, sí”). Parlant com a no expert en el tema utilitza el mecanisme discursiu oposat a l’acreditació de categories (Edwards & Potter, 1992) explicitant la seva manca d’estudis jurídics. Aquesta desacreditació categorial li permet esquivar el tema sensible de l’adequació (o la proporció que veiem en l’extracte de la Karina, 24) de la sentència. Justificar la totalitat de la sentència ubicaria al Gerard en una posició punitiva que s’oposa i castiga les bases democràtiques de la participació política per tal de mantenir la unitat nacional espanyola (Lopez Bofill, 2019). Aquesta posició esdevé problemàtica (Wetherell, 1998) en tant que es superposa la nació als drets propis de les democràcies liberals podent ser acusat de nacionalista.

A més, aquest extracte ens assenyala l’existència d’un dilema ideològic (Billig et al., 1998) quan el no-independentisme pren la posició legal-constitucional per parlar la condemna dels líders catalans: la sentència respon a una ingerència política del govern espanyol i, simultàniament, s’ha de preservar la neutralitat de les institucions judicials i la separació de poders que s’assumeix als estats-nació liberals. En poques paraules, dir que la sentència és política esdevé un soscavament de la retòrica constitucionalista en tant que aquest s’articula sobre la premissa de la neutralitat dels marcs legals. La resolució que ofereix el Gerard és la de *generalitzar* aquest funcionament explícitament polític dels tribunals espanyols. Si sempre han funcionat així, la sentència no és una venjança cap al *Procés*, sinó el resultat d’un mecanisme judicial que sempre ha funcionat seguint les directrius del govern. Per tant, s’evita la posició punitiva i l’acusació nacionalista davant la defensa de la sentència. El Gerard explicita els interessos partidistes (particulars) que hi darrera la universalitat amb la que es presenta l’estat de dret (Bourdieu, 2014) per mostrar els interessos nacionals-espanyols que sostenen la sentència (Lopez Bofill, 2019) com uns interessos “qualsevols” del govern. No obstant, l’estructura estatal és estat-nacional i les constitucions protegeixen uns interessos nacionals (Lopez Bofill, 2019). Per tant, la defensa d’aquests interessos nacionals no és una qüestió institucional com qualsevol altra, igual que la identitat nacional no és una identitat social com qualsevol altra (Billig, 1995b), sinó que constitueix les bases de l’estat-nació. Al sentit comú hi conviuen doncs, la noció universal de l’estat que defensa els interessos generals i aquesta versió nacional de l’estat. Aquestes dues concepcions conviuen en el sentit comú i entren en contradicció quan les estructures judicials de l’estat actuen contra el dret a participació política propi de les democràcies liberals (Lopez Bofill, 2019).

En l'extracte el Gerard defensa la sentència tot i la seva injustícia ja que davant el referèndum “algo tenia que passar”. Per tant, es pren aquesta posició legal-constitucional on la votació de l'1 d'octubre es significa com una pràctica contrària als marcs legals establerts. El possible conflicte amb la seva posició torna a sortejar-se a través d'expressar desinterès retòric cap als anys de condemna (“a mi m'era igual que el condemnessin, [inspira] a un any, però que no, perquè no entrés a presó, si sabem tots que menos de 2 anys no entres a presó si no tens res, no?”). Hi trobem, per tant, un mecanisme de minimització (Wiggins, 2017) que, altra cop, permet al Gerard evitar una posició punitiva.

A més, la sentència es construeix com a necessària “per callar algo de boca”, és a dir per silenciar la veu independentista en el debat públic. La sentència soscava la retòrica defensiva cívica de l'independentisme atès que, si hi ha una sentència condemnatòria, llavors les pràctiques independentistes poden considerar-se accions moralment reprovables. En aquest sentit, la sentència proveeix a les persones que s'oposen a l'independentisme d'un marc discursiu que permet construir l'oposició al moviment servint-se de la força retòrica que els confereix l'estructura constitucional estatal. Els hi garanteix una veu legítima (Gergen, 1989) per oposar l'independentisme, reafirmant la inconstitucionalitat i il·legalitat del referèndum. En altres paraules, dona veu a les identitats col·lectives no-independentistes legitimant al subjecte polític legalista.

La posició internacionalista: Més enllà del discurs constitucional-nacional

Tot i la prominència de la retòrica constitucional en l'oposició a l'independentisme, entre les persones que argumenten contra la independència hi troben altres arguments, també basats en retòriques legals, que difereixen i inclús soscaven aquesta retòrica constitucional. El següent extracte il·lustra com l'oposició a l'independentisme pot argumentar en base al dret a l'autodeterminació reivindicat des d'una posició internacionalista.

Extracte 27

Idalia-GD: El nacionalisme és sempre de dreta, una altra qüestió és l'autodeterminació però el nacionalisme és de dreta. Iii, i l'hem de tenir present perquè l'exaltació d'una nació per les seves arrels, o sigui, l'esquerra és internacionalista, i es pot ser, es pot demanar un dret a l'autodeterminació sent internacionalistes. Perquè i això és molt important. Perquè aquesta és una via que, que, que cal defensar!

La Idalia es posiciona contra la independència però a favor del dret a l'autodeterminació. En aquest extracte utilitza un estil descriptiu (Edwards & Potter, 1992) per establir una

diferència entre el nacionalisme i el dret a l'autodeterminació, associant aquests dos conceptes a les ideologies formals de dreta i esquerra. El nacionalisme es construeix com una posició ètnica, on es produeix l'exaltació "d'una nació per les seves arrels", mentre que el dret a l'autodeterminació pot reclamar-se sense necessitat d'un *arrelament* nacional "sent internacionalistes".

Al prendre la posició internacionalista la Idalia pot defensar el seu no-independentisme fora dels marcs legals i constitucionals espanyols emparant-se en les versions internacionals del dret que recullen el dret a l'autodeterminació. Simultàniament, evita posicionar-se a favor de l'independentisme distingint-se de la seva reivindicació nacional ja que el que s'ha de defensar és el dret de qualsevol territori a autodeterminar-se sense circumscriure exclusivament el cas català. En poques paraules, la posició internacionalista li permet reivindicar el dret a l'autodeterminació com un valor en sí mateix.

En aquest cas, cal destacar que l'oposició retòrica no s'estableix entre independentistes i contraris a la independència sinó entre persones a favor del dret a decidir, que tenen una visió internacionalista, i nacionalistes, espanyols i catalans, que s'oposen a l'autodeterminació o sobrevaloren la independència ("es pot demanar un dret a l'autodeterminació sent internacionalistes. Perquè i això és molt important. Perquè aquesta és una via que, que, que cal defensar!"). Es redibuixa i tensiona el debat polític del *Procés* traçant noves fronteres identitàries que trenquen la construcció d'identitats col·lectives independentistes o no-independentistes. En l'extracte de la Idalia o bé es defensen drets (els internacionalistes) o bé es defensen nacions (els nacionalistes), posant-se de manifest que el conflicte presenta diferents lectures.

La Idalia presenta un procés de subjectivació política que *interromp* els marcs propis del *Procés* al establir noves categories de diferenciació dels possibles posicionaments polítics. Així doncs, al obrir el debat sobre l'autodeterminació com el debat central es transformen els subjectes polítics i els argumentaris que hi participen. En altres paraules, aquest extracte ens mostra un procés de subjectivació política dins el cicle de protestes del *Procés* atès que es transformen de les categories pròpies d'aquest debat.

La caracterització legal-constitucional i la (re)construcció de l'ordre jurídic

Els extractes analitzats mostren com la retòrica constitucional ressitua el conflicte del *Procés* en el sistema judicial significant-lo com un conflicte contra l'ordre jurídic

establert. L' independentisme es significa així com un moviment que atempta contra la legalitat celebrant un referèndum no autoritzat pel govern espanyol que desafia tant a la comunitat legal com a la comunitat nacional espanyola. I, el no-independentisme és la identitat col·lectiva que defensa i restableix els marcs constitucionals contra els quals s'ha atemptat.

El no-independentisme pot entendre's així com una identitat col·lectiva *legalista*, construïda per a la defensa dels marcs legals establerts, on la constitució espanyola juga un rol central. Aquest èmfasi en els marcs legals situen els punts de sutura interna en la comunitat estat-nacional espanyola i no en la construcció d'un moviment de protesta. És a dir, les persones no s'identifiquen amb el no-independentisme com a moviment, sinó que s'identifiquen amb l'estat-nació espanyol per mobilitzar-se contra l'independentisme. Per tant, es legalitza també la identitat nacional espanyola que es reivindica a través de l'aparent neutralitat dels marcs constitucionals.

El referèndum passa a significar així el principal desafiament pel no-independentisme i, la sentència condemnatòria, el procediment legal que el socava, apaivagant els malestars del no-independentisme constitucionalista que veu sancionat els atacs a la unitat nacional i política espanyola. A més, la sentència esdevé la mostra judicial que el referèndum fou, *efectivament*, una acció il·legal. És a dir, sosté i "prova" l'argument d'inconstitucionalitat.

No obstant, la sentència també s'oposa a valors democràtics fortament arrelats a les democràcies liberals com és el dret a la participació política fent-ne evident les seves motivacions nacionals i antiindependentistes (Lopez Bofill, 2019). Així doncs, la presa d'una posició legal-constitucional presenta límits que es fan especialment evidents quan s'intenta justificar la sentència. En aquest tipus de construccions discursives emergeixen les tensions entre els valors de participació democràtica i de respecte a la legalitat (Pradillo-Caimari & Di Masso, 2022). També apareix la moralitat com una forma d'impugnar la legitimitat de les decisions legals. L'anàlisi dels diferents extractes (en particular del 24, 25 i 26) m'ha permès mostrar diferents manejos i resolucions de la caracterització legal del no-independentisme.

Per altra banda, he mostrat com els marcs constitucionals no són l'única retòrica legal possible. La introducció del dret a l'autodeterminació permet significar el conflicte des d'una presa de posició internacionalista que s'oposa tant al nacionalisme de la demanda independentista, com al nacionalisme de les preses de posició legal-constitucionals, on es

nega aquest dret. Aquestes preses de posició internacionalistes, al seu torn, reestructuren el debat del *Procés* on la diferència principal passa a ser: defensar les nacions o defensar els drets internacionals entre els quals es troba l'autodeterminació. Així, prendre aquesta posició permet desidentificar-se del no-independentisme i de la identitat nacional espanyola en la seva expressió legal per introduir noves categories amb les que llegir el conflicte.

En resum, els diferents extractes analitzats mostren com la retòrica constitucional juga un paper clau en la construcció dels arguments del no-independentisme permetent una constitució legalista del subjecte polític. No obstant, aquestes versions presenten límits i tensions en relació al caràcter nacional dels marcs legals i a l'hora d'encarar els drets de participació democràtica. Aquesta retòrica permet significar el no-independentisme com un contra moviment que busca restablir l'ordre jurídic constitucional soscant les demandes i reivindicacions de l'independentisme. La següent taula ofereix una síntesi dels principals resultats.

Taula 9

Posicions legals i morals, no-independentisme i l'ordre jurídic

Nº extracte	Posició legals i morals en el no-independentisme	Construcció de l'ordre jurídic
22	Posició legal-constitucional oposada al "cop d'estat" independentista	Defensar l'ordre jurídic estatal i autonòmic
23	Posició legal-constitucional oposada a l'expropiació regional independentista	Defensar la unitat nacional espanyola
24	Posició moral oposada a la desproporció de la sentència	Moralitzar les decisions judicials
25	Evitació del compromís personal amb la posició legal-constitucional vers la sentència	Neutralitzar i mecanitzar el funcionament del sistema judicial
26	Evitació de la posició punitiva en la presa de posició legal-constitucional vers la sentència	Generalitzar el funcionament sistema judicial
27	Posició internacionalista ni independentista ni no-independentista	Resignificar els pols identitaris que constitueixen el debat del <i>Procés</i> en base a concepcions internacionalistes del dret.

Les retòriques reactives i el civisme: Construint i contestant el conflicte del *Procés*

A banda de la retòrica constitucional, l'independentisme es pot rebatre a través de la defensa de la normalitat i l'ordre social en l'espai públic. Els extractes que es presenten a continuació mostren tant retòriques ofensives de desacreditació de les mobilitzacions independentistes com retòriques defensives respecte les mobilitzacions no-

independentistes. Aquestes darreres es caracteritzen com a reaccions i soscavacions del conflicte (il·legítim) del *Procés*.

Els límits cívics de les pràctiques de protesta

En el següent extracte s'il·lustra la retòrica defensiva (Potter, 1996) contra les mobilitzacions de l'independentisme sobre la base d'una construcció aconflitiva de la societat catalana prèvia al *Procés*. Es reproduïx una crítica a les mobilitzacions sociopolítiques com a destorbadores de l'harmonia social (Wetherell & Potter, 1992).

Extracte 28

Entrevistadora: ¿Cuáles dirías que son más faltas de respeto?

Martina: Hombre a ver, o sea, ya no voy a comentar el quemar containers porque eso es (ríe) es evidente, pero sobretodo el corte de carreteras.

Entrevistadora: Sí, vale. Por ejemplo, las manifestaciones tipo, si vas...

Martina: Eso nunca, o sea tu una manifestación, unas horas, en según, o sea, en un centro de ciudad o algo así, todos tenemos derecho a manifestarnos, se, mientras sea bien convocada, tal, pa' algo está la ley, coño.

Entrevistadora: Mm, sí.

Martina: Entonces, tú si la convocas bien, la celebras bien y tal, yo no tengo ningún problema. O sea, me fastidia quizás si tengo que pasar por esa calle, pero bueno, no pasa nada, otro día habrá una manifestación por algo que yo crea, ¿sabes? Y ya está.

Entrevistadora: Sí.

Martina: Pero de allí a que tú, con tus cinco amigos, te pongas a cortar la carreterita, pues no me parece bien.

Entrevistadora: Ya.

Martina: Porque le estás quitando el derecho a la movilidad a la gente que está allá, o sea, la tienes, al final esto te lo hacen en otro contexto y es un secuestro. No le dejas moverse a esa gente, eh? Eeeh, luego, emmm, les estás quitando el derecho a trabajar, al igual que no me parece bien un piquete, es lo mismo que hacer un piquete.

La Martina (extracte 13) exposa que l'independentisme presenta comportaments irrespectuosos construint la crema de containers (que tingué lloc després de la sentència) com la seva mostra més evident. L'extracte continua apuntant quines pràctiques de protesta són acceptables i quines no. Cal considerar que, com la protesta es realitza en l'espai públic, les concepcions cíviques sobre aquest prescriuen com s'hi ha d'estar i

actuar permetent assenyalar com a “mals” ciutadans aquells que no s’adeqüen als comportaments normatius, admissibles i civilitzats (Di Masso, 2015). Per la Martina, les persones que tallen la carretera sense permís o limiten la mobilitat d’altres persones estan incomplint els acords bàsics de la conducta pública.

Baix aquesta concepció cívica, la Martina no necessita justificar perquè la crema de contenidors és inadmissible, ja que la no destrucció del mobiliari urbà forma part del sentit comú cívic i per tant, es dona per descomptat que qui rep el missatge entén aquests codis (Billig, 1991). A més, la Martina fa també una crítica als talls de carretera com una pràctica irrespectuosa i, per tant, moralment reprobable.

En aquest punt, l’entrevistadora introdueix la possibilitat que les manifestacions siguin també una pràctica irrespectuosa i la Martina la interromp per expressar desacord davant aquest suggeriment. Ho fa amb una expressió extrematitzada (Edwards & Potter, 1992), “eso nunca”, que la protegeix d’ocupar una posició que nega el dret a la protesta mitjançant repertoris amplament acceptats a les democràcies liberals com són les manifestacions (Tilly, 2006). La Martina construeix les manifestacions com un dret universal (“todos tenemos derecho a manifestarnos”) que té una durada (“unas horas”) i una localització (“en un centro de ciudad”) prèviament determinades i que compta amb el vistiplau institucional (“mientras sea bien convocada”) i legal (“pa’ algo está la ley, coño”). Per tant, les manifestacions són pràctiques de protesta diferents als talls de carretera que s’engloben dins els marcs de convivència sempre i quan compleixin les condicions tot just esmentades.

Així concebudes, les manifestacions sintonitzen amb la presa de posició cívica de la Martina i, per tant, criticar-les o oposar-s’hi (com li suggeria l’entrevistadora) problematitzarien aquesta presa de posició. Simultàniament, la posició cívica li permet fer una crítica de les pràctiques de protesta que no s’ajusten a la seva concepció de les manifestacions. És a dir, es pot protestar però sols a través de certs repertoris. Com en l’extracte del Javi (23), definir un procediment possible, en aquest cas de protesta i manifestació, dona força retòrica a la crítica d’altres procediments que tenien la possibilitat d’haver seguit el curs d’acció *acceptable*. Si et pots manifestar legalment però decideixes no fer-ho i tallar una carretera, estàs renunciant a les pràctiques de protesta legítimes.

La Martina reforça, a més, aquest compromís amb la posició cívica a través de recolzar les manifestacions més enllà de les molèsties personals (“me fastidia quizás si tengo que pasar por esa calle, pero bueno, no pasa nada, otro día habrá una manifestación por algo que yo crea, ¿sabes?”). Aquest contrast (Edwards & Potter, 1992) entre el greuge personal que li suposa i la seva acceptació de la manifestació, pot interpretar-se com un “sacrifici retòric” del benestar personal que mostra la seva predisposició a acceptar el dret a la protesta i l’expressió pública del desacord. Els drets col·lectius es superposen als malestars individuals.

Així doncs, al igual que l’independentisme el no-independentisme constitueix subjectes polítics cívics. En aquest segon cas, es presenta com una identitat col·lectiva compromesa amb les formes de participació democràtiques pròpies dels estats liberals, soscant la possible crítica de la repressió del conflicte independentista com una imposició nacional que no accepta rèpliques. Són precisament els límits a l’acció que imposa la retòrica cívica (els comportaments exemplars presentats en l’apartat *La retòrica cívica i la protesta: Construïnt i contestant el civisme de l’independentisme*) el que permet articular una retòrica ofensiva contra les pràctiques de protesta que presenten algun tipus de disrupció de la normalitat social. El no-independentisme es construeix com una identitat col·lectiva que vetlla pel manteniment de l’ordre i es compromet amb els valors cívics de participació ciutadana.

A més, és important advertir que, quan la Martina contraposa les manifestacions als talls de carretera, aquests darrers són també significats com a mobilitzacions espontànies, no convocades i promogudes des de llaços socials quotidians i personals (“de allí a que tú, con tus cinco amigos, te pongas a cortar la carreterita, pues no me parece bien”). Aquesta personalització on qui protesta no és un grup políticament reconegut sinó un grup “d’amics”, permet que la Martina signifiqui aquest comportament com una imposició d’interessos personals (Edwards & Potter, 1992) que alteren l’ordre cívic de l’espai públic. La protesta es construeix com un “caprici” d’un conjunt de persones i no com una reivindicació política. Aquesta personalització i psicologització de les mobilitzacions actua com una forma de resistir i oposar el canvi que proposa l’independentisme (Moscovici, 1980): situant els talls de carretera *fora* dels repertoris de protesta, s’evita reconèixer les seves reivindicacions i esdevé possible fer-ne una crítica que no contradiu la llibertat de participació política atès que, per la Martina, en els talls de carretera no s’està protestant (com toca).

La Martina continua desacreditant aquesta “forma de protesta” ancorant-se en la ideologia de la llibertat negativa pròpia del liberalisme que posa els límits de la llibertat individual en el perjudici de l’altre (Berlin, 1988). En l’extracte, s’ataca a l’independentisme que talla carreteres com un moviment que *nega els drets de la resta* (Wetherell & Potter, 1992), concretament el dret a mobilitat i el dret al treball. Aquesta negació de drets es dirigeix al conjunt de la població (“la gente que está allá”) i no a una afectació personal de la Martina, fent d’aquest assumpte una qüestió d’interès general (Edwards & Potter, 1992) que dona força retòrica al seu argument.

Pel que fa al dret a la mobilitat, la Martina introdueix la imatge del segrest. Amb aquesta remarca la gravetat de les pràctiques de protesta de l’independentisme significant-les com a quasi criminal. Alhora, aquestes retencions provocades pels talls de carreteres, neguen el dret a treballar. La Martina ho compara amb els piquets en les vagues, als qui també s’hi oposa, mostrant el seu compromís amb aquest dret més enllà de les protestes del *Procés*. Es construeix així, una identitat *coherent* (Wetherell & Potter, 1992) que transcendeix el seu posicionament no-independentista per significar-se com una persona que implicada en la defensa dels drets (de les persones que no protesten). Per oposició retòrica, la identitat col·lectiva independentista com un desafiament als drets democràtics situant l’oposició a aquest moviment com la garant d’aquests drets.

En definitiva, el conjunt de l’extracte il·lustra com prendre una posició cívica forma part també dels processos de la identitat col·lectiva no-independentista habilitant una crítica i deslegitimant les diferents pràctiques de protesta. Si en l’independentisme el civisme actuava eminentment com una retòrica defensiva, en el no-independentisme s’articula com una retòrica ofensiva que emet judicis sobre qualsevol *desviament incívic* en la protesta. En aquest sentit s’estableix una relació retòrica tensionada entre ambdues identitats col·lectives on la ideologia del civisme condiciona les estratègies i pràctiques de protesta. Tant l’independentisme com el no-independentisme s’articulen mitjançant la retòrica del civisme però en lògiques argumentatives oposades.

Netejant l’independentisme: L’ús explícitament polític de l’espai públic

A banda dels repertoris de protesta que impliquen accions col·lectives, el no-independentisme també s’oposa a la politització explícita de l’espai públic. Després del referèndum de l’1 d’octubre es comencen a presentar diferents causes judicials als líders polítics i civils independentistes. Això condueix a l’ús de llaços grocs per part de l’independentisme tant en la vestimenta com en diferents espais públics per mostrar

desacord cap a aquestes decisions judicials i solidaritat amb les persones provisionalment empresonades (vegeu Pi, 2018). La col·locació d'aquests llaços grocs en els espais públics i institucionals porta, al seu torn, a conflictes puntuals en la societat civil. Una part del no-independentisme reivindica la neutralitat de l'espai públic traient aquests llaços grocs (Pinho dos Santos, 2021).

El següent extracte il·lustra com es construeix la identitat col·lectiva no-independentista en relació al restabliment de la neutralitat de l'espai públic.

Extracte 29

Javi: Yo mismo he quitado lazos en Vilaseca. Sé que llenaron todo un puente y, con mis amigos, una noche, salíamos de tomar una cerveza y uno dijo “he visto que han puesto lazos amarillos aquí...” Además, era enero, justo antes de las fiestas del pueblo, y al día siguiente muchísima gente tenía que pasar por ese puente para ver unas carreras de caballos que se hacen allí; que se hacen en las afueras que hay un hipódromo, y, lo colocaron durante esa tarde para que la gente lo viera al pasar. Y esa noche lo limpiamos, estuvimos hora y media larga, y los quitamos todos entre 3 o 4. Pero no somos de ningún GDR de estos ni nada. Un poco hicimos de brigada de limpieza. Lo limpiamos lo tiramos a la basura todo, y ya está.

El Javi (extracte 23) es presenta com una persona que ha tret els llaços grocs independentistes per la seva pròpia voluntat, sense estar implicat en cap tipus de col·lectiu o organització. A través d'una narració vívida (Edwards & Potter, 1992) construeix aquesta pràctica com una decisió espontània i reactiva al fet que els independentistes col·loquessin llaços en un pont abans de la festa major i el situa com a coneixedor del que suposa treure llaços grocs. Mentre que col·locar llaços té l'objectiu de visibilitzar el conflicte del *Procés* (“lo colocaron durante esa tarde para que la gente lo viera al pasar”), treure'ls es significa com una acció de “neteja” de l'espai públic (“hicimos de brigada de limpieza”). Aquesta retòrica de la neteja socava la demanda de reconeixement del conflicte polític que enuncia l'independentisme i permet situar el no-independentisme fora de les interpretacions polítiques explícites. És a dir, el no-independentisme s'actua políticament negant el caràcter polític d'aquesta actuació.

A més, la retòrica de la neteja protegeix al Javi d'ocupar una posició contrària a la llibertat d'expressió ja que ens remet a una dimensió de la posició cívica que vetlla pel manteniment d'un espai públic *net*. El Javi fa ressonar la versió optimista de l'espai públic on s'assumeix que aquest és un espai desproveït de conflictes polítics (Di Masso et al., 2017). Des d'aquesta concepció qualsevol expressió de conflicte esdevé un element a

eliminar per a retornar a “l’estat natural” de “convivència pacífica” amb el que es caracteritza l’espai públic. A més, la utilització explícita la retòrica de la neteja construeix els símbols independentistes no com a demandes polítiques sinó com a brutícia que, com a tal, és legítim netejar. Ressituar les reivindicacions polítiques en un context retòric del civisme esdevé una forma de socavar-les ja que passen a ser significades com a pràctiques contràries al comportament cívic.

Per altra banda, el Javi construeix l’acció de treure els llaços grocs de l’espai públic no com una acció política organitzada i coordinada (“No somos de ningún GDR de estos ni nada”) sinó a través d’una versió quotidianitzada on, en una reunió informal amb amics decideixen treure els llaços. Al contrari que en l’extracte anterior (28), els vincles personals legitimen la pràctica política de treure els llaços grocs de l’espai públic. Així doncs, que una acció sigui personal o col·lectiva té funcions retòriques diferents en funció del context d’enunciació. En l’extracte del Javi, la legitimitat de la seva actuació “personal” es sosté sobre la concepció del deure cívic de mantenir l’espai públic com un espai neutral i net. El Javi *no està fent política* sinó *netejan* els carrers. Per tant, en prendre una posició cívica amb la retòrica de la neteja construeix una identitat col·lectiva no-independentista basada en les conductes dels “bons ciutadans” allunyant-la així de qualsevol interès polític (Andreouli & Figgou, 2019; Neveu, 2015). En altres paraules, el Javi no neteja perquè estigui contra la independència, sinó perquè el carrer està “brut”.

En aquest extracte i l’anterior (28) s’estableix la mateixa relació retòrica entre les identitats col·lectives independentista i no-independentista. Mentre que la primera es construeix com un posicionament explícitament polític que s’ha de comportar seguint les pautes socialment establertes per la protesta quan reivindica la independència; el no-independentisme es constitueix com un posicionament basat en la defensa de la normalitat i l’statu quo, significant els seus comportaments i pràctiques com a deures cívics enlloc de com accions amb un objectiu polític (l’oposició a la independència). És a dir, el no-independentisme *fa* política neutralitzant el conflicte polític que s’expressa en l’espai públic amb els llaços grocs que donen suport a l’independentisme.

Les protestes no-independentistes: Participants novells

Malgrat aquesta forma aparentment “despolititzada” d’actuar políticament, el no-independentisme també participa de diferents repertoris clàssics de protesta com són les manifestacions. Són especialment rellevants les manifestacions que tingueren lloc el 8 d’octubre de 2017 responent a la celebració del referèndum, i el 27 d’octubre de 2019, en

oposició a les protestes per la sentència. Aquestes mobilitzacions contra l'independentisme es construeixen en les entrevistes com a manifestacions reactives en que es defensa una tornada a l'statu quo. Per tant, es presenten com a mobilitzacions puntuals que tenen la funció específica de parar les pràctiques de l'independentisme. El següent extracte es correspon amb un relat sobre la mobilització del 8 d'octubre de 2017.

Extracte 30

Entrevistadora: Y ¿cómo viviste un poco este día?

Valentí: ¿Ese día? Ese día me acuerdo que salí pues con, al principio salí solo pero sabía que mi padre había ido, y había quedado con él, eeh, por la manifestación, no sabía exactamente dónde estaba. Y entonces empecé a tirar y empecé a ver muchísima gente con, muchísima gente con la bandera de España, pero se me hacía muy raro que, claro, era, ¡cómo yo! Nadie había ido nunca a una manifestación, la gente era muy nueva e iban con la banderaaaa, con la bandera de España, pero con las arrugas, de que, la acababan de comprar [hace gesto de plegar]

Entrevistadora: Vale [ríe]

Valentí: Con las arrugas de que la acababan de comprar, e iban todos hacia la misma dirección.

El Valentí (extractes 22 i 25) construeix la identitat col·lectiva no-independentista com una identitat que no acostuma a mobilitzar-se i participar de la protesta. En el conjunt de l'extracte gestiona el dilema de l'interès (Edwards & Potter, 1992) en la participació en les mobilitzacions contra la independència. En primer lloc, el Valentí presenta una narració vívida de la mobilització del 8 d'octubre construïda a les persones que hi participen com a no-expertes en la protesta. Amb una extremitatització estén la seva experiència “novell” a tots els participants (“era, ¡como yo! Nadie había ido nunca a una manifestación”).

Aquest *desinterès* retòric en la participació política precisament legitima la manifestació ja que si les persones es mobilitzaren fou per interessos genuïns rellevants i no per algun tipus d'orquestració dels interessos polítics institucionals o d'un moviment organitzat. Per tant, prendre la posició d'un ciutadà corrent *allunyat* de la política formal mostra com el quotidià i ordinari actuen com una categoria política (Neveu, 2015) que construeix la demanda del no-independentisme com una qüestió d'interès general més enllà dels interessos partidistes que caracteritzen el món de la política (institucional). En altres paraules, la negació del caràcter polititzat de les mobilitzacions no-independentistes actua ideològicament legitimant les seves demandes com el sentir de la gent corrent.

A més, el Valentí minimitza (Wiggins, 2017) la demanda d'unitat nacional espanyola que s'expressa en la reivindicació presentant les banderes espanyoles com elements recents comprats ("la bandera de España, peroooo con las arrugas, de que, la acababan de comprar"). Es construeix l'ús de la bandera com una pràctica puntual de reivindicació de la pertinença a la nació espanyola que respon al desafiament independentista. Tot i l'ampli desplegament de banderes que s'exposa a l'extracte, aquestes presenten l'espanyolitat en clau reactiva i estratègica que pretén mostrar desacord amb l'independentisme. Encara que la nació espanyola es reivindica, pren un caràcter anecdòtic. El Valentí evita prendre una posició nacionalista espanyola i així presentar-se com un subjecte amb l'objectiu polític de mantenir la unitat nacional d'Espanya. El centre de la narració s'ubica en la manca d'experiència en la mobilització.

Si atenem a més a la dimensió retòrica de les construccions temporals, on les construccions nacionals acostumen a legitimar-se vinculant-se amb relats historitzats que s'estenen en el temps (Taylor & Wetherell, 1999), hi trobem l'articulació contrària: una construcció eventual i contextualment situada de la nació espanyola. Pel Valentí la seva reivindicació nacional(ista) no es tracta d'un conflicte històric, sinó d'un moment concret i particular que requereix d'una resposta en clau nacional. Aquesta deshistorització del conflicte del *Procés* evita, per una banda, una possible reivindicació històrica de la nació catalana com una nació diferenciada de l'espanyola. Per altra banda, (re)banalitza (Fox, 2017) la identitat nacional espanyola, que s'entén que no ha de ser explícitament expressada si no és per resoldre un conflicte específic. És a dir, la construeix com una identitat que actua banalment per restablir la normalitat i no com una reivindicació política.

En les mobilitzacions explícites del no-independentisme aquesta identitat col·lectiva es caracteritza com a poc habituada a aquest tipus de pràctiques, com a *desinteressada* en la protesta. En l'extracte el contingut de la reivindicació pren un caràcter nacional espanyol que es minimitza assenyalant la recència i puntualitat de tal reivindicació. Es tracta per tant d'una identitat col·lectiva que no pretén perdurar i consolidar el moviment, sinó fer-lo desaparèixer i restablir l'estatu quo estat-nacional en la seva expressió banal (Billig, 1995b). En aquest sentit, pretén construir un subjecte polític invisible (Schwartz, 2021) que s'imbrica en el funcionament ordinari de l'estat espanyol.

La caracterització reactiva i el restabliment de la normalitat social

El conjunt d'extractes presentats ofereixen diferents versions en les que el no-independentisme es constitueix com una identitat col·lectiva compromesa amb el funcionament normal de l'ordre social. Per tant, com un moviment reactiu a l'auge de l'independentisme que és mobilitza, precisament per evitar i apaivagar la disrupció de la normalitat viscuda durant el *Procés*. L'oposició a l'independentisme investeix subjectes polítics que, paradoxalment, neguen estar implicats en un debat polític com el que emergeix amb l'auge de les demandes secessionistes.

Per constituir aquesta caracterització reactiva, he identificat diferents preses de posició cíviques que s'articulen com a retòriques ofensives contra l'independentisme en base al discurs del drets, de les pràctiques de protesta legítimes i de la retòrica de la neteja. La reacció del no-independentisme s'ancora en construccions explícitament polítiques que critiquen el caràcter quotidià i personal de les protestes independentistes (extracte 28), o bé tot el contrari. Pot ancorar-se en construccions quotidianitzades on les accions que s'oposen a l'independentisme esdevenen formes de restablir el funcionament normal de la societat i, per tant, s'ubiquen fora dels interessos polítics (extracte 29). Així doncs, hi trobem diferents usos retòrics de la tensió quotidianitat-política que aconsegueixen la funció ideològica de legitimar posicionaments no-independentistes.

La següent taula ofereix una visió de síntesi dels diferents resultats.

Taula 10

Construcció reactiva del no-independentisme i el restabliment de la normalitat

Nº extracte	Construcció reactiva del no-independentisme	Restabliment de la normalitat
28	Oposició a les pràctiques de protesta incíviques de l'independentisme	Garantir la no interferència de la protesta independentista en la quotidianitat
29	Neutralització de l'espai públic mitjançant la neteja dels símbols independentistes	Eliminar els rastres del conflicte del <i>Procés</i> de l'espai públic
30	Participació novell i puntual en la protesta	Reivindicar l'ordre estat-nacional espanyol

Construint i contestant la nació espanyola: Banalització, franquisme i fronteres

En els apartats anteriors he mostrat com les identitats col·lectives no-independentistes s'articulen com a formes de restablir l'ordre jurídic i la normalitat de l'amenaça que els hi suposa el moviment independentista. En aquestes diferents caracteritzacions, he

assenyalat també la reivindicació nacional espanyola que s'hi articulava de fons (*background*), com una qüestió menor. Aquest darrer apartat mostra precisament com aquesta reivindicació nacionalista passa al primer pla (*foreground*), fent emergir diferents tensions vinculades a les reverberacions històriques del franquisme en la defensa de la unitat nacional espanyola.

Desacreditant les reivindicacions franquistes dins el no-independentisme

El següent extracte il·lustra l'emergència de reivindicacions franquistes dins l'oposició a l'independentisme i la seva desacreditació.

Extracte 31

Martina: Yo estuve bien porque el ambiente era muy festivo, muy tal. Es verdad, que bueno en la otra te ves a los 4 subnormales diciendo gilipolleces y que no hay que escuchar a esos, había 4 fascistas que no me hicieron ninguna gracia y es más, mucha gente alrededor mío les dijo que se fueran.

Entrevistadora: Ya, bueno eso yo creo que pasa por todo, que siempre hay comportamientos en un, en una masa, cuando hay mucha gente.

Martina: Sí, pero por lo general me sentí muy, muy bien, porque dije “joder, o sea realmente somos, somos más de los que me esperaba”, porque al final es como que no se les da, no se nos da bombo en absoluto a nuestra opinión, y... mmm eso por un lado, pero también por otro es como, ya está hemos ido a esa ya lo hemos demostrado, hemos demostrado en las urnas que mayoría independentista no hay, yo no tengo que estar yéndome cada vez; y entonces, los que están yendo ahora, son los de la jauja, que lo que les gusta es liarla, que a mí tampoco me está haciendo gracia eso.

Entrevistadora: Ya.

Martina: Porque están llevando banderas fascistas que para mí eso no es España.

La Martina (extractes 13 i 28) construeix la participació en les mobilitzacions contra l'independentisme com a esdeveniments festius i massius, connotant-los de forma positiva i no amenaçadora. Al mateix temps, però, assenyala la presència de “4 subnormales” amb reivindicacions i símbols feixistes. La participació d'aquestes persones en la protesta s'introdueix mitjançant una expressió d'honestedat (“es verdad, que bueno”) que ens assenyala que es tracta d'un tema sensible que la Martina resol particularitzant aquestes conductes en un grup de persones que, a més, són expulsades per la majoria (“much a gente alrededor mío les dijo que se fueran”). Per tant, la Martina evita

i desacredita la posició franquista construint-la com una posició indesitjada dins el no-independentisme.

El que trobem en l'extracte, és una desacreditació forta (*strong discredit*) intragrupal (Mick & Finlay, 2018) on encara que es mostra que el no-independentisme pot defensar-se prenent una posició franquista, aquesta posició pot ser físicament expulsada de la mobilització i caracteritzada pejorativament. En altres paraules, la identitat col·lectiva no-independentista ha de lidiar amb les concepcions franquistes que emergeixen en l'oposició a la independència catalana. Per la Martina el que s'ha de fer és expulsar-les. El que hi trobem és un dilema d'inclusió en el no-independentisme on hi conviuen diferents versions i reivindicacions de l'espanyolitat, entre les quals està la posició franquista que problematitza les versions democràtiques d'aquesta identitat col·lectiva. La Martina resol aquest dilema expulsant retòricament les possibles expressions franquistes.

Així doncs, en aquest extracte hi trobem un procés de subjectivació política que implica l'emergència d'un subjecte que defensa la unitat nacional espanyola intentant defugir dels significats franquistes que se li atribueixen. És a dir, hi trobem la temptativa de construir una espanyolitat més enllà de l'espanyolitat franquista (Hernández Burgos, 2020). En aquest procés, esdevé necessari apuntar l'existència d'aquestes versions franquistes per poder-s'hi distanciar, mostrant així, com aquestes encara conviuen en les construccions nacionals espanyoles.

La Martina continua el seu relat presentant els sentiments ver la mobilització on es va sentir “muy, muy, bien” al adonar-se que “somos más de los que me esperaba”. Per una banda, es legitima el posicionar-se contra la independència a través de la invocació d'emocions positives (Wiggins, 2017) ja que si un esdeveniment provoca “benestar” no pot estar malament. Per altra banda, la Martina es serveix de la noció de sentit comú (Billig, 1987) i la retòrica de la quantitat, on ser moltes persones les que sostenen un mateix posicionament fa que no estiguin equivocades. És a dir, la lògica que entén que si són moltes persones no-independentistes, llavors són un posicionament legítim dins el debat que mereix ser tingut en compte. En l'extracte, a més, la sorpresa que presenta la Martina davant la quantitat de persones no-independentistes, construeix aquesta identitat col·lectiva com invisibilitzada (“no se nos da bombo en absoluto a nuestra opinión”) i, en conseqüència, com una identitat política agreujada en el context del *Procés* que mereix més atenció i reconeixement.

La Martina reincideix en la idea de l'excelsitud de la mobilització i en la necessitat de tornar a mobilitzar-se atès que ja s'ha demostrat “en las urnas que mayoría independentista no hay”. Reprèn així el discurs i posició cívica: més enllà de la protesta, el no-independentisme s'expressa a través dels canals oficials de participació democràtica propis de les democràcies liberals. El no-independentisme respon seguint les pràctiques de ciutadania dictades per l'estat entre les quals hi destaca la participació electoral (Isin, 2009). Des d'una lectura retòrica, aquesta darrera justificació emergeix com una retòrica defensiva front a la crítica independentista on l'oposició no gaudeix de recolzament per la poca participació que mostren les seves manifestacions.

A més, la Martina reforça que la participació continuada en mobilitzacions no-independentistes és una pràctica pròpia de la posició franquista que ella rebutja (“los que están yendo ahora, son los de la jaja, que lo que les gusta es liarla, que a mí tampoco me está haciendo gracia eso. (...) Porque están llevando banderas fascistas que para mí eso no es España”). S'estableix així una distinció entre la reivindicació puntual de la unitat nacional banal i reactiva on la Martina i participa, d'un nacionalisme espanyol calent (*hot*) on es celebren símbols franquistes. La intensificació del nacionalisme espanyol el converteix en una exaltació del franquisme fent reverberar el vincle sociohistòric de l'espanyolitat amb el franquisme (Bernat & White, 2020; Hernández Burgos, 2020). Així doncs, la identitat col·lectiva no-independentista ha de defugir de la posició franquista associada a la defensa *calenta* de la unitat nacional espanyola i manifestar-se sols quan és estrictament necessari.

La banalitat del vincle franquisme-espanyolitat

Aquest rebuig a la posició franquista entesa com una posició indesitjada però present en les reivindicacions del no-independentisme es troba fortament arrelat a la defensa de la unitat nacional espanyola (Bernat & Whyte, 2020), emergint de forma “inconscient” quan aquesta unitat nacional espanyola no es reivindica en un espai explícitament polític com és una mobilització.

Extracte 32

Entrevistadora: Y ¿cómo te gustaría a ti que terminara? Si pudieras (sopla) Tipo, un poco, tipo carta a los reyes (río)

Martina: Hombre pues a mi me gustaría que terminara, pues dejando de pensar que hay fronteras en España.

Entrevistadora: Vale.

Martina: Que somos una nación que tiene la gran suerte de tener una historia muy larga, muy bonita, muy fea también, y que coño, agradecer, o sea al final, nada de lo que ha pasado en la historia, o sea, todo lo que ha, todo lo que ha pasado en la historia si no hubiera pasado no estaríamos aquí, no habríamos llegado a este punto, y a saber cómo estaríamos, que estamos al lado de África, podríamos ser uno más de allí ¿sabes?

Entrevistadora: Ya.

Martina: Entonces, o mira, Portugal está mucho peor y somos vecinos, entonces es como “coño deja ya de echar culpas al pasado, culpas que si a Franco, culpas que si a no sé qué, culpas que si tal”. Oye enterremos el hacha de guerra que ya se enterró hace, 50 años, vamos a ponernos a construir una España “unida grande libre” [hace vocecita y ríe] Es que. Una España, ¡coño! Cómo queremos ¿no? Que tanto que nos quejamos pues vamos a hacerlo ¿no? [da una palmada]. Y para eso lo más importante para mí es que se quiten las fronteras ya, empecemos a trabajar todos juntos.

Seguint amb l'entrevista de la Martina (extractes 13, 28, 31), en aquest extracte construeix com la resolució del conflicte del *Procés* com l'eliminació de les fronteres simbòliques dins d'Espanya. Com la recuperació i construcció d'una *única* comunitat imaginada (Anderson, 1983). La Martina sosté aquesta reivindicació en base a una historització de la nació espanyola (“Que somos una nación que tiene la gran suerte de tener una historia muy larga, muy bonita, muy fea también”), servint-se de la retòrica temporal típica de les nacions que les arrela sobre un passat històric llunyà (Taylor & Wetherell, 1999). Aquesta història nacional es construeix de forma ambivalent: al reconèixer que hi ha moments històrics “lletjos” la Martina es protegeix de l'acusació de nacionalisme habilitant-la per expressar orgull nacional articulant una construcció teleològica d'Espanya on la seva història ha portat a ser part d'Europa i no d'Àfrica. Per tant, es pren una posició postcolonial que reproduïx les jerarquies geopolítiques derivades del període colonial on el nord global s'imposa al sud. Aquesta presa de posició permet que la Martina s'oposi i critiqui l'independentisme atès que no posa en valor ni la història d'Espanya ni que hagi aconseguit ser part d'Occident.

A més de la comparació amb el continent Africà, la Martina estableix una comparació amb Portugal. Aquest país es construeix en una pitjor posició que Espanya tot i la seva proximitat (“Portugal está mucho peor y somos vecinos”). La Martina serveix de la dinàmica grupal de comparació per garantir una versió positiva de la identitat nacional espanyola (Tajfel & Turner, 2004). És a dir, el no-independentisme té motius per enorgullir-se de la seva defensa de la nació espanyola. Atenent al context retòric,

l'independentisme català es presenta com un moviment que no valora la posició geopolítica d'Espanya. Es desacredita així la identitat col·lectiva independentista com una identitat que menysté els "èxits" nacionals espanyols.

La Martina utilitza l'estil directe (Wiggins, 2017) per dirigir-se a l'independentisme com un moviment ressentit que no deixa de mirar al passat i que no supera el conflicte franquista de fa 50 anys ("es como 'coño deja ya de echar culpas al pasado, culpas que si a Franco, culpas que si a no sé qué, culpas que si tal'. Oye enterremos el hacha de guerra que ya se enterró hace, 50 años"). La Martina es basa en la premissa de sentit comú que dicta que s'ha de mirar el futur i abandonar els conflictes del passat per desacreditar l'oposició independentista a acceptar les bonances de la nacionalitat espanyola. Així doncs, construeix aquesta identitat com una identitat ressentida que busca culpes enlloc d'avançar. S'oposa així a la idea de que l'independentisme presenta una promesa de futur (Elias & Franco-Guillén, 2021).

Després de proferir aquesta crítica, la Martina advoca per la construcció d'una Espanya "unida, grande y libre", fent eco d'aquest lema franquista. La unitat nacional que es reivindica s'associa directament amb la concepció franquista, evidenciant l'herència discursiva d'aquest règim dictatorial en les concepcions de la unitat nacional espanyola (Bernat & White, 2020; Hernández Burgos, 2020). La Martina després riu i continua reivindicant la construcció d'una Espanya ("una Espanya, ¡coño!"), sense parar-se a explicar la seva expressió franquista. Això ens indica o que bé li ha passat inadvertit suggerint que les premisses franquistes es troben incrustades en les versions de l'espanyolitat o bé que evita entrar en el tema ja que haver pres aquesta posició franquista problematitza la identitat col·lectiva no-independentista i la identitat nacional espanyola.

És important advertir que, en comparació amb l'extracte anterior (31) on la Martina rebutjava la posició franquista com una posició que, per ella, no era Espanya, en aquest extracte (32) pren *banalment* aquesta posició de subjecte per a construir la unitat nacional espanyola. Atendre al context retòric és imprescindible per a comprendre aquest canvi en les preses de posició (Billig, 1991). Mentre que en aquest darrer extracte la Martina construeix la pertinença a la nació espanyola com un motiu d'orgull, en l'extracte anterior (31) aquesta nació espanyola es reivindicava a través de la identitat col·lectiva no-independentista en el context d'una mobilització, és a dir, d'un espai explícitament polític.

La variabilitat en les versions del posicionament contrari a l'independentisme (Potter & Wetherell, 1987) en la mateixa participant ens indica que, en un context retòric explícitament polititzat, la reivindicació de la nació espanyola esdevé sospitosa d'expressar-se a través d'una versió franquista, i per tant, hi apareixen estratègies discursives i identitàries de diferenciació i comparació intragrupal (Mick & Finlay, 2018) que desacrediten aquestes versions, protegint al posicionament antiindependentista d'acusacions de reproducció del franquisme. No obstant, en la seva expressió quotidiana, on el context retòric no està explícitament polititzat, emergeixen construccions de franquisme banal evidenciant la forta incrustació del règim dictatorial i la construcció d'espanyolitat (Hernández Burgos, 2020), així com la continuïtat, al menys en el plànol cultural, del franquisme després del període conegut com la "transició" (Bernat & White, 2020).

Al final de l'extracte, la Martina insisteix en la seva reivindicació d'una Espanya unida i desitjada, on la condició *sine qua non* per a poder tenir "la España que queremos" és que s'eliminin les fronteres *intranacionals*. Així doncs, es reafirma la base nacional espanyola com la base per a qualsevol transformació política.

La desfronterització: Alternatives no-independentistes a la posició franquista

La caracterització franquista de l'oposició a l'independentisme pot actuar com una forma de desacreditar aquest posicionament polític, com una retòrica ofensiva (Potter, 1996). En el següent extracte s'il·lustra aquesta acusació franquista i l'estratègia retòrica de *desfronterització* com a resposta.

Extracte 33

Gerard: O sigui, joestic fart d'escoltar "ets un fatxa", "no, no soc un fatxa, soc un català que n, m, no em vull, o sigui, no vull que, a, e, que aixequen una frontera, on vosaltres creieu, a Sant Carles de la Ràpita, fins a, a, allà a la Vall d'Aran." No senyors, avui en dia no hi han fronteres.

El Gerard (extracte 26) estableix un vincle d'identificació entre el franquisme-feixisme i l'oposició a l'independentisme com una acusació que se li fa i de la que "n'està fart". La construcció d'aquest estat emocional li permet rebutjar aquesta identificació i presentar-se com una persona que pertany a la comunitat nacional catalana ("soc un català") que està en contra de les fronteres ("no vull que, a, e, que aixequen una frontera, on vosaltres creieu"). Prendre la posició catalana permet que les crítiques al moviment independentista siguin més legítimes i millor rebudes que si les fa algú que no pertany a la nació (Hopkins

et al., 2015). A més, protegeix el Gerard de l'acusació de feixisme, ja que la catalanitat encarna l'oposició a la unitat nacional espanyola que defensa el franquisme (Bernat & Whyte, 2020). En poques paraules, la posició catalana actua aquí com una retòrica defensiva.

No obstant, cal advertir que aquesta catalanitat com una identitat nacional diferenciada és desacreditada en el mateix extracte. Al senyalar la construcció de fronteres dins Espanya com una qüestió arbitrària, el Gerard nega que hi hagi una base nacional, històrica i territorial per establir aquesta distinció entre catalans i espanyols. Per tant, podem considerar la seva presa de posició com a català com una presa de posició d'un català-espanyol.

La identitat col·lectiva no-independentista es construeix també sobre la base d'un argument desfronteritzant, d'oposició a la creació de noves fronteres. Aquest argument sintonitza amb la tendència iniciada amb la creació de la unió europea on es desdibuixen les fronteres entre els països membres. Sugerint que la defensa de la unitat espanyola es "modernitza", s'inscriu en *el procés d'ajustament (rescaling)* dels estats nació al marc europeu (Keating, 2013). En definitiva, pel Gerard del que es tracta es d'eliminar les fronteres internes en els territoris occidentals, mantenint l' statu quo estat-nacional espanyol i no de crear-ne de noves, trencant aquest statu quo, com promou l'independentisme.

L'argument sobre les fronteres actua com una retòrica ofensiva potent contra l'independentisme. Això és deu a que emmarca *el Procés* en la distinció entre aquelles persones que demanden més fronteres (les independentistes) i les que s'hi oposen (les no-independentistes). En el següent extracte s'il·lustra com la construcció de l'independentisme com un moviment que genera una frontera més pot generar un distanciament amb aquest posicionament en persones no defensen necessàriament la unitat nacional espanyola.

Extracte 34

Alba: Jo pensava que aviam si realment defenso com, ts, l'anarquisme, no totalment en la seva part, sinó ts, pues moltes idees, i no estic a favor de les fronteres, perquè estic a favor? Saps? De posar una frontera més i deee, ts, saps? I de voler que s'independentitzin, qui sigui! Que, per una part vull però per l'altra pues moltes parts de mi mm, com que es contradiuen, saps?

Entrevistadora: MM. I saps, quines se contradiuen...?

Alba: Sí, això de que si jo no estic d'acord amb les fronteres perquè com ficar, ts, una frontera més, saps? Com fer unnn, no sé.

L'Alba es presenta indecisa respecte el seu posicionament vers la independència i el fet de simpatitzar amb l'anarquisme. En aquest extracte presenta un dilema ideològic (Billig et al., 1988) entre les bases de l'anarquisme i les de l'independentisme. És a dir, emergeixen tensions entre diferents corrents ideològics que conviuen en el moment de posicionar-se en el debat del *Procés*. Aquest dilema es basa fonamentalment en el tema de les fronteres. Si l'Alba pren una posició anarquista llavors està en contra de les fronteres i, per tant, ha d'estar en contra de "posar una frontera més" com s'entén que proposa l'independentisme. Per altra banda, posicionar-se contra l'independentisme és anar contra una part d'ella que sí que podria voler la independència. En altres paraules, les bases ideològiques de l'anarquisme s'articulen sobre l'argument desfronteritzat impedit que l'Alba s'identifiqui aproblemàticament amb l'independentisme.

La parla de l'Alba en aquest extracte presenta expressions dubitatives i preguntes retòriques que ens indiquen que es tracta d'un tema sensible (Edwards & Potter, 1992) ("defenso com, ts", "sinó ts, pues" "mm") i que l'Alba vol evitar posicionar-se contra la independència. En aquest sentit, l'emergència del dilema ideològic entre l'independentisme i l'anarquisme ens assenjala la potència retòrica de l'argument desfronteritzat i la seva inscripció en diferents ideologies. Que l'independentisme generi una nova frontera dificulta que algunes persones com l'Alba s'hi sentin part.

Aquest extracte ens mostra com les fronteres territorials i psicològiques de la nació (Anderson, 1983) esdevenen un tema central en l'independentisme que, en aquest sentit, no pot deslligar-se de la ideologia nacionalista amb la que concebem el món com un món de nacions (Billig, 1995b). Així entra en tensió amb les corrents ideològiques que s'oposen a aquesta concepció política. L'Alba no pot posicionar-se en el debat del *Procés* sense tensionar els supòsits ideològics de l'anarquisme vers les nacions. La subjectivació política del *Procés* no suposa la desaparició la resta de ideologies i posicions polítiques, sinó que es produeixen diverses reconfiguracions ideològiques que les tensionen, transformen o contesten i, simultàniament, habiliten diferents arguments sobre l'independentisme.

En el conjunt de l'extracte es mostra com l'Alba pren una posició anarquista des de la qual enuncia el mateix argument desfronteritzant que el Gerard (extracte 33). No obstant,

en aquest cas, no hi ha una protecció de l'estatu quo estat-nacional espanyol sinó que l'Alba s'identificaria més amb l'independentisme si no fos per la implicació de posar una nova frontera. Així doncs, l'argument de la desfronterització pot acomplir diferents funcions discursives i es presenta com un argument retòricament potent pel no-independentisme. Per tant, tot i que els moviments sociopolítics com el *Procés* obren un *debat bipolar* principal, conviuen amb les diferents posicions habilitades per la varietat de ideologies formals existents en aquell context cultural. En poques paraules, produeixen diferents rearticulacions ideològico-identitàries en els relats que construeixen als subjectes polítics.

La posició republicana i la reconstrucció de les relacions nacionals

La varietat ideològica dels sistemes culturals permet articular diferents argumentacions en l'esfera quotidiana dels debats polítics a través d'integrar concepcions ideològiques diferents, és a dir, permet processos de *creativitat ideològica* (Andreouli et al., 2020). En el següent extracte s'il·lustra com la presa de la posició republicana pot servir per posicionar-se tant contra l'independentisme i com contra la construcció de la unitat nacional espanyola associada al franquisme.

Extracte 35

Manuel: Que a mi yo te digo una cosa, yo no veo que nos hagan aquí una República

Entrevistadora: Ya

Manuel: ¿Qué me gustaría? ¡Sí, me gustaría! Pero me gustaría una República, la que teníamos, que nos la quitaron. ¡ponerla otra vez! República para todo el estado, y cada uno, aquí también había, había su presidente aquí de la Generalitat, en la República de antes, había su presidente. Y había, había buenas relaciones. ¡pues también puede haberlas ahora, ¿por qué no?! Además, yo conviviría. Yo sería uno de los que estaría allí, al lao de ellos, aunque fuera con un bastón, a llevar el papel que me dijeran “llévate ese papel pa” ¡yo iría! A ver si me entiendes, pero una República pa' todos.

En aquest extracte, el Manuel (extracte 14) s'oposa a l'independentisme prenent una posició republicana des de la que reivindica el restabliment de la segona república espanyola. En primer lloc, el Manuel es presenta com a desconfiat davant la possibilitat de tenir una república aquí (“no veo que nos hagan aquí una República”). Els díctics de lloc poden actuar com a marcadors nacionals banals (Billig, 1995b), en aquest cas, reproduint la nació catalana ja que l'independentisme reivindica una república catalana. Això és especialment visible, per exemple, en les sigles del partit d'Esquerra Republicana

de Catalunya. Així doncs, és des de l'independentisme on hi trobem les llavors de la reivindicació d'un ordre polític republicà.

Podem interpretar que aquesta reivindicació fa ressonar la posició republicana del Manuel, i, al mateix temps, la problematitza (Wetherell, 1998) en tant que ell s'oposa a l'independentisme. El Manuel després de presentar cert escepticisme cap a la possibilitat d'una república (catalana), exposa el seu desig que s'instauri un ordre republicà matisant que vol la república “que teníamos, que nos la quitaron”, “para todo el estado”. Per tant, pren la posició republicana per oposar-se a la reivindicació independentista on la “possible” república seria solament pels catalans, per reivindicar una “república pa' todos”.

Cal destacar que en el Manuel mai adjectiva la república com “espanyola” (tampoc ho feia en l'extracte 14) reforçant la idea que l'espanyolitat es troba encara avui associada a la seva construcció franquista (Hernández Burgos, 2020). La república que reivindica el Manuel s'estableix sobre llaços de cooperació entre les diferents nacions que la integren, amb representants polítics propis que col·laborarien entre sí (“había su presidente aquí de la Generalitat, en la República de antes, había su presidente. Y había, había buenas relaciones.”). Aquestes relacions són ahora, internacionals i intranacionals, ja que es reconeix la diversitat nacional entre catalans i espanyols (o castellans, per ser fidel a la terminologia del Manuel) i, al mateix temps, tothom formaria part d'un mateix projecte polític republicà. El Manuel, a més, es compromet personalment amb el reforçament d'aquestes relacions (“yo sería uno de los que estaría allí, al lao de ellos, aunque fuera con un bastón”) que sostindrien el règim republicà.

Oposar-se a l'independentisme prenent la posició republicana contesta també la caracterització nacional-espanyola de les identitats col·lectives no-independentistes, ja que reconeix el subjecte polític català com un subjecte legítim que coopera en el manteniment del règim republicà. A més, transforma els significats nacionals que passen a construir-se sobre els vincles de solidaritat (Calhoun, 2003), com ja ocorria en l'extracte 14. La recuperació històrica del període anterior al franquisme permet que el Manuel faci emergir caracteritzacions diferents de la identitat nacional i l'organització política espanyola, evidenciant el caràcter retòric de les construccions temporals i històriques (Taylor & Wetherell, 1999).

En definitiva, en l'extracte del Manuel hi trobem un procés de subjectivació política que reconfigura l'imaginari republicà per encabir-hi diferents projectes nacionals. El *Procés* obre així la possibilitat de nous relats sobre la reorganització estatal no sols de Catalunya sinó del conjunt d'Espanya.

La caracterització nacional i la rehabilitació de l'ordre estat-nacional espanyol

En aquest darrer apartat, he il·lustrat els processos discursius mitjançant els quals es caracteritza nacionalment la identitat col·lectiva no-independentista. En el conjunt dels extractes he mostrat com la caracterització nacional espanyola coexisteix amb connotacions i reivindicacions franquistes de la identitat nacional que problematitzen el posicionament no-independentista. Els processos de subjectivació política no-independentistes fan reverberar un subjecte nacional espanyol tensionat i problemàtic ja que les persones entrevistades tracten d'evitar ocupar les versions franquistes a través de diferents estratègies discursives. La desacreditació intragrupal (extracte 32) (Mick & Finlay, 2018) i la introducció de l'argument de la desfronterització (extracte 33 i sobretot, 34) són dues de les estratègies prominents. Tot i aquesta evitació, es pot prendre minimitzadament aquesta posició en contextos retòrics específics (l'extracte 34), mostrant l'arrelament cultural de les significacions franquistes en les reivindicacions de la unitat nacional espanyola.

Per altra banda, en aquest apartat he mostrat com el caràcter nacional de l'oposició a l'independentisme també pot construir-se a través de prendre altres posicions presents en diferents ideologies formals. En concret a través de l'anarquisme o el republicanisme. Aquestes diferents posicions entren en tensió amb l'independentisme i habiliten diferents concepcions dels significats nacionals. Aquestes preses de posició són excepcionals en les dades recollides però esdevenen d'interès ja que precisament l'emergència del *Procés* possibilita propostes i relats alternatius sobre les formes d'organitzar els llaços comunitaris i polítics.

El procés de les identitats col·lectives no-independentistes mostra tant el seu caràcter nacional com la proximitat simbòlica de les reivindicacions de la unitat nacional espanyola amb el franquisme. L'emergència d'aquesta associació mostra, com proposen Bernat i Whyte (2020), que les concepcions culturals de la identitat nacional espanyola continuen ancorades a l'imaginari franquista, fent difícil una defensa del no-independentisme que no faci reverberar aquesta associació. També cal considerar que el franquisme fou un règim polític dictatorial i, per tant, que ressoni en l'oposició a

l'independentisme té implicacions sobre l'ordre estatal que es pretén restablir. Així doncs, si es reivindica la unitat nacional espanyola amb ecos franquistes, l'estructura estatal i institucional no podrà ser plenament democràtica.

El marc conceptual dels processos de les identitats col·lectives m'ha permès mostrar també com es contesten aquestes caracteritzacions habilitant la construcció de diferents projectes polítics (com el republicà) derivats de les concepcions nacionals (Reicher & Hopkins, 2001a) que poden oposar-se a aquests significats franquistes i (re)construir ordres estat-nacionals alternatius.

La següent taula resumeix les diferents preses de posició i les rehabilitacions de l'ordre estat-nacional espanyol que se'n deriven.

Taula 11

Posicions nacionals i franquisme en el restabliment de l'ordre estat-nacional espanyol

Nº extracte	Posicions nacionals en el no-independentisme	Construcció de l'ordre estat-nacional
31	Posició nacional espanyola desacreditant les posicions franquistes	Legitimar la defensa de l'estat espanyol expulsant i desacreditant-ne les expressions franquistes
32	Posició nacional espanyola i presa de posició franquista minimitzada	Legitimar la unitat nacional-estatal espanyola com un projecte de futur fent reverberar la versió franquista banal
33	Posició nacional catalana-espanyola en contra la posició franquista	Legitimar la construcció d'un únic ordre estat-nacional espanyol contra les fronteres internes
34	Posició anarquista dilemàtica amb el caràcter nacional de l'independentisme	Legitimació ambivalent de les fronteres estat-nacionals
35	Posició republicana	Reconstruir una versió republicana de la identitat nacional espanyola i catalana

Síntesi dels resultats de la construcció de les identitats col·lectives pròpies del *Procés*

A mode de síntesi dels resultats d'aquesta anàlisi presento, en primer lloc, una figura (4) on es resumeix de forma il·lustrada la lògica analítica amb la qual s'ha explorat la construcció d'identitats col·lectives recognoscibles (independentista i no-independentista) així com les diverses posicions de subjecte disponibles. I, en segon lloc, s'ofereix una figura sintètica (5) on es presenten els principals resultats d'aquesta anàlisi.

Figura 4

Estructura de la lògica analítica dels processos de subjectivació política en la construcció d'identitats col·lectives

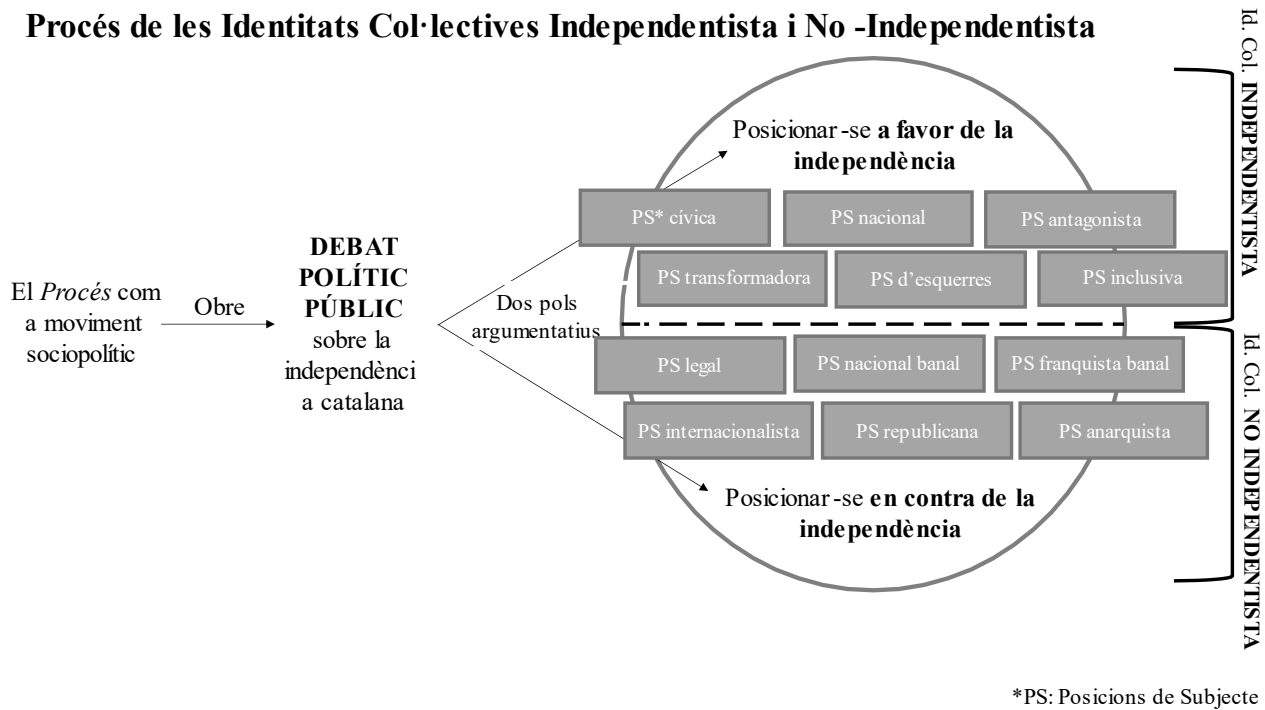
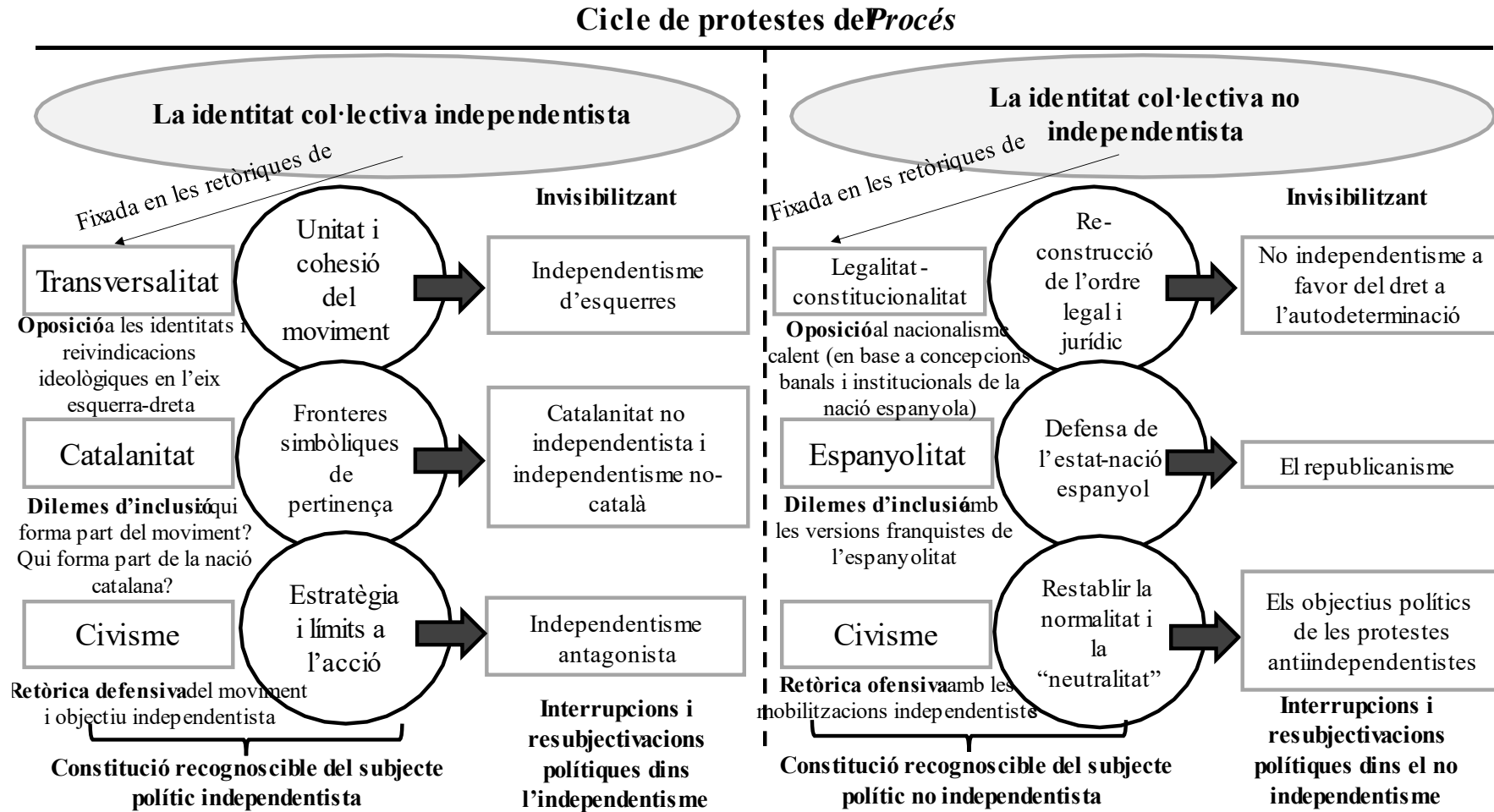

Figura 5

Resum dels resultats anàlisi I

5.2 Anàlisi II: Construint les pràctiques de participació política en *el Procés*

En aquest capítol analitzo les pràctiques a través de les que s'institueixen els subjectes polítics del *Procés* independentista català. Per això presento, en primer lloc, un marc teòric d'anàlisi capaç de relacionar el context cultural més ampli amb les praxis pròpies del cicle de protestes servint-me del concepte bourdeusià d'*habitus*. En segon lloc, detallo l'estratègia analítica per, a continuació, exposar els resultats atenent a les mobilitzacions "pures" dels *habitus* i a les seves hibridacions. Finalment, elaboro una breu discussió sobre els processos de subjectivació política que es deriven de posar el focus en la forma que pren la participació en el conflicte independentista català.

Marc teòric d'anàlisi: La praxis política a través de l'anàlisi discursiva dels *habitus*

El marc de la subjectivació política posa de manifest que els subjectes emergeixen en tant que s'actuen i, en aquestes actuacions, reproduïxen o tensionen les normes socials establertes. Existeix un conjunt ampli de pràctiques socials mitjançant les quals les persones s'entenen com a subjectes polítics. En les democràcies liberals europees, per exemple, la participació en els processos electorals constitueix els votants que, al seu torn, són el subjecte polític per antonomàsia en aquests contextos. No obstant, la política no és únicament la reproducció de les normes institucionals de participació. Com assenyalen Simons i Masschelein (2010), l'adjectivació política dels processos de subjectivació implica, sobretot, la interrupció de les dinàmiques socials existents i la transformació de les formes d'esdevenir subjecte polític. Aquest caràcter disruptiu apareix a través de pràctiques que generen noves maneres d'estructurar i significar el món que ens envolta i a nosaltres mateixos/es. En definitiva, la praxis política pot reproduir els cànons socials establerts o obrir-ne de nous.

A més, els processos de constitució dels subjectes polítics també es sostenen sobre pràctiques quotidianes menys visibles. En escoltar la campanya electoral per la televisió, en discutir sobre quines mesures socials que ens farien viure millor o en no acceptar fer les tasques que se s'assignen al nostre gènere, estem actuant el món "públic" en l'àmbit "privat". I, al mateix temps, és aquesta experiència "privada" la que permet l'emergència de manifestacions i protestes públiques. Partir de la dimensió quotidiana ens dona accés a diferents formes d'esdevenir un subjecte polític que passen inadvertides a la mirada institucional i formal de la política (Howarth & Andreouli, 2017; Neveu, 2015).

En el context del *Procés*, les mobilitzacions i esdeveniments multitudinaris en els quals es reivindicava la independència de Catalunya han tingut un paper molt rellevant, sense oblidar les mobilitzacions, més puntuals, d'oposició a l'independentisme. En les

entrevistes i el grup de discussió realitzats, les persones parlen de la seva experiència del *Procés* assenyalant diferents pràctiques a través de les quals s'expressa el conflicte polític. Estar al dia de les darreres novetats de l'independentisme, participar de les mobilitzacions o votar en les eleccions són algunes de les formes d'actuar com a subjectes polítics.

Encara que aquestes pràctiques constitueixen l'esfera visible de les protestes del *Procés*, em centro en explorar les construccions quotidianes d'aquestes. És a dir, com les persones entenen què vol dir fer política en aquests diferents escenaris. Així doncs, en aquesta secció la mirada es dirigeix cap als sistemes simbòlics culturalment compartits a través dels quals es dona sentit a les interaccions i reivindicacions de l'independentisme. Entenc que la dimensió cultural aglutina el conjunt de les pràctiques i significats que estructuraven el nostre dia a dia i que, en moltes ocasions, donem per descomptat (es troben rutinitzats). Argumento que per a comprendre la complexitat de les pràctiques de participació política més enllà d'una interpretació de la seva dimensió estratègica esdevé imprescindible entendre la seva imbricació en l'experiència quotidiana (Flesher Fominaya, 2014, 2016).

En *el Procés* aquest èmfasi en l'expressió culturalment habituada de les pràctiques és particularment rellevant atès que en les mobilitzacions hi participa una gran quantitat de persones no organitzades formalment. És a dir, persones que no participen habitualment dels espais on es convoquen, s'organitzen i es debaten les possibles mobilitzacions. Aquestes persones tampoc són membres de partits polítics. En els contextos amb poca organització formal i molta participació, l'acció de protesta acostumen a mobilitzar pràctiques culturals interioritzades que afavoreixin la coordinació "espontània" del moviment (Zhao, 2010): les persones han de saber mínimament com actuar sense que ningú els hi doni indicacions explícites.

Per incorporar aquesta dimensió cultural i habituada em serveixo del concepte bourdieusià d'*habitus* entès com "un sistema socialment constituït de disposicions estructurades i estructurants, adquirit mitjançant la pràctica i sempre orientat a funcions pràctiques" (Bourdieu & Wacquant, 1994, p. 83). L'*habitus* és així un *sentit pràctic* (Bourdieu, 1997; Bourdieu & Wacquant, 1994) pel qual *sabem* com actuar en les diferents situacions socials. En conseqüència ens possibilita explorar el caràcter cultural de les pràctiques que actuem sense adonar-nos-en.

Les pràctiques de participació política: Repertoris, *habitus* i discurs

Els repertoris de protesta: Una lectura cultural de les pràctiques polítiques

Tot i la varietat de formes que pot prendre la participació política (van Deth, 2021), el concepte de repertori (Tilly, 2006) ens permet focalitzar-nos en un conjunt de pràctiques pròpies d'un context de protesta concret, com és *el Procés*, que canalitzen la demanda independentista. Els repertoris són “els conjunts de *performances* reivindicatives limitades, familiars i històricament creades en les que, en la majoria de circumstàncies circumscriuen els mitjans amb els quals les persones participen en els conflictes polítics” (Tilly, 2006, p. VII, *traducció pròpia*). És a dir, ens remetent a les formes culturalment compartides i acceptades d'actuar col·lectivament les reivindicacions.

El context sociohistòric i la situacionalitat particular on emergeixen aquests repertoris és el que Tilly (2006) anomena règims. Els règims poden ser entesos com el context societal on la protesta emergeix, és a dir, com a delimitacions territorials i polítiques, acostumant a referir-se, en els nostres dies, a un estat-nació. Repertoris i règims estableixen una relació dinàmica: els repertoris estan disponibles en un règim particular i, al actuar-se, transformen aquest règim que al seu torn habilita nous repertoris de protesta. Per tant, no hi ha repertori sense règim ni règim que no tingui disponibles (implícita o explícitament) repertoris de protesta. L'ús d'aquesta teoria ens permet evitar una perspectiva purament movimiento-cèntrica dels conflictes sociopolítics (Ancelovici, 2021) ja que posa en relleu el context sociohistòric on emergeix la protesta.

Extrapolat al cas del *Procés*, la celebració del Referèndum d'autodeterminació de l'1 d'octubre de 2017, per exemple, podria considerar-se un *repertori de segon ordre* possibilitat per les mobilitzacions prèvies en clau de manifestacions massives (*repertoris inicials*) que provocaren la negativa del govern espanyol a la celebració del Referèndum i l'impuls del govern de la Generalitat per celebrar-lo (*els règims estatal i autonòmic*, respectivament). Per tant, l'1 d'octubre emergiria com un repertori de protesta resultat de les dinàmiques règim-repertori.

Tot i que aquesta lectura emfatitza el caràcter dinàmic dels conflictes polítics, també pot invisibilitzar i menystenir el component subjectiu i els processos de construcció de significats implicats en la protesta atès que en la dinàmica règim-repertori els significats de les pràctiques i reivindicacions semblen no tenir cabuda. No obstant, encara que no desenvolupa aquesta idea, Tilly sí que apunta que és de les “identitats, els vincles socials

i les formes organitzatives que emergeixen tant les reivindicacions col·lectives com els mitjans per a construir-les” (2006, p. 42, *traducció pròpia*). En altres paraules, són les relacions de la vida quotidiana i els seus patrons culturals la base per a comprendre l'emergència de repertoris de protesta.

Zhao es centra precisament en mostrar com “els patrons de les activitats dels moviments socials prenen la forma a través de les condicions culturals que existeixen en una societat” (2010, p. 33, *traducció pròpia*). Explorant els moviments socials xinesos proposa el concepte de repertori cultural per a comprendre l'ancoratge dels repertoris d'acció col·lectiva en els valors, les ideologies i les tradicions pròpies d'una societat. Des d'aquesta lectura entén que els diferents elements culturals s'actuen en la protesta com una eina per resoldre problemes, com a guions, o com a instints i rutines donades per descomptat (Zhao, 2010). Mentre que utilitzar la cultura com a eina per a resoldre problemes esdevé un ús estratègic i conscient (les persones que protesten articulen certs recursos culturals amb un objectiu explícit), els guions i les rutines o instints es sostenen sobre la naturalització de certs valors i pràctiques, actuant-se políticament de forma més o menys inconscient. Aquests elements familiars afavoririen la participació coordinada sense necessitat de molta coordinació interna, per tant, els moviments menys organitzats utilitzarien més aquest tipus d'articulacions culturals naturalitzades (Zhao, 2010). Aquesta lectura dels règims-repertoris incorpora explícitament el paper de les pràctiques culturals en la protesta.

La incorporació de la dimensió cultural ens adverteix que no hi ha una distinció definida entre les pràctiques estratègiques de la protesta i les pràctiques implícites o inconscients que reproduïm en la quotidianitat. El significat de les mobilitzacions es constitueix a través d'aquesta conjunció estratègica-cultural en la praxis. Així doncs, per estudiar la subjectivació política en el *Procés* català s'ha de considerar el caràcter cultural i habitual de les pràctiques de participació i la seva dimensió estratègica.

L'habitus: Les disposicions pràctiques adquirides

Com he avançat, per d'atendre a aquesta doble caracterització de les pràctiques de protesta, utilitzaré el concepte bourdieusià d'habitus. L'habitus ens remet al “sentit pràctic del que s'ha de fer en una situació determinada” (Bourdieu, 1997, p. 40, *traducció pròpia*), constituint-se com un coneixement-pràctic (*know-how*) de diferents esferes de la vida social entre les que es troba la protesta (Crossley, 2003). No obstant, el concepte

d'habitus no emergeix per explicar la protesta, ni és limita a explicar aquest tipus de pràctiques.

En els seus orígens, el concepte d'habitus emergeix en una tríada conceptual, lligat a la idea de camp i de capital (Bourdieu, 1997). De forma molt simplificada, ja que les definicions de les dinàmiques entre aquesta tríada excedeixen els objectius d'aquest treball, el camp es definiria com una esfera social relativament autònoma que funciona a través de principis, lògiques i interessos propis que estableixen diferents criteris d'entrada i jerarquitització del camp. Aquests darrers constitueixen el que Bourdieu anomena capital (Ancelovici, 2021). Per exemple, el camp religiós s'articula entorn a unes normes de pertinença i comportament diferents però comparables amb les del camp polític. Mentre que l'accés al camp religiós estaria mediat per la fe i la gràcia divina, l'accés al camp polític es basaria en mostrar competència per definir els debats públics i el bé comú. Aquestes diferents competències il·lustrarien, simplificadament, el capital. Cada camp requereix així d'uns capitals específics que habiliten l'accés i li donen una estructura interna. Simultàniament, el camp i el capital adquirint estructuren el camp en una sèrie de posicions *disposades* a certs comportaments i pràctiques, els habitus.

Seguint l'exemple anterior, quan anem a un míting polític, esperem que el candidat ens doni arguments per votar el seu partit, no que celebri una missa ni faci una professió de fe. Esperem que desplegui el seu capital polític i es mostri com una persona competent a l'hora d'advertir els problemes rellevants per la societat i les seves solucions. Aquest polític tampoc es sorprendrà davant les preguntes dels periodistes, a les que respondrà amablement sense comprometre la imatge del seu partit. A més, es esperable que es senti còmode en aquesta situació, que sàpiga què ha de fer. Aquesta sensació de comoditat seria diferent si aquesta mateixa persona hagués de celebrar una missa. En aquesta segona situació, podem pensar que es sentiria perdut, no tindria clar com comportar-se. L'exemple donat ens permet entendre que el polític professional haurà interioritzat el sentit del joc propi del seu camp (l'habitus), adquirint al seu torn, el capital polític que li permet ser reconegut com a part de les institucions polítiques però que pot no funcionar en altres esferes de la vida social. Il·lustra com es conjuga la dinàmica proposada per Bourdieu.

Encara que aquests exemples es refereixen a situacions específiques molt pautades, la nostra participació en diferents espais socials (camps) ens permet adquirir diferents habitus amb els que conduïm les nostres pràctiques. Així doncs, parteixo del concepte

d'habitus entès com una “subjectivitat socialitzada” (Bourdieu & Wacquant, 1994, p. 87) i per tant, adquirida, que ens disposa a actuar de certes formes en les diferents interaccions socials. L'habitus explica la reproducció del món social, atès que reproduïm les dinàmiques pròpies dels camps on hem participat, però també, excedeix les fronteres del seu camp de generació. Seguint amb l'exemple del polític professional, és esperable que aquesta persona, en un sopar de nadal, per exemple, faci comentaris sobre la situació política amb un caràcter més persuasiu i èpic que la resta dels seus familiars. L'habitus ens configura com a subjectes, ens *habilita* per actuar de certes formes i ens fa subjectes *habitats* pels sistemes culturals amb els que interpretem i actuem el nostre entorn i a nosaltres mateixos (Venceslao & Delgado, 2017). El fet que l'habitus s'actui més enllà del seu camp d'adquisició el dota de capacitat generadora (Bourdieu & Wacquant, 1994), és a dir, de modificar les dinàmiques pròpies d'un camp.

No obstant, participar d'espais socials que ens són desconeguts i, per tant, en els quals no sabem com actuar, no hi estem *habituats*, pot fer emergir experiències d'incomodat i la sensació d'estar fora de llocs provocant, en molts casos, l'autoexclusió d'aquell espai social. L'habitus també dona compte d'aquesta dimensió afectiva de l'experiència pràctica (Flesher Fominaya, 2014). Per exemple, si una persona mai ha participat ni vist una protesta es pot trobar desconcertada davant del conjunt de persones que mostren pancartes, fan soroll i canten diferents lemes. Pot no entendre què estar passant i no saber com actuar en aquesta situació i, per tant, apartar-se d'aquell espai independentment de si comparteix o no allò que s'està reivindicant. Ara bé, al menys en les societats occidentals contemporànies, la protesta en forma de manifestació és una pràctica culturalment arrelada, en termes de Tilly (2006), un repertori. Per tant, hi ha un mínim de coneixement pràctic sobre les manifestacions que desborda el marc espai-temporal en el que efectivament emergeix la protesta: sabem reconèixer la protesta i, tot i no haver participat mai, tenim un mínim sentit del joc per actuar d'acord amb la lògica de les manifestacions.

L'habitus radical i la participació en les mobilitzacions

Malgrat que Bourdieu concep la protesta com una sort de ruptura, els moments de mobilització no s'expliquen si no hi ha un conjunt d'aprenentatges pràctics socialment adquirits que disposen a aquests tipus de pràctiques, és a dir, un *habitus* que Crossley (2003) anomena *radical*. L'habitus radical comporta l'adquisició d'un conjunt *d'esquemes cognitius i perceptuals* que disposen als seus participants a posar en qüestió

l'estatu quo, *un coneixement-pràctic* per posar en acció aquesta crítica, *un ethos* compartit que posi en valor aquest compromís amb el moviment, i *un sentiment plaent* cap a la protesta i l'organització que fa que les persones es "sentin com a casa" mentre protesten (Crossley, 2003, p. 52). En altres paraules, es tracta d'una disposició a participar en accions de protesta que s'adquireix mitjançant la participació i las praxis en moviments de protesta. A més, Crossley (2003) apunta que l'adquisició de l'habitus radical explicaria perquè les persones que han participat d'un moviment tenen més tendència a participar d'altres moviments.

Aquesta conceptualització d'un habitus radical comú, no implica que no hi hagi habituacions diferents per a cada col·lectius. Ibrahim (2011) mostra com els anarquistes i comunistes britànics presenten habitus diferenciats fruit de la participació en les pràctiques militants i els repertoris de protesta dels seus moviments. Per tant, cada moviment presentaria també disposicions pràctiques específiques que els diferenciïn més enllà de les ideologies formals que expressen. Aquestes diferències explicarien les dificultats i tensions entre moviments així com les seves especificitats.

El concepte d'habitus radical, no obstant, ens permet comprendre com els aprenentatges pràctics adquirits en la participació continuada en la protesta i els moviments socials disposen a actuar de certes formes en les situacions de conflicte. Els moviments com el *Procés* ens mostren que aquest habitus presenta una socialització mínima més ampla, ja que les persones que es manifesten a favor i en contra de l'independentisme, en la seva majoria, no participen formalment de moviments socials organitzats però sí que evidencien un mínim coneixement-pràctic sobre com actuar una reivindicació política. El moviment independentista català, en les successives mobilitzacions, forjaria aquest habitus radical incipient. Per tant, no es tracta sols que en la quotidianitat existeixin camps específics on es socialitzen les pràctiques de protesta, com els moviments socials (Crossley, 2003); sinó que en les nostres societats la protesta és una pràctica mínimament habituada.

Per altra banda, estudiar els habitus en general ens permet atendre a aquelles pràctiques que no formen part del discurs oficial de la protesta, de les identitats col·lectives tal i com s'expliciten o de les ideologies formals que sosté un moviment, per parar atenció a les pràctiques rutinitzades que ens passen més desapercbudes (Flesher Fominaya, 2014). Encara que ens passin inadvertides, aquestes darreres pràctiques tenen efectes en el significat i la forma que pren la protesta.

Flesher Fominaya (2014) mostra com en les trobades transnacionals dels moviments per la justícia global es produeixen conflictes i tensions entre les pràctiques habituades. L'autora ho il·lustra a través d'un conflicte sobre el "consens" en una assemblea on hi participaven moviments de diferents països europeus. Mentre que per uns el consens s'aconseguia per l'acord total a través de tornar a tractar el tema si no s'hi arribava a aquesta situació, per altres el consens només prenia sentit si era sobre un objectiu estratègic i pràctic i, per altres, al consens s'hi podia arribar per majoria i votant. Com assenyala Flesher Fominaya (2014) el xoc entre organitzacions es generava per les diferents disposicions pràctiques sobre com assolir el consens, pels diferents habitus organitzatius.

Aquesta dimensió inadvertida de la praxi és per tant rellevant. A més, cal considerar que els habitus són transposables a diferents situacions (Bourdieu, 1997), no es limiten a actuar-se en el camp on s'han constituït sinó que aquestes diferents socialitzacions formen part de les nostres pràctiques en diferents espais. Així, no resulta estrany que també en la participació política hi convisquin diferents habitus.

Diferents habitus en la protesta

La participació política és diferent en funció del context on emergeix. Per tant, les seves formes d'actuació depenen d'espais culturals més amplis que generen diferents disposicions pràctiques, habitus. Els distints habitus poden dificultar la coordinació entre els moviments de protesta que comparteixen objectius i ideologies formals per les diferents pràctiques habituades de les cultures organitzatives (Flesher Fominaya, 2014, 2016). Aquestes diferències i tensions no reflecteixen únicament diferents "formes de fer" sinó que també posen de manifest que "les cultures polítiques nacionals encara són importants a l'hora de donar forma a les subcultures dels moviments" (Flesher Fominaya, 2016, p. 167, *traducció pròpia*). Aquestes diferències nacionals ens indiquen que en la protesta actuem seguint també patrons culturals més amplis, és a dir, que hi actuem amb habitus que van més enllà del radical, i que provenen de socialitzacions en camps diversos.

En el *Procés* la dimensió nacional forma part de l'objectiu del moviment. Per tant, tot i que en les construccions de la participació política hi podem trobar alguns elements que ens remetrien a un *habitus nacional* (per exemple, l'ús de banderes o l'actuació de tradicions com els castellers en les protestes) he decidit no incloure el seu anàlisi com un epígraf separat en aquesta secció. Això es deu a que la pràctica política com a expressió

nacional està fortament contestada ja que la nació és l'objecte de pugna en l'independentisme. Tant en les observacions etnogràfiques de les manifestacions a favor i contra l'independentisme com en l'apartat *La retòrica nacional: Construïnt i contestant la catalanitat de l'independentisme* de la secció analítica anterior es mostra com la identitat nacional catalana constitueix una caracterització explícita i disputada al identificar-se o no amb l'independentisme. Així, considero que el caràcter nacional del moviment s'entén millor com a part dels processos de construcció d'identitats col·lectives que com a part de les pràctiques de participació política. A més, l'habitus nacional acostuma a explicitar-se quan es parla de les pràctiques de participació política, en les mobilitzacions, per exemple, s'exhibeixen estelades en l'independentisme i la senyera en la seva oposició. És a dir, es manifesta una disputa explícita de la nació a través d'actuar-la en les reivindicacions polítiques. Aquests són els diferents motius pels que n'he desestimat un apartat específic en aquesta secció, no obstant, en el decurs de l'anàlisi s'hi trobaran assenyalaments a les disposicions pràctiques nacionals.

Tot i desestimar un focus específic en les diferents especificitats nacionals en la participació política, prenc l'estudi de Flesher Fominaya (2016) i, més concretament, la línia que pren Shoshan (2017), per a atendre als diferents habitus presents en la protesta. Shoshan (2017) realitza una anàlisi de l'organització del moviment israelià contra les polítiques d'austeritat, mostrant com les pràctiques dels activistes s'inscriuen sobre un *habitus militarista* previ al moviment que és propi del seu context nacional. Per tant, no es tracta sols que la participació en els moviments sociopolítics generi habitus específics sinó també que aquests moviments es constitueixen per habitus i camps que no presenten una relació directa amb l'activisme i que, inclús, poden ser antagònics (Shoshan, 2017). Atendre als diferents habitus presents en la protesta permet, per una banda, advertir l'heterogeneïtat de l'habitus dins el mateix context nacional i, per altra banda, detectar les contradiccions i hibridacions que generen els habitus en l'organització dels moviments (Shoshan, 2017). En aquest sentit, l'autora mostra com aquesta disposició a actuar "militarment" arrelada en la nació israeliana entra en tensió i contradicció, per exemple, amb el context global on hi circulen lògiques consumistes, capitalistes i mediàtiques, produint dinàmiques i pràctiques específiques dins el moviment.

Partir del concepte d'habitus mostra com les pràctiques de participació política mobilitzen patrons culturals inscrits en diferents nivells contextuals (interaccionals, nacionals i globals) a més de generar un habitus radical propi (Crossley, 2003). Aquesta varietat

d'habitus pot fer emergir tensions i contradiccions sobre el quefer pràctic. L'anàlisi que realitzo consisteix en identificar els habitus més prominents que es mobilitzen en les construccions de la participació política en el *Procés*. No es tracta doncs d'identificar les diferents posicions dins el camp de la protesta analitzant els capitals adquirits i els conflictes entre aquestes posicions i disposicions. El que realitzo és una anàlisi sobre la construcció de les pràctiques de participació política on la noció d'habitus ens permet comprendre l'arrelament d'aquestes pràctiques en contextos culturals més amplis i atendre a la dimensió irreflexiva de la pràctica política (allò que es dona per descomptat) i les seves contradiccions intrínseques.

L'habitus com a pràctica discursiva

L'habitus s'actua a través dels gestos i les postures corporals (*hexis*) però també en la parla (Bourdieu, 1985). Utilitzar determinats discursos, sostenir certes posicions són pràctiques que també formen part dels habitus. Com apunta el mateix Bourdieu (1985) parlar és actuar un habitus lingüístic on hi ha una propensió a dir determinades coses i mostrar la capacitat social que aquestes coses que es diuen s'adaptin a la situació on s'enuncien, alhora que s'imposa un sistema de sancions i censures específiques. Per tant, els discursos amb els que construïm i signifiquem les pràctiques de participació política ens donen accés a l'habitus sobre el qual es sostenen.

L'anàlisi que realitzo es basa eminentment en la identificació dels habitus mitjançant les pràctiques discursives que produeixen¹¹. És a dir, entenc que si una persona em parla de la participació en el *Procés* com una forma de participar de les institucions polítiques seguint la legitimitat vigent, s'està actuant un habitus estatal que possibilita i reproduïx aquesta concepció de la política. En aquest sentit, la lògica analítica que proposo comença

¹¹ Les observacions etnogràfiques realitzades m'han permès advertir l'actuació in situ dels principals habitus implicats en la subjectivació política del *Procés* definint amb més seguretat els resultats obtinguts en aquesta anàlisi. Per exemple, en les manifestacions de la Diada les persones estaven expectants sobre què fer a continuació (amb expressions com: "a veure què passa ara") i sobre la imatge mediàtica que es projectaria, suggerint l'actuació d'un habitus d'espectador dins la protesta. O, en els aldarulls de després de la sentència, els manifestants construïen diferents barricades amb el mobiliari urbà, portaven materials protectors com ulleres i corrien quan els antidisturbis avançaven. En aquestes mobilitzacions podia interpretar-s'hi l'actuació d'un habitus radical que, a més, en el decurs de les mateixes s'anava actuant de forma més relaxada, s'habituaava (les persones, per exemple, també prenen llaunes de cervesa o es troben i saluden amb altres). No obstant, m'he decantat per centrar-me en l'anàlisi de la seva expressió discursiva perquè aquesta permet mostrar de forma més detallada tant les funcions retòriques que acompleix la mobilització dels habitus com detallar minuciosament les hibridacions entre aquests.

per identificar els discursos amb els que es construeix la participació política en el context del moviment independentista.

Entenc els discursos com “els patrons compartits de significat i les diferents formes de parlar contrastants” que esdevenen el focus de les diferents tradicions discursives en psicologia (Burman & Parker, 1993, p.2). Situant-me en la tradició retòrica entenc que aquests discursos presenten un caràcter orientat a la persuasió que s’estructura dilemàticament en temes i contratemes presents en el sentit comú (Billig, 1991; Billig et al., 1988). Aquesta perspectiva ens permet explorar les contradiccions i tensions entre els habitus d’un mateix moviment (Shoshan, 2017) i, al mateix temps, atendre aquest caràcter dilemàtic dins d’un mateix habitus. En altres paraules, aproximo les pràctiques de participació política com a pràctiques internament tensionades.

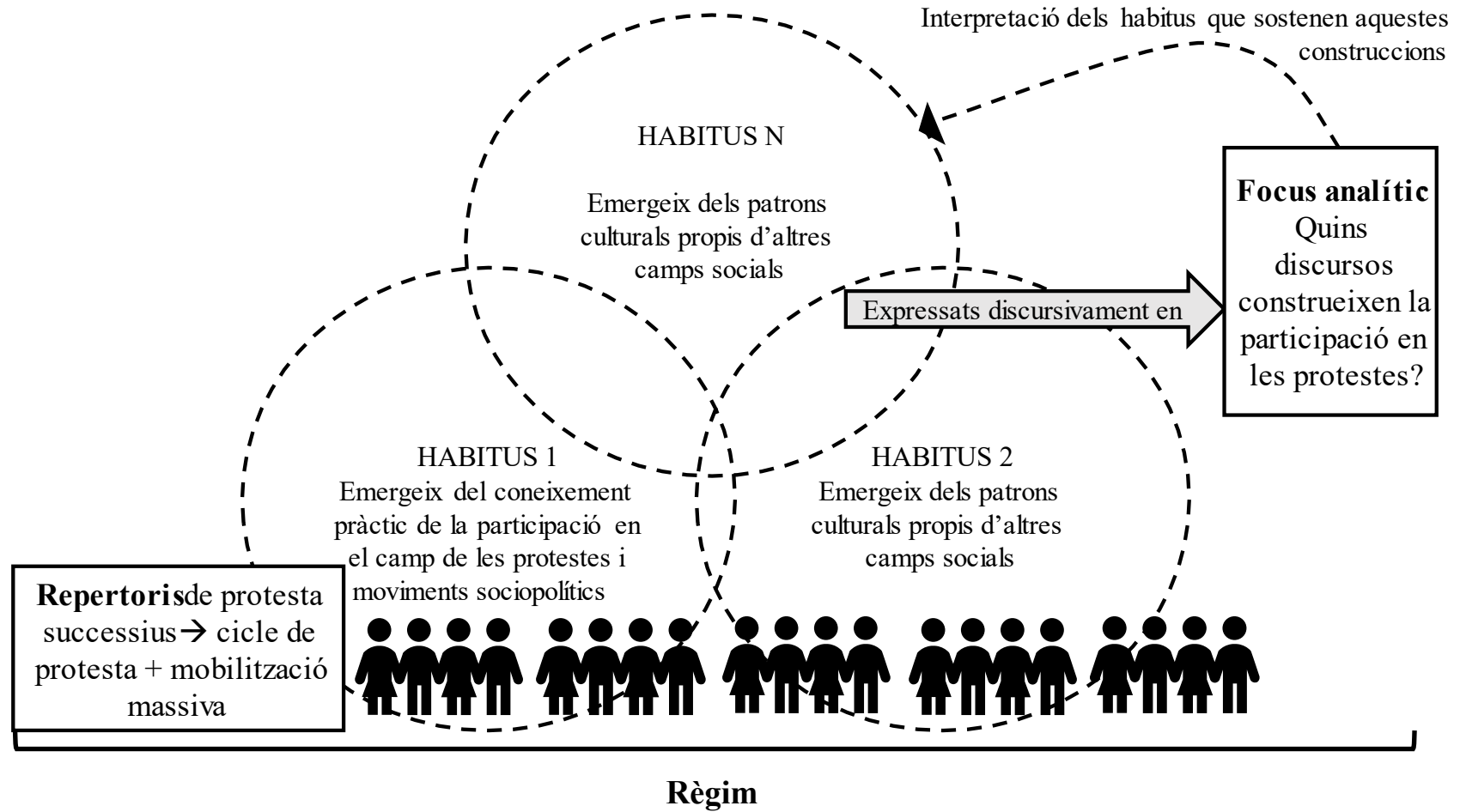
Cal precisar que l’anàlisi de l’habitus pretén distanciar-se de l’anàlisi ideològic dels moviments, advertint la dimensió inconscient i rutinitzada de les pràctiques polítiques que pot entrar en contradicció amb les ideologies formals i explícites de les persones que participen del moviment (Flesher Fominaya, 2014, 2016). Mentre que la dimensió ideològica formal obeeix a pràctiques estratègiques que es justifiquen en base a arguments sobre *com haurien de ser les coses*, la dimensió de l’habitus produeix un conjunt de pràctiques rutinitzades que es justifiquen en base a arguments sobre *la possibilitat de fer les coses d’una altra manera* (Shoshan, 2017).

Ara bé, la distinció entre aquestes dues dimensions (ideològica formal i habituada) es desdibuixa quan explorem les construccions polítiques quotidianes. En concret, el concepte retòric d’*ideologia viscuda* entesa com el conjunt de pràctiques i creences que estructuraven la vida quotidiana i el sentit comú (Billig et al., 1988) ens mostra el caràcter tant ideològic com habituat de les pràctiques polítiques. Per tant, entenc que els habitus sempre presenten un component ideològic (el contingut del discurs que enuncien) que s’actua més enllà de les reivindicacions ideològiques formals i explícites dels moviments.

Al llarg de l’anàlisi identifico els discursos amb els que es dona sentit a les pràctiques de participació política que entenc com expressions i actuacions de diferents habitus. Des d’aquesta lògica, *el Procés* es construeixen a través de la mobilització de diferents habitus que, al ser actuats en el cor d’un moviment sociopolític, reproduïxen i transformen diferents supòsits culturals. A més permeten que les pràctiques es construeixin com explícitament polítiques o com a quotidianes. La figura 6 ofereix un esquema-resum.

Figura 6

Construcció de les pràctiques de participació política com a habitus

L'anàlisi realitzada mostra la prominència de tres tipus d'habitus amb els que la participació política pren diferents significats: el radical (Crossley, 2003), l'estatal i l'espectador. Aquests poden actuar-se de forma "pura" o presentar-se en formes híbrides. Per això, en primer lloc il·lustro les formes pures d'aquests diferents habitus, assenyalant el significat específic que li atorguen a la participació política i, en segon lloc, mostro i discuteixo les formes híbrides.

Construccions de la participació política del *Procés*: L'habitus radical, estatal i espectador

A l'independentisme hi conviuen diferents repertoris de protesta com manifestacions, talls de carreteres, referèndums no autoritzats, eleccions ordinàries (que poden ser interpretades com a plebiscits), ocupacions físiques i simbòliques dels espais públics i aldarulls. En les mobilitzacions de resposta a l'independentisme també hi trobem manifestacions, retirada de símbols del carrer (en especial, de llaços grossos) i participació en les eleccions ordinàries. Així doncs, en ambdós pols del conflicte hi trobem participació política institucional i de protesta que pren diferents significats mobilitzants s'hi diferents habitus.

L'habitus radical

Com a cicle de protestes el *Procés* genera un espai social diferenciat (un camp, en el llenguatge bourdieusià) on es constitueix un habitus radical. Aquest s'entén com l'adquisició de disposicions pràctiques, és a dir, formes de comportar-se, que s'aprenen a través de la participació en la protesta i el moviment i, al mateix temps, el transcendeixen (Crossley, 2003). Perduren en el temps i així afavoreixen que les persones habituades s'impliquin en altres protestes (Crossley, 2003). Les mobilitzacions esdevenen espais d'aprenentatge pràctic.

Socialització de l'habitus radical

El següent extracte il·lustra precisament aquest procés d'adquisició de l'habitus radical.

Extracte 36

Paula: Nosaltres sempre defensem l'autoorganització, el poder popular i és una cosa que la gent no, no ho entén, bé és que no ho entén perquè és difícil d'entendre, però en el moment que ho fa, la gent que bff, que mai havia i que es planta a les 5 del matí a un col·legi perquè no sé que, això socialitza, el fet, i la gent autoorganitzant-se en grups i esperant consignes i tal, la gent va veure que si s'organitzava tenia molt de poder. I jo crec que això és el més important que va passar l'1

d'octubre, aquests aprenentatges de molta gent que fins llavors no eren, ni eren prou conscients i menys la gent que no té una militància política activa que diguéssim.

En aquest extracte la Paula (extracte 3) desplega el discurs de l'organització col·lectiva per significar la participació en el referèndum de l'1 d'octubre (no autoritzat pel govern espanyol). Aquest discurs es significa com un coneixement pràctic ("perquè és difícil d'entendre, però en el moment que ho fa, la gent") important pel poder que dona a les persones i la consciència que genera. La participació en l'1 d'octubre s'entén com una transformació duradora en les persones que hi han participat en tant adquireixen el coneixement pràctic de l'autoorganització col·lectiva. És a dir, en aquest extracte el referèndum genera un habitus radical (Crossley, 2003).

La Paula construeix aquesta socialització de l'habitus radical com el "més important" que va passar aquell dia, per tant, no es tracta de si s'assoleix o no la independència sinó de l'expansió de l'habitus radical d'un nosaltres prèviament polititzat ("Nosaltres sempre defensem l'autoorganització") a un ells, la gent que prèviament desconeixia aquestes pràctiques. Aquest "nosaltres" pot interpretar-se com el moviment de l'esquerra independentista atès que, si recordem l'extracte anterior (3), la Paula es posicionava vers la independència prenent una posició d'esquerres distingint dos moviments dins l'independentisme, el d'esquerres (el seu) i el majoritari. Des d'aquesta consideració la socialització de pràctiques pot ser interpretada com un procés d'influència minoritària (Moscovici, 1981) que s'exerceix a través de la pràctica on l'experiència organitzativa de l'esquerra independentista transmet els seus coneixements al gruix del moviment, marcant també el significat dels esdeveniments en un to més reivindicatiu.

A més, aquest discurs de l'organització col·lectiva on un conjunt de persones ensenya a unes altres les pràctiques de protesta sols és possible de sostenir si la Paula, al seu torn, mobilitza aquest habitus radical. Ella es sent "a casa" (Crossley, 2003): l'1 d'octubre sabia que s'havia de fer i, simplement, va actuar i estendre aquest coneixement pràctic. En l'extracte no hi trobem un argument sobre si l'organització col·lectiva era efectivament el que s'havia de fer o no, sinó una asseveració que aquesta és la manera d'actuar políticament. Es dona així per descomptat que l'organització col·lectiva és "autoorganitzar-se en grups" i "seguir consignes", mostrant-ne aquest caràcter habitual (Flesher Fominaya, 2014, 2016).

L'actuació i significació del referèndum des d'un *habitus purament* radical deixa l'objectiu independentista en un segon pla atès que, com hem vist, l'important és l'adquisició d'aquest *habitus* que predisposarà a activar el poder popular en altres situacions.

Reproducció de l'habitus radical

Aquesta interiorització pràctica de l'*habitus* desborda el moviment independentista i, com s'il·lustra en el següent extracte, permet construir els objectius de la participació política més enllà de la independència.

Extracte 37

Entrevistadora: Mm, quins valors diries que també estaven en joc allà o això?

Alba: Per mi pues, ts, el fet de queeee, o sigui que carreguessin contra tot un jovent sense avisar abans, perquè la pri-, el primer cop que es va carregar mm, ts, estava allà i a més a més, me'n vaig anar un moment, a pixar i vaig tornar i, em vaig trobar que pujant per el carrer de Gràciaaaa, pues tots els antidisturbis i, al carrer Mallorca diria, també, estaven i, i vaig tornar, i clar! Vaig a buscar a les meves amigues i veia que m'anaven a donar un, un d'esto saps? [fa gest de pegar amb la porra] I jo vaig fer 'ua!' però si no he fet res! I la gent que estàvem aquí, alguns sí que, suposo que davant, l'hauran liat, però no l'hem liat entre, i esteu carregant saps contra nosaltres? I per mi entrava el fet de, el valor de, pues de defensar, ts, de que tenim drets, saps? A manifestar-nos i que tenim dret a, joder a ajuntar-nos iii, vale, cremar contenidors no és la millor manera, però sí a dir el que pensem i de, sempre i quan no faci mal a ningú, saps? M, pues manifestar-ho. I per mi això és un valor que no es pot perdre.

En aquest extracte, l'Alba (extracte 34) parla sobre les manifestacions que es succeïren després de la publicació de la sentència condemnatòria als líders polítics i socials catalans a l'octubre de 2019. En aquells dies, les manifestacions acabaren amb un seguit d'aldarulls i enfrontaments amb la policia. L'extracte presenta una narració vívida (Edwards & Potter, 1992) d'aquestes mobilitzacions, que li permet desplegar el discurs de la repressió per significar la seva participació política.

L'Alba construeix la seva participació en la protesta com una pràctica normalitzada i quotidiana on es donaven accions pròpies del dia a dia (anar al lavabo, buscar a les amigues) que és interrompuda per "l'atac" sense motiu de la policia ("veia que m'anaven a donar un, un d'esto saps? [fa gest de pegar amb la porra] I jo vaig fer 'ua!' però si no he fet res!"). Aquest atac es fa cap a persones innocents i no cap a les possibles culpables ("I la gent que estàvem aquí, alguns sí que, suposo que davant, l'hauran liat, però no l'hem

liat entre, i esteu carregant saps contra nosaltres?”), construint un contrast retòric entre el que és una actuació il·legítima de la policia, on es carrega contra innocents, i una legítima, on les càrregues anirien dirigides a qui “la lia” i, per tant, cap a qui “ho mereix”. Aquest contrast dona força retòrica al discurs de la repressió amb el que es significa l’escena en tant que la policia podria no perseguir a tot el moviment.

En l’extracte, l’Alba introdueix també el discurs dels drets, en concret el dret a manifestació (“de que tenim drets, saps? A manifestar-nos i que tenim dret a, joder a ajuntar-nos”) fent-lo el motiu principal de la seva participació en la protesta (ja que no es considera independentista). A través d’aquest discurs, la manifestació es constitueix com *la* forma de mostrar desacord i fer reivindicacions polítiques. És a dir, es dona per descomptat que manifestar-se és una pràctica política legítima. En canvi, l’Alba qüestiona la pràctica de cremar contenidors en termes estratègics, es planteja si és el curs d’acció correcte (Shoshan, 2017). Després d’aquest qüestionament, l’Alba reforça el dret a la llibertat d’expressió mentre no generi danys a altres (“però sí a dir el que pensem i de, sempre i quan no faci mal a ningú”). Aquest assenyalament crític amb algunes de les pràctiques presents en les protestes de la sentència actua com una retòrica defensiva contra les legitimacions de l’actuació policial pels actes vandàlics i violents.

En l’extracte podem apreciar com es reproduceix l’habitus radical al menys en tres aspectes. En primer lloc, hi ha una quotidianització de la pràctica de protesta quan l’Alba assenjala que pot realitzar accions del dia a dia durant la protesta i opinar sobre com haurien d’anar les interaccions en la manifestació (Crossley, 2003). En segon lloc, trobem que la manifestació com a praxis de reivindicació política es dona per descomptada a través del discurs dels drets. No hi ha una argumentació dels motius i la legitimitat de la manifestació sinó que s’assumeix que és *la* forma de participar políticament. Per tant, podem entendre-la com una pràctica culturalment interioritzada (Flesher Fominaya, 2014). En tercer lloc, l’Alba obre el debat sobre la legitimitat de *certes* pràctiques dins la mobilització com és la crema de contenidors. El gest discursiu d’introduir aquest debat ens assenjala la predisposició al debat estratègic sobre les pràctiques de protesta, que, alhora, actua com una defensa de les crítiques a les protestes “violentes”. Així doncs, s’actua un habitus radical en tant que es mostra un coneixement pràctic sobre com participar en la protesta, les seves dinàmiques, i com protegir les mobilitzacions de crítiques externes.

Finalment, si en l'extracte anterior (36), la Paula construïa l'adquisició de l'habitus radical a través de l'organització col·lectiva com el més important de l'1 d'octubre, en aquest extracte, l'Alba presenta la participació en la manifestació com la forma de protegir el dret a manifestació. Hi trobem, per tant, dues lògiques circulars on els discursos que s'enuncien des d'aquest habitus el constitueixen com un conjunt de pràctiques valuoses en si mateixes. És a dir, la gent s'ha de seguir organitzant i manifestant-se independentment del *Procés*. Si anem als orígens conceptuals del terme d'habitus, aquest emergeix per a comprendre eminentment la reproducció social assumint el supòsit que les persones tracten de *perseverar en el ser*, és a dir, sostenir i reproduir allò que les fa ser qui són (Bourdieu, 1997).

Aquests dos extractes (36 i 37) il·lustren doncs, com les pràctiques de participació política en l'independentisme es sostenen sobre un habitus radical, però que l'actuació pura d'aquest obre el camí per a reivindicar diferents objectius polítics que poden reivindicar o no la independència catalana.

L'habitus estatal

En el *Procés* independentista les institucions polítiques formals, la Generalitat i el govern central, han tingut un paper clau a l'hora de representar els dos pols del conflicte: l'unionisme i l'independentisme (Crameri, 2016). La participació política en aquest conflicte no es limita als espais de protesta sinó que també s'actua en els espais institucionals, particularment en les eleccions ordinàries que esdevenen una pràctica on també s'expressa el conflicte polític.

Votar una pràctica política habituada

Els següents dos extractes il·lustren aquesta relació entre el moviment i les eleccions ordinàries a través del relat sobre les eleccions del 21 de desembre de 2017 (21D). Aquestes eleccions autonòmiques foren convocades excepcionalment pel govern espanyol després de suspendre l'autonomia catalana per la celebració del Referèndum de l'1 d'octubre.

Extracte 38

Pol: I més enllà les eleccions que hi va haver el 2017, 21D, que jo pensava ens aniria fins i tot pitjor, així que va ser (riu) va ser dir 'Bueno malgrat tenen els seus presos a la presó, malgrat...'
No han estat capaços de passar el 50%, vaig pensar al menys és un alleujament

Extracte 39

Àgueda: vam guanyar les eleccions que això va ser la segona derrota que se li va infringir a l'estat espanyol que va ser meravellós, perquè els tios tenien m'enrecordo aquella mena de carpa amb Ciudadanos, que els hi van donar una millonada, perquè, perquè derrotessin el moviment independentista, i no van poder, i ho tenien tot fantàstic, i la gent, guanya les eleccions i es diu, el Puigdemont és el President, torna a ser el President

El Pol es posiciona com no-independentista i l'Àgueda com independentista. En ambdós extractes es construeixen les eleccions del 21D com una expressió del conflicte del *Procés* que s'interpreta de forma diferent. Mentre que el Pol es serveix del discurs de les majories numèriques, on l'independentisme no aconsegueix arribar al 50% dels vots. L'Àgueda utilitza el discurs de la batalla electoral on hi ha un perdedor, l'estat espanyol, i un guanyador, la gent independentista. Un mateix esdeveniment presenta diferents interpretacions d'una pràctica política institucional que afavoreixen un pol o altre del debat independentista.

Tot i les discrepàncies en la interpretació dels resultats, en ambdues interpretacions es dona per descomptada la legitimitat de les eleccions i les normes de participació que aquestes imposen. En cap d'aquests dos extractes es dona un qüestionament de la pràctica de vot en les eleccions com una forma de participació política. Tant el Pol com l'Àgueda accepten el paper de votants que els hi confereix el camp polític institucional (Bourdieu, 2017) actuant el que anomenaré *habitus estatal*, entès com la disposició pràctica i adquirida de reproduir les dinàmiques de participació política institucional.

Per a Bourdieu (2014) l'estructura estatal ens passa inadvertida naturalitzant la idea estatista de la participació política institucional passa per l'elecció de representants. L'*habitus estatal* es basa eminentment en reproduir la distinció entre l'esfera política institucional a la que s'acostuma a construir com el vertader agent polític, i l'esfera política quotidiana on s'entén que les persones corrents tenen poc marge d'acció en la transformació factible i legítima de les condicions socials si no és a través de pràctiques de delegació.

En aquests dos extractes es produeix *l'acord sobre el desacord* propi del camp polític, on el debat es situa sobre el resultat de les eleccions sense plantejar la legitimitat d'aquesta pràctica (Bourdieu, 2017). Els extractes del Pol i l'Àgueda reproduïen la idea que les eleccions són un espai polític legítim on s'hi actua el conflicte independentista. Això és particularment rellevant si tenim en compte que les eleccions autonòmiques del 21D foren convocades de forma excepcional pel govern espanyol a través de la suspensió de

l'autonomia catalana que es deriva de l'aplicació de l'article 155 de la constitució espanyola. Així doncs, que la participació en aquestes eleccions com a pràctica política es construeixi com a problemàtica ens assenyalen la persistència de l'habitus estatal on el vot s'instal·la com l'actuar polític per excel·lència.

En aquest sentit, articular la demanda d'independència a través d'un referèndum d'autodeterminació pot construir-se a través d'actuar aquest habitus estatal. Com apunta Zambelli (2015), la legitimitat del moviment independentista i el seu auge estan fortament relacionats amb que sigui una institució estatal-autonòmica, la Generalitat, qui representi la demanda d'independència. Així doncs, el referèndum de l'1 d'octubre recolzat per la Generalitat i no autoritzat pel govern espanyol es situa en un espai paradoxal entre la lògica institucional i la lògica antagonista de la protesta i reivindicació (Miró, 2020). Mentre que per la primera institució es construeix com un procediment democràtic ordinari, per la segona, es construeix com una pràctica il·legal i il·legítima que s'oposa als marcs constitucionals establerts. Per tant, la participació en el referèndum pot constituir-se com una actuació de l'habitus estatal, com una praxis de protesta contra l'estat des d'un habitus radical, o com un híbrid entre ambdues.

En el següent extracte s'il·lustra com es construeix el referèndum de l'1 d'octubre des d'un habitus purament estatal.

Extracte 40

Joan Lluís: Vaig anar a votar, vaig votar, ja et dic, amb tota la tranquil·litat, jo vaig votar el que creia que havia de votar i, i vaig acabar de votar i cap a casa i tot tranquil.

Entrevistadora: Ah, val, perfecte, no, o sigui, va ser com un dia normal.

Joan Lluís: Sí, sí, sí, va ser, un dia normal, va ser, una, una votació normal. I vaig votar doncs, com si fos una votació legal, ts, aviam, jo no sé si era legal o no era legal, jo no entro en els detalls aquests, perquè si ho mires per un costat és legal, si ho mires per l'altre costat no és il·legal. Jo com que no hi entenc, no et diré si era una votació legal o no era il·legal, però jo sí que vaig anar a votar, com una votació que jo vaig empendre, que havia d'exercir el dret a anar a votar.

Entrevistadora: Val.

Joan Lluís: Com em van demanar i sempre que hem demanen que haig d'anar a votar, sigui aquí, sigui a Madrid, jo vaig a votar.

Entrevistadora: Vale

Joan Lluís: I va ser, per mi va ser un dia normal.

El Joan Lluís es considera una persona no interessada ni en la política en general, ni en el *Procés*. En aquest extracte utilitza el discurs institucional per a construir la seva participació en el referèndum de l'1 d'octubre com una pràctica normalitzada que segueix els procediments establerts.

El Joan Lluís combina un estil narratiu que dona facticitat al seu relat (Edwards & Potter, 1992) per exposar la participació en el referèndum. En aquesta hi remarca la “normalitat” d'aquell dia (“va ser un dia normal”, “una votació normal”) i la “tranquil·litat” (“vaig acabar de votar i cap a casa i tot tranquil”) que contrasta amb les imatges i els relats del conflicte i la tensió amb la policia que intentava impedir la votació trencant la construcció institucional del referèndum. Per tant, el discurs institucional amb el que significa la seva participació es connota amb la normalitat i la tranquil·litat.

No obstant, quan introdueix la caracterització legal del referèndum s'esbossa l'inici d'un dilema: era el referèndum legal? El Joan Lluís resol aquesta tensió amb la legalitat, plantejant, precisament, aquest caràcter dilemàtic de l'estat liberal (Pradillo-Caimari & Di Masso, 2022) on l'habitus estatal disposa a actuar dues pràctiques que en el *Procés* entren en contradicció: la presa de decisions mitjançant el vot i el respecte als marcs legals establerts. En enunciar els al mateix temps els dos pols argumentatius, “per un costat és legal”, per l'altre il·legal, el Joan Lluís utilitza l'estratègia retòrica de presentar el punt de vista de l'altre (Billig, 1991) per evitar que es caracteritzi com il·legal la seva pràctica. Aquest gest discursiu també mobilitza l'habitus estatal en mostrar-se el Joan Lluís com a coneixedor de dues formes institucionals de procedir en un conflicte polític: votar i respectar els marcs legals. A més, el protegeix de l'argument contrari, on el referèndum era il·legal, ja que al haver-lo explicitat evita la possible rèplica.

Així doncs, tot i la tensió legal-il·legal que presenta el referèndum, el Joan Lluís aconsegueix adaptar-la al discurs institucional amb el que significa la seva pràctica de vot aquell dia. L'enunciació d'aquesta tensió construeix, paradoxalment, *el Procés* com un conflicte entre la Generalitat i el govern estatal, és a dir, com un conflicte institucional. Aquesta lectura es reforça amb una *desacreditació* de la veu (Gergen, 1989) en el debat sobre la legalitat o no del referèndum (“Jo com que no hi entenc, no et diré si era una votació legal o no era il·legal”). El Joan Lluís evita així posicionar-se en aquest debat concret i pot significar la seva participació com una obediència a les normes institucionals de participació democràtica. En altres paraules, el Joan Lluís vota l'1 d'octubre, com va

a votar quan li demanen les institucions estatals; “sigui aquí, sigui a Madrid”, ell va a votar.

El conjunt d'aquests tres extractes ens permet explorar com l'habitus estatal pot actuar-se per construir les pràctiques de participació política del *Proceso* com a pràctiques pròpies de les democràcies liberals que, com a tals, compten amb legitimitat política. La seva actuació específica en aquest cicle de protestes posa també de manifest com, mentre es reproduïx l'estatu quo estatal, aquest habitus pot usar-se per qüestionar la legitimitat de l'estat actual, és a dir, de l'estat espanyol (Pradillo-Caimari & Di Masso, 2022). Tot i aquest qüestionament, la divisió bàsica sobre la que es sosté aquest habitus, on la política institucional juga un paper clau en la transformació social no es veu problematitzada.

Defensar la legalitat com a habitus estatal

No obstant, aquestes construccions democràtiques-institucionals del referèndum poden ser soccavades també a través de l'actuació de l'habitus estatal, en aquest cas, compromès amb la defensa de la legalitat i el respecte als procediments institucionals. Aquesta forma estatal d'habitus és més acusada en els posicionaments contraris a la independència, tot i que també emergeixen dins l'independentisme (per exemple quan, en l'extracte 40 el Joan Lluís confia en la legalitat del referèndum es mostra un respecte cap els procediments estatals). El següent extracte il·lustra aquest habitus estatal en l'oposició a l'independentisme.

Extracte 41

Entrevistadora: que diferencias hay en concreto entre el Referéndum, el 1 de octubre, y unas municipales o unas estatales. Ya sé que cuenta diferente...

Martina: A ver, a la democracia ¿cómo se ha llegado? Por un consenso por el que se dijo que a partir de ahora se mandaría así, en el que se pusieron de acuerdo los que mandaban en ese momento y dijeron a partir de ahora se manda así, se hará así tal cual, pal cual. Muy bien. Pues tú, no estás obedeciendo esas leyes, no estás obedeciendo ese consenso, así que te estás sacando la legitimación, de allí.

La Martina (extractes 13, 28, 31 i 32) construeix el referèndum de l'1 d'octubre com una votació il·legal. A tal efecte, la Martina respon exposant una versió sobre la democràcia estat-nacional on s'han decidit els marcs legals a través del consens de la població. Per tant, es serveix d'un discurs legal explícitament imbricat en el funcionament dels estats-nació de les democràcies liberals. Aquest consens democràtic dona, al seu torn, la legitimitat als marcs legals i, per tant, desacredita qualsevol acció que es realitzi fora dels

marcs constitucionals. Es realitza una naturalització (Thompson, 1990) de la relació entre el legal i el legítim, assumint que tota acció legítima ha de ser també legal. Aquesta interpretació legalista de les accions suggereix que la Martina actua l'habitus estatal-legal per oposar-se a la celebració del referèndum.

En definitiva, l'habitus estatal pot posar-se al servei de diferents posicionaments polítics, en tant que habilita diferents interpretacions sobre les pràctiques de participació política. Per tant, es mostra el seu caràcter generatiu (Bourdieu & Wacquant, 1994), motivant diferents dinàmiques que reproduïxen o tensen els ordres estatals establerts. El context del *Procés* ens permet advertir com la lògica estatal habituada actuada en diferents contextos pot esdevenir un desafiament a l'ordre estat-nacional espanyol o bé una forma de defensar-lo (Pradillo-Caimari & Di Masso, 2022).

L'habitus espectador

Fins ara he explorat com les pràctiques del *Procés* es configuren a través de l'actuació de dos tipus d'habitus que es constitueixen en dos camps tradicionalment relacionats amb la política; la protesta per l'habitus radical (Crossley, 2003) i les institucions per l'habitus estatal (Bourdieu, 2014). Tanmateix, en els moviments sociopolítics hi podem trobar també altres disposicions pràctiques habituades en camps diferents del de la protesta, ancorades en contextos socials més amplis (Shoshan, 2017). En el cas del *Procés* on les mobilitzacions multitudinàries tenen un paper fonamental per conduir l'agenda política (García, 2016), el que anomenaré *habitus espectador* esdevé clau.

Entenc l'espectacle com una condició social contemporània que implica la dominància dels mitjans de comunicació i la propaganda, associada al desenvolupament històric de la globalització i el consum de signes i imatges i que, a més, s'articula a través d'un conjunt de pràctiques socials, fent-lo un concepte que ens permet comprendre diferents fenòmens socials (Gotham, 2019). En l'àmbit de la política formal, l'espectador pot concebre's com una forma prominent de ciutadania en les democràcies de masses actuals (Borja, 2017).

En els orígens d'aquesta concepció, hi trobem la famosa obra de Debord (1963), *la societat de l'espectacle*, on aquest es definit no com un conjunt d'imatges sinó com una mediatització a través de les imatges de les relacions socials. L'espectacle, per tant, dona forma a l'experiència quotidiana. El paper de l'espectador queda relegat a una activitat passiva de consum d'imatges que no pot alterar (Debord, 1963). Aquesta versió pessimista de l'espectacle, on la relació dels subjectes amb la seva realitat es redueix a

l'observació d'imatges, ha sigut teòricament rebutada amb altres versions de l'espectador. Una de les més rellevants és la proposta de Rancière (2010) on l'autor pretén superar la dicotomia entre observar i actuar. O, el que és el mateix, entre passivitat i acció. Per aquest autor, l'espectador *interpreta* allò que observa i aquesta interpretació és ja una forma de transformar la realitat en tant que s'obre la possibilitat de qüestionar la distribució de posicions que ofereix l'espectacle. L'espectador pot esdevenir una posició emancipadora (Rancière, 2010).

No obstant, la interpretació és sols una de les activitats que pot fer l'espectador (Borja, 2017). Entenent el paper de l'espectador en l'àmbit específic de la política formal, podem albirar el seu caràcter ambivalent ja que l'espectador actua generant passivitat política i també encoratjant converses entre ciutadans que empatitzen entre ells predisposant-los a la parla i l'acció política (Kohn, 2008). En aquest sentit, l'espectador pot prendre diferents formes (Kohn, 2008) i l'espectacle posar-se al servei de diferents objectius polítics. Güvenç (2019) mostra específicament com les protestes kurdes a Turquia s'articulen com a espectacles urbans creant llaços entre els participants i els espectadors que estan un espai diferent. L'espectacle genera, per tant, un espai extraparlamentari per a mostrar oposició a l'statu quo i fomentar imaginaris alternatius (Güvenç, 2019). En poques paraules, l'espectacle pot entendre's com un mitjà per les reivindicacions polítiques que no compten amb canals institucionals.

Tenint en compte aquest caràcter ambivalent de l'espectador i de l'espectacle, segueixo la conceptualització de Borja (2017) que proposa definir l'espectador com “una pràctica sostinguda que es basa en un vincle conscient, interpretatiu i inclús crític amb l'espectacle, que pot proveir dels inputs cognitius necessaris per l'activitat o la inactivitat política a través de la dimensió política d'interessos i necessitats reconegudes” (Borja, 2017, p. 28, *traducció pròpia*). Aquesta conceptualització de l'espectador es basa en la idea que l'activitat pública de la política es observada pels espectadors presentant-se com inaccessible o, per contra, com un espai en el que es pot incidir fent crítica de les accions dels polítics en mobilitzacions de diferents tipus o a l'hora de votar en les eleccions. L'*espectacle polític institucional* es constitueix com una esfera separada de la vida quotidiana on els espectadors poden presentar-se com capaços o no de modular les accions realitzades pels polítics professionals (Borja, 2017).

Entenc l'habitus espectador seguint la proposta d'aquest autor amb una excepció: considero que les pràctiques espectadores no tenen perquè presentar un caràcter conscient

i poden actuar-se donant-se per descomptades, fent èmfasi així en el seu caràcter habituat. Des d'aquesta lectura, identifico dos espais on emergeix aquest habitus espectador, en la participació en algunes de les mobilitzacions del *Procés* i en el seguiment mediàtic de les notícies relacionades amb l'independentisme.

Participació política de les mobilitzacions des de l'habitus espectador

El següent extracte construeix la participació en les mobilitzacions del *Procés* com la participació d'un espectacle ritual.

Extracte 42

Idalia-GD: Jo, al començament quan he anat trencant el gel realment no considerava com una mobilització l'Onze de Setembre. O sigui per mi és una, sap greu però és una escenografia, és una escenografia col·lectiva amb discursos realment sentimentals i emocionals i jo sento quasi com si fora el nadal, eh! com fora els reis, una cavalcada dels reis.

La Idalia (extracte 27) exclou les manifestacions de l'11 de Setembre de ser protestes o reivindicacions, construint-les com “una escenografia col·lectiva amb discursos realment sentimentals i emocionals”. Per tant, es serveix del discurs de l'espectacle ritual on es posen en joc les emocions i les imatges per a significar la seva participació en aquests esdeveniments. La Idalia emfatitza aquest discurs comparant les mobilitzacions de la Diada amb el “nadal” i la “cavalcada de reis”. L'ambient festiu i familiar que evocuen aquestes dues imatges ens remet també a una forma de participació on l'espectador forma part de l'escena. Què serien les cavalcades de reis sense els infants i les famílies que, amb la seva il·lusió, acaben de completar l'espectacle nadalenc? El discurs de l'espectacle ritual per tant, fa de les mobilitzacions del *Procés* unes manifestacions sense reivindicació, on l'objectiu de la participació esdevé formar part del decorat.

La Idalia exclou l'objectiu independentista a través d'actuar un habitus espectador per significar les manifestacions. Es reproduïx per tant una versió debordiana de l'espectacle on la imatge de la mobilització, “l'exhibició”, elimina qualsevol altra relació amb la realitat que no sigui la participació en aquesta imatge (Debord, 1963). Aquest discurs esdevé un motor de participació de les mobilitzacions que permet participar d'elles evitant posicionar-se a favor de l'independentisme. En aquest extracte veiem com l'habitus espectador habilita la participació en unes mobilitzacions que tenen una lectura

explícitament política basada en la consecució de la independència (García, 2016), negant-ne aquesta caracterització.

El següent extracte ens permet endinsar-nos en com l'habitus espectador pot afavorir la participació en les mobilitzacions i, per tant, participar de la demanda independentista.

Extracte 43

Carmina: yo empiezo, yo empiezo a ir a la, a ver, ¿Cuándo hicieron la V gigante? A ver,

Entrevistadora: Eso es 2014 o 13 no estoy segura.

Carmina: Sí, yo em-, yo, yo, siempre fui a manifestaciones, a convocatorias grandes.

Entrevistadora: Vale.

Carmina: Siempre estuve en las convocatorias, siempre, además, de que, mm, a mi me emocionaba el fervor de la gente. Entonces yo siempre estaba en la vereda.

La Carmina exposa com va començar a participar de les mobilitzacions independentistes. En el seu relat es serveix del discurs emocional (“me emocionaba el fervor de la gente”) per a construir la seva participació política. A l'inici de l'extracte parla de la via catalana (“la V gigante”), és a dir, la Diada del 2013, i les diferents convocatòries “grans” com uns esdeveniments que ella observa i, a través d'aquesta observació va acostant-se i participant del moviment. Es produeix, per tant, el que apunta Kohn (2008) on l'observació de la manifestació entesa com espectacle encoratja la participació. Per tant, es precisament l'habitus espectador com la pràctica de mirar, el que genera l'impuls d'unir-se al moviment.

La construcció de la participació que trobem en l'extracte, per altra banda, es basa en l'atracció pel clima emocional, no per l'objectiu independentista en sí. És la forma que pren la mobilització el que li resulta atractiu a la Carmina. Aquesta atracció provoca, al seu torn, que la Carmina s'uneixi el moviment independentista que fins ara havia observat. Per tant, tot i que l'emoció que genera l'espectacle esdevé el motor de la participació, aquesta participació es basa en recolzar el moviment independentista.

L'Habitus espectador i la mediatització de la política institucional

Per altra banda, aquesta dimensió observadora de l'habitus espectador permet construir la participació en el debat del *Procés* sense implicació en l'acció col·lectiva. El següent extracte il·lustra precisament com el fet d'estar molt informat i escoltar molt les notícies esdevé una forma de *ser* independentista.

Extracte 44

Valentí: Estaba excesivamente informado. O sea, pero a nivel, o sea, yo no soy independentista, pero a nivel, a nivel, a nivel independentista. O sea, como estaba, estaba en una empresa que estaba la radio, estaban como dando radio marca, y luego había una pequeña salida que es dónde trabajaba yo, y estaba enganchado a RAC1.

Entrevistadora: Ya.

Valentí: Estaba enganchado y no se podía cambiar porque se rompió la radio. Y escuchaba solamente RAC1 y sólo hablaban de la independencia, y sólo desde el punto de vista más bien del independentismo.

Entrevistadora: Vale.

Valentí: Yyy, m, yo es que lo veía exagerao! Yo ahora actualmente miro las noticias de cualquier otra cadena y no, no, noto que ya están, por otros temas. Estan, lo sacan 5 minutitos y van, por otros temas, pero hay radios, justamente como RAC1 que, están, y venga, venga, venga! Y tienen, muchísimos espectadores. Bueno, sí espectadores se dice.

Entrevistadora: Sí.

Valentí: Muchísimos espectadores, pero muchísimos. Yy, si están siempre dando el bombo, el bombo y a la gente le gusta muchísimo, muchísimo, eh, agarrarse, ts, agarrarse mucho a los informativos que más le atraen que más se postulan hacia ellos.

Entrevistadora: Mm.

Valentí: Si a ti te gusta mucho el independentismo, pues te meterás a escuchar la radio, la radio, pues, que sea afín. Si no te gusta nada, pues te van a hablar de lo mismo, pero te vas al lado contrario. Y si te gusta pues, que te calienten la cabeza, pues, buscarás lo, lo, lo opuesto a ti. Buscas justamente, que tu no lo eres, pero buscas, escuchar, a los, enemigos entre comillas.

El Valentí (extractes 22, 25 i 30) construeix la pràctica independentista com estar excessivament informat (“Estaba excesivamente informado. O sea, pero a nivel, o sea, yo no soy independentista, pero a nivel, a nivel, a nivel independentista.”), construint la participació en el debat del *Procés* mitjançant el discurs de la informació. Aquests significats ens remeten a la lectura rancieriana de l’espectador, on aquest és un actor passiu i actiu en tant que interpreta la realitat, en aquest cas, a través de la informació rebuda.

A més, en l’extracte hi podem veure com el Valentí explícita que no és independentista després de dir que hi va haver un moment on estava excessivament informat sobre la independència per una qüestió tècnica en el seu entorn laboral, suggerint que aquesta

pràctica informativa està directament vinculada a l'independentisme. El Valentí assumeix que estar informat i ser espectador de RAC1, és part de la praxis política i, al mateix temps, assumeix aquest habitus a través d'elaborar una versió crítica sobre el contingut de la informació rebuda (“yo es que lo veía exagerao! (...) pero hay radios, justamente como RAC1 que, están, y venga, venga, venga!”). En altres paraules, entén com funciona la lògica mediàtica i elabora una crítica des d'una posició espectadora, que és la que se li atorga en aquest camp.

En l'extracte hi veiem com el Valentí, des de l'habitus espectador, pot decidir i jutjar quin contingut consumeix però no impugna el sistema mediàtic. Com apuntava Borja (2017) l'espectador pot ser crític amb l'esfera pública que presenta la política formal. És més, el dona per descomptat, construint els posicionaments a favor o contra la independència com a dues pràctiques de consum informatiu de diferents mitjans i, per tant, de valoracions crítiques vers aquest conflicte (“Si a ti te gusta mucho el independentismo, pues te meterás a escuchar la radio, la radio, pues, que sea afín. Si no te gusta nada, pues te van a hablar de lo mismo, pero te vas al lado contrario.”). La participació política es significa així com la pràctica on s'escull la informació que es rep a través de l'elecció d'uns mitjans de comunicació o d'altres.

L'habitus espectador permet entendre les pràctiques de participació política més enllà de l'acció col·lectiva i la participació institucional. A més, quan aquest s'actua en la protesta, possibilita significar la pròpia participació fora del debat polític del *Procés* com una manera de formar part de l'escena o del clima emocional que es produeix.

Els habitus purs i les pràctiques del moviment independentista

En el conjunt d'extractes presentats he analitzat com s'utilitzen diferents discursos per a construir la pràctica política en *el Procés* i he mostrat com aquests discursos ens permeten identificar diferents habitus, el radical, l'estatal i l'espectador, que sostenen aquests discursos a través de pràctiques rutinitzades que es donen per descomptat. Aquest conjunt d'habitus ens remet als diferents processos de subjectivació política del *Procés* on els subjectes polítics emergeixen practicant les lògiques de les protestes, l'estat i l'espectacle. Així doncs, en aquest cicle de mobilitzacions hi trobem alhora diferents camps socials que afavoreixen vàries disposicions conductuals. Aquesta diversitat de construccions pràctiques ens permet comprendre la complexitat dels cicles de protesta on, no sols hi conviu la dimensió estratègica de la pràctica amb la rutinitzada (Flesher Fomianaya, 2016) sinó també, hi coexisteixen habitus de diferents camps o esferes socials.

Si tenim en compte, a més, que el concepte d'habitus sorgeix per explicar la persistència i reproducció dels camps (Bourdieu, 1997), llavors, no resulta estrany que aquests diferents habitus desdibuixin l'objectiu independentista en favor d'estendre les disposicions a la protesta (habitus radical), reproduir les lògiques de participació política institucional (habitus estatal) i sostenir el camp de l'espectacle polític (habitus espectador). La següent taula-resum recull els diferents significats que pren la participació política en relació als habitus i discursos utilitzats.

Taula 12

Habitus, discursos i participació política

Nº extracte	Habitus i discurs	Significat de la participació política
36	Radical i el discurs de l'organització col·lectiva	La participació política com a socialització de les pràctiques d'auto-organització.
37	Radical i el discurs de la repressió i del dret a manifestació	La participació política com a defensa de la manifestació.
38	Estatl i el discurs aritmètic de les majories	La participació política com a l'expressió de majories i minories electorals.
39	Estatl i el discurs electoral	La participació política com a la batalla electoral entre l'independentisme i l'estat espanyol.
40	Estatl i el discurs institucional	La participació política en el referèndum com una votació institucional.
41	Estatl i el discurs legal	La única participació política legítima és la que segueix la legalitat vigent.
42	Espectador i el discurs escenografia i de l'espectacle ritual	La participació política en la Diada com una acció no reivindicativa.
43	Espectador i el discurs emocional	La participació política en les manifestacions multitudinàries com la participació del clima emocional.
44	Espectador i el discurs de la informació	La participació política en <i>el Procés</i> a través del consum dels mitjans de comunicació.

Analitzats per separats, aquests tres habitus il·lustren diferents processos de subjectivació basats en versions diferents de la participació política que fan del *Procés* un moviment que va més enllà del debat sobre la independència. És a dir, que mobilitza i habilita diferents cursos d'acció. No obstant, aquestes versions "pures" no expliquen per si soles les tensions internes i les imbricacions de significats que conviuen simultàniament en el moviment independentista. Per això, a continuació exploro les hibridacions entre aquests tres habitus, on les pràctiques es signifiquen a través de diferents discursos permetent-nos explorar de forma més acurada quines tensions es posen en joc en el cicle de protestes independentista.

Hibridacions dels habitus: Imbricacions de discursos i significats en la praxi política

Com apunta Shoshan (2017) no es tracta sols que els habitus siguin transposables i, conseqüentment, puguin actuar-se més enllà del camp on s'han produït, sinó de que diferents habitus s'actuen conjuntament produint una hibridació on es generen tensions i dilemes entre diferents cursos d'acció. En aquesta part de l'anàlisi argumento que atendre a les hibridacions entre habitus ens permet comprendre més acuradament com es construeix el significat de la participació política i emergeixen els subjectes polítics en *el Procés*. Per això, analitzo les diferents combinacions entre els diferents habitus presentats, finalitzant amb un extracte paradigmàtic on hi conviuen els tres habitus. Aquest conjunt d'extractes ens permet aproximar els processos d'imbricació i negociació entre diferents coneixements pràctics i comprendre el caràcter polièdric de la subjectivació política.

Hibridació radical-estatal

L'habitus radical l'he entès com les disposicions pràctiques duradores que s'adquireixen per la participació en la protesta i en la seva organització, predisposant a la persona a actuar seguint certs coneixements pràctics per elaborar reivindicacions polítiques (Crossley, 2003). L'habitus estatal, al seu torn, l'he entès com la disposició a reproduir la lògica estatal on l'esfera institucional es significa com a separada de la quotidianitat i la relació amb aquesta s'estableix a través del respecte a la legalitat, les pràctiques de vot, etc (Bourdieu, 2014). El següent extracte mostra com el referèndum de l'1 d'octubre pot entendre's com una votació (habitus estatal) que pren un caràcter reivindicatiu i antagonista (habitus radical) atès que es tracta una pràctica no autoritzada pel govern espanyol. En aquest cas, a diferència de l'extracte 40 (Joan Lluís), es construeix la pràctica política com un desafiament a la prohibició estatal al mateix temps que es redueix la connotació radical i antagonista al significar el referèndum com una consulta sense efectes.

Extracte 45

Pineda: Va seeer, va ser com un triomf, més que re, de dir, “no podeu votar”, “per què no podem votar?” que no és un fet democràtic votar?

Entrevistadora: Mm.

Pineda: Per què no podem votar, a vere! Iii, més que res jo penso que la gent vam anar “i clar que hi anirem a votar!”.

Entrevistadora: Clar.

Pineda: M'entens? Es que si tothom hagués donat la seva opinió, si tampoc no tenia, ts, no era re que, que anés a cap puesto, no? Perquè lo que sortís d'allí, què, era una consulta?

Entrevistadora: Mm.

Pineda: Vull dir tampoc no era res que de dir "si surt que sí ja sereu independents" Nooo! Era una consulta que volíem fer. Per què no hi podia anar la gent? Per què s'hi van ficar tant en contra?

Entrevistadora: Mm.

Pineda: Tampoc no calia, no?

Entrevistadora: Ja.

Pineda: Doncs me penso que va ser més allò per dir, "clar que sí que hi anirem a votar" home, per favor! Una mica de llibertat, no?

La Pineda (extracte 10) utilitza el discurs del triomf per construir el referèndum de l'1 d'octubre. A l'hora de relatar la seva participació, es serveix del discurs democràtic institucional, on anar a votar és la pràctica democràtica per excel·lència ("va ser com un triomf, més que re, de dir, "no podeu votar", "per què no podem votar?" que no és un fet democràtic votar?"). I el combina amb el discurs de la llibertat d'expressió, que es caracteritza per tenir la possibilitat de donar l'opinió ("Es que si tothom hagués donat la seva opinió").

Que el govern estatal espanyol no autoritzés la celebració del referèndum posa en entredit l'habitus (democràtic) estatal de la Pineda que davant la prohibició construeix la pràctica de vot com un "fet democràtic". Per tant, la votació es presenta com una protesta i desafiament davant la negativa de l'estat, actuant-se també l'habitus radical que concep la participació com una forma de protesta. Aquestes dues concepcions de la pràctica van més enllà de l'objectiu independentista i construeixen el referèndum com un esdeveniment de reivindicació democràtica.

Per altra banda, cal advertir que la Pineda atenua el caràcter transformador d'aquesta pràctica de vot a través del discurs de la llibertat d'expressió que, al mateix temps que actua com una retòrica ofensiva (qui pot estar en contra de la llibertat?), construeix el referèndum com una forma de donar l'opinió sense conseqüències ("Vull dir tampoc no era res que de dir "si surt que sí ja sereu independents" Nooo! Era una consulta que volíem fer"). Aquest discurs assenta l'habitus estatal en tant que no es tracta de trencar amb l'estatu quo sinó d'exercir una de les llibertats presents en l'estat de dret, la llibertat de

donar una opinió. Com en l'extracte del Francisco (11), la Pineda reproduceix la lògica liberal de la llibertat del pensament on està permès pensar i, en aquest cas *opinar* el que una vulgui, sempre i quan aquesta opinió no transformi les condicions donades (Žižek, 2002). Per tant, tot i que el vot s'actua com a reivindicació aquesta es limita a la dimensió expressiva.

En resum, en aquest extracte votar es constitueix com una pràctica legítima contra la negativa de l'estat espanyol a la celebració del referèndum, mostrant el potencial de l'habitus estatal per a tensar l'ordre social establert (Pradillo-Caimari & Di Masso, 2022) quan s'actua com un habitus radical disposat a participar en la protesta. Simultàniament però, aquest habitus radical es posa al servei de l'estatal a través del discurs de la llibertat d'expressió que limita l'acció transformadora, reforçant quasi exclusivament la pràctica de vot com a forma de participació política. Per tant, explorar la hibridació d'habitus ens permet comprendre *el Procés* com un moviment on s'oscil·la entre la reproducció i la transformació de l'estatu quo, emfatitzant que els processos de canvi societal no es produeixen de forma binària o pura sinó a través de la hibridació de dinàmiques de reproducció i resistència (Castro, 2012; Castro & Mouro, 2015).

Hibridació estatal-espectador

Per altra banda, l'habitus estatal també pot hibridar-se amb l'habitus espectador entès com les disposicions pràctiques a actuar amb les imatges (espectacles) de la política formal, ja sigui la seva dimensió institucional o de protesta. El següent extracte il·lumina la imbricació d'aquests dos habitus quan la Marta (extracte 21) explica l'escena del documental *Sentenciats* (Bassa et al., 2019) on es recullen les reaccions a la sentència condemnatòria dels polítics catalans i els presidents de les organitzacions civils Òmnium i ANC. L'escena a la que es refereix la Marta és aquella on el president de la Generalitat, Quim Torra, truca al president de l'estat espanyol, Pedro Sánchez, i aquest darrer no li agafa el telèfon.

Extracte 46

Marta: No sé si, de quina manera, ni com s'ha de fer, però crec que contacte amb Espanya se n'ha de tenir, és que sinó, com estem ara?

Entrevistadora: No, no ja (riure) és com...

Marta: Sé que evidentment no, el Sánchez no ha agafat el telèfon al Torra, però tampoc sé si, com s'ha portat tot això, saps?

Entrevistadora: Ja.

Marta: No sé fins quin punt és més mediàtic, menys mediàtic de ara et truco, ara no et truco, el graven dient ‘ui no m’ha agafat el telèfon’, saps aquell vídeo d’en Torra

Entrevistadora: Sí, sí és una mica...

Marta: Que sembla... No sé. És com tot, és que t’ho mires des de fora i pot semblar una sèrie perfectament. Rollo, hòstia, et pots acabar enganxant per capítols, rollo primer capítol ‘Referèndum’, segon capítol... Saps?

En l’extracte hi trobem diferents expressions pròpies del discurs de l’espectacle: “és més mediàtic, menys mediàtic”, “el graven dient ‘ui no m’ha agafat el telèfon’”, “pot semblar una sèrie perfectament” “et pots acabar enganxant per capítols”. Per tant, la relació que s’estableix amb la participació política és la d’espectadora que observa i interpreta (Rancièrre, 2010) les interaccions entre els dos presidents, l’autonòmic i l’estatal. El discurs de l’espectacle genera una credibilitat en la política institucional condicionada. La Marta no pot estar segura que la relació es mostra en escena és la relació real. Va trucar realment el Quim Torra al Sánchez i no va rebre resposta? O estava tot preparat? L’expressió d’aquests dubtes en l’extracte ens suggereixen que s’està actuant un l’habitus espectador crític amb les imatges que rep i incapaç d’incidir sobre les accions de la política institucional (Borja, 2017).

A banda d’aquest habitus espectador, hi podem trobar també un habitus estatal, en aquest cas, no vinculat a la pràctica de vot, sinó que s’expressa a través de la delegació de la resolució del conflicte en la política institucional. En altres paraules, són els polítics professionals qui poden desencallar la situació de l’independentisme. Com en l’extracte del Joan Lluís (40) es situa el conflicte del *Procés* en el plànol institucional. Concretament, la Marta expressa un discurs institucional assenyalant que la relació amb Espanya s’ha d’establir a través dels presidents autonòmic i estatal.

És precisament aquesta construcció separada de l’esfera política institucional la que permet que la Marta entengui la presentació pública de les relacions entre presidents com un espectacle que pot observar, interpretar i qüestionar, però sobre el que no pot incidir. La comparació amb la pràctica de mirar una sèrie posa de manifest que *el Procés* pot practicar-se des de l’habitus espectador. No obstant, hi trobem una matització, l’espectacle és tal “si t’ho mires des de fora”, suggerint que es pot estar *dins el Procés* i, per tant, portar a terme altres pràctiques, actuar altres habitus.

En aquest cas, la hibridació dels habitus espectador i estatal consolida la dualitat de l'esfera política institucional i la quotidiana a través del gest paradoxal de mostrar els comportaments dels polítics professionals a través dels mitjans de comunicació. És a dir, hi trobem una espectacularització de la política institucional que reifica la separació de l'àmbit estatal i la ciutadania. Veure a través de la pantalla com el Sánchez no li agafa el telèfon al Torra dona accés als entramats institucionals construint-los com l'espai on s'estan prenent decisions i on la gent corrent no pot participar, solament pot observar, interpretar i treure'n les seves conclusions.

Hibridació espectador-radical

Seguint amb l'entrevista de la Marta (extractes 21, 45), analitzo la darrera hibridació dual entre habitus: l'espectador i el radical.

Extracte 47

Marta: I no sé fins quin punt és per pressió social, és a dir, veus tothom, eh, en aquest paper les xarxes han jugat un paper important, veus, obres Instagram i veus 50.000 persones a la manifestació i dius hòstia, jo estic aquí a casa, miraaant Netflix mentre podria estar allà manifestant-me. Que no sé fins quin punt això s'ha convertit en 'bueno, anem a fotografiar la pancarta, no? Fem una foto a la pancarta, hòstia he estat a la mani, marxo'.

Entrevistadora: Ja.

Marta: Per això a mi també m'ha generat contradiccions, on s'està portant tot això, saps? Quin paper tenim? Quin no? No sé.

En aquest extracte, la Marta torna a utilitzar el discurs propi de l'espectacle, "obres instragram", "miraaant Netflix", en aquest cas com a pràctica d'observació de les mobilitzacions independentistes en les xarxes socials. L'habitus espectador no atén exclusivament a la política institucional sinó també al que fan altres ciutadans (Borja, 2017) que, en aquest cas, porta a la mobilització. Aquesta participació motivada per veure, en les xarxes socials, a "tothom" a les manifestacions, es significa amb el discurs de la pressió social ("no sé fins quin punt és per pressió social"). Per tant, com en l'extracte de la Carmina (43) la participació no estaria guiada per un convenciment en les reivindicacions polítiques sinó pel desig de formar part de l'escena que s'observa.

Aquesta forma de participació guiada per la imatge no acaba de convèncer a la Marta que la significa com a problemàtica en tant que participar pot convertir-se en una forma pura d'imatge: participes solament per fer-te una foto amb la pancarta. La dimensió

espectacular de la protesta produeix una imatge de les mobilitzacions que pot acabar per esborrar qualsevol altra contingut o reivindicació, fent eco d'una noció debordiana de l'espectacle (Debord, 1963). Aquesta lectura estratègica de les mobilitzacions on la Marta es pregunta sobre la direcció del moviment (“on s'està portant tot això”), pot interpretar-se com una actuació de l'habitus radical, en el sentit que la Marta entén com funciona la protesta i estableix un diàleg entorn en com s'hauria de procedir. És a dir, es pregunta per l'estratègia de mobilització de l'independentisme.

En definitiva, la hibridació de l'habitus espectador i el radical tensiona la construcció de la participació política en tant que ser espectador motiva a la participació buidant aquesta praxis de contingut i de reivindicació. És a dir, la participació en la imatge pot absorbir els objectius i les reivindicacions de la protesta. Aquesta tensió dilemàtica (Billig et al., 1988) emergeix quan la persona reflexiona sobre la direcció de la protesta, és a dir, quan a través d'un argument estratègic actua l'habitus radical.

Hibridació radical-estatal-espectador

Per acabar aquesta secció, presento una seqüència discursiva àmplia on s'hi hibriden els tres habitus analitzats en la construcció de la participació en el referèndum de l'1 d'octubre.

Extracte 48

Marçal: L'1 d'octubre el vaig viure en una mesa electoral eeeh, dormint-hi tota la nit, amb un col·lectiu que ens vam trobar molt a prop de casa que és on te votava! Iiiiiii, i fent mm, bueno, contínuament, no, no van venir eeh, la guardia civil aquí.

Entrevistadora: mm.

Marçal: Van aparèixer els mossos més d'un cop i, i llavors ells deien que, que els deixéssim pas que, que volien agafar l'urna, els hi dèiem que no. I organitzàvem, com unes pinyes castelleres [riu] ens, ens, ens posàvem tots davant la porta, com si fos un mur, i la consigna era si venen ens assentem a terra i no passaran!

Entrevistadora: M

Marçal: Nn, hi havia bon rollo amb els mossos, aquí!

Entrevistadora: Sí!

Marçal: I ens deien, nnn, bueno! Eh, 'qui sou?' som el poble'

Entrevistadora: M.

Marçal: Ens deien alguna consigna [ric] ara que fan el judici en els mossos, els mossos ens deien aquí no dieu el vostre nom, dieu, que no voleu testificar com, individualment, i que, el poble, és qui no us deixa entrar. [inspira] bueno un grup de Whatsapp contínuament eeeeeemmmmm. Vigilant l'urna perquè no ens les prenguéssim, teníem 2 o 3 urnes, em sembla.

Entrevistadora: Val.

Marçal: Em, vetllant per la porta. Jo, jo sempre he estat de barricada, vull d-

Entrevistadora: Ja [ric]

Marçal: Estàvem al-, a més, he sigut, cap de pinya, tota la vida també, i això de coordinar gent, i [inspira]

Entrevistadora: Clar era, era com a fàcil [ric]

Marçal: Era, és lo meu, és lo meu, és lo meu. [riu]

Entrevistadora: Era com a fàcil

Marçal: I entre jo i uns quants castellers vam muntar unes pinyes fantàstiques, moolt, molt ben, atonyinades [riu]

Entrevistadora: Organitzades, segur que millor que ses de Barce- [ric]

Marçal: Sí! Sí, sí! Allà no, no entrava ningú. [inspira] i bé, bé, també teníem un, un protocol ja muntat, si entren eh, traurem l'urna per la finestra, la passarem pel terrat, al terrat el veí saltarà l'agafarà i saltarà cap a un altre terrat [to èpic] vull dir, ja ho teníem tot muntat!

Entrevistadora: Val, val!

Marçal: [inspira] Bueno va ser una, una festa maca, en el sentit, ts, no, més d'un moment vaig pensar "Marçal, què estem fent? Estem fent un Referèndum? iii, i ens hem d'amagar? Però, què surrealista, no?" Vull dir, què fort! Total només per posar, em va sobtar moltíssim veure gent, que jo sabia que no eren del pal independentista, a mitja tarda, que van venir a votar. Van venir a votar! Perquè estaven, ffffarts de veure el que estava passant per la tele! De veure la policia espanyola rebentant caps i rebentant de tot [inspira] i portes i tot! Total per votar. "Marçal", m'ho deien eh, "déjame entrar que quiero votar, coño!" Pam. Vull dir, allà ho veies claríssim, "tu vienes a votar si" jo havia parlat amb ells i rrrr, eren antiprocés però volien votar!.

L'extracte comença amb l'exposició de diverses pràctiques en l'1 d'octubre: estar en una mesa electoral, dormir a l'escola tota la nit i vigilant la possible arribada de la guàrdia civil. En aquestes primeres línies ja hi trobem pràctiques pròpies dels processos polítics institucionals (conformar una mesa electoral) i de protesta (ocupar el col·legi electoral, advertir possibles conflictes amb la policia). L'esdeveniment del referèndum es construeix entre la institució i la protesta, actuant-se comportaments estatals i radicals.

El conjunt de l'extracte ens ofereix una narració vívida i detallada com va viure el Marçal (extractes 2, 9) aquell dia. Quan exposa la possible arribada dels mossos, s'hi combinen pràctiques de protesta (organitzaven una estratègia per evitar l'entrada dels mossos fent una espècie de "pinyes castelleres" i consignant una assentada per no deixar passar) que s'actuen per l'expressió d'habitus radical i pràctiques teatrals amb la interacció amb els mossos ("i ens deien (...) 'qui sou?' 'Som el poble'") que expressen una actuació de l'habitus espectador participant de l'espectacle. El Marçal, a més, pren la posició antagonista ("jo sempre he estat de barricada") actuant un habitus radical que li permet construir la seva pràctica com la de coordinar la gent per evitar l'entrada dels mossos. En poques paraules, sabia què fer l'1 d'octubre.

Cal advertir que, en aquest cas, hi trobem significats nacionals en aquestes pràctiques de protesta, "els castellers" i les "pinyes", el que ens suggereix que hi ha un habitus nacional també actuant-se en la protesta. Com apunta Flesher Fomianaya (2014), els moviments sociopolítics presenten pràctiques inconscients que reflecteixen els seus contextos nacionals. En la introducció d'aquesta secció comentava que, en el cas del *Procés*, la qüestió nacional és un element contestat que forma part de la demanda independentista. No obstant, això no fa que no hi hagi pràctiques habituades de caire nacional. En el cas del Marçal, hi trobem aquesta "comprensió cultural catalana" de les pràctiques de protesta, on el bloqueig de les entrades del col·legi electoral s'actua no sols com una pràctica de resistència sinó també com una transposició de les pràctiques castelleres.

Seguint amb les pràctiques de resistència en el referèndum, en l'extracte també hi trobem l'exposició del "protocol" que prepararen en cas de l'entrada de les forces de seguretat per requisar les urnes, on es seguien una sèrie d'accions com saltar pels terrats o treure les urnes per les finestres que generen la sensació d'estar mirant una pel·lícula d'acció. En aquest sentit, l'estratègia de protecció de les urnes reproduïx l'habitus espectador on l'emoció per què passarà i per saber si se'n sortiran està a flor de pell. S'hibriden per tant l'habitus radical, que sap com defensar-se, amb l'espectador, que construeix aquestes pràctiques en clau dramàtica.

El Marçal continua construint el referèndum com una "festa maca". Aquest discurs festiu connota emocions positives i plaents, però quan es dirigeix a justificar-ho, apareix precisament la condensació dels diferents habitus: "què estem fent? Estem fent un Referèndum? Iii, i ens hem d'amagar? Però, què surrealista, no?". Aquest presentació dels seus pensaments en un estil directe (Wiggins, 2017) ens mostra que la construcció

de la pràctica del referèndum és confosa. Es pregunta sobre què s'està fent, per seguidament, preguntar-se per si és un referèndum. En una sort de resposta afirmativa, es pregunta el perquè s'estan protegint i amagant per fer un referèndum, per acabar concloure que tot és surrealista. En altres paraules, el referèndum no és un referèndum perquè s'han d'amagar i protegir de la policia, no és possible actuar plenament l'habitus estatal ni el radical. Quan aquests diferents habitus es fan explícits alhora, llavors es genera confusió sobre en quin camp estem actuant.

A més, aquesta hibridació és televisiva. Com es pot apreciar al final de l'extracte, aquesta retransmissió mediàtica es construeix com el motor que porta a participar a persones no-independentistes indignades amb la repressió i violència cap al referèndum (“ffffarts fe veure el que estava passant per la tele! De veure la policia espanyola rebentant caps”). Així doncs, es mobilitza l'espectador que en veure el que està passant decideix participar de l'escena com una resposta de rebuig a aquests actes. En una interpretació dels habitus trobaríem que, mentre s'està actuant l'habitus espectador (mirant les notícies) s'observa que l'actuació de l'habitus estatal (la pràctica de vot) està sent impedit a través d'accions violentes que despertin indignació i porten a la persona a voler expressar el seu desacord provocant que voti en el referèndum com una forma de protesta, actuant-se així l'habitus radical.

La participació política com hibridació d'habitus

Els diferents extractes presentats mostren com la participació política no és una pràctica lineal i unívoca, sinó que hi conviuen diferents significats i cursos d'acció que poden sintonitzar o bé generar tensions. Aquests diferents significats responen a patrons culturals interioritzats en diferents esferes de la vida social. És a dir, parlem de la coexistència de diferents camps en les pràctiques de participació política.

Per explorar les construccions de les pràctiques de participació política, el concepte d'habitus ha esdevingut central. Aquest permet, en primer lloc, lligar la dimensió estructural-contextual-cultural amb les pràctiques eminentment discursives amb les que es significa la participació en *el Procés*. En segon lloc, habilita una comprensió diferencial de diferents tipus de construccions discursives, entenent que les persones es socialitzen simultàniament en diferents camps, és a dir, espais socials amb unes normes més o menys autònomes. Les persones presenten diferents disposicions pràctiques per a actuar en diferents situacions. En tercer lloc, el caràcter transposable dels habitus permet atendre a la conjunció de diferents pràctiques en un mateix esdeveniment i, per tant, a l'actuació

hibridada de diferents habitus (Shashon, 2017) que es poden articular en sintonia o en tensió. Aquestes diferents hibridacions modifiquen els significats de la participació política ja que les pràctiques esdevenen part de la construcció dels significats (Flesher Fomianaya, 2016).

En la següent taula presento una síntesi sobre les principals hibridacions d'habitus en les que emergeixen els subjectes polítics del *Procés*.

Taula 13

Hibridacions d'habitus i significats de la participació política

Nº extracte	Hibridacions d'habitus	Significat de la participació política
44	Radical-Estatal	La participació política com a protesta sense efectes.
45	Estatal-Espectador	La participació política com l'observació de l'esfera política institucional.
46	Espectador-Radical	La participació política com a motivada i limitada per la imatge de la mobilització.
47	Radical-Estatal-Espectador	La participació política com a confusió o articulació dels diferents habitus.

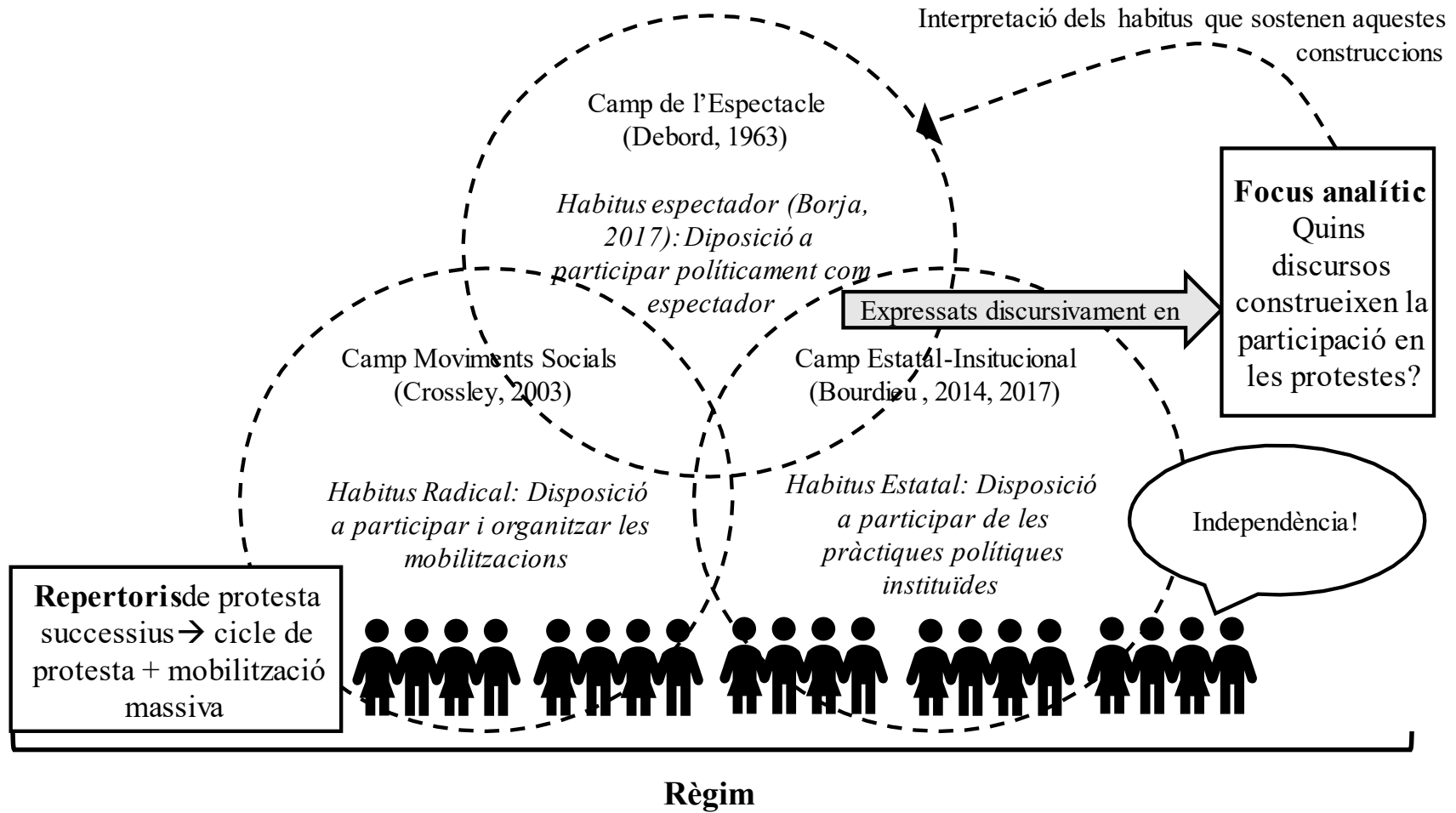
L'anàlisi realitzat ens permet comprendre la complexitat de les pràctiques en les que emergeixen els subjectes polítics del *Procés*. En aquest context, votar pot ser una actuació radical, es pot mirar la política institucional com un espectacle o es pot participar de les imatges de les protestes. La subjectivació política en l'independentisme català implica així una reconfiguració del sentit pràctic i dels significats que pren la participació política. Aquesta reconfiguració s'imbrica, al seu torn, en els patrons culturals apresos, és a dir, en formes de fer que no són totalment alienes a les persones que les actuen. I, al mateix temps, en transforma el seu significat fent emergir expressions de desconcert o dubtes respecte la direcció de les protestes. Els processos de subjectivació política suposen així una hibridació de pràctiques que les tensiona i n'obre un espai afectiu i reflexiu.

Síntesi dels resultats de la construcció de les pràctiques de participació política del *Procés*

La següent figura ofereix una síntesi dels principals resultats derivats de l'anàlisi dels processos de construcció de les pràctiques participació política del *Procés*.

Figura 7

Estructuració dels habitus en la comprensió de les pràctiques del Procés

5.3 III analysis: Affective constructions in the Catalan independentist protest cycle

In this chapter the focus is primarily on the processes of unfixity where people' speech collapses in explaining who they are in the independentist conflict. In previous sections, we observed instances where meaning became unravelled and different sorts of confusion. However, the primary emphasis was placed on examining how political subjects come into being through the (re)construction of identity categories and the establishment of routine practices. Political subjectivation was predominantly explored as a dynamics where novel ways of being become more or less stable, explainable and recognisable. In this chapter, I argue that attending to the affective constitution of political subjects in *el Procés*, enables stressing this emergent non-crystallising open character of political subjectivation processes. Hereafter, I develop a theoretical work to specifically approach the processes of affectivity in political subjectivation, introducing the concepts of affective-discursive practices and liminal hotspots. I argue that these two frames illuminate the emotional¹² realm of protest cycles. Drawing on the affective constructions and their discursive functions, I develop an analytic procedure. Then, results are presented. They show that, in *el Procés*, there are distinct processes of political subjectivation where affects play a central role. In them, group constructions and rhetorical accomplishments are also identified. I discuss explicitly how emotional constructions enable an exploration of emergence processes in the constitution of political subjects of the Catalan independentist conflict.

Theoretical-analytical frame: An affective-discursive reading of liminal hotspots experiences

The affective dimension of political subjectivation posits the idea that subjects emerge as they are affected by the symbolic shared systems that organize and establish social norms in particular societies (Butler, 2015). This means that, on the one hand, there are previous social relations, structures and institutions that preexisted the subject formation and constitute it. It is not possible to become a subject in the void, but cultural symbolical patterns are needed. On the other hand, constituted subjects are affectively attached to these "given" social categories and practices, therefore, they (re)produce the social

¹² Despite some authors distinguish between the emotional and the affective (understanding the first as the social expression of an unspeakable affect) I use these concepts indistinctly. Moreover, I use other similar words such as feeling or passion to facilitate the reading. As I explain below, I conceptualise affect as being socially and semiotically mobilised, diminishing the necessity for strict distinctions.

structures that give them existence. In few words, subjects are socially affected and affecting.

Our social world acts upon us opening affective registers that condition how we feel and think about ourselves (Butler, 2015). These affective registers also provoke that subjects react more strongly to practices or ideas that question their (social) ways of being. In Catalonia, for example, banning the self-determination referendum challenges the voter-subject, facilitating the emergence of social discontent. Affectivity is then an elemental part of the process by which people become political subjects.

Protests reject the normal functioning of societies usually with the promise that a different social organisation is possible. However, they need to anchor the demands in existing cultural patterns in order to make them meaningful and legitimate (Billig, 1995a; Benford & Snow, 2000; Snow et al., 1986). Therefore, there are always interweaves of the “old” and the “novel” in societal change processes (Calhoun, 2000; Smith et al., 2019). In *el Procés* or other cycles of contention, affective registers are challenged and mobilised, and, in this mobilisation, they are also transformed. Following the non-authorized self-determination referendum example, it can be appreciated how it awakens different affective experiences of the voter-subject. While in pro-independence people provokes indignation as its prohibition challenge democratic conceptions of the subject; among antiindependentists the referendum generates irritation since it defies the legal conceptions of the subject.

Cycles of contention have their own specific affective dynamic. It is also important to acknowledge that they open spaces of uncertainty about what is going to happen after them (Georgsen & Thomassen, 2017). From this view, it is possible to explore how *the new* emerges in protest. That is, it enables focusing on the moments where new categories and social norms are not yet crystallised. Affectivity is crucial for understanding emergence: shared feelings lay the foundations of novel community formations (Georgsen & Thomassen, 2017) and affective talk becomes an important way of arguing in societal change situations (Andreouli et al., 2019).

Affective-discursive practices and cycles of protest: Liminality and emergence

Conceptualising affectivity as a discursive practice

Daily life is full of affective expressions by which people make sense of their social worlds. When somebody constructs a situation as emoting or as disgusting the meanings

of the described event vary. These affective constructions also offer information about the speaker's identity. If, for example, after a football match we talk with a person who says that the game was disappointing, we will probably assume that this person is a supporter of the losing team. When affect is enacted, "its semiotic entanglement blossoms" (Wetherell et al., 2015, p.59) and it can be analysed what is going on in that kind of emotional practices.

This perspective directs our attention to the mid-level stage of analysis in discursive psychology concerned with the active and situated meaning-making constructions and how they accomplish particular ideological effects due to their embeddedness in cultural and historical traditions (Wetherell et al., 2015). Wetherell et al. (2015) show how affective-discursive practices constructs different social groups by legitimising one's affective-practices and delegitimising others. In the case of *el Procés*, for instance, the emotion of celebrating the self-determination referendum for independentist people can be constructed as something foolish for those who oppose the independence project. Therefore, there are emotional ways of constructing the events that not only commit speakers' identification, but also, they *do* things with language.

This categorising character of affective practices should not lead to the conclusion that all people who belong to the same community or group would feel the same. In another study, Wetherell et al. (2020) attend to the ways by which the hegemonic affective practices of national commemoration events can be subverted by different gestures, such as sticking out the tongue or winking when the national anthem is played. People practice different emotional states in order to nearing or distancing themselves to the event that is taking place. The authors advert that there are multiple ways of acting affects some of them function as *quite resistances*, as "small" oppositional gestures to the ways by which people is expected to feel.

The focus on the meanings that affectivity mobilises shows that they are an essential part of the construction of the subject as they enable taking part, subverting or being excluded from particular situations. Hence, rather than considering affect as an unspeakable part of social life (see, for example, Massumi, 1995), my analysis is rooted in the idea that affect is involved in meaning-making practices by which subjects institute themselves.

Liminal affectivity in cycles of protest

Protest cycles open specific forms of affection as they can be understood as a *passage*, a *limen* between to states where people say “no’ to the pre-existing order as well as welcoming a new one” (Georgsen & Thomasse, 2017, p. 206). In short, protest cycles are events of transition where affective registers are reshaped. The popular name of Catalan independence movement, *el Procés*, evokes itself this processual connotation. It signifies the movement as a transition from an autonomic state model where Catalonia belongs to the Spanish state, to an independent Catalan state. To emphasize this processual character the concept of liminal hotspots becomes useful (Greco & Stenner, 2017). As follows, it helps to understand the affective dynamic by which political subjects emerge in Catalan independentism.

Liminality points to the interstitial space between two symbolic orders culturally established that are constituted by distinct patterns and dynamics, called by Greco and Stenner (2017) *forms of process*. Accordingly, liminality is not a *tabula rasa* experience where there is a complete absence of meaning, but “a sensitive threshold which mediates transformations as one form of process *becomes* another” (Stenner et al., 2017, p. 142, *italics in the original*). These transformations imply affective reconfigurations evidencing the attachment of wide social dynamics and subjective experience. When a liminal state is overcome, the subject emerges (re)converted.

In everyday life, liminality appears through devised or spontaneous limens. While the first type of liminality signals those (ritualistic) moments where we find ourselves in a culturally defined transition (for example, the passage from childhood to adulthood through adolescence), spontaneous liminality is something that disruptively happens destroying the existing old symbolism forms and demanding the invention of new ones (Stenner, 2017). Even though these spontaneous liminalities nearly ever provoke a complete shock and we have (cultural) strategies to understand these transitional situations, riots and protest movements can be understood as spontaneous limens (Stenner, 2017), where the established order trembles and new symbolism emerges. Outlining liminality evidence that our daily experience is both shaped by patterns and more or less predictable events but also by moments of disruption and transformation where our certainties change. These latest moments constitute *liminal subjectivities* (Stenner, 2017).

Moreover, liminal periods can get stacked and extend in time, locating the subject in “the noise between different demands” (Greco & Stenner, 2017, p. 154). This makes it difficult to establish a concrete non-problematic form of process. When liminality is pervasive, it generates a paradoxical state where the person is not subjected to any social order and subjected to many at the same time. This is what Stenner et al. (2017) call a *liminal hotspot*, “an occasion for sustained uncertainty, ambivalence and tension in which people feel “caught suspended” in the limbo of an in-between phase of transition” (p. 141-142). Habitus hybridisation explored in the last section is an example of that multiple but not clear-cut liminal way of acting. In this chapter, the focus is on the affective experience that liminality provokes. The long-lasting trajectory of Catalan independentism where the independence is not achieved and the autonomic relation with the Spanish state is shattered generates this stacked affective experience.

Being in the indeterminacy provokes the emergence of *paradoxes* about how to act that can generate *paralysis* and impede actions, induce *polarization* as people decide to act following one form of process or the other or, in some situations, enable the novel articulation of forms of processes generating *patron shifts* (Greco & Stenner, 2017). It is in liminal experience where established subjectivation processes are interrupted (Rancière, 2000) enabling the formation of new ways of being.

Intensified affectivities

Affectivity plays a central role in liminal experiences (Andreouli et al., 2019; Greco & Stenner, 2017). Approaching protest cycles through this frame shows that contentious contexts enhance different affects that can be expressed ambivalently (Georgsen & Thomassen, 2017). For example, people can express illusion and fear at the same time while demonstrating. Emotional protest experiences are not clear and defined, but present different textures illustrating the complexity of this kind of phenomenon.

Furthermore, this heightened affectivity enables the emergence of new social relations where being part of the movement or not becomes the main social distinguishing category facilitating the creation of a new *communitas* (Georgsen & Thomassen, 2017). The affective apparition of political subjects is different from identifications processes where people understand themselves as members of social groups while belonging is constructed on the base of shared feelings (Stavrides, 2013). Liminal lenses help to understand how socio-political phenomenon “literally and effectively transform the very mode of being of those individuals involved” (Georgsen & Thomassen, 2017, p. 211).

If the focus is directed to discursive dynamics, it can be acknowledged that this affective intensity is expressed in the talk of lay citizens about political conflicts. Andreouli et al. (2019) show that when people argue for/against the Brexit, some of their participants enact an impassioned communicative style “oriented towards presenting a conflictual and polarised picture in which deception and hostility are assumed, and full of big plans that promise dramatic solutions to problems that remain unspecified in their detail” (p. 15). This excessively affected subject performance becomes a legitimate ground to argue politically. People do not need to justify their positions about a public conflict but to show how much they are affected by it.

This change in the communicative style is related to the uncertainty that new political struggles provoke. In this same study, the authors adverted that different established meanings were unsettled (Andreouli et al., 2019). The emergence of different political categories (“leavers” and “remainers” in Brexit case), unanchored classical ideological traditions and values. Andreouli et al. (2020) show, for instance, how voting for remain means both becoming a progressively cosmopolitan defender of internationalism and a regressively supportive of the neoliberal establishment. In this conflicted context, it is difficult to sustain coherent right-left values as the frames of the debate have changed. Focusing on emergence through identifying points of unsettlement, these authors show how sociopolitical phenomena involves a conjunct of destabilisations of the existing social orders in which affective expressions take an important role.

In short, affectivity processes are involved in different ways of political subjectivation. Subjects may emerge through ambiguous feelings about protest practices or may shamelessly act their affection in political debates. Affectivity also constitutes new communities and manifests the unsettlement of the pre-conflict forms by which people used to make sense of who they are in their social worlds.

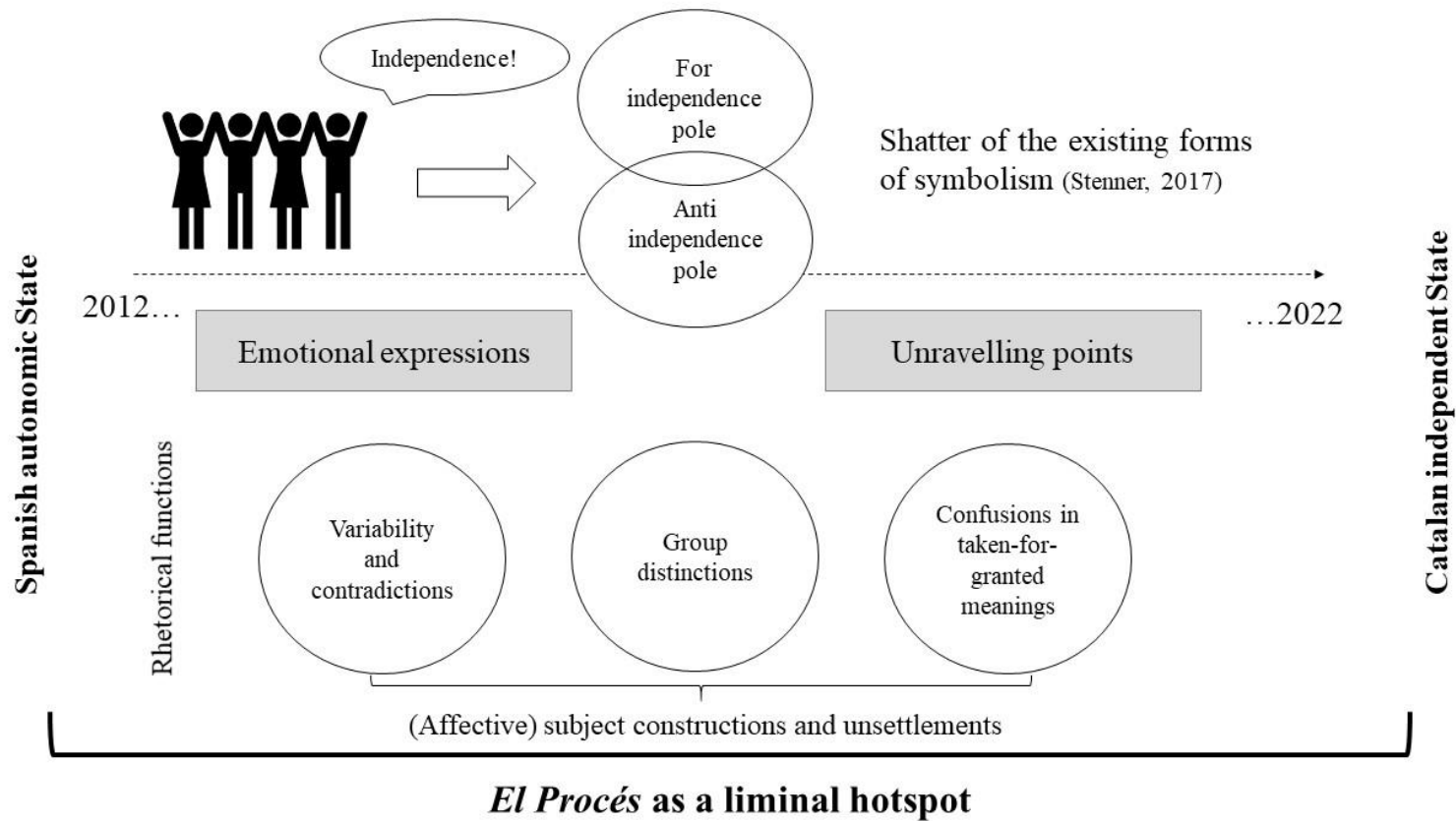
To approach this affective dimension of subject constitution in *el Procés*, I followed an analytic approach based on the idea that affective expressions do semiotic work (Wetherell, 2012). For this, I identified, on the one hand, emotional expressions in my data, and, on the other, unravelling dynamics understood as the moments where existing narratives were evidently disrupted (Andreouli et al., 2019). After that, discursive analysis focused on the rhetorical functions these accounts accomplished was conducted. I was particularly interested in variable and contradicting emotions, affective-based group

constructions and the emergence of confusion over taken-for-granted understandings. Figure 8 offers a summarising schema.

The focus on how affectivity is mobilised in Catalan independentism illustrate the prominence of two processes of political subjectivation. They show the productive and unsettling character of affective beings, developed respectively in the next subsections.

Figure 8

Theoretical-analytical frame to explore the affective constitution of political subjects

Constituting affective political subjects in *el Procés*

Results present the emergence of affected political subjects through predominantly emotional narratives about one's (non-)independentist experience. These narratives construct an affective transition or stagnation. While the former shows that political subjectivation consists in affect continual mobilisation, the latest emphasises that becoming a political subject in long-lasting cycles of protest also provokes an affective experience of being emotionally trapped.

Emotionally transiting subjects: (Non-)Contradicting changing affections

Catalan independentism is a long-lasting cycle of protest where different important events took place. At certain moments, intensified significantly (i.e., the non-authorised referendum, the conviction of Catalan independentist leaders), while at other times, everything appeared to be at standstill (i.e., periodical Diada demonstrations). This provokes distinct emotional narratives about how people feel themselves as actors in that movement.

Changing affective registers

In the following extracts it can be appreciated how different and sometimes opposing affects coexist in people's narratives without generating an experience of dilemma or contradiction.

Extract 49¹³

Interviewer: How have you experienced the independentist *Procés*?

Miquela: Well, I have experienced it with a lot of indignation, with a lot of indignation. Oh yes, with, uh-, excitement, with, I even told my grandchildren, 'are you realizing that we are living this now, this is, it's historic, because it has never been experienced before?'

In this extract, Miquela (extract 6) answers a question about her experience of *el Procés* constructing it as very outrageous. She extremises her affection repeating this emotional texture ("I have experienced it with a lot of indignation, with a lot of indignation"). However, she does not explain why she feels outraged but continues introducing a different (and contradicting) emotion: her experience was vibrant ("with, uh-, excitement"). There is a transition from a sort of indignation to a sort of enthusiasm where it seems that

¹³ The original version of the extracts can be consulted in the annexes.

Miquela takes for granted that there is no contradiction in constructing these two emotional beings at the same time.

In the extract, she continues emphasising her excitement as she evokes a situation where she asked her grandsons if they were not adverting the historical significance of *el Procés*. The enthusiastic subject emerges as Miquela understands herself as an actor of a historical moment. So, her excitement is not based on the achievement of any goal, but in the mere participation in a relevant and novel period opened by *el Procés*.

There is no contradiction then in feeling outraged, presumably because of the no consecution of the independentist movement objectives, and also expressing excitement as a recognition of the importance of living a revolting time of Catalan nationalism. This extract chimes with the idea that the coexistence of affections in protest (Georgsen & Thomassen, 2017) constitute emotional transitional subjects as in contentious events one thing is the movement goal and another is the novel experience and possibilities that these mobilisations enable.

In the next extract, this emotional transition can also be acknowledged. Pere (extract 7) talks about the non-authorised referendum in affective terms and contrast it with what happened after it.

Extract 50

Pere: On October 1st, what was happening there was real. Let's forget about what they showed on TV to the rest of Spain, and all that. That was real. So, um, I remember that day my son was with me. I got up at four in the morning because we had agreed to go to the polling stations. We met there, umm, there was that, there was an excitement, that's how I put it, we were convinced about what we were going to do at that moment. That's why I'm angry because what we did that day, like me and many other people, should have been respected. It wasn't just about Barcelona anymore, it was in your own town, going to the school, organising yourself, organizing yourself in the right sense of the word, organising so that people could vote, you know what I mean?

Interviewer: Yes.

Pere: It was like a celebration, which I think was great, you understand me in that sense.

This extract starts with a presentation of the 1st of October, 2017 as a real event beyond its mediatisation. That is, the referendum had a spectacular (“showed on TV to the rest of Spain”) and a real version (“what was happening there”), the latest one related with people’s actual participation. Pere introduces a vivid narrative to explain what happened

during that day. He and his son woke up early in the morning to go to the electoral colleges and, when they get there, they found an encouraging climate as the participants were convicted about what they were about to do.

Pere presents himself as part of this emotional climate constructing an excited and determined political subject participating in the referendum. He continues introducing his current annoyance. Once again, there is a contrast between a previous (excited) affective register and another (annoyed) feeling in the interview moment. There is a transition from encouragement and excitement to annoyance. This annoyance is constructed as an effect of non-respecting the referendum celebration (“That's why I'm angry because what we did that day, like me and many other people, should have been respected.”).

Constructing the referendum as an exciting act where participants showed their determinacy, provokes that this lack of respect is not directed to Pere political convictions about independence, but to his affective being. He frames the situation in emotional and moral terms drawing on the commonsense idea that if people are acting convinced and presenting positive feelings, their practices should be respected. In that vein, using affective constructions serves as a political argument difficult to undermine as it is culturally reprehensible to deny someone's gratifying feelings.

At the end of the extract, he reifies that idea by constructing the referendum as a “celebration” (see also extract 48), a pleasant event where ordinary local people organised themselves. On the basis of the voting what we find is an excited affective subject whose positive emotions are not respected when the referendum has no effect on the achievement of independence.

In extracts 49 and 50 I have shown two affective transitions where the subjects emerge in the passage from indignation to excitement or vice versa by signalling different characteristics of the cycles of protest. While the former extract distinguishes between the consecution of independentist objectives and the historical relevance of *el Procés*; the latest constructs an excited participation of the referendum neglected by its lack of effectivity. In short, what these two extracts and the next one show is the affecting transitional political subject of *el Procés*.

Becoming a disappointed political subject

The following extract differs from the other two as it shows a transiting subject emphasising the intensification of deception through the course of *el Procés*.

Extract 51

Marta: I'm a bit more disillusioned, disillusioned in the sense that I no longer experience everything like at the beginning when it seemed like something was going to happen, mm, every day, every moment was like now this happens, now that happens, it seemed like you couldn't miss anything and you had to be on the streets all the time. Now it's like, well, the days go by, nothing happens, and I have to live my life.

Marta (extracts 21, 45, 46) exposes her disillusionment towards the direction of Catalan independentism. She bases this current disappointment using a contrast by which she constructs a former moment of the movement where there was a lot of activity and expectation (“when it seemed like something was going to happen, mm, every day, every moment was like now this happens, now that happens, it seemed like you couldn't miss anything and you had to be on the streets all the time”). She signifies *el Procés* as a totalising momentum where the most important was participating in the movement. This intensified participation and excitement is exclusively located in the past.

Instead, the current situation is characterised as period where time passes and nothing happens. This lack of activity in independentism makes plausible that Marta's prior expectations are not sustained infinitely. The idea that *el Procés* generates a propositive frame where independence is possible but, in the course of events, do not arrive, justifies her disappointment without challenging her independentist identification. If Marta reduces her involvement in the cause and returns to her ordinary tasks (“I have to live my life”), it is not due to a lack of ideological commitment but rather because an affective exhaustion.

In this extract, a narrative about being trapped in a liminal protest (Greco & Stenner, 2017) starts to surface. Marta solves the sustained expectation and uncertainty (Greco & Stenner, 2017) of *el Procés* by going back to former forms of processes focusing on her daily life. The political emergence of the subject is narrated as a transition between an exciting and highly committed moment to another of disappointment derived from the lack of achievements of independentism.

Liminal stalled subjects: Different tiring experiences of *el Procés*

Apart from this transitional political subjectivation, the situation of ontological indeterminacy that arises from Catalan independentism provokes a sense of stagnation, which in turn has affective *effects*. Being trapped in the liminal hotspot of *el Procés* provokes *affective sedimentations*. In that sense, the political subjects emerge as captured

in one passionate state. As it is shown below, in the case of Catalan independentism the continuous institutional, demonstrating, and also emotional mobilisation ends up in a tiring experience of the movement that is expressed through different affective registers.

Tired political subjects and the end of the independentist movement

The following extract exemplifies the formation of a fatigued and worn-out political subject, intricately tied to ongoing mobilization, and demonstrates how this affective experience links with the potential dissolution of the Catalan independentist movement.

Extract 52

Pere: The adults, maybe not as much, but the children suffer more because, as I said, the trains were crowded, you had to... it's like, okay it's not a problem, but you're afraid that next year you'll tell your child, 'let's go to the demonstration', and they'll say, 'okay, and during this year, while we went last year, what have we done in the meantime, has there been any result?' And I tell you, these years have passed, and now we're at a point where among Catalan political forces, and thankfully the media masks it a bit, I think, because maybe, I don't know if many people would say, 'I have already protested many times, let's put it all in the same basket and start anew.'

At the beginning of the extract Pere (extract 7, 50) uses a footing discursive mechanism that enables presenting himself as the animator of a message that he has not produced. By introducing the idea that kids are more affected by the uncomfortable conditions of participating in independentist demonstrations, Pere locates himself out of that affection. Through footing mechanism, he is not complaining about what implies participating in *el Procés* but is worried about kids' emotions ("The adults, maybe not as much, but the children suffer more because, as I said, the trains were crowded"). Simultaneously, Pere constructs independentist mobilizations as an exhausting practice without being suspicious of criticising them. He also minimises (Wiggins, 2017) this tiring experience resting importance to personal fatigue ("okay, it's not a problem").

However, this fatigue has effects. Using direct style (Wiggins, 2017) Pere asserts that he is afraid that his son asks him about the effectivity of the demonstrations ("but you're afraid that next year you'll tell your child, 'let's go to the demonstration,' and they'll say, 'okay, and during this year, while we went last year, what have we done in the meantime, has there been any result?'"). In that sense, he uses the rhetorical strategy of presenting the side of the other (Billig, 1991) to avoid the critics about the effectivity of *el Procés*. He does that enacting an affective concerned register showing worry about the continuity

of movement participation. Therefore, Pere commits himself to independentist identities becoming a concerned subject.

In addition, he establishes causality between the periodical participation in demonstrations and exhaustion. The emergence of tired subjects is an effect of the experience of being stalled and not achieving independentist objects despite mobilisations.

Pere continues emphasising that *el Procés* implied continuous and pervasive demonstrations, which effectivity is currently challenged as the political institutional forces are not responding (“now we're at a point where among Catalan political forces, and thankfully the media masks it a bit, I think, because maybe, I don't know if many people would say, 'I have already protested many times, let's put it all in the same basket and start anew.'”). When the interview was conducted (April 2019) there was a division between independentist political parties that not only presented different candidatures to the past elections but also disagreed on the strategy to be followed by the independentism. For Pere the exhaustion provoked by the continuous inefficient mobilisations has its causality in Catalan institutions. In the extract, what it can be seen is an indirect construction of his actual disaffection.

If Pere directly had said “yes, I'm exhausted of participating as I think the Catalan government is not working on independence” this would mean that he is no longer participating in independentism. It would trouble his identification with this political category. He constructs an external tired political subject that risks the existence and the persistence of *el Procés* but does not commit his independentist identity.

Tiring but annoying situations

To ensure independence movement continuity, tiredness should be overcome. The next extract exhibits the discursive work required to revoke the tiring affective experience of independentism through presenting other affective registers that maintain the movement alive.

Extract 53

Marçal: People are tired! It's impossible to sustain. The enthusiasm has declined!

Interviewer: I see.

Marçal: The enthusiasm we all had, the belief that we [Catalans] could imminently become a state.

Interviewer: Mm, I understand.

Marçal: Or what we had been told, or what, or what, that if [inhales] of course, that enthusiasm has declined, but on the other hand, I also think that discontent with Spain has increased.

Marçal (extracts 2, 9, 47,) constructs an impersonal tired subject (“people are tired”) derived from the impossibility of sustaining excitement during long periods of time (“it’s impossible to sustain”). As in extract 51, he displays an affective explanation that chimes with the commonsense idea that affects are volatile and do not last forever. Specifically, being excited is something related with exceptional moments, consequently, Marçal constructs as something *normal* the experience of being tired after being excited (Potter, 1996).

In the extract, he extremises excitement as an emotion shared by everybody in front of the possibility of imminently becoming a (Catalan) state. What it can be appreciated here is that the source of excitement is the transition of the Catalan nation to a Catalan state. This transition, in turn, is constructed as a subjective change (“that we [Catalans] could imminently become a state”), an essential and desired transformation of the Catalan national identity into a state one.

However, after asserting that transformation as something felt, Marçal shades immediately that idea constructing the independence not as a realistic option but as a sort of external promise (“Or what we had been told, or what, or what, that if [inhales]”). This discursive shift can be interpreted as a defensive rhetoric that protects Marçal from the accusation of being *naïve* about the actual possibilities to achieve independence. The source of excitement blurs, as it is not clear the consistency of the possibility of achieving independence. Despite this, what Marçal does is affirming that there was excitement and now it has decreased (“of course, this excitement has decreased”). Something has changed in the course of independentism as there has been an affective transformation. In this extract, affective transformations signal changing political situations in *el Procés*.

Recognising that people are now not excited could be problematic because it could compromise the continuity of the movement (as it was shown in extract 52). To solve that trouble, Marçal constructs the current situation as one where there is little excitement but much discontent with Spain, introducing another affective register as a motor for independentism. It is not only the desire of the new Catalan state, but also the discomfort with the Spanish one what can lead a person to demand independence.

In that vein, that extracts shows that when a movement says “no” to the established state of affairs (Georgsen & Thomassen, 2017) but a new one is not constituted, residual affects such as discontent and tiredness emerge. Both of them maintain the movement in its liminality constituting an affective stalled subject. While discontent hinders returning to a pleasant coexistence of Catalonia within Spain, fatigue impedes the movement from moving forward to independence.

Tired but independentist

Despite the attempts to avoid the constitution of a tired subject inside independentism, it is a pervasive affective register in the narratives about *el Procés*. Independentist people have to deal with this fatigue. In the next extract Marta (extracts 21, 45, 46, 51) explicitly recognises this tiring experience distinguishing her emotional being from her political identification and engagement with independentism.

Extract 54

Marta: I think people are tired, I am tired, I mean, yes, I mean, I want independence, but we can't be protesting, complaining forever, well, we can, but people will get tired. Especially in the face of the passivity of Catalan politicians who are not doing anything to respond to this demand.

As in the last extract, Marta introduces the impersonal construction of tired independentist people, but she includes herself in this affective experience. *Her* fatigue is not understood as a personal feeling but as a shared one (“people are tired, I am tired”).

After taking that tired position, Marta clarifies that she still wants the independence, protecting her identification with independentism (“I mean, yes, I mean, I want independence”). Then, she exposes the cause of her fatigue: the continuous demonstrations and claiming acts. Marta mobilises the cultural shared idea that protests are punctual and nearly extraordinary events. Understood as an extraordinary practice which affects everyday life functioning, protest persistence over time is not desirable as it causes fatigue.

The last-longing *Procés* is constructed as tiring and implicitly harmful for independentist feelings. If independentist people become tired because of the continuous mobilisation, the movement may lose supports (“we can't be protesting, complaining forever, well, we can, but people will get tired.”). Marta emerges as subject concerned with the secession objective by criticising the strategy of the independentist movement. As in extract 52, displaying worry acts as a protector of independentist identifications.

The extract continues by Marta signalling the passivity of the Catalan political leaders which contributes to provoke a tiring experience. The problem is on institutional politics, so, Marta displaces the focus of her exhausting feeling to that sphere. It is the Catalan politicians who are failing to respond to the independence claim. Consequently, Marta's tiredness is justified on the basis of the institutional political passivity. There is no contradiction in being independentist and tired. The focus of exhaustion is located outside, in institutional actors, whose (in)actions do not depend on Marta's will.

To sum up, although the affective register of tiredness challenges the continuity of the independentist movement, people who hold independentist positions are involved in affective-discursive practices where exhaustion emerges. In the three extracts analysed, tiredness constitutes an independentist political subject stalled in *el Procés*. However, fatigue is not univocally experienced, but also provokes the emergence of other affective registers (such as concern or discontent) that accomplish the function of maintaining independentism in spite of the exhaustion.

From fatigue to not bearing with el Procés

In discursive dynamics against independentism tiredness is also a relevant affect. Here fatigue appears as something that should be acknowledged and responded by ending *el Procés*. In the following extracts, there is an intensification of the tired subject where the affective exhaustion works as an argument to undermine independentist claims.

The next extract illustrates how constructing tiredness as a shared feeling may lead to the conclusion that independentist claims should be stopped as they produce social discomfort and fatigue.

Extract 55

Pol: And among the people in my non-independentist circle, there are those who are much more fed up than I am, and among the people in my independentist circle, umm, they are also, I would say, tired and umm... with a sense of wanting this to end already, but well.

In this extract, Pol (extract 38) constructs tiredness as a shared affection by non-independentist people who are "more fed up" than he is and by the independentists who he would say are "tired". *El Procés* is constructed as an exhausting experience for everybody. However, the intensity of this affection varies constituting two group identities: the non-independentist are fed-up and the independentist only tired.

The extract continues leading to the extrematised conclusion that everybody is longing for the end of this conflicted situation. This is not expected to happen as Pol ends with a resignation expression (“but well”) showing that tiredness does not make *el Procés* disappear.

Pol constructs a consensual (Edwards & Potter, 1992) affective scenario where everybody shares a similar emotional experience. It is in this sharedness where its argument gains rhetorical power as he seems to be talking for the sake of all the Catalan people. Everybody needs to rest from *el Procés* situation. With this affective construction, Pol undermines the continuity of independentist demands as something that sustains the exhaustion of the people. He sustains his anti-independentist argument by invoking an emotional experience: if independentism is making people feel tired, it seems plausible that it is needed to end with what is causing this feeling. Pol uses an affective argument from a rational position as he is trying to “logically” give *all the Catalans* a break.

Enacting tiredness as an argumentative device

In the following extract, intensified tiredness is enacted supporting the argument that independentist movement provokes discomfort and showing how affective forms of communication (Andreouli et al., 2019) are also legitimate in that context.

Extract 56

Gerard: I mean, I'm already bored with the topic [independentism], a lot, a lot. It's an issue that has tired me out, I mean, it has been many years, and it has worn me out, it has worn me out, and I'm just fed up [gestures with hand]. And ffff [snuffles], maybe it has even changed me in the sense that, in the sense, I have less tolerance for them [independentists].

Gerard (extracts 26, 33) starts constructing the independentist topic as something boring. He extrematises its boredom (“a lot, a lot”) and then intensifies this feeling constructing and increasing tiredness sensation that led him to a situation where he cannot stand independentism (“I’m just fed up”). During his talk, Gerard uses different affect displays (gestures, snuffles) (Wiggins, 2017) which reinforces the idea that Gerard is truly affected by independentism.

Drawing on this affective communication style (Andreouli et al., 2019), Gerard implicitly suggests that at the end of the Catalan independentist claims is needed basing his argument on his affection. Enacting tiredness becomes a way of politically arguing against

independence. Those two last extracts show how affective dimension is embedded in political arguments that can be displayed in different ways.

Different experiences of affective political subjectivation

In this section, I showed that there are two prominent ways of affectively becoming a political subject in *el Procés*: through emotional transitions or in stalled affections. In all the extracts presented there are various and complex emotional constructions that people give account of themselves as political actors. These affective registers can be combined in order to sustain arguments for or against independence. Table 14 summarises the main results.

Table 14

Rhetorical Affects

Extract number	Affective registers	Rhetorical effects
49	Indignation and excitement	Signalling different experience of the cycle of protest: the (lack of) achievement of movement goals and the participation in a historical momentum, respectively.
50	Excitement and annoyance	Legitimising an event by the positive emotions it generates and criticising the non-consideration of referendum results as a disrespect to people's determination and excitement.
51	Excitement and disappointment	Justifying one's disengagement with the current situation of the independentist movement.
52	Social fatigue, but individual concern, and disappointment	Preserving identification of independentism through the construction of a concerned and disappointed position with the experience of tiredness derived from the continuous mobilisation and the institutional passivity.
53	Social fatigue but also shared discontent	Maintaining the liminal character of independence mobilisations.
54	Social and personal fatigue	Signalling institutional politicians and non-effective mobilisations as the responsible of the stagnation of independentism.
55	Fed up and tired subjects	Arguing for the ending of independentist mobilizations as a rational response to the affective demands.
56	Intensified fatigue	Arguing for the ending of independentist mobilizations as an affective need.

In the first part of the analysis, the results show that cycles of protest generate transitional affective experiences where individuals construct one after another emotional beings. This dynamic unveils that contentious times are plural and divers affecting. In some occasions, these transitions show that protest periods can be understood as movements that have particular objectives provoking excitement or indignation if they are (not) achieved,

but also as important momentums that can be stimulating only because of their historical relevance. In other occasions, these transitions show that there are successions of events in cycles of protest that create distinct affective textures and experiences. As a whole, this variety suggests that political subjectivation in *el Procés* constitute subjects in emotional transition.

The affective increased intensity expected in protest liminal experiences (Georgsen & Thomassen, 2017) is not based on the amplification of one emotional register but on the reorganisation of a variety of them. Concurrently, these reorganisations are not fixed but continuously affected by the changing context.

Apart from those flowing experiences, the second part of the analysis shows the emergence of stalled subjects. Being trapped in a liminal situation entails a complex interplay of tensions and paradoxes for the subjects who navigate between the challenging an established order and the birth of a new one. When independentism does not achieve its objectives, the movement cannot advance neither recede. The relation of Catalonia with Spain has been troubled demanding a new situation to emerge. When this does not happen and independentism continues mobilised, fatigue emerges. This affection evokes the lack of forces and the necessity to rest, challenging the continuity of the movement.

The affective register of tiredness emerges in both pro-independence and non-independence narratives, but differently articulated. These two groups are constituted through distinct enactments and intensities of tiredness. This affection acts as affective-discursive assemblage semiotically mobilised where political subjects emerge as belonging to a group or another (those who defend independence or those who counter it).

Fatigue emerges in conjunction with other affective registers that are available in the intensified affective experience of liminal hotspots (Greco & Stenner, 2017). Despite this variability of affects, tiredness plays a central role in an affective subjectivation processes where the subject is captured in liminality.

(Dis)Oriented political subjects

The focus on affection also unveils the constitution of disoriented political subjects. This disorientation is related to the moments of unravelling of established certainties. In *el Procés* unsettlements are produced in the right-left ideological axes (expressed in Catalan institutional politics and also challenging one's identity), in the affective arena of nations,

and in the sense of the independentist movement itself. That is, disruptions can be acknowledged in the classic ways of understanding politics, national enactments, and in the significance of protest.

Unsettling the right-left ideological axis

In the first analytic section, *Anàlisi I: Construcció d'identitats col·lectives i posicions de subjecte en l'independentisme català*, I analysed how (non-)independentist collective identities are constructed through rearticulating the right-left classical ideological meanings. This reconfiguration, in turn, does not clearly establish new understandings about these two poles, but provokes uncertainty about what does it mean to be on the right or on the left in the new scenario of *el Procés*.

Confusion on the independentist political parties' strategies

Independentist political parties have changed their strategies during this cycle of protest transforming voting preferences among lay citizens. These transformations generate uncertainty about the party intentions but also challenge and unsettle their people's political orientation in the right-left ideological axis.

Extract 57

Marçal: Putting people in prison has disrupted, umm, it has disrupted the leadership of the independence movement. It has disrupted the character of *Esquerra Republicana*, umm [clears throat] mostly because they see themselves as winners of the election, and also, I understand that here they have prioritised to some extent leading or, or, time will tell us, maybe they haven't, *Esquerra Republicana* here initially, perhaps they haven't made as many mistakes! Maybe not, maybe they are expanding the [independentist] base! Maybe it's that, do you understand? [Inhales] But I, I have always been a voter of *Esquerra Republicana*, always, eh! But lately, it seemed to me that they weren't, that they weren't pushing as much!

Before conducting the analysis, it is important to briefly remember the situation of the independentist parties when data was collected (February 2020). After the celebration of the non-authorised self-determination referendum, there was an excision in independentism that led to two different strategies within the two majoritarian nationalist parties. While *Convergència i Unió* (CiU, right-winged Catalan nationalist party but not clearly independentist until 2012) was dissolved, constituting a “new” party, *Junts per Catalunya*, that defended a confronting strategy to achieve independence; *Esquerra Republicana de Catalunya* (ERC, a historically consolidated left-winged independentist

party) promoted a negotiated via for independence. In short, the latter conflicted with the Spanish State and the former decided to dialogue with them.

In this extract, Marçal (extract 2, 9, 47, 53) constructs the imprisonment of Catalan political leaders as the event that catalysed these party strategic behaviours (“Putting people in prison has disrupted”). He posits that independentism leadership was disrupted and he particularly signals that ERC has changed its path. Although he does not say why has ERC transformed, it is plausible to think that Marçal refers in the background to the negotiated via for independence. When he explains this party transformation, he first associates it to the possibility of winning the (Catalan) elections, but, after that, he begins to speak in a dilemmatic way. In his narrative, it is not clear why ERC has changed: do they wanted to be the leaders of independentism? Do they pretend to increase independentist supports? Is it their strategy a good one for achieving independence?

Marçal is not overtly criticising ERC’s strategy, but is rather constructing it as something confusing. Being confused by a party strategy is an indirect way of asking for clarifications. If the party does not explain why they are doing what they are doing, it becomes plausible to change one’s party preferences. In this extract confusion also sustains Marçal’s suspicion that the party is “not pushing” for independence as much as they used to. All this would justify that he could change his voting preferences despite his extremised former support to *Esquerra Republicana* (“I always voted for *Esquerra Republicana*, always, eh!”).

In this extract, he does not clearly say that he would vote for other parties, but he shows how expressing confusion about their strategy becomes a way to legitimise a future voting change. Marçal can distance himself from ERC only by rejecting a non-clear party strategy. Therefore, he does not need to expose another party commitment neither an internal conversion to justify a possible change in his voting intention without being accused of incongruence.

Right-left disorientation because of independentist political parties

These changes in independentist parties’ strategies also provoke of one’s own position in the right-left axis. Pineda’s extract (extracts 10, 45) clearly illustrates these dynamics.

Extract 58

Interviewer: How would you define your political orientation?

Pineda: Me? Well, almost, um, let's see, I used to be right-wing, okay? Because at home we were right-wing, we were very, very right-wing. Then I leaned towards *Convergència*, which is also right-wing, right?

Interviewer: Yes.

Pineda: I mean, in my family, um, I'll tell you, the ideas in this house were completely right-wing! So, I leaned towards *Convergència*, and now I don't know anymore! If I tell you the truth...

Interviewer: Right [laughs].

Pineda: I'm a bit confused because I go, um, right-wing, but now I also like *Esquerra Republicana*! But, in this moment, I have a big question mark!

Interviewer: I see.

Pineda: Because I see that they don't understand each other [*Convergència* and *Esquerra Republicana*]. And I don't like that either.

Interviewer: Of course!

Pineda: You know? I mean, I'm between these two stories! Of course! *Convergència*, if you look at it now, it seems like it's left-wing, but *Convergència* was not left-wing, well, I mean, I say *Convergència* but the party that exists now, um!

Interviewer: Yes, yes!

Pineda: It seems like it's left-wing, but *Convergència* was not left-wing!

Interviewer: I see.

Pineda: Um, well. What happens is that now I lean more towards, um, I've become more left-wing than right-wing.

This extract shows that Pineda presents difficulties to answer about her political orientation. She begins her response with a personal narrative about her past adscriptions: she was a right-wing person coming from a right-wing family that voted for CiU without any contradiction (“Then I leaned towards *Convergència*, which is also right-wing, right?”). Her right-wing position is constructed as a heritage, as something given by her family tradition. This narrative enabled Pineda constructing herself as a congruent (Wetherell & Potter, 1992) political subject in the past.

Nevertheless, *el Procés* changed and challenged her personal coherence. Currently she does not know which is her political orientation, given that the political parties caused her “a bit of confusion”. She does not construct a personal transformation but a change in political parties’ behaviour. There is a shared narrative with Marçal’s extract (58) in

which current institutional independentism is constructed as confusing. In this case, Pineda continues moving herself “among right-wing ideas” but she also likes *Esquerra Republicana*’s proposals. Considering the political context summarised earlier this may be linked to ERC’s (prudent) attitude prone to dialogue with the Spanish State.

Pineda continues depicting the current CiU as a party that is not left-winged but now it seems to be so (“It seems like it's left-wing, but *Convergència* was not left-wing!”). In this case, this appearance of change is probably related to the contentious tone that *Junts per Catalunya* (the “the party that exists now”) used to call for independence. These institutional independentist parties’ transformations justify Pineda’s confusion and her new electoral preferences. At the end of the extract, she exposes that she has “become more left-wing than right-wing”. This change is produced to preserve right-wing ideological values, especially those of moderation and avoiding conflicts with institutional authorities. Her narrative is then about an *adaptation* to a changing situation more than one of an internal conversion.

That is, in *el Procés* the post-referendum scenario unsettles political values and ideological alignments: confrontation and disruption are enacted by right-wing parties as *Junts per Catalunya*, and caution and consensus are defended and justified by *Esquerra Republicana*. Quite the opposite of what happened before. Incongruence is located in parties’ decisions. To preserve her moderate values about the means to achieve independence, Pineda has to vote a left-wing party. As Andreouli et al. (2019) showed about the Brexit, anchored political values change their meanings when new political scenarios emerge. In *el Procés* moderation is now a left-wing party strategy.

Extract 58 also illustrates how changing vote intentions transforms right-left identifications. Pineda assumes that if she now decides to vote for ERC, she is assimilating a leftist person, despite she does this to preserve her right-wing values related to avoiding a conflict with the political authorities. The paradox here is that Pineda becomes more left-winged to maintain her right-wing moderate values.

Overall, in this extract we see a disoriented affective register to account for the political position that Pineda holds, illustrating how *el Procés* disrupts one’s own political understandings. Pineda deals with that disruption signalling a changing institutional arena and constructing her *leftisation* as a change in her electoral preferences by which she can maintain the conservative values of moderation and non-conflicting relations with

authorities. The right-left axis is located in the parties' definitions, and not in their values. Hence, Pineda's shifting ideological identification is only a way of adjusting herself to this new institutional political situation.

Misunderstanding the right-left axis in the independentist debate

Disorientation about what being rightist or leftist means in *el Procés* goes beyond the institutional arena of independentist parties. The following extract illustrates how taking a left-right position becomes a confusing experience in this new scenario.

Extract 59

Interviewer: How would you define your political orientation?

Delia: Okay [laughs], well, in terms of, independence?

Interviewer: In terms of everything.

Delia: Okay.

Interviewer: So, in general, I'll ask you specifically about

Delia: Okay.

Interviewer: Independence.

Delia: I'm a bit disoriented, in general, simply [laughs], but regarding the left and, well, in terms of independence, no, I do not feel independentist, so yes, I'm a bit disoriented, but... yes, left-wing.

Interviewer: Okay, and within the left-

Delia: Anticapitalist.

(...)

Delia: Sometimes I think it's directly related, right? The, the, in Catalan nationalism, to the fact that, well, I don't think it should necessarily be that way, but, like, independentism places you, in the left, you can only be left-wing if you're independentist.

Interviewer: Mm.

Delia: And, on the other hand, the idea of being left-wing and not being independentist, well, sometimes you feel somewhat associated with, with the far-right, you know? Let's say, I don't feel that way at all! [laughs]

Interviewer: Mm.

Delia: But, but I think that idea exists. In Catalonia, within non-independence, it's like 'okay, you're Spanish, you're a fascist.'

Interviewer: I see.

Delia: And I don't think that's true either. So, there are times when I feel uncomfortable with that.

In this extract, Delia (extract 5) is also answering to the question about her political orientation exposing explicitly that she feels disoriented about that (“I'm a bit disoriented, in general”). She says that she is a leftist and she does “not feel independentist”, and this (lack of) feeling becomes the source of her confusion (“I do not feel independentist, so yes, I'm a bit disoriented, but... yes, left-wing.”). In short, her non-independentism troubles her leftist identification. However, she affirms her classical ideological position as a leftist by defining herself as “anticapitalist”.

When she develops the reasons for her disorientation, she makes explicit that there is a cultural association in Catalonia which posits that being leftist is only possible if you are independentist (“the idea of being left-wing and not being independentist, well, sometimes you feel somewhat associated with, with the far-right, you know?”). That idea is grounded on the construction of a pro-Spanish unity movement based on right-wing and Francoist echoes (see subsection *Construint i contestant la nació espanyola: Banalització, franquisme i fronteres* in *Anàlisi I: Construcció d'identitats col·lectives i posicions de subjecte en l'independentisme català*). If opposing independence is directly interpreted as fascist, then, as Delia says, “you can only be left-wing if you're independentist”. But, if you are not independentist, you have no chance to take a leftist position.

The mutation of the right-left axis is then seized to the presentation of independentism as a public debate where being against independence is trapped into right-wing and fascist traditions. The symbolic anchors of leftism have been removed and now are rethinkable only inside the independentist project. That is, independentist claims of *el Procés* change the classical economic and social understandings of right-left positions by anchoring them in nationalist terms.

Delia recognises this shared reconfiguration by simultaneously countering it. She is a leftist in its “ancient” meaning of being against capitalism and not necessarily specifically against the Spanish State. Nevertheless, *el Procés* does not allow Delia to comfortably defend that position because the cycle of protest equates antiindependence or non-independentism to a defence of the Spanish right-wing *statu quo*. In this context, Delia is not a complete leftist because she is not independentist, and she is not a complete non-

independentist as she is a leftist. In that indeterminacy she emerges as a disoriented political subject that cannot fix her meaning in the new hegemonic imaginary of *el Procés*.

In extract 59 she repeatedly contests these associations emerging in *el Procés* by signalling her dissent with being related to fascism (“In Catalonia, within non-independence, it's like ‘okay, you're Spanish, you're a fascist.’”). She opens a possibility not envisaged inside *el Procés*: that of defending being Spanish and simultaneously being against fascist ideology. But this defence also provokes her incommodity as it is difficult to be recognised (“there are times when I feel uncomfortable with that.”). Her position is not completely clear not even for herself as the anchors that sustained her arguments are now challenged by independentism.

The three extracts presented (57, 58, 59) illustrate different debates by which disoriented political subjects emerge when they try to sustain their former right-left political identifications. As the independentist cycle of protest unfolds, there is an unravelling of classical ideological positions making them unclear. Confusion and disorientation are the affective registers available to, paradoxically, make sense of the situation. Affirming these affections is a discursive gesture enabling speakers not committing firmly to their current decisions and arguments. In addition, these disoriented subjects cannot be accused of incongruence (Wetherell & Potter, 1992), given that their affective (dis)orientation justifies not being sure about the ideological paths they are taking.

(Un)Clear national affections

National affects are also (re)oriented because of *el Procés*. Recalling again the first analytic chapter, we notice that *el Procés* transforms the meanings of national belongings as independence promises ending with the excision of the split Catalan-Spanish subject (Vaczi et al., 2019), intensifying national feelings among pro-independence people. Beyond this intensification, there are multiple affective experiences related to how people feel Spanish and Catalan nationhood. In this section, the focus is specifically directed to the national emotional transitions between these communities. In the following subsections, I explore the main nationalist affective registers experiences that *el Procés* introduces.

Affective distance towards Spain: Dealing with (national) hate

This cycle of protests changes people's feelings intensifying negative feelings towards the Spanish nation-state among those who support Catalan independence. The first way

of affective national distancing between national communities is expressed by the emergence of hate.

Extract 60

Interviewer: And regarding Spain? Has your perception changed?

Francisco: Yes, let's say that it has generated, in quotation marks, a certain hatred towards Spain. Not towards, not towards the Spanish people, eh! But towards Spain.

Interviewer: Okay, so towards Spain would mean towards the Spanish government

Francisco: Exactly. Basically, towards what Madrid represents.

In the extract, Francisco (extract 11) answers the question about his current view of Spain, by introducing an affective narrative of hate. This hating experience is constructed in a minimised form (“quote unquote, a certain hatred towards Spain”) and is directed towards the symbolic idea of Spain but not towards its people (“Not towards, not towards the Spanish people, eh! But towards Spain”). Francisco does not hate the national community members but its representation. Drawing this distinction, he manages the possibility of being accused of xenophobia against the Spanish people. What we see in this extract is how national (hatred) feelings can be related to different “parts” of what a nationhood is. Hence, the affective object of the nation (community, symbols, political organisation, etc.) is not a whole, but is fragmented and produces varied emotional textures.

Going back to the extract, it can be seen how the conversation continues with a new question to understand what “Spain” means to Francisco. The interviewer asks if the object of his hate is the Spanish government. This way of asking shows, on the one hand, that when people talk about nations they can also be talking about their political organisation. There is an overlap here between national and state understandings. On the other hand, this question chimes with the idea that *el Procés* is affectively motivated by a discomfort with the Spanish government’s way of dealing with the independentist demands (as extract 53 also posited). Consequently, and as we developed elsewhere, the institutional conflict within *el Procés* should not be reduced to narrow national theorisations and should account for the role of the state and its citizenship communities (Pradillo-Caimari et al., 2023).

Francisco’s answer reinforces these ideas and reinforce them by signalling that the problem is with “what Madrid represents”. Equating Madrid with Spain works as a

metonymy (Di Masso et al., 2014; Wallwork & Dixon, 2004) that constructs the Spanish national community as centralised and governed by the interests of this particular territory and not of the interests of the whole country. Therefore, it is not only that the Spanish government is foreign for the Catalans, but also, this way of constructing Spain enables Francisco framing the Catalan conflict as an unequal struggle between the *forceful Spanish central institutions*, and *the peripheral Catalonia*. In this argumentative context, hating Spain (and not its people) becomes justified and legitimate as hate is directed towards alien power structures.

The discursive work to sustain a hating affective register is done by locating this emotion in state centralist institutions and distancing oneself from the idea of hating other citizens due to their national identities. Then, hate does not emerge as a sort of affective communication (Andreouli et al., 2019), but it is depicted in a rational way. In *el Procés* independentist people account for their (national) hating feelings by being very precise on the object that produces them aversion to make it legitimate an acceptable.

National conflicts and hate

From antiindependentist positions, nationalist hate narratives also emerge but with a different rhetorical emphasis.

Extract 61

Interviewer: Has *el Procés* changed you in any way?

Javi: Yes, I believe that unconsciously it changes you for the worse. Yes, because what used to be lived with more tranquility, the arises the feeling of anger and a bit of hatred and confrontation, for both sides, as it is evident nowadays. And well, that's why the change is for the worse, because it's not good for either side, but it's natural, it comes out, it comes out, then in that moment you are angrier, more euphoric, with more rage, and then it has also calmed down. In recent months, it's not as intense. But... those days I was very irritable, that's why there were problems within the family.

In this extract, Javi (extracts 23 and 29) answers a question about personal transformations produced by *el Procés* stating that “unconsciously it changes you for the worse”. For him, there is a moral decline process underlying this cycle of protest. This worsening experience is itself an argument against independentism as there is the commonsense idea that any mobilisation claims for better situations and should not aggravate social conditions. If a protest worsens social relations, then, it should stop.

Furthermore, and contrasting with the previous extract, this aversion is expressed in the relationship between the people that support and refuse independence.

Javi continues reinforcing this critique of *el Procés* through a contrast by which he constructs an original experience of calm, currently tinged with anger, hate and confrontation. These negative feelings have emerged “both for ones and the others”, and are not good for anybody. He constructs a polarised conflicting climate of hate that is understood as a natural (Thompson, 1990) and inevitable affective effect of the rise of independentist demands (“it's not good for either side, but it's natural, it comes out, it comes out, then in that moment you are angrier, more euphoric, with more rage”). The conflicting situation provokes a distance between the two national communities and causes people like Javi, who are against independence, to become angrier and experience negative emotions.

By the end of the extract, he introduces another affective contrast between the former “hot” situation (given the course of the conversation it can be suggested that he is talking about the referendum events) and his current calmed feeling (“In recent months, it's not as intense.”). This quietness can be related to the fact that, when the interview took place (April 2019), independentist leaders were being judged and street mobilisations declined. In addition, this affective register enables constructing an emotional narrative displayed from a non-emotional position. That is, Javi is taking a calmed position to explain a conflicting and highly emotional situation. This calm legitimises his argument as his speech is not motivated by his (hating) feelings. However, this current calm does not mean that the former affective situation had no effects. At the end, Javi remarks that when he was irritated because of the events of *el Procés*, his family relations were resented (“those days I was very irritable, that's why there were problems within the family”). The hating climate affected not only his “internal” life, but also his everyday close relations. In short, Javi constructs the experience of *el Procés* as a negative interpersonal situation that affected both independentist and antindependentist poles. This extract also illustrates how protest situations cross boundaries between formal politics and everyday life.

Affective distancing in everyday practices

Staying on the border between formal political and daily experiences of *el Procés*, the next extract shows how the affective distancing between Spain and Catalonia is also lived in everyday practices. In this case without implying any hateful experience.

Extract 62

Marga: With my husband, since we've been married for about 20 years, for the past 4 years we always went away for a weekend, just the two of us, as the kids are grown up. We went to Valencia, and it's been two years since I told him, 'Don't make me go downstream of the Ebro River.' Towards France, through Catalonia, I say, 'Don't make me go...' And this is despite having friends, colleagues who are like me, working in other branches in Valladolid, in Burgos saying, 'Oh, I hope you come visit.' No, no, I don't feel like it.

In this extract, Marga (extract 20) introduces a vivid narrative of her everyday experience after the 1st October referendum. She talks about different situations that demand her to relate to Spain in ordinary ways (in her weekend breaks with her husband or in the meetings with her colleagues). By simulating different dialogues, she expresses her current reluctance to establish relations in the Spanish territory: she does not want to visit the cities or villages outside of Catalonia (but has no problem with visiting French territories) and she prefers not to visit her colleagues despite their friendship. Overall, she has changed her everyday travelling preferences showing how territories also constitute an important part of the national imaginaries (Wallwork & Dixon, 2004).

This distancing is justified by Marga's feelings. Now she "doesn't feel like" doing these different activities *in* Spain. Feeling disinterested is presented as an argument *per se*, as Marga does not need to justify it. This lack of justification can be based on the "internal and intimal" nature by which (national) feelings are understood (Verkuyten & Dewolf, 2002) but also on the object of these feelings: Spanish territories. As the landscapes and spaces usually constitute "cold" and "banal" constructions of nations, taken-for-granted, and not associated with nationalist political claims (McNicholl et al., 2019; Wallwork & Dixon, 2004), Marga can experience her distancing as a *banal emotional reaction* that needs no explanation nor justification. In other words, when in Catalan secessionism people's national feelings are not directly associated with mobilisations and protest, but with changes in their daily life or banal markers of the nation (McNicholl et al., 2019), they are more prone to be located "out of the conflict". These feelings can be thus framed as a non-problematic personal and internal reactions.

Fearing everyday affective national distancing

The last three extracts show a congruent emotional response to the national affective distancing between Catalonia and Spain. Francisco, Javi and Marga express feelings that

affectively (re)produce this detachment. However, independentists may also perceive this national affective distancing as a case for concern that should be overcome.

Extract 63

Pau: And that scares me because, I mean, the pro-independence forces from the northern part of Catalonia, from Vic and these areas, you know? Well, when this Catalan identity nationalism emerges, and not necessarily in Catalan-Catalonia [far-right party] and far-right groups, it could be from *tietes* [“aunties”] or the concept of *tietes*, right? That scares me, you know?

Interviewer: I see.

Pau: I mean, it's curious. Or when all these, let's say, insults, um, not from Torra's articles, which are the most ridiculous thing in the world, um, have been communicatively or mediatically manipulated, but sometimes there is a feeling of superiority towards Spaniards, you know what I mean? That, that is dangerous, you know?

Interviewer: I see.

Pau: And you make jokes about it without realising it, you know? I mean, well, I don't know. That's something to be afraid of. Well, not afraid, but cautious!

In this extract, Pau (extract 15) states that he is afraid of the emergence of an identity-based nationalism that rejects any kind of expression of Spanishness. He identifies this way of understanding the Catalan nation in different territories culturally associated with a remarkable Catalanist tradition (which is usually territorially located in North and Central Catalonia), far-right nationalist parties (*Catalan-Catalonia*), and also with the figure of *tietes* (aunties). The latter refers to the broad participation in the peaceful demonstrations of *el Procés* of middle-aged, well-established women who are supposed not to be involved in any other kind of protests. It is a cultural trope (Billig, 1987) that evokes the idea that Catalan independence should be achieved civically confronting the good manners of the Catalan people against the uncivilised Spanish political behaviours. Hence, evoking *tietes* brings to the fore that the independentist movement is motivated by conservative motivations and cultural nationalist ideas that establishes the idea that Catalans are morally superior to Spaniards. This idea of independence is reinforced by associating this figure with Catalanist territories and far-right parties as Pau does in the extract.

At the same time, this way of understanding independentism is frightening for Pau (“that scares me”) who continues arguing that the construction of *el Procés* mobilises supremacist ideas (“there is a feeling of superiority towards Spaniards”). The enclosure

of the Catalan identity is lived as something dangerous and, as it follows, as a widespread banal way of thinking about independence. In the extract, Pau introduces some examples of everyday life where this supremacist identity emerges. He points to the use of swearwords to signal the Spaniards, or to different jokes that take these morally unequal positions for granted (“And you make jokes about it without realising it”). At the same time, he splits existing the media critiques to the Catalan president (Quim Torra) at that moment, from his previous satiric articles about the Catalan character (“not from Torra's articles, which are the most ridiculous thing in the world, um, have been communicatively or mediatically manipulated”). With this gesture, Pau locates the importance of the issue in everyday banal practices and not in institutional practices. Finally, he asserts that this situation is dangerous and demands caution.

In essence, this extract posits that the distancing between Catalonia and Spain also raises supremacist understandings that surface in humorous banal expressions in daily life. For Pau, this new affective relation between the national communities is something frightening that should be taken into account as it reproduces ideas that are close to far-right understandings of the nation. In contrast with the previous extract (62), Pau gives centrality to how people understand and (re)produce their national affections and belongings in everyday life. Fear does the discursive work of distancing oneself from the “new” banal national identity-based feeling in Catalonia.

Calling affective (national) distancing into question

Despite feeling this distance between Spain and Catalonia, *el Procés* also contains the seeds for affective reconciliation.

Extract 64

Marta: Personally, it is true that I have always felt very disconnected, you know? from Spain, not for any particular reason, but simply, I suppose, based on what I have seen, the family I grew up in. Well, I'm from Vic, an environment that has always been very... you know? It has been emphasised a lot that 'Spain, no, Spain, no.' Well! I have experienced it simply as a disconnection, not sharing many things. But I do believe that with the passing of years or as you grow older, it's like, well! Not everyone is so bad, not everyone is so good, you know? I have to reach a middle ground and question things like, well! What does it mean to be Catalan, what does it mean to be Spanish, what differences do we have, what do we share, and where does it all lead us, you know? All of that.

In this extract, Marta (extracts 21, 45, 46, 51, 54) was participating in the focus group discussion (February 2021). She talks about her symbolic relation with Spain pointing to her long-lasting disconnection with this national community (“I have always felt very disconnected”). Marta points to her growing environment (Vic is located in Central Catalonia) as an ambience where any Spanish expression was not welcome. For this reason, she has lived that (national) relation with distance, seeing Spain as something foreign (“It has been emphasised a lot that 'Spain, no, Spain, no.' Well! I have experienced it simply as a disconnection,”). However, this has changed a bit now as she calls into question the idea that there are a good and a bad national community. She also asks herself what the different national identities mean, and which are the shared views between them. Put differently, these questions unsettle (Andreouli et al., 2019) the national meanings Marta used to rely on to think about herself in national terms.

These changes are explained by the “passing of years” or as growing older, so they are not associated with *el Procés*. Marta’s mind changing is naturalised (Thompson, 1990) through the commonsense idea according to which when a person becomes an adult it has a more precise view of the world. Even so, at the end of the extract, her “new” ways of understanding national communities are related to the Catalan conflict. When Marta asks “where does it all lead us”, this can be interpreted as she is also trying to understand the very sense of independence if the Catalan and Spanish distinctions vanish. Thus, the unsettlement of the meanings that construct these two national communities as different is not a minor issue for independentist protests, but it rather problematises the whole course of *el Procés* itself.

Political course: Where are we going?

Beyond the consequences that the unsettlement of national identities has for independentism, the pervasive liminal experience of *el Procés* is also challenging the continuity of the movement. In this last subsection, I will explore the affective experience of a cycle of protest that does not achieve its objectives despite its massive and continuous mobilisations. I will argue that the stacked feeling unsettles the sense of strategies followed and the very significance of the protest constituting disoriented political subjects who do not know what to expect about the future of the Catalan conflict.

(Un)Sensible political decisions

The following extract illustrates how the course of *el Procés* may generate perplexity constructions that difficult ordinary people to have a clear idea of what was going on.

Extract 65

Alba: Well, I have experienced it as, um, (.) as something that I haven't quite understood many things about, like, we went as far as proc-, proclaiming independence, and then they don't. Many people, politicians, they just left, well, many people, some of them, they left and washed their hands, and others are in prison, um, it's like, what is really behind all of this? It's like, I don't know how to say it, well, what are you doing? [laughs] you know?

Alba (extracts 34, 37) constructs her experience of *el Procés* as something confusing where she does not understand different situations: why do independentist politicians declared the independence and then suspended it? Why do they leave the country disregarding what happened then? Why other politicians are in prison? She constructs a situation with different unsolvable questions.

This confusion can be solved by introducing the possibility that all those actions respond to a secret plan that cannot be decoded (“what is really behind all of this?”). It is not clear if she expects to find an explanation or, on the other hand, she interprets what happened as a lack of politicians planning and organisation. In any case, Alba emerges as a confused political subject who is not capable of understanding the institutional dynamics of *el Procés*. That acknowledged perplexity allows her to raise different questions, which, in part, demand a clarification of what politicians are doing. When institutional politicians' actions generate confusion, they can be required from explanations to some extent assuming that they are acting rationally.

A disoriented independentist movement

In a similar vein, disorientation can be enacted as an affective register that leads to a reflection about the independentist movement.

Extract 66

Marta: Those [independentist] who, as time has passed, have started to critically reflect on how things have been handled both from Spain and from here, and they're saying, 'Yes, we started well, but now this is not leading us anywhere' or they don't know or, they don't really know where this is leading, even though I have my ideals clear.

In that extract Marta (extracts 21, 45, 46, 51, 54, 64) is talking about a part of the independentist people who are reflecting about the dynamics that the cycle of protests of *el Procés* generated. This critical reflection ends acknowledging that the movement has

no direction in that moment (December 2019). That is, independentism is currently disoriented.

However, in contrast to the last extract (65), the cause of this disorientation is located on the interactional dynamics between the movement and the responses of the Spanish government. Moreover, Marta distinguishes between different moments of *el Procés*: at the beginning, it was a sensible movement (“yes, we started well”), but it has been the passage of time and the dynamics of the cycle of protest what demand a change in the strategy for independence. Therefore, currently, the movement is disoriented demanding a reflective time to think about other paths for achieving independence.

Furthermore, this disorientation is located exclusively on the movement not in its independentist objectives, protecting the independentist ideal or aspiration from critiques. It is still legitimate to claim for independence despite the failure of *el Procés*. Accordingly, the promised independence would not be achieved by continuing inside this cycle of protests, but this does not preclude any possibility of achieving it as Marta is clear about her ideals. In this extract, *el Procés* is terminally constructed in its mobilisation strategy but independentism can find other ways to be defended.

A messy political situation

This critique to *el Procés* course can be more pronounced delegitimising the sense of the whole protest cycle. Next extract constructs a current uncomfortable social situation derived from independentist mobilisations.

Extract 67

Rosa: That's why I say, I suppose that *el Procés*, the republic and all that, and this unilateral path, really in Catalonia it has led, has led, I'm telling you, to a lot of social disintegration and a lot of bitterness, and the initial objectives they set out to achieve have not been accomplished. That's why I say, I don't know, as I said at the beginning of the interview, I really don't know where we are today. I don't even know if the politicians themselves know because now what they say "undo this mess" is quite difficult, complicated, right?

Rosa (extract 12) starts constructing the independentist movement that caused of social disaggregation and discontent in Catalonia, and, on the top of that, it did not achieve its political objectives. It is because of “*el Procés*, the republic and all that, and this unilateral path” that Rosa now does not now “where we are today”. She enacts a disoriented subject that is disappointed with the current situation.

In this extract, disorientation is constructed as an uncomfortable feeling that negatively affects social life. The whole extract constructs a stalled situation where Catalonia is in a mess from which there is no way out. For Rosa nobody knows what to do next, not even the independentist politicians who, in turn, are responsible of creating a situation hard to overcome. What is worse, they do not have solutions to the situation they created.

Disorientation is then enacted as an affective register that delegitimises independentism as a movement which not only did not achieve its objectives but also led all the Catalans to a confusing situation that does not enable them to advance in any direction. Disorientation becomes then an affective position through which is possible criticising political decisions as the causers of the current social discomfort and chaos.

(Dis)Oriented meaning-making practices

In sum, *el Procés* provokes the emergence of different experiences of disorientation where participants present different difficulties to sustain their former right-left ideological identifications, construct their national affects or be confident with the course of the movement. In all these affective constructions, different rhetorical functions are accomplished.

Focusing on affective political subjectivation enables understanding how sociopolitical movements introduce new demands and meanings that transform other established understandings that are beyond their scope. Despite in Catalan independentism there is not an explicit claim about right-left ideologies, the movement *affects* their former understandings showing that sociopolitical movements produce transformations beyond their explicit objectives.

When old certainties about who one was in the political arena are no longer working and the person needs to account to a different and maybe incongruent present decisions, disoriented political subjectivation acts as a form of explaining these transitions. If you do not know what to do because of a changing situation, then transforming one's views can be constructed as an adaptation to the current demands. It is not about personal inconsistency but about personal adjustability. Disoriented political subjectivation in *el Procés* works as accounting for transitions from the pre and post cycle of protest situations and positions.

If the focus is directed to national feelings, independentism opens an emotional distance between Catalonia and Spain that can be experienced through different affective registers.

Hate, disinterest, fear, or confusion are signalled to be prominent affects by which people make sense of their national attachments. These varied affective textures open a debate that blurs the boundaries between formal political practices and everyday interactions.

Finally, disorientation also emerges when participants account on the current moment of *el Procés*. As independentist repertoires of protest extend on time without achieving its political goal, narratives about losing route and the impossibility of redirecting the situation emerge. These narratives generate a reflective space where the movement is evaluated or delegitimised, highlighting its negative and insolvable consequences. Becoming a disoriented subject opens a debate, reflection, or critique on *el Procés*. Table 15 summarises main results.

Table 15

(Dis)Orientations and its Ideological Effects

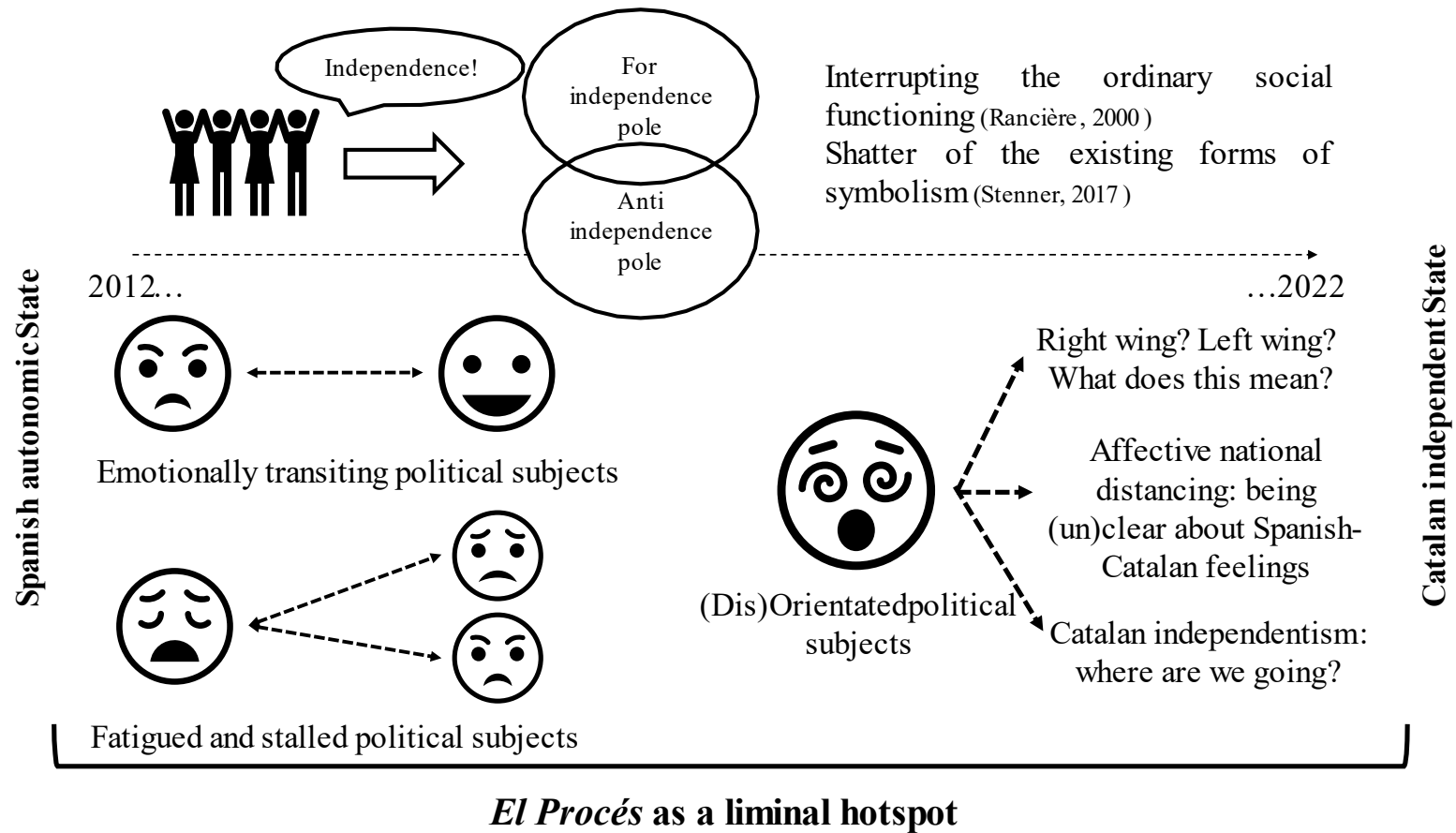
N° extract	(Dis)Orientations	Ideological Effects
57	Independentist parties' strategies.	Introducing a possible change in his voting intention without being suspicious of incongruence.
58	Right-left axis because of changes in independentist political parties' behaviour.	Changing her political orientation by her vote to a left party locating incongruence in the changes in the institutional political arena.
59	Right-left axis because of the emergence of the independence demand.	Avoiding a right-fascist position and claiming for a left position in non-independentist identities.
60	National affective distancing and feeling hate towards Spanish centralist institutions.	Fragmenting the Spanish nation in order to avoid a xenophobic position by asserting a hating feeling towards the Spanish situation.
61	Hating as an inevitable affective effect of <i>el Procés</i> .	Criticising the emergence of independentist demands as they provoked a hating climate between those who are for and against secession.
62	Banal national affective distancing from Spain.	Changing everyday practices avoiding the relation with Spain.
63	Feeling fear because of the national distancing between Spain and Catalonia.	Distancing oneself from an ambient of affective distance between national communities, that banally reproduces supremacist understandings.
64	Catalan and Spanish national distinctions are not as clear as they were.	Opening a debate about what is the basis for independentism if the national distinctions are blurred.
65	Institutional independentist actions are confusing.	Demanding clarifications to independentist politicians.
66	The cycle of protests of <i>el Procés</i> may have lost the independentist goal.	Asserting intimal independentist ideals while criticising the actual situation in the independentist movement
67	<i>El Procés</i> has generated confusion and social discontent.	Delegitimising independentism.

Synthesis of the results obtained in the analysis of the affective expressions in Catalan independence movement

The next figure summarises the affective political subjectivation processes emerged in the former analysis.

Figure 9

Affective practices and political subjectivation in el Procés

6. Discussió: Els processos psicosocials de subjectivació política en el cicle de protestes de l'independentisme català

En aquest capítol ofereixo una discussió general on mostro com l'anàlisi realitzada respon a la pregunta inicial sobre la (re)configuració de l'experiència subjectiva en un context de conflicte com el del *Procés*. Servint-me d'una lectura psicosocial del concepte de subjectivació política discuteixo, en primer lloc, com cadascun dels capítols analítics em permeten explorar les diferents dinàmiques subjectives a través de les quals emergeixen els subjectes polítics (no-)independentistes. Mostro com la construcció d'identitats (col·lectives), de pràctiques de participació política (habituades i hibridades) i d'afectivitats (liminars) ofereixen una resposta a les qüestions sobre com els subjectes polítics esdevenen intel·ligibles i reconoscibles, com actuen i com són afectats i afectants. Posar l'èmfasi en aquests diferents processos psicosocials fa emergir la complexitat dels processos de subjectivació política del *Procés* mostrant la utilitat (Levitt et al., 2018) de desenvolupar focus analítics diferenciats. En segon lloc, elaboro una lectura integrada de l'experiència psicosocial del cicle de protestes independentistes utilitzant un darrer exemple analític referent a la qüestió nacional.

La utilitat de les distincions teòric-analítiques en la subjectivació política

Els processos mitjançant els quals s'esdevé un subjecte polític d'un context sociohistòric concret són complexos i impliquen diferents nivells de realitat tant contextual (interaccional, local, nacional, global) com subjectiva (el cos i el relat) (Butler, 2009). Com he desenvolupat al capítol teòric sobre subjectivació política, aquest concepte ens situa en la tensió entre el psicològic i el social, i entre la reproducció de l'ordre normatiu establert i la seva transformació. Ens permet atendre a la constitució psicosocial dels subjectes i les seves disrupcions, entenent així el canvi societal ràpid no com un esdeveniment aïllat i excepcional, sinó com un procés situat en unes condicions socials d'emergència que, al mateix temps, es veuen alterades (Calhoun, 2000). Aquesta mirada multidimensional que abraça el concepte de subjectivació política des de les seves diferents tradicions filosòfiques el converteix en un marc particularment interessant per a comprendre fenòmens sociopolítics complexos com el *Procés*. Alhora, però, esdevé un concepte genèric i abstracte difícil d'explorar empíricament més enllà d'atorgar-li un caràcter merament il·lustratiu.

Així doncs, en aquesta lectura genèrica es podria utilitzar el marc de la subjectivació política per advertir que l'independentisme català ha generat uns subjectes polítics propis que interrompen (Rancière, 2000) l'ordre social establert a través d'incloure les reivindicacions nacionalistes catalanes al debat polític autonòmic i estatal. Podríem

interpretar també que aquests subjectes polítics disruptius es serveixen del principi nacionalista (Gellner, 1983) que assumeix que tota nació ha de tenir el seu propi estat i està fortament arrelat al sentit comú contemporani (Billig, 1995b). Des d'aquesta lectura, la constitució dels subjectes polítics del *Procés* es basaria en la reproducció de les normes estat-nacionals que regeixen l'organització política (Foucault, 1988) que, al ser actuades en un context de protesta, desafien l'ordre social existent (Butler, 2001), mostrant que els catalans són una nació sense estat en un món estat-nacional.

Tot i que aquest tipus d'interpretacions són valuoses en si mateixes, en la present tesi he mostrat que aprofundir en les diferents dinàmiques psicosocials d'identificació, praxis i afectació presents en la constitució dels subjectes polítics ens permet advertir-ne les complexitats experiencials i les tensions estructurals i ideològiques. Les reivindicacions nacionalistes de l'independentisme, per exemple, no estan exemptes de dilemes i problematitzacions al situar a qui les enuncia en una posició susceptible de ser criticada per excloent i particularista en un món que es presenta com a globalitzat. Aquestes tensions poden provocar que la persona s'enuncii des d'altres marcs i, per tant, emergeixi com un subjecte polític diferent al subjecte nacionalista.

Per a explorar la variabilitat i els matisos de l'experiència psicosocial d'esdevenir un subjecte polític en el context del *Procés*, ha sigut necessari elaborar una perspectiva teòrica específica per a poder respondre detalladament a les preguntes sobre la intel·ligibilitat, l'acció i l'afectivitat que planteja el concepte de subjectivació política. Per això m'he servit dels marcs de les identitats col·lectives, els habitus i els afectes liminars, respectivament. Aquests diferents enfocaments m'han permès aproximar en detall què significa (no) identificar-se amb el moviment independentista, què vol dir actuar en aquest cicle de protestes i com es mobilitzen i prenen sentit els afectes en aquest conflicte sociopolític. Així doncs, l'elaboració d'aquests marcs conceptuals em permet assolir el primer objectiu específic que requeria *d'analitzar la subjectivació política en clau de caracterització d'identificacions, afectivitats i pràctiques per poder aprofundir en els processos de construcció dels subjectes polítics del Procés*.

En el conjunt dels capítols de resultats també hi trobem diferents versions sobre com es significa el conflicte del *Procés* i com es construeixen les demandes independentistes, relacionant aquestes construccions amb el paper que tenen en la construccions subjectives d'un/a mateix/a. Els estudis anteriors basats en el concepte de subjectivació política havien mostrat que les formes de reivindicació que prenen els moviments de protesta

permeten l'emergència d'un tipus de subjecte o altres, assenyalant, per exemple, que una estètica més festiva en les mobilitzacions genera subjectes polítics jovials (Di Filippo, 2018; Ganter Solís et al., 2017). En els resultats obtinguts el que s'evidencia és que en el cicle de protestes del *Procés* hi conviuen diferents construccions del significat del cicle de protestes independentistes on hi emergeixen processos distints de subjectivació política i diferents significats sobre la direcció del canvi societal que es reivindica. Per posar alguns exemples, trobem que en el darrer capítol analític s'ha mostrat com *el Procés* pot construir-se com un moviment que genera un atzucac polític del qual no es pot sortir, provocant l'emergència de subjectes polítics desorientats respecte el futur del moviment i de Catalunya. En canvi, en altres ocasions he il·lustrat com la demanda independentista es presenta com una forma d'ampliar i reivindicar el dret a votar o, més àmpliament, a la participació política, constituint un subjecte polític democràtic que s'actua en tant que reclama els seus drets (vegeu també Pradillo-Caimari et al., 2023). El focus en la parla quotidiana possibilita anar més enllà del discurs públic i "oficial" sobre els moviments de protesta per advertir-ne la seva polièdria i variabilitat.

En definitiva, en abordar el segon objectiu específic i analitzar de les diferents versions del *Procés* independentista en el discurs ordinari advertim *que en els cicles de protesta no generen un únic procés de subjectivació política sinó que possibiliten l'emergència de diferents maneres d'entendre's a un/a mateix/a com un actor polític*. És a dir, no hi ha una sola manera de ser independentista o no-independentista sinó un entramat de negociacions i contestacions sobre la definició del moviment, les seves estratègies i objectius.

Aquesta pluralitat en les formes d'esdevenir subjecte polític es manifesta també gràcies a l'elaboració dels focus analítics on s'explora la dimensió més identitària, pràctica i afectiva de la subjectivació política. A continuació discuteixo com cadascun dels capítols analítics fa explícits diferents processos de subjectivació política i com aquests, al seu torn, permeten una reinterpretació dels marcs de les identitats col·lectives, els habitus i els afectes liminars.

Els processos d'identitats col·lectives en el *Procés*: L'(in)visible i els processos de subjectivació política

El primer capítol analític he elaborat una interpretació discursiva-retòrica del concepte d'identitats col·lectives amb la qual analitzar com es construeix la intel·ligibilitat dels subjectes polítics del *Procés*. Aquest capítol respon essencialment al tercer objectiu

específic que planteja *analitzar els processos de construcció i negociació dels significats en la categories identitàries pròpies del conflicte independentista català*.

El concepte d'identitats col·lectives atén als processos simbòlics mitjançant els quals es constitueixen i es mantenen els moviments de protesta, permetent el seu reconeixement mentre s'adverteix el seu caràcter dinàmic (Flesher Fominaya, 2019). Per tant, s'emfatitzen tant a les fixacions identitàries parcials amb les que es caracteritza el moviment, se'l reconeix i se l'estereotipa (Jasper & McGary, 2015) com als processos de negociació i contestació d'aquestes identitats col·lectives.

La lectura discursiva-retòrica on he diferenciat entre posicionaments vers el debat (Billig, 1991) de l'independentisme i les posicions de subjecte (Wetherell, 1998) variades i canviant, ens possibilita atendre als processos de construcció de les identitats col·lectives que emergeixen en el debat del *Procés* (independentisme i no-independentisme) considerant els discursos amb els que s'articulen. En aquesta coexistència de discursos, els arguments a favor i contra la independència poden entrar en contradicció i conflicte.

En reproduir la mateixa lògica analítica en els posicionaments a favor i contra la independència advertim les relacions retòriques en les construccions d'ambdues identitats col·lectives. L'independentisme es concebut com la *identitat col·lectiva mobilitzada* en el conflicte del *Procés* i, el no-independentisme, com la *identitat col·lectiva fixa*, una identitat arrelada sobre l'estatu quo que mira de protegir-se davant els desafiaments de l'independentisme. En els termes de Tilly (2006) trobem que l'independentisme s'identifica amb els repertoris de protesta i el no-independentisme amb el règim on aquests sorgeixen. El que mostra l'anàlisi és que les identitats de les persones es veuen reconfigurades independentment de quin posicionament sostinguin. Així doncs, per comprendre els processos de transformació societal i més concretament els cicles de protestes hem d'anar més enllà de l'anàlisi de les identitats que construeixen als moviments de protesta (P.G. Klandermans, 2014) i parar atenció a les dinàmiques en les que es rearticulen els significats identitàris d'un públic més ample (Batel & Castro, 2015). Atendre a aquesta diferència estructural en ambdós posicionaments ens mostra els processos diferents en els que es construeixen els significats amb els quals es dona visibilitat i reconeixement al subjectes polítics.

En els resultats obtinguts l'independentisme es construeix com una identitat col·lectiva ideològicament transversal, catalana i cívica. Identificar-se amb aquestes tres

caracteritzacions possibilita l'emergència i reconeixement del subjecte polític independentista garantint la construcció d'un moviment unificat, amb unes fronteres de pertinença clares basades en la nació i amb una estratègia de mobilització. Per tant, les tres caracteritzacions del subjecte polític independentista acompleixen funcions per l'existència i reconeixement del moviment. No obstant, també limiten el contingut de les demandes (invisibilitzant els diferents significats que pren la independència quan es reivindica des de posicions ideològiques de dretes o d'esquerres) i els repertoris de protesta possibles (encobrint qualsevol tipus d'acció reivindicativa que alteri el funcionament "harmònic" de l'espai públic). A més, generen dilemes d'inclusió en tant que al caracteritzar el moviment independentista com a català estableixen, per una banda, una distinció entre espanyols i catalans imposant una lectura del conflicte en clau nacional que obscureix les demandes redistributives i democràtiques que mobilitza part del moviment, i, per altra banda, exclou tant als no-catalans del moviment com als catalans no-independentistes de la nació catalana.

Així doncs, encara que l'independentisme del *Procés* constitueix un subjecte polític prototípic, també genera altres processos de subjectivació política que posen en qüestió aquesta caracterització. Per exemple, quan es prenen posicions d'esquerres per reivindicar l'independentisme (extractes 3 i 4), apareix un distanciament simbòlic amb el moviment atès que es fragmenta la construcció unificada del moviment garantida baix la idea de la transversalitat. És a dir, s'estableixen distincions dins el moviment que, en enunciar-se posen al/a la parlant en una posició susceptible de ser acusada d'intentar dividir el moviment. Això provoca que la presa d'aquestes posicions hagi de garantir la seva identificació amb l'independentisme i, alhora, distanciar-s'hi a través, d'entre altres coses, participar de mobilitzacions paral·leles. Al seu torn, aquests compromisos amb i contra l'independentisme del *Procés* fan emergir un relat afectiu sobre el que suposa establir aquesta distància identitària. En aquests casos, la subjectivació política implica negociar les caracteritzacions que fan reconoscible els posicionaments (no-)independentistes i, en aquestes negociacions apareix també la dimensió pràctica o afectiva imbricada en els processos d'identificació.

Servir-se del concepte d'identitats col·lectives em permet identificar tant com emergeixen prototípicament els subjectes polítics del *Procés* com les interrupcions i contestacions a aquests processos. A més, tot i el focus en la construcció identitària, no desmereix que hi hagi altres processos subjectius en joc, sinó que dona primàcia analítica a la complexitat

dels processos identitaris a través dels quals els subjectes polítics esdevenen intel·ligibles. Pel que fa al no-independentisme, aquest es construeix com una identitat col·lectiva que vol soscavar el moviment secessionista i reconstruir l'ordre social previ. És a dir, el no-independentisme emergeix com un contramoviment en un doble sentit: s'oposa al moviment independentista i s'oposa a la significació de si mateix com un moviment. Per tant, el subjecte polític no-independentista es nega a reconèixer el seu caràcter polític, és a dir, nega estar participant d'un debat públic on hi ha un conflicte.

Si les tres retòriques més prominents de l'independentisme el constitueixen com *un* moviment, les retòriques amb les que es caracteritza el no-independentisme (re)construeixen una forma particular d'*statu quo*. Els resultats de l'anàlisi assenyalen que els posicionaments no-independentistes es caracteritzen per utilitzar la retòrica legal-constitucionals, la cívica i la nacional(-espanyola). Aquestes, respectivament, (re)construeixen l'ordre jurídic (espanyol) amenaçat pel referèndum d'autodeterminació, la "neutralitat" i "aconfliktivitat" de l'espai públic, i l'estat-nació espanyol. El subjecte polític no-independentista es troba limitat per aquestes caracteritzacions però, com en el cas de l'independentisme, també emergeixen processos alternatius de subjectivació política que contesten aquestes construccions de significat. En aquest cas, no obstant, el trencament amb aquestes narratives no posa en entredit la identificació de la persona amb el "moviment" no-independentista sinó més bé demanda a la persona que justifiqui la seva distància amb ell tot i posicionar-se com a no-independentista.

En l'anàlisi he mostrat com prendre una posició internacionalista vers el referèndum defensant exclusivament el dret a l'autodeterminació (extracte 27) s'oposa a la subjectivació constitucionalista del no-independentisme, com també ho fa el defensar un ordre polític republicà per tot l'estat (extracte 35), alterant les reivindicacions espanyolistes. Aquests processos de subjectivació política fan emergir noves formes de significar el debat, introduint oposicions retòriques que no passen per estar a favor o contra la independència. És a dir, es rearticulen els imaginaris polítics que han emergit en el cicle de protestes.

En resum, en el llenguatge de la subjectivació política trobem que l'emergència de les mobilitzacions independentistes interromp l'ordre polític institucional introduint-hi la divisió entre independentistes i no-independentistes com les dues identitats col·lectives clau. Per tant, es generen diversos de processos de significació d'aquestes identitats que els hi atorguen un conjunt de característiques amb les que les persones s'hi identifiquen,

hi negocien o les contesten i s'hi oposen fent emergir altres significats. Es fa evident així que el reconeixement des subjectes polítics del *Procés* ha cristal·litzat en una concepció bipolar del conflicte on ser independentista o no ser-ho té un significat més o menys fixats. No obstant, això no vol dir que les persones s'enunciïn aproblemàtica i acríticament en un d'aquests pols o altres. El que mostren els resultats és que els processos de subjectivació política en el que es constitueixen subjectes polítics visibles suposen una negociació continua i, en diferents ocasions, una oposició a les característiques que se li atribueixen socialment a les identitats col·lectives (no-)independentistes. Per tant, encara que *el Procés* constitueix una forma prototípica d'esdevenir un subjecte polític, també apareixen processos de subjectivació que fan trontollar aquestes construccions amb relats i posicions que introdueixen noves divisions socials (per exemple, entre nacionalistes i internacionalistes) i reivindicacions. L'anàlisi realitzat ens indica que la subjectivació política dels cicles de protesta presenta tant institucions com desinstitucions, dinàmiques d'identificació i desidentificació, en les que es defineixen diferents demandes i concepcions del canvi societal independentista.

L'emergència dels subjectes polítics intel·ligibles no és així un procés lineal ni unívoc ja que es troba subjecte a patrons de significat compartits amb els que es reconeix l'existència de diferents posicionaments vers un debat. Quan les persones donen compte de si mateixes com a subjectes polítics en el context del *Procés* presenten relats tensionats on hi conviuen diferents (re)articulacions, negociacions, i contradiccions en les construccions del què vol dir ser o no ser independentista. La subjectivació política és un procés plural on hi emergeixen diferents formes d'entendre's com un actor implicat en el canvi societal impulsat pels cicles de protesta.

Els habits i la construcció de la participació política en *el Procés*: Actuar la protesta i la quotidianitat

El segon capítol analític el focus s'ha dirigit als processos de construcció de les pràctiques de participació política en *el Procés* per així assolir el quart objectiu específic i *comprendre com es constitueixen els subjectes polítics a través de la praxis*. Els resultats obtinguts m'han permès anar més allà de quines pràctiques són pròpies de l'independentisme o de la seva oposició per explorar l'experiència compartida d'esdevenir subjecte polític en aquest context. Actuar la lògica institucional de l'estat o esdevenir espectador no són pràctiques pròpies d'un pol o altre del conflicte (encara que la seva expressió pugui ser més o menys diferent), sinó que són les formes amb les que

es participa políticament del *Procés*. Així doncs, el fet d'emfatitzar l'experiència pràctica mitjançant la qual s'esdevé un subjecte polític ens permet deixar en segon pla les categoritzacions identitàries i explorar les formes que pren l'actuació política d'un cicle de protestes concret.

En l'anàlisi realitzada m'he servit del concepte d'*habitus* entès com les disposicions pràctiques adquirides i donades per descomptat amb les que actuem en el nostre dia a dia, per mostrar com els discursos amb els que es construeix la pràctica de participació política ens permeten accedir a aquests diferents *habitus*. És a dir, la parla sobre la praxis es troba inscrita en diferents patrons culturals que condicionen tant *la forma que pren la protesta* (els repertoris dels que parlava Tilly (2006)) com *els significats* que pren la protesta. L'acció en la que emergeixen els subjectes polítics es troba en la tensió entre reproduir les formes de fer pròpies del dia a dia, i la seva transformació. Votar en el context del cicle independentista, ja sigui en les eleccions ja sigui en el referèndum d'autodeterminació, pren un significat habitual i un significat explícitament reivindicatiu. La subjectivació política es dona a través tant d'actuacions quotidianes com polítiques, tant de formes de fer conegudes com transformadores.

En els resultats he mostrat la prominència d'actuació de tres *habitus* en la construcció dels significats de la participació política del *Procés*: el radical, l'estatal i l'espectador que poden actuar-se de forma pura o bé en hibridació (Shoshan, 2017) produint diferents dinàmiques de subjectivació política. Analitzar-los discursivament m'ha permès mostrar com aquests *habitus* a compleixen diferents funcions retòriques, possibilitant i constrenyent el caràcter transformador de la protesta.

Les actuacions pures porten a la reproducció i reforçament de les disposicions pràctiques que configuren cada *habitus*. El radical fa persistir les pràctiques de protesta, l'estatal reproduceix la divisió entre la política institucional i la ciutadania i, l'espectador reforça la distància entre qui mira i interpreta les imatges, i l'actor que les actua. En canvi, les actuacions híbrides obren cursos d'acció novells sent una expressió paradigmàtica de la capacitat generadora dels *habitus* (Bourdieu & Wacquant, 1994). Aquests diferents cursos d'acció poden possibilitar pràctiques transformadores però també poden limitar-les.

Aquesta doble lectura dels *habitus*, purs i hibridats, marca una nova manera d'entendre i estudiar els processos de subjectivació política atès que destaca que les pràctiques dels

subjectes polítics mobilitzen i articulen significats provinents de diferents camps socials culturalment compartits que, simultàniament, es transformen i combinen. La pràctica política en els cicles de protesta com *el Procés* no és eminentment diferent de les actuacions quotidianes i, al mateix temps, altera les formes d'entendre i d'actuar els cursos d'acció quotidians. La irrupció de nous subjectes polítics en l'espai públic es dona en la combinació de velles formes de fer, actualitzades com a formes de protesta.

Per exemple, en l'anàlisi he mostrat que, encara que l'acte de votar en unes eleccions no és el mateix que l'acte de votar en un referèndum sobre la independència, ambdues pràctiques mobilitzen al subjecte votant propi dels estats-nació liberals. Que el segon tipus de votació no estigui autoritzada per l'estat espanyol provoca que aquesta pràctica pugui ser construïda com una forma de protesta vers una decisió que es significa com contrària al discurs democràtic. A més, com he mostrat a l'anàlisi, no sols es resignifica el vot del referèndum sinó que la participació en eleccions ordinàries passa a concebre's com una expressió del conflicte entre independentistes i no-independentistes.

En definitiva, el conjunt de l'anàlisi suggereix que els processos de subjectivació política reconfiguren l'experiència pràctica de les persones tant en la seva dimensió estratègica com en la quotidiana. Els subjectes polítics irrompen així a través de diferents cursos d'acció apresos i alhora alterats, mostrant com la potència transformadora emergeix de la institució social dels subjectes (Butler, 2001). Els cicles de protesta i *el Procés* es situen així en la tensió reproducció-transformació. Es produeix una alteració dels ordres socials establerts amb pràctiques que no són totalment alienes al seu funcionament ordinari. Aquesta reproducció de patrons cultural més o menys rutinitzats afavoreix tant la participació de sectors no necessàriament organitzats (Zhao, 2010) com la legitimació de l'acció política.

Si bé els subjectes polítics del *Procés* es constitueixen en la articulació de diferents pràctiques habituades, això no ens porta a la conclusió que no hi ha reflexivitat o estratègies. Al actuar-se fora del seu context, els habitus, esdevenen una font de tensió, reflexivitat o dilema. Per què no ens deixen votar si vivim en un estat democràtic? De quina forma participem de les protestes quan ho fem impulsats per les imatges d'Instagram? Per què l'independentisme sembla una sèrie que pots mirar-te però també pot tenir efectes sobre les formes d'organització política establertes si s'aconsegueix la independència? El caràcter conflictiu del *Procés* fa que l'actuació dels habitus sigui tant una experiència familiar com estranya, una forma d'actuar que no requereix reflexivitat

però planteja un conjunt d'interrogants. Les pràctiques en les que emergeixen els subjectes polítics naveguen entre un conjunt de normes socials que s'infringeixen i es (re)produeixen, tot i ser conegudes no estan clars ni completament definits els significats que prenen en la protesta.

Liminalitat i afectivitat en *el Procés*: (In)Determinacions subjectives

En el tercer capítol analític he explorat com emergeixen afectivament els subjectes polítics del *Procés*. Els resultats obtinguts responen a l'objectiu específic cinc que es planteja *identificar i analitzar els registres afectius que configuren l'experiència subjectiva del cicle de protestes independentistes*.

Per tal d'explorar aquesta dimensió de la subjectivació política m'he centrat en com la mobilització afectiva s'imbrica en els processos de construcció de significat basant-me de la proposta de Wetherell (2012). Els resultats obtinguts mostren com el focus en les pràctiques afectivo-discursives posa en relleu una experiència emocional compartida dins *el Procés* on es presenten també matisos afectius que ens permeten discriminar si la persona s'identifica o no amb l'independentisme. L'emergència de subjectes polítics cansats del cicle protestes n'esdevé un exemple il·lustratiu. Tant en els relats a favor de la independència com en els relats contra ella es construeix el moviment independentista com una experiència que genera fatiga. Això es deu a que són molts anys de mobilitzacions continuades sense aconseguir els objectius polítics. No obstant, aquest cansament s'expressa de forma tímida i problemàtica dins els posicionaments independentistes que intenten contrarestar-lo amb altres registres afectius com és el descontent amb l'actual estat de les coses (extracte 53). “Estem cansats però seguim enfadats” enunciaríen aquestes posicions. En canvi, entre les persones no-independentistes el cansament s'intensifica i es sobredramatitza, fent de la pròpia experiència de cansament i afartament un argument polític contra la independència (extracte 56).

El cicle independentista de protestes mostra així com els moments de conflicte polític obren un espai afectiu que permet l'emergència explícita de subjectes polítics afectats que utilitzen aquesta afectació com una forma de comunicació política (Andreouli et al., 2019). El concepte d'enclavament liminar (*liminal hotspot*) m'ha permès caracteritzar *el Procés* com un esdeveniment en el que es suspenen les formes de fer i d'entendre establertes mentre s'espera a la consolidació de noves que no arriben a consolidar-se (Greco & Stenner, 2017).

En l'independentisme català l'emergència de la demanda secessionista desancora les formes de significar l'eix ideològic en l'esquerra i la dreta fent emergir subjectes polítics desorientats que presenten dificultats per explicar com es rearticulen les seves identitats en aquesta clau. La subjectivació política no és únicament la introducció de noves categories amb les que interrompre i resignificar l'ordre i les classificacions socials establertes, sinó que amb aquesta irrupció també es generen ambigüitats i indefinicions. Concretament, en *el Procés*, la demanda independentista trastoca les classificacions clàssiques de l'esquerra i la dreta encara que aquest trasbals no sigui un objectiu del moviment. Els subjectes veuen afectades les seves identitats polítiques en tant que s'han desdibuixat els pols clàssics d'esquerra-dreta. Aquesta afectació es palia amb l'emergència de la desorientació o la confusió. Per tant, no hi ha un buit total de significat, sinó que s'utilitzen aquests registres afectius per explicar-se a un/a mateix/a la situació d'indeterminació actual.

A més, la demanda independentista sacseja els afectes nacionals al provocar un distanciament entre la comunitat catalana i l'espanyola. Els processos de subjectivació política on emergeix la reconfiguració afectiva en clau nacional generen, per una banda, l'emergència d'un conjunt de registres afectius que tenyeixen aquest distanciament i que prenen diferents articulacions discursives. Al treball de camp realitzat hi trobem diferents narratives de l'odi entre comunitats nacionals que requereixen d'un maneig discursiu per part de l'independentisme per evitar caure en una posició afectiva xenòfoba. L'estratègia discursiva rau primordialment en la fragmentació de la nació espanyola en diferents elements que poden ser objectes o no d'odi. Per part dels posicionaments antiindependentistes, en canvi, l'odi entre comunitats nacionals és un efecte inevitable del *Procés*, fent d'aquesta construcció una crítica (afectiva i moral) al moviment secessionista. A part d'aquest registre afectiu, el distanciament entre les comunitats nacionals també es narra a través de relats de desafecció afectiva *banal* on les persones expressen no tenir més interès en relacionar-se amb Espanya. Per altra banda, s'han presentat a més un conjunt de relats que afectivament problematitzen aquesta experiència emocional de distanciament nacional a través d'enunciar una por al supremacisme o de qüestionar les diferències entre Catalunya i Espanya. El que es mostra és que l'experiència de distanciament nacional presenta diferents textures afectives que reforcen les fronteres entre comunitats nacionals o bé les posen en entre dit i les desdibuixen.

Finalment, també emergeixen processos de reconfiguració afectiva entorn a la direcció del moviment independentista. En no aconseguir els seus objectius independentistes, *el Procés* no sols afavoreix la constitució de subjectes polítics cansats, sinó també de subjectes polítics que no saben com actuar i estan desorientats. Aquest desconcert esdevé una posició reflexiva des de la qual preguntar-se per la trajectòria del moviment de forma més o menys crítica amb aquest. Com en el cas dels habitus mobilitzats en pràctiques de protesta, el procés de subjectivació política té lloc a través de la indeterminació i, en aquest darrer cas, emfatitzant l'experiència afectiva.

Aquest tempteig en el que es produeix l'emergència de subjectes afectius afavoreix també que l'experiència sigui eminentment transicional. Els relats no necessiten fixar al subjecte en un registre emocional concret, sinó que *el Procés* genera subjectes que passen d'estar il·lusionats a estar decebuts, emocionats per ser part de la història i enfadats per no haver aconseguit els seus objectius. Així doncs, els processos de subjectivació política impliquen una ambigüitat afectiva (Georgsen & Thomassen, 2017) que no és viscuda com una contradicció sinó que ens indica que en els cicles de protesta es superposen les experiències de diferents esdeveniments. En aquest sentit, les reivindicacions no van únicament d'allò que està passant en el context local o de les accions concretes, sinó també del que ocorre en l'àmbit institucional o estatal. Si el referèndum d'autodeterminació és una "celebració" que il·lusiona als seus participants també és un esdeveniment no respectat pels polítics institucionals que no van convertir els resultats obtinguts en una declaració d'independència clara (extracte 50).

Així doncs, el processos de subjectivació política en clau afectiva constitueixen un subjecte que transita pels diferents significats i contextos dels cicles de protestes. Entendre com els afectes s'imbriquen en la construcció dels significats esdevé clau per a comprendre dimensions de l'experiència subjectiva dels fenòmens sociopolítics que queden fora de les construccions identitàries i de les pràctiques de protesta.

La subjectivació política: Un procés de processos psicosocials

Els diferents focus analítics desenvolupats permeten entendre la subjectivació política com un procés de processos psicosocials a través dels quals emergeixen els subjectes polítics del *Procés*. Des d'aquesta concepció triàdica he pogut analitzar l'experiència subjectiva d'un cicle de protestes particular generant un coneixement psicosocial històricament situat on les identitats, les pràctiques i els afectes prenen sentit en tant que es mobilitzen per defensar o oposar el projecte independentista. És a dir, explorant alhora

la dimensió sociopolítica i la psicològica, comprenent-les com indissociables (Hook, 2005; Frosh, 2019). L'anàlisi discursiva-retòrica detallada dels processos de construcció d'aquestes diferents experiències psicosocials m'ha permès assolir l'objectiu específic sis on es plantejava *posar en relació les diferents construccions de significat amb els processos de legitimitat o deslegitimació dels processos de canvi societal*.

El conjunt dels resultats mostren com l'estudi de l'experiència subjectiva quotidiana té un paper clau per comprendre els moviments sociopolítics. Les transformacions subjectives d'un context de protesta es donen en un entramat de discursos que tensen les formes de donar compte d'un/a mateix/a i obliguen a la persona a anar resituant el seu posicionament tant en els esdeveniments propis del cicle de mobilitzacions, com en els dilemes i contradiccions que comporta ocupar una posició de subjecte o altra. Així doncs, els processos de subjectivació política no són mai clarament una ruptura ni una conversió subjectiva aproblemàtica sinó més bé un conjunt fragmentat de debats, normes socials en contradicció i nous significats que construeixen *formes de ser* precàries. Aquesta fragilitat i variabilitat és la que explica i possibilita el canvi subjectiu del canvi societal. En aquest sentit, la subjectivació no és una interrupció plena i absoluta (Ranciè, 2000) ni tampoc una reproducció de les normes socials establertes o emergent (Foucault, 1988). Sinó que, més bé, la subjectivació política és un procés de (re)negociació constant sobre qui és un/a en un context de conflicte on hi coexisteixen diferents sutures identitàries, hibridacions d'habitus, i indefinicions i transicions afectives que, conjuntament generen una experiència subjectiva tensionada i oberta que no pot acabar de fixar-se. En els processos de subjectivació política, els subjectes emergeixen com éssers ambigus (Butler, 2001) on les seves diferents pràctiques simultàniament reproduïen i transformen els significats donats.

Subjectivacions polítiques alliberadores o reproductores

A nivell metodològic, l'enfocament discursiu-retòric eclèctic (Billig, 2009; Wetherell, 1998) m'ha permès navegar entre el nivell més micro i interaccional de les construccions de significats fins el nivell més macro i cultural d'aquestes. En aquest vaivé he pogut assenyalar com els processos de canvi societal del *Procés* poden prendre diferents direccions en funció de les construccions ideològiques que es mobilitzen. La independència pot prendre una direcció transformadora compromesa amb els processos d'emancipació social ampliant els drets de les persones o pot articular-se com una reivindicació en clau nacional cultural exclouent. Des de l'anàlisi micro dels moviments

sociopolítics és possible advertir les diferents maneres de concebre el seu significat i atendre a com s'obren diferents espais de qüestionament i indeterminació sobre l'establert.

En aquests micro-processos de crítica, reproducció i transformació la concepció del subjecte com un agent de canvi també varia. El fet que *el Procés* sigui un moviment tant institucional com de protesta possibilita al menys dues construccions de la capacitat d'acció d'un/a mateix/a com a subjecte polític. Les persones poden presentar-se com a capaces d'incidir i transformar les seves condicions socials d'existència (Schwiertz, 2021) mostrant enuig quan veuen limitada la seva agència. O bé, les persones es conceben com a éssers les pràctiques dels quals estan limitades per la llei o les dinàmiques de la política institucional situant la responsabilitat de les decisions en un plànol extern. A més d'acomplir diferents funcions retòriques relacionades tant amb l'atribució de responsabilitats (com, per exemple, evitar les crítiques sobre el rumb del moviment) com amb la legitimació dels moviments de protesta (com assenyalar la rellevància de les decisions polítiques institucionals per arrelar-se sobre les demandes de la ciutadania activa), el paper de les institucions en *el Procés* planteja interrogants. Qui ha de respondre davant el decurs de l'independentisme? Què poden reivindicar les persones quan es mobilitzen? Com aquestes mobilitzacions incideixen sobre les formes organitzatives d'una societat? Etcètera.

Des de la mirada de les teories de la subjectivació política, aquestes diferents relacions entre institucions i protesta reproduïxen la subjectivació governamental (Simon & Masschelein, 2010) pròpia dels estats nació-occidentals, on la participació política es limita quasi exclusivament a l'elecció de representants. I alhora, la tensen introduint noves formes de concebre l'acció política possible (per exemple, votant en un referèndum no autoritzat), amb processos de subjectivació que Simon i Masschelein (2010) assenyalen com a disruptors i, per tant, rancierianament polítics. Així doncs, l'anàlisi realitzat mostra com en els cicles de protesta hi conviuen aquestes dues formes de subjectivació acomplint diferents funcions pel parlant que, en ocasions, requereix d'enunciar-se com algú amb capacitat d'incidència i disruptió i, en d'altres, prefereix presentar-se com algú subjecte al límits institucionals. En síntesi, el subjecte polític no sempre es presenta com agent sinó en la tensió entre la seva capacitat d'acció i els condicionants externs.

L'anàlisi de l'experiència subjectiva del *Procés* també mostra com hi ha construccions del (no-)independentisme més alliberadores, que amplien la capacitat d'acció, i d'altres que reproduïxen i fixen encara més les relacions de poder establertes (Foucault, 1994). És a dir, els cicles de protesta també obren espais que dificulten l'emergència d'altres formes de reivindicació política. Si prenem l'exemple de la construcció transversal de l'independentisme, advertim que aquesta veta els debats en l'eix ideològic esquerra-dreta. El mateix ocorre amb les pràctiques o els afectes. Al llarg de l'anàlisi he mostrat com el cansament s'experimenta de formes diferents en funció de si la persona sosté un posicionament independentista o no-independentista. Per tant, les formes de ser, sentir i actuar del subjecte polític també estan condicionades pels moviments on emergeixen. Això no implica, com també s'ha mostrat, que no hi hagi variabilitat o pràctiques de resistència, de contestació i negociació en el procés de construcció dels subjectes polítics.

Tampoc significa que totes les construccions subjectives tinguin la mateixa consistència i definició. En *el Procés* mentre que hi ha caracteritzacions que construeixen un subjecte clarament definit que té uns cursos d'acció coneguts (ja sigui, per exemple, significant que tota persona catalana hagi de considerar-se independentista, com construint uns marcs legals inviolables i no modificables que limiten l'acció de les persones) altres caracteritzacions amplien la capacitat de decisió del subjecte (com són les construccions de l'independentisme com un moviment amb el que establir noves formes de pertinença nacional no basades en el naixement o les pràctiques culturals, o quan l'oposició a l'independentisme planteja transformacions en l'ordre estatal espanyol que reconeguin l'especificitat nacional de Catalunya, defensant el dret a l'autodeterminació o proposant la construcció d'un ordre polític republicà a nivell estatal). Els moviments sociopolítics analitzats des de la dimensió psicosocial no són en si mateixos ni completament moviments de trencament i alliberació col·lectiva sinó que disloquen diferents formes de fer establertes proposant-ne de noves que poden generar subjectivitats més o menys fixes, més o menys agents.

En definitiva, els moviments amples i multitudinaris no presenten un únic missatge sinó que obren un debat sobre la reconfiguració de les relacions socials i les formes d'organització sociopolítiques. I, en conseqüència, generen diferents experiències subjectives sobre la protesta que, tot i la seva varietat, es saben participants d'un mateix debat. Amb l'anàlisi discursiva-retòrica dels processos de subjectivació política del *Procés* he mostrat com les identitats, afectes o pràctiques construeixen diferents versions

sobre el canvi societal possible i desitjable. La dimensió subjectiva dels cicles de protestes presenta així un conjunt variat textures i significats, constituint-se com una experiència complexa i tensionada imbricada en el caràcter conflictiu del seu context. El marc de la subjectivació política fa de les identitats, les pràctiques habituals i els afectes conceptes psicopolítics (Hook, 2005) que es posen en joc alhora de defensar o oposar el moviment independentista.

Diferents èmfasis d'un mateix procés

Encara que les distincions realitzades s'hagin mostrat útils per desgranar una lectura psicopolítica detallada dels *Procés*, aquests diferents focus no s'experiencien de forma aïllada. És a dir, els extractes seleccionats podrien ser explorats des de la perspectiva de les identitats col·lectives, els habitus o els afectes liminars. La seva ubicació en un capítol o altre té a veure, com s'ha exposat en la secció metodològica de la tesi, amb la capacitat de cada extracte d'il·lustrar amb claredat un procés psicosocial o altre.

Així doncs, si el lector o la lectora adverteixen, per exemple, l'habitus estatal quan la Martina parla de les protestes independentistes com a contràries al dret de les persones a la mobilitat (en l'extracte 28) o detecta que la Marta també construeix la identitat col·lectiva independentista en les mobilitzacions que veu per Instagram i que l'inciten a participar (en l'extracte 47), és precisament perquè la subjectivació política no és ara intel·ligibilitat, ara acció i ara afecte, si no que els subjectes polítics es constitueixen en tant que *actuen com éssers recognoscibles i afectables*. Per tant, no és estrany que els extractes presentats es pugui identificar més d'un procés psicosocial. Al marge de quin focus es destaca, el propòsit d'aquesta tesi consisteix mostrar com la subjectivació política del *Procés* implica el conjunt de processos psicosocials destacats en cada capítol analític i recollits en aquesta discussió.

La subjectivació política nacionalista: Una lectura psicosocial integrada

Tot i així, per il·lustrar-ne una lectura integrada dels diferents eixos psicosocials implicats en la subjectivació política aquí ofereixo l'anàlisi d'un últim extracte que em permet fer algunes consideracions sobre la qüestió nacional ja que aquesta presenta un correlat identitari, afectiu i pràctic (Verkuyten & Dewolf, 2002).

Extracte 68

Gerard: Lo de l'11 de setembre?

Entrevistadora: Sí! Digues, digues.

Gerard: Eeeh, ho han agafat ells, això és una diada, catalana, no independentista. Jo perquè tinc que anar en una diada quee, em tallin Meridiana, i portin una fletxa com que arriba a algun lloc. Què estem? Això tu creus que a mi em representa?

Entrevistadora: Clar.

Gerard: Una diada vol dir celebrar el dia de la senyera, no el dia de l'independentisme. I ells s'ho han agafat com d'ells. L'himne dels segadors! Es com, s'ho han agafat ells! És a l'himne de Catalunya, no ens equivoquem, no sé què esteu dient, O sigui, no sé quina pel·lícula [veu despectiva, inspira] és com si, no sé, eeeh, es volen a, anar apo-, apoderant de les coses, saps? I dius, a veure, i els que no pensem com vosaltres? No, no puc anar als castellers? No puc eeh, anar a l'11 de setembre a una diada, siii el, el cant dels segadors, si tu el cantes ja ets com si fossis independentista [gest de com apartarse] s'ho han agafat tot.

Entrevistadora: I anava a dir, en aquest sentit, has canviat alguna d'aquestes pràctiques? Vull dir que me diguis, pues abans anava un munt, o abans anava a ses diades i vaig deixar d'anar, perquè...

Gerard: Bueno!

Entrevistadora: Hi ha gent que m'ho ha dit, eh!

Gerard: No, a vere, no he sigut mai d'anar a diades, lo que sí que era, que m'agradava, pues per exemple, ggg, la meva senyera! Dir que soc català, jo he estat a Madrid 5 anys i jo no tenia, 'el catalán, el catalán', jo no tinc ningun problema, o sigui... Ara és que ja casi que, 'd'on ets?' 'De Barcelona' ja no dic ni català, 'de Barcelona'.

Entrevistadora: Ja.

Gerard: No, no, no vull que em, m'estigmatizin amb l'independentisme.

En aquest darrer extracte, el Gerard (extractes 26, 33, 56) parla de les Diades catalanes dels 11 de setembre com una festivitat que s'han apropiat els independentistes. Aquestes persones també "s'han apropiat" de la senyera, l'himne dels segadors i els castellers. És a dir, en l'extracte es construeix la caracterització catalana de la identitat col·lectiva independentista (Secció 5.1) com una forma d'apropiació il·legítima dels símbols i tradicions nacionals, expulsant als no-independentistes d'aquesta identitat catalana. Aquesta apropiació, a més, es construeix com una "pel·lícula", una ficció que s'ha realitzat des del moviment que es contrasta amb "la realitat" plural de la catalanitat on no tothom és independentista i deslegítima al moviment. Tot i ser construïda com una ficció té efectes "reals" per al Gerard que expressa no poder anar als castellers o dir que és català. Per tant, hi trobem un canvi en la seva identificació nacional, una exclusió, ja que el Gerard ja no diu que és català sinó de Barcelona per evitar la identificació de la seva

persona amb l'independentisme (“Dir que soc català, jo he estat a Madrid 5 anys i jo no tenia, ‘el catalán, el catalán’, jo no tinc ningun problema, o sigui... Ara és que ja casi que, ‘d’on ets?’ ‘De Barcelona’ ja no dic ni català, ‘de Barcelona’.”)

La nació catalana es veu així articulada en la construcció d’una identitat col·lectiva independentista amb la que els subjectes polítics esdevenen intel·ligibles i recognoscibles com a tals. A més, a l’extracte hi trobem l’habitus nacional català. Entès com una disposició de conducta que es dona per descomptada present en les diferents protestes (Flesher Fominaya, 2014), trobem com el Gerard utilitza un discurs nacionals amb el que s’actua com algú que participa de la catalanitat. El Gerard es presenta no sols com a coneixedor sinó també com interessat en diferents pràctiques culturals catalanes, actuant el seu habitus nacional que, funciona discursivament com una acreditació de la categoria (Edwards & Potter, 1992): en tant que el Gerard coneix i participa de la cultura catalana pot sentir-se desposseït de tals tradicions per culpa de l’independentisme. L’habitució a la catalanitat li dona legitimitat per parlar i fer crítica del *Procés*.

Finalment, en relació a l’experiència de desdibuixament de significats (Andreouli et al., 2019) la nació catalana passa significar-se en clau independentista expressant-se també com una experiència afectiva d’indignació davant d’aquesta situació. En el relat del Gerard “l’apropiació” de la catalanitat per part de l’independentisme es constitueix com un tema rellevant afectivament en tant que abans “li agradava la seva senyera” o poder dir que era català. Aquesta apropiació per part de l’independentisme sols és possible sobre la base que hi ha una banalitat prèvia dels símbols nacionals ja que sense ella, aquests sols tindrien significats en la seva reivindicació (com és el cas, per exemple, dels llaços grocs o de l’estalada). Com apunta Crameri (2000) la senyera, en concret, s’estableix com un símbol i recordatori banal de la catalanitat després de la transició. El mateix ocorre amb les tradicions com els castellers que assenyala el Gerard (Crameri, 2000). Que *el Procés* faci una reivindicació política de símbols nacionals prèviament banals porta a que el Gerard articuli un treball discursiu que els retorni a un suposat context previ on la catalanitat no és un tema de reivindicació i debat. El que abans era de tots/es els/les catalans/es i no generava conflictes, ara ha esdevingut un tema de debat, una marca de l’independentisme. Aquesta politització nacional permet que el Gerard es presenti com un subjecte afectat, agreujat per aquest conflicte sociopolític.

El conjunt de l’extracte em permet mostrar com la lectura psicosocial completa dels processos de subjectivació política mostra com identitats, afectes i pràctiques es troben

intrínsecament lligats a la mateixa experiència del cicle de protestes. No obstant, emfatitzen qüestions diferents sobre *el Procés* i les protestes independentistes. Pel que fa a les construccions de les identitats nacionals hi trobem una pugna entre l'independentisme i el no-independentisme per identificar-se amb la catalanitat. Per tant, no es tracta únicament d'un conflicte entre nacions o entre la nació i l'estat, si no que *el Procés* obre també la possibilitat de (re)articular i negociar el significat de la catalanitat. A través de l'actuació de l'habitus nacional, el Gerard reivindica el seu lligam amb una catalanitat que el moviment independentista li ha usurpat. Al mateix temps, es reconeix l'especificitat de les pràctiques culturals i tradicionals catalanes, construint una comunitat nacional més ample que la de l'ideari independentista. El conflicte (intra)nacional es reforça afectivament: el Gerard mostra indignació davant l'apropiació independentista de la nació catalana articulant un argument emocional contra aquest moviment sociopolític.

L'anàlisi dels diferents processos de subjectivació política il·lustra l'experiència conflictiva i compartida tant del context de protesta com de la nació catalana. És perquè el Gerard es pot reivindicar com a català més enllà del moviment independentista que, precisament, el pot criticar. La nació (catalana) reivindicada no és sols una exaltació afectiva sinó que *el Procés* obre un debat sobre el seu significat i les seves formes de pertinença. El marc de la subjectivació política possibilita així explorar les diverses articulacions de l'experiència subjectiva dels cicles de protesta.

7. Conclusions

Throughout this research, I identified specific points of anchorage within the dynamic context of the Catalan independence movement and the processes of political subjectivation. These points, which are always precarious and changeable, served as guiding principles and are summarised as conclusions in this last chapter. Furthermore, I present the primary limitations and potential avenues for future in-depth analysis.

Protests, societal change and psychosocial experience

By examining the subjective experience of *el Procés* this thesis proposes a theoretical-analytical model to investigate how the psychosocial experience is (re)configured within protest cycles. Through a critical analysis of psychological constructs, we can comprehend rapid societal changes that unsettle established certainties, impacting both local social interactions and global dynamics that shape people's experiences (Smith et al., 2019). Studying phenomena of societal change places us in complex contexts where different social agents with diverse interests participate (Howarth et al., 2013), and conflicts between them become evident when protests emerge. Thus, cycles of mobilisations do not entirely disrupt the established societal order, but rather (re)articulate “old” meanings and dynamics with new elements in play (Calhoun, 2000; Smith et al., 2019). The subjective dimension of these (re)configurations has been precisely the main focus of this thesis.

Drawing on the tradition of political psychology, which involves utilizing diverse conceptual frameworks from various disciplines to comprehend the psychological experience of protest phenomena (Jost & Sidanius, 2004; Staerklé, 2015), I introduced a psychosocial interpretation of the philosophical concept of political subjectivation. This interpretation critically considers how our subjective world intertwines with and either sustains or creates tensions within the existing sociopolitical context (Hook, 2005, 2012). In a theoretical bricolage exercise (Denzin & Lincoln, 1998), I combined different facets of the concept of political subjectivation with psychosocial theories about protest that allow us to delve into subjective dynamics: the perspective of collective identities, habitus, and liminal affects, offering interpretations based on discursive and rhetorical psychology. Therefore, the theoretical model of this thesis arises from the combination of different conceptual approaches, organised from a discursive perspective, enabling navigation between the subjective and global levels of protest cycles, as well as among the various psychosocial experiences through which *el Procés* is given meaning.

This theoretical-analytical elaboration leads to the first conclusion of this thesis: *to understand the subjective experience of rapid societal change processes, taking the form of cycles of mobilisations, it is necessary to develop theoretical-analytical combinations that allow us to comprehend both the local and national specificity of the protest we want to study and its imbrication in broader global dynamics.* The most suitable procedural logic, therefore, becomes that of the anti-methodology of traditional academia (Billig, 1988), in which the researcher adjusts the conceptual models to the demands of the phenomenon under study in a reflexive and argumentative process, always open to discussion, review, and modification.

Implications for the psychosocial study of protest cycles

The elaboration of the concept of political subjectivation from a psychosocial perspective leads to the *second conclusion* of this work. *The framework of political subjectivation enables the exploration of various psychosocial processes linked to specific contexts where protest cycles emerge. This allows for a deeper understanding of how forms of becoming intelligible, acting, and being affected as political subjects are constituted.* The conceptual proposal of this thesis contributes to psychosocial knowledge about protest cycles and has several implications for analysing the subjective experience of these phenomena.

1. *Relationships between people-movement-context: from the individual in protest to various processes of political subjectivation.* The social psychology of protest has predominantly focused on understanding the individual in protest, developing different conceptual models to identify psychological traits that lead someone to participate in mobilisations (van Stekelenburg & Klandermans, 2017). While these approaches highlight the importance of psychological experience in conflict contexts, they often isolate it within the individual's cognition, dissociating it from the social conditions in which it emerges and giving it a sense of universality and ahistoricity. Participation in the protest involves a quasi-linear relationship, in which individuals with certain characteristics will be more predisposed to participate than those who do not possess them. The content of the protests, structural inequalities, intergroup conflicts of interest, or dynamics of oppression, thus remain unnoticed (Martín-Baró cited in Howarth et al., 2013, p. 367). This understanding not only neglects the critical examination of the social order in which relations between people and groups occur but also hinders the

comprehensive understanding of protest phenomena. As showed in this thesis (Section 2.1), protest cycles are social phenomena embedded in particular socio-historical coordinates that cannot be ignored if their complexity is to be understood (Ancelovici, 2021; Livingstone, 2014; McAdam & Tarrow, 2019; Tilly, 2006). By introducing the concept of political subjectivation from a discursive psychosocial perspective, the relationship between individuals, movements, and contexts is reconceptualised, viewing the subject as both a product and producer of their social conditions (Section 2.2). From this perspective, protest movements are built upon particular forms of being in a specific social order while simultaneously instituting new ways of becoming a political subject, challenging established forms of being. Therefore, the psychosocial experience should not solely focus on the internal characteristics of the political subject but explore it as inscribed within the dynamics of the protest movement and the structural conditions from which it emerges. As shown in different result sections (5.1, 5.2, 5.3), the contextual dimensions (local, national, state, and global) result in a diverse range of cultural patterns and characterisations, leading to varied interpretations of the experience of the protest cycle. In essence, protests do not generate a singular subject but catalyse the emergence of different processes of political subjectivation by introducing new frames to give meaning to intergroup relations in a specific context. Therefore, this thesis emphasises that to understand contemporary mobilisations (Fine, 2018), it is necessary to address the specific subjective reconfigurations provoked by these contexts and explore the multiple directions taken by processes of societal change.

2. *Within the societal change of protest cycles, processes of contestation and re-signification of the socio-political context, as well as of identity, practice, and affective experiences, are unleashed.* Exploring the relationships between people-movement-context as the opening of various processes of political subjectivation provokes that societal change cannot be conceived as a univocal process. In the analysis of the different processes of political subjectivation within the Catalan conflict (sections 5.1, 5.2, 5.3), I showed how diverse conceptions coexist regarding the objective of independence or opposition to this movement. While protest movements establish prototypical and recognisable collective identities, defining different characterisations of who the mobilised subject is, these

identities are not exempt from contestation, opposition, and the construction of alternative meanings and claims. Observing this variety of meanings is possible through the psychosocial analysis of the protest experience, which reveals the processes of negotiation of identity meanings, or by considering how the focus on protest actions or affectivity can lead to alternative interpretations of what is unfolding. Therefore, protest itself is not necessarily emancipatory, as within these movements, there are forms that seek to emancipate oneself as a political subject and others that reproduce and perpetuate relations of domination (Foucault, 1994).

Moreover, beyond the goal of independence, *el Procés* brings forth other significations, such as the characterisations along the left-right ideological axis, the significance of participating in a historical and singular moment, or the potential for advocating social demands through independence. The psychosocial analysis of protest cycles illustrates the plurality of meaning constructions that coexist both within and beyond the movement's objectives.

3. *From the debate on societal transformation as rupture or continuity to subjective hybridisations.* Societal change and, specifically, protests are often conceived as extraordinary moments when there is a rupture with the ordinary functioning of the social order, leading to a transformation of established meanings. Some definitions consider societal transformation to occur, for example, through a qualitative change resulting from a build-up of prior quantitative changes (Livingstone, 2014) or when something new emerges, qualitatively transforming everything that occurs afterwards (Andreouli et al., 2019). In other words, processes of societal change are understood as a tension between continuity and rupture. The psychosocial reading presented in this thesis shows how the experience of this tension between continuity and rupture takes the form of *subjective hybridisations*. In this work, I mainly employed the concept of hybridisation in the analysis of the political subject's actions within *el Procés* understood through the concept of habitus (Section 5.2). To explain participation in protests, hybridisation highlights the coexistence and articulation of different political praxis (Shoshan, 2017). Within the political practices of Catalan independentism we observe how courses of action and meanings related to spectacle, state, and protest coexist and may be enacted either in their pure form or in hybrid form. These hybrid forms create an experience of familiarity with

one's actions while also introducing a certain perplexity that may lead to reflective processes attempting to unravel the significance of one's actions. Although the concept of hybridisation is introduced and applied within the framework of habitus, it can be observed in various psychosocial experiences. Both in the constructions of collective identities (Section 5.1) and in affective processes (Section 5.3), there are narratives in which individuals express continuity and rupture with their *pre-Procés* selves. For instance, we see how a pre-existing leftist independentist identity, when faced with increased support for independence, needs to emphasise its commitment to the demands of leftist movements. This subjective hybridisation is also evident when *el Procés* updates republican demands within the context of non-independence, by enouncing a pre-existing republican identity which emerges in response to the demand for secession. Additionally, focusing on the affective experience, we find hybridisations between who someone was before the Catalan conflict and after it, through the introduction of the affective register of disorientation into the current moment. Subjective hybridisations thus represent narrative processes that allow for coherent personal accounts in a changing contexts, integrating the qualitative changes of societal processes into a narrative that ensures a certain consistency in the speaker's discourse. This thesis highlights that subjective hybridisations are crucial for understanding the psychosocial experience of societal change.

4. *Protest cycles constitute tensioned psychosocial experiences.* The psychosocial experience of societal change processes is complex and tensioned due to the coexistence of different meanings and dynamics that can become contradictory with each other. Therefore, political subjects emerging in a protest cycle are not clear and unambiguous entities but rather present fragmentation, tension, and dilemmas. In line with the conclusions of Clarke and Newman (2019), this thesis challenges the canonical image of the political subject as a fully conscious and rational being. The manuscript shows how processes of political subjectivation lead to precarious positions and changing truths through which people attempt to explain to themselves who they are and what is happening. Participants in this research do not present narratives in complete synchronisation with the different events of *el Procés*; instead, they are ambiguous subjects (Butler, 2001) capable of occupying different subject positions and acknowledging the rhetorical context in which they participate, implicitly or explicitly anticipating opposing arguments.

Far from being a subjective limitation, this ambiguous, tensioned, or fragmented experience emphasises humans' capacity to articulate different understandings of the world around them and to position themselves in debates relevant to their time (Billig, 2017). Paying attention to the tensions in the experience of societal change allows us to recognise the limits of discursive constructions about who one is in a particular context (Chae & Kim, 2010; Kim, 2010; Ray, 2018) and the resolutions of these conflicts by introducing other discursive frameworks that enable them to sustain their stance in favour of or against independence. In other words, by focusing on the tensions, the idea is reaffirmed that there is not a single, closed political subject of *el Procés*, but rather multiple ways of articulating, feeling, and (re)constituting oneself as such.

5. *Protests as shared experiences: beyond conflict and opposition.* Finally, the results of this thesis show that protest cycles generate dynamics of conflict and opposition, but also that these phenomena constitute a shared experience of the situation. Beyond the disagreements between people who position themselves in favour of or against independence, we find shared ways of conceiving the conflict. By focusing on political participation practices (Section 5.2) or affective experiences (Section 5.3), we can identify, for example, not only how the legitimacy of the electoral results in the Catalan elections is respected and unquestioned, but also how different interpretations consider these results as an expression of the independence conflict. Moreover, despite the challenges it poses for the independence movement, the context of *el Procés* in 2019-2021 is constructed as one dominated by an affective climate of fatigue towards the protest cycle. Thus, beyond the intergroup dynamics that arise between those in favour of or against independence, the psychosocial experience of a protest cycle is sustained by the shared context. Attending to the different psychosocial processes of political subjectivation allows us to overcome the polarised view of protest cycles and understand the points of agreement on which disagreements, oppositions, and conflicts are articulated (Bourdieu, 1997). Consequently, it shows how contexts of conflict transform subjective experience beyond creating new categories and social divisions. Therefore, protest can be understood as a process of generating shared experiences among those who participate in it and those who coexist in its emergent context.

From these different implications, we can conclude that *the psychosocial analysis of protest cycles must take into account how the relationships between the individual, the movement, and the context are rearticulated, thus recognizing the multiple processes of political subjectivation. This multiplicity allows for the coexistence of various meanings of societal change within a single protest context, generating a hybridised, tensioned, and shared psychosocial experience where individuals take different positions as subjects to support arguments in favour of or against the movement.*

Implications for the psychosocial study of nationalist movements

Throughout this thesis, it has been pointed out that *el Procés* constitutes a cycle of protests that revolves around the national question. Therefore, the results also allow us to draw a set of conclusions regarding the psychosocial study of contemporary secessionist movements, providing some relevant insights for the study of nationalism.

1. *The imaginaries of nationalist movements are articulated through various discourses that (re)construct different versions of the national and political community.* Psychosocial studies, particularly within the rhetorical psychology approach, show how national identities are enunciated through different meanings that allow speakers to claim their belonging to a national community without being perceived as a nationalist-exclusionary person (Condor, 2000; McNicholl et al., 2019; Wallwork & Dixon, 2004). This is achieved by avoiding explicit constructions that highlight cultural or ethnic differences, using spatial markers (for example, here-there) or evocations of typical landscapes of the national communities. However, the less resolved question in this line of research is how the nation appears when it becomes the centre of a political conflict (Johnston, 2019). Through the Catalan case, I explored how the nation is explicitly claimed within a conflict for the independence of Catalonia. The results show how the claimed nation is also articulated through different constructions that involve other political signifiers such as democracy or citizenship. Although independence is claimed as the "right to decide" or the "right to self-determination," it does not imply that it is free from cultural or ethnic connotations of the nation (Pradillo-Caimari et al., 2023). Demanding independence as a right of the Catalans assumes the pre-existence of a national community. Moreover, the assertion of rights becomes a way to build political citizenship communities (Isin, 2009) and, consequently, to redefine the national boundaries of Catalan identity,

including all those who support the independentist *Procés* and excluding those who are against it. Acts of citizenship have the power to constitute political communities and, in the case of secessionist movements, national communities as well (Pradillo-Caimari et al., 2023). This (re)construction of Catalanity in *el Procés* through civic and democratic rhetoric can conflict or converge with cultural versions of the Catalan nation. Thus, in nationalist movements, different meanings of the nation are mobilised, allowing for the construction of new interpersonal ties and the creation of different national communities (Calhoun, 2003). In this sense, this thesis contributes to the proposals of everyday nationalism studies (Skey & Antonsich, 2017) and emphasises the need to attend to the micro dimension of the secessionist experience, i.e., "hot" nationalism. In these nationalist claims, we also find a diverse set of meanings and articulations of the nation.

2. *Independentism (re)directs national affects.* This work highlights that the psychosocial study of independentist movements must be sensitive to the different affectivities that emerge around the idea of secession. The introduction of demands by independentist movements creates a distance between the different (state)national communities coexisting in these territories, giving rise to different affective registers through which "new" (inter)national relations are also given meaning. Throughout the analysis, it is shown that this affectivity is not uniform or necessarily harmonic with the distancing between national communities. This distancing is constructed through different emotional experiences that either support or problematise it. Therefore, political and mobilised nationalism not only catalyses an affective intensification towards one's own national community but also opens up a space for (re)articulating these affects. In this regard, it is necessary to explore in detail the plurality of emotional experiences related to political nationalism and understand how they promote one conception or another of the national community and (inter)national relations.
3. *Secessionist nationalism in the tension between hot and banal expressions.* Throughout the analysis, it can be observed how Catalanity is associated with the political project of independence in an enunciation that becomes a subject of political debate and, at the same time, is taken for granted and constructed banally (Billig, 1995b). These two aspects of the nation, hot and banal, coexist in the secessionist experience and allow for the elaboration of different arguments when

positioning oneself in favour of or against independence. The explicitly political constructions of Catalaninity enable discussions about the status quo of the Spanish state, pointing out that the nation is the political subject capable of deciding on its government institutions. At the same time, this hot construction of the Catalan nation allows those who are against independence to criticise the politicisation of "banal" elements of the nation arguing that they (cultural traditions, flags, etc.) should remain outside the realm of political debate. Consequently, when studying secessionist movements, the focus should be on understanding how the tensions between banal and political constructions of nationalism are rhetorically articulated and come into play.

4. *The importance of studying nationalism from a critical psychosocial perspective to understand contemporary societies.* Finally, in line with Fine's proposals (2018), this thesis emphasises the importance of paying attention to the meanings that classical political concepts acquire in a context of conflict and protest. Attending to the processes of meaning-making through which the subjective experience of protest is constructed is crucial to comprehend how struggles for the values that should govern societal organisation and shape the relations between individuals and communities take place. In short, critical psychosocial study helps us avoiding stereotypical conceptions of terms that organise contemporary political life (e.g., democracy, state, citizenship, or nation) and understand how our times change.

Understanding the Catalan independence movement and everyday politics

Besides the various implications of this thesis for the psychosocial study of (nationalist) protest cycles, the research also helps to comprehend the cycle of protests of the Catalan independence movement. In this sense, the performed psychosocial analysis becomes a tool for social critique (Parker, 2015).

After conducting the fieldwork (completed in February 2021, with a final ethnographic observation on September 11, 2021), the relevance of the independentist protest cycle has been diminishing in public debate. The progressive institutionalisation of negotiations between the autonomous government and the state, the Covid-19 crisis, the rise of the far-right in institutional politics (Franco-Guillén & Rubio-Carbonero, 2022; Johns, 2021), or more recently, the inflation situation resulting from the Ukrainian war, are some of the circumstances that have led to a change in the trajectory of the independence protest.

Despite the ongoing *Diada* demonstrations attracting significant crowds, and the persistence of the independence movement in daily conversations and parliamentary discussions, certain events that could have elicited more substantial reactions in the past, like the pardoning of independence leaders in June 2021 or the exposure of state surveillance on independentist parties in May 2022, went almost unnoticed. This situation suggests that *el Procés* protest cycle is either finished or in its final stages. However, this does not mean that the demand for independence cannot resurface but in different cycle of mobilisations. That is, the path opened on September 11, 2012, for achieving independence through a referendum is now fading away.

In spite of the current conditions, this thesis shows that the socio-political conflict of *el Procés* generates novel ways of becoming political subjects in the Catalan context, (re)configuring the ways in which individuals present themselves both among those who are deeply involved in the protest and among those who merely reside in the context. Therefore, it is possible to conclude that *protest cycles transform the subjective experience even when the movement's objectives are not achieved*. The psychosocial analysis conducted illustrates how everyday political experience presents a more complex and nuanced expression than institutional discourses, enabling us to access the different dilemmas and tensions in the construction of the independence movement with its various meanings.

Particularly relevant is the opposition that arises in conceiving independence as a nationalist movement that claims the cultural and, in some discourses, ethnic specificity of Catalan identity, versus the constructions that frame it as a democratic and civic movement that channels demands for political rights. This thesis demonstrates how both conceptions coexist in daily political views. Thus, *el Procés* cannot be fully understood as a classical nationalist movement, as the demand for a referendum introduces democratic frameworks (Clua i Fainé, 2014; della Porta et al., 2017; della Porta & Portos, 2021), allowing ordinary citizens to express their demand for a Catalan state by defending their rights to political participation (Pradillo-Caimari et al., 2023, section 5.2). Simultaneously, it cannot be dismissed that cultural national elements such as the use of the Catalan language play a key role in the independence movement (Miley & Garvía, 2019; Muñoz, 2021), generating dynamics of inclusion/exclusion within the Catalan nation based on political positionings towards the secessionist goal (section 5.1 and 5.3).

The presence of both discourses and their combination in daily narratives of *el Procés* highlights that the independence protest cycle cannot be fully comprehended without acknowledging the simultaneous articulation of the forms of democratic state-nations in Europe and the ideological functioning of nationalism, where each nation is represented by its state (Gellner, 1983) and the world is to be organised on a state-national basis (Billig, 1995b). Thus, it is not a matter of identifying what element is democratic and what is nationalist in the independence movement but of understanding how current secessionist movements simultaneously engage in both debates (Hennebry-Leung & Bonacina-Pugh, 2019; Pradillo-Caimari et al., 2023): how common citizens are (re)defined, how they participate in the political arena, and how national ties are (re)constructed. This thesis illustrates the importance of attending to specific national constructions and mobilisations (Antonsich, 2020) and the capacity they offer for participating in institutional decisions (Goikoetxea, 2019), leading to *the conclusion that el Procés is a state-national conflict that questions the ways of building the national and political community and the practices that sustain such belongings.*

Additionally, exploring the daily realm of politics allowed analysing different rhetorical strategies that (de)legitimise the independence movement, understanding the argumentative dynamics of everyday life. Particularly relevant in *el Procés* are the constructions of both the movement and its opposition, mobilising seemingly inclusive discourses such as transversal independence or constitutionality, which uphold, respectively, all secessionist views and the rights of all Spanish individuals (section 5.1). These two discourses regulate what can and cannot be said within the debate of *el Procés*. While the first discourse hinders the emergence of a debate with different interpretations of independence, the second discourse denies Catalans the right to self-determination as part of a broader political community. Although different in nature, both transversality and constitutionality limit the possible actions, symbolically excluding independentists who open the debate about the political organisation of an independent Catalonia. And, in the latter case, closing off the independence debate within the framework of current (Spanish) legal norms. These discursive dynamics are subject to contestation, negotiation, and opposition; however, *in the conflict of el Procés, they set the limits of the debate, subsuming all possible stances under one encompassing framework presented as integrative, while simultaneously regulating what can be said and done in this context.*

Regarding practices of political participation, the concept of habitus enabled us to understand how the reproduction of established cultural patterns is mobilised and transformed in protest (section 5.2). Interpreting the action repertoires of *el Procés* from this perspective reveals how mass mobilisations are embedded in learned and shared ways of acting, requiring less internal organisation and coordination of the movement since people already know *what to do* (Zhao, 2010). These practical "pre-existing" learnings are manifested in the protest cycle, causing transformations in the meaning of these practices due to the contentious nature of the context. Therefore, *the independence protest cycle operates between the everyday and taken-for-granted aspects and the strategic practices of protest, making it challenging to discern the boundary between political experience and daily life, as both come into play when individuals act as political subjects.*

Finally, the analysis of affective processes in political subjectivation (section 5.3) shows how varied emotional experiences are partially linked to the fact that the independence protest cycle is both an institutional and protest movement. The decisions of professional political actors may generate different affective responses (often associated with feelings of disappointment and resentment) compared to the emotions elicited by participation in protest repertoires (usually associated with excitement and enthusiasm). This affective difference toward different political agents of *el Procés* may also relate to the experience of disorientation, as shown in the presented excerpts, linking it at different times within the dynamics of institutional independentist actors. As Miró (2020) points out, the actions of Catalan institutions aim to both preserve and alter the order, acting to guarantee the continuity of *la Generalitat* [the Catalan government] while opposing the Spanish state of which the first is closely related with. The author suggests that this tension between reproducing and critiquing the institution leads to the institutional politics of Catalonia stagnating when confronted with these different tensions. Consequently, disorientation may be related to this "anomalous" behaviour of institutions that fails to draw a clear distinction between those who are part of the protest movement and those representing the institutions. In brief, *the fact that el Procés is simultaneously an institutional and protest movement plays a crucial role in generating the affective dynamics of the protest cycle.*

To summarise, the psychosocial analysis of *el Procés* shows how this sociopolitical movement intertwines and relies on different subjective experiences, allowing the

exploration of other perspectives of the nation-state, institutional politics, and protest. The thesis highlights that psychosocial research on societal changes which revolutionise established certainties in our global world enables understanding the multiple meanings and dynamics at play. It also warns of the dilemmas and tensions in Western societies where the political concepts around which they are organised (state, nation, institutions, democracy, etc.) are in constant debate and (re)construction.

Limitations and possible lines of work in the psychosocial study of societal change in the Catalan independentism

As a closing remark, it is essential to highlight that this research allowed developing a psychosocial framework derived from the concept of political subjectivation, capable of exploring how the psychosocial experience of a protest cycle is inscribed in dynamics of reproduction-transformation, generating different constructions of meaning regarding who the political subjects are, what they do, and how they feel in these contexts. However, the study presents various limitations. Some of these have been addressed throughout the manuscript, while others need to be acknowledged.

Firstly, we find that the processes of societal change generated by protest cycles always emerge in local, national, and global contexts. Therefore, the knowledge that can be generated is deeply rooted in the specific conflict that arises and in various particular cultural traits. Moreover, since these phenomena involve movement and generate spaces of indeterminacy (Georgsen & Thomassen, 2017), the timing of the research and data collection affects the results. In the case of *el Procés*, as suggested in the contextualisation section (Section 1.2), if the research had been conducted, for example, in 2017, the results would have been different. Thus, temporality plays a crucial role in studying protest cycles. This difficulty is heightened when working with the living and everyday narrative, which gives us access to dimensions of sociopolitical processes that go unnoticed (Howarth & Andreouli, 2017; Neveu, 2015). It also hinders retrospective study, as there is no oral archive of protest cycles, and the everyday discourse is deeply embedded in what happens day by day. This vitality and dynamism of the phenomenon to be explored led to variations in narratives about *el Procés* when the Covid-19 crisis emerged, altering the accounts for this conflict by minimising its importance in ordinary citizens' lives, especially among individuals less involved in the movement. Consequently, data collection was concluded. Ultimately, the data and analyses presented are situated in a very specific context, that of *el Procés*, an independence movement that advocates for a

self-determination referendum not authorised by the Spanish state, resulting in judicial consequences for its instigators. They are also situated at a particular moment in this protest context, the trial of the independence leaders and the subsequent verdict, as well as the gradual exhaustion of the protest cycle precipitated by the Covid-19 health emergency and the progressive institutionalisation of the conflict in the dialogue table between the central and Catalan governments.

Secondly, and from a theoretical perspective, the framework of political subjectivation presents various limitations. On the one hand, as exposed in section 2.2 (*Els processos de subjectivació política: Una interpretació psicosocial crítica des de la psicologia discursiva-retòrica*), political subjectivation occurs both in the body and in the narrative of individuals (Butler, 2009). Focusing solely on its discursive expression blurs the entire bodily experience, gestures, and the different ways of aligning the narrative with the body that is enunciating it. However, the methodological design necessary to encompass both experiences of political subjectivation proves excessively sophisticated and creates an overly artificial environment, making it challenging to facilitate an “everyday” conversation. On the other hand, to make the thesis process feasible, I had to select specific conceptualisations of subjectivation, leaving others out. While the combination of presented authors enables a comprehensive psychosocial reading to draw dense results, the inclusion of other notions of political subjectivation, such as Lazzarato's (2019), would have shifted the focus to show, for example, how subjects not only become actors of a movement but also act fragmented as gears in their social system, without these forms of acting necessarily being complete or involving the totality of the body of the actor. In contrast, centring the analysis on Modonesi's (2010) Marxist interpretation of political subjectivation would have directed the focus towards identifying experiences of subalternity, domination, and subordination to explore whether the political struggle of independence constitutes an antagonistic process for the autonomy or emancipation of Catalan political subjects. The focus would have been even more oriented towards typifying the construction of the conflict. Therefore, there are interpretations that fall outside the scope of this thesis, and if had they been incorporated, they would have shown other nuances in the experience of *el Procés*. However, developing a psychosocial reading of them proved more complex than with the three theories used.

In the methodological aspect, the research also presents various limitations. First of all, regarding the data collection strategies, individual interviews are the primary source of

empirical data. This means that a very specific type of interaction is captured, a conversation between the interviewer and the interviewee in a more or less comfortable setting. Therefore, the interactional dynamics that emerges is less rich compared to what other techniques, such as focus groups, allow. In focus groups, a more challenging discursive space is generated, where the emergence of contestation and dissent, and forms of consensus-building, can be observed (Kamberelis & Dimitriadis, 2017; Kitzinger, 1995). These interactional dynamics would have been interesting to include in the analysis due to the relational nature of the concept of political subjectivation (Butler, 2001; Tassin, 2012), as well as the fact that, as shown in the results, protest cycles generate antagonistic experiences and opposition, and shared narratives about what is happening.

Although data was also collected through the conduction of one focus group, it took place in a virtual environment that hindered interactions (as individuals responded one by one to the questions asked) and occurred at a time when the discourse of Covid-19 masked the experience of *el Procés* (in February 2021). In addition to these two techniques, ethnographic records focused on different events were also utilised. As explained in the methodological chapter, this approach allowed me to approach the independence protest cycle as both an observer and a participant. Therefore, it has enabled better understanding internal codes, different symbolisms, and capturing actions and gestures that do not appear in the discursive data. However, the main challenge in exploiting the results of this strategy has been the analytical focus primarily based on discursive and rhetorical analysis.

This approach is based on exploring the processes of meaning-making with a special emphasis on rhetorical organisation and ideological implications. In other words, I focus on how arguments are presented to support or oppose the poles of the independence debate and how argumentative oscillation channels broader ideological traditions. From this analytical perspective, the ethnographic material presented more interpretative difficulties, thus displacing its centrality in the analyses. Developing other analytical strategies centred on a deep exploration of ethnographic data becomes a pending task of this work.

The use of this discursive-rhetorical perspective as an analytical strategy has allowed detailing the (re)articulations of different psychosocial processes inherent to the political subjectivation of *el Procés*. However, the difficulty of this task and the level of detail vary between the analytical chapters. For the exploration of identity constructions, this perspective has a long trajectory (among others: Andreouli & Nicholson, 2018; Billig, 1991; Hall, 1996; Wetherell, 1998, 2008; Wetherell & Potter, 1992), given that processes of identification necessarily occur in dialogue with social characterisations specific to a cultural context, and therefore, they are eminently discursive constructions. In contrast, for analysing how political subjects act in political participation practices or exploring their affective experience, in which there are extra-discursive elements, discursive psychology has less traction (with exceptions of recent proposals to study corporeality, Edwards & Potter, 2020, and affectivity, Wetherell, 2012; Wetherell et al., 2015, 2020). These differences in the discursive perspectives in psychology regarding the exploration of psychosocial processes are reflected in the extension of the analytical chapters: the one dedicated to the analysis of the construction of collective identities explores identification dynamics with more detail (and self-confidence) than the practical or affective dynamics of the other two chapters. These other two chapters become more tentative proposals on how to address the processes of meaning construction beyond identity experiences. Thus, this analytical limitation invites us to continue thinking about how to develop theoretical-conceptual tools that allow exploring different psychosocial experiences in a contextualised manner.

This thesis, rather than serving as a conclusion, aims to act as a starting point, embracing the challenge of studying societal change in the contemporary world, characterised by global dynamics and constant transformations, through a psychosocial perspective capable of addressing this complexity (Nesbit-Larking, 2014). The entirety of the research presented in this manuscript focuses on a particular protest event, the Catalan *Procés*, to provide a detailed examination of its psychosocial experience guided by the concept of political subjectivation. By delving into the subjective dimension, we can discern how the concepts defining the conflicting groups are interpreted in each context (Fine, 2018), the variety of interpretations of a sociopolitical conflict (Flesher Fominaya, 2019), and how protest contexts also shape shared experiences. Following the rhetorical spirit beyond its strictly analytical use, this thesis seeks to initiate an engaged academic and political debate on how to comprehend the contentious times (Fine, 2018) we are

currently experiencing. I hope that both the theoretical and methodological approaches, along with the presented results, are seen as elements open to critique (Billig, 1988), fostering discussions and refining the strategies used to explore processes of societal change and gain a deeper comprehension of the world around us.

7. Referències

- 324cat. (n.d.). *La sentència del judici del procés*. CCMA.cat
<https://www.ccma.cat/324/judici-proces/sentencia/>
- Allevi, J. I. (2015). Subjetividades, lo político y la política: derivas de una discusión teórica. *Athenea Digital*, 15(3), 149–172.
<https://doi.org/https://doi.org/10.5565/rev/athenea.1509>
- Ancelovici, M. (2021). Conceptualizing the context of collective action: an introduction. *Social Movement Studies*, 20(2), 125–138.
<https://doi.org/10.1080/14742837.2021.1886503>
- Anderson, B. (1983). *Comunidades imaginadas*. Fondo de Cultura Económica.
- Andreouli, E., & Figgou, L. (2019). Critical social psychology of politics. En K. C. O’Doherty & D. Hodgetts (Eds.), *The Sage handbook of applied social psychology* (pp. 148–165). SAGE.
- Andreouli, E., Greenland, K., & Figgou, L. (2020). Lay discourses about Brexit and prejudice: “Ideological creativity” and its limits in Brexit debates. *European Journal of Social Psychology*, 50, 309–322. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2625>
- Andreouli, E., & Howarth, C. (2013). National identity, citizenship and immigration: Putting identity in context. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 43(3), 361–382. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5914.2012.00501.x>
- Andreouli, E., Kaposi, D., & Stenner, P. (2019). Brexit and emergent politics: In search of a social psychology. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 29(1), 6–17. <https://doi.org/10.1002/casp.2375>
- Andreouli, E., & Nicholson, C. (2018). Brexit and everyday politics: An analysis of focus-group data on the EU referendum. *Political Psychology*, 39(6), 1323–1338.
<https://doi.org/10.1111/pops.12544>
- Antonsich, M. (2016). The ‘everyday’ of banal nationalism – Ordinary people’s views on Italy and Italian. *Political Geography*, 54, 32–42.
<https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2015.07.006>
- Antonsich, M. (2020). Everyday nation in times of rising nationalism. *Sociology*, 54(6),

1230–1237. <https://doi.org/10.1177/0038038520930178>

- Aramburu, M. (2018). The unmaking and remaking of an ethnic boundary. Working-class Castilian speakers in Catalonia and the paradoxes of the independence movement. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 46(11), 2387–2406. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2018.1543019>
- Asch, S. (1951). Effects of group pressure upon the modification and distortion of judgments. En H. Guetzkow (Ed.), *Groups, leadership and men; research in human relations*. (pp. 177–190). Carnegie Press.
- Baça, B. (2017). ‘We Are All Beranselo’: Political Subjectivation as an Unintended Consequence of Activist Citizenship. *Europe - Asia Studies*, 69(9), 1430–1454. <https://doi.org/10.1080/09668136.2017.1388357>
- Balcells, L., & Kuo, A. (2021). Preferences in between : Moderates in the Catalan secessionist conflict. *Politics and Governance*, 9(4), 386–398. <https://doi.org/https://doi.org/10.17645/pag.v9i4.4563>
- Bassa, M., Bonet, X., & Calavera, J. C. (2019, octubre 29). *Sentenciats*. CCMA. <https://www.ccma.cat/tv3/alcanta/30-minuts/sentenciats/video/5941847/>
- Bassett, K. (2014). Rancière, politics, and the Occupy movement. *Environment and Planning D: Society and Space*, 32(5), 886–901. <https://doi.org/10.1068/d5013>
- Basta, K. (2018). The social construction of transformative political events. *Comparative Political Studies*, 51(10), 1243–1278. <https://doi.org/10.1177/0010414017740601>
- Basta, K. (2020). “Time’s up!”: Framing collective impatience for radical political change. *Political Psychology*, 41, 755–770. <https://doi.org/10.1111/pops.12649>
- Batel, S., & Castro, P. (2015). Collective action and social change: Examining the role of representation in the communication between protesters and third-party members. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 25, 249–263. <https://doi.org/10.1002/casp>
- Benford, R. D., & Snow, D. A. (2000). Framing processes and social movements: an overview and assessment. *Annual Review of Sociology*, 26, 611–639. <https://doi.org/10.2307/223459>

- Berlin, I. (1988). *Cuatro ensayos sobre la libertad*. Alianza.
- Bernat, I., & White, D. (2020). Postfascism in Spain: the struggle for Catalonia. *Critical Sociology*, 46(4–5), 761–776.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1177/0896920519867132>
- Betevé. (2020, octubre 14). *1 any de les protestes i aldarulls per la sentència del procés* / betevé. Beteve.cat. <https://beteve.cat/societat/un-any-protestes-aldarulls-sentencia-proces/>
- Billig, M. (1987). *Arguing and thinking*. Cambridge University Press.
- Billig, M. (1988). Methodology and scholarship in understanding ideological explanation. En C. Antaki (Ed.), *Analysing everyday explanation* (pp. 199–215). SAGE.
- Billig, M. (1991). *Ideology and opinions*. SAGE.
- Billig, M. (1995a). Rhetorical psychology, ideological thinking, and imagining nationhood. En H. Johnston & B. Klandermans (Eds.), *Social movements and culture* (pp. 64–81). The University of Minnesota Press.
- Billig, M. (1995b). *Banal nationalism*. SAGE.
- Billig, M. (2009). Discursive psychology, rhetoric and the issue of agency. *Semen*.
<https://doi.org/https://doi.org/10.4000/semen.8930>
- Billig, M. (2017). Discursive and rhetorical psychology. En B. Turner et al., (Eds.) *The Wiley-Blackwell encyclopedia of social theory* (pp. 1–2). Wiley-Blackwell.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1002/9781118430873.est0095>
- Billig, M., Condor, S., Edwards, D., Gane, M., Middleton, D., & Radley, A. (1988). *Ideological dilemmas: A social psychology of everyday thinking*. SAGE.
- Blackman, L., Cromby, J., Hook, D., Papadopoulos, D., & Walkerdine, V. (2008). Creating subjectivities. *Subjectivity*, 22(1), 1–27.
<https://doi.org/10.1057/sub.2008.8>
- Blumer, H. (1954). What is wrong with social theory? *American Sociological Review*, 19(1), 3–10.

- Bonet-Martí, J., & Ubasart-González, G. (2021). Conflicto territorial y cambios en la cultura política: Cataluña-España. *Athenea Digital*, 21(3), 1–25.
<https://doi.org/https://doi.org/10.5565/rev/athenea.2989>
- Borja, A. L. A. (2017). 'Tis but a habit in an unconsolidated democracy: Habitual voting, political alienation and spectatorship. *Theoria*, 64(150), 19–40.
<https://doi.org/10.3167/th.2017.6415002>
- Bourdieu, P. (1985). *¿Qué significa hablar?* Akal.
- Bourdieu, P. (1997). *Razones prácticas*. Anagrama.
- Bourdieu, P. (2014). *Sobre el estado*. Anagrama.
- Bourdieu, P. (2017). *El camp polític*. Gedisa.
- Bourdieu, P., & Wacquant, L. (1994). *Per a una sociologia reflexiva*. Herder.
- Bowen, G. A. (2019). Sensitizing concepts. En P. Atkinson, S. Delamont, A. Cernat, J. W. Sakshaug, & R. A. Williams (Eds.), *Sage research methods foundations*. SAGE. <https://doi.org/http://dx.doi.org/10.4135/9781526421036>
- Braun, V., & Clarke, V. (2013). *Successful qualitative research*. SAGE.
- Brinkmann, S. (2017). The interview. En Norman K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *The SAGE handbook of qualitative research* (5^a, pp. 997–1038). SAGE.
- Brown, W. (2016). *El pueblo sin atributos*. Malpaso.
- Brubaker, R. (1992). *Citizenship and nationhood in France and Germany*. Harvard University Press.
- Burman, E., & Parker, I. (1993). Introduction – Discourse analysis: the turn to the text. En E. Burman & I. Parker (Eds.), *Discourse analytic research: Repertoires and readings of texts in action* (pp. 1–14). Routledge.
- Burr, V. (1997). *Introducció al construccionisme social*. Proa.
- Butler, J. (2001). *Mecanismos psíquicos del poder*. Cátedra.
- Butler, J. (2006). Response. *British Journal of Sociology of Education*, 27(4), 529–534.
<http://www.jstor.org/stable/30036160>

- Butler, J. (2009). *Dar cuenta de sí mismo*. Amorrortu.
- Butler, J. (2015). *Senses of the subject*. Fordham University Press.
- Butler, J. (2017). *Cuerpos aliados y lucha política*. Paidós.
- Calhoun, C. (2000). Social change. En E. F. Borgatta & R. J. V. Montgomery (Eds.), *Encyclopedia of sociology* (2nd ed., pp. 2641–2649). Palgrave Macmillan.
- Calhoun, C. (2003). ‘Belonging’ in the cosmopolitan imaginary. *Ethnicities*, 3(4), 531–553. <https://doi.org/10.1177/1468796803003004005>
- Calhoun, C. (2017). The rhetoric of nationalism. En M. Skey & M. Antonsich (Eds.), *Everyday nationhood* (pp. 17–30). Palgrave Macmillan.
- Casquette, J. (1999). *Política, cultura y movimientos sociales*. Bajeaz.
- Castro, P. (2012). Legal innovation for social change: Exploring change and resistance to different types of sustainability laws. *Political Psychology*, 33(1), 105–121. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9221.2011.00863.x>
- Castro, P., & Mouro, C. (2015). ‘Imagining ourselves’ as participating publics : An example from biodiversity conservation. *Public Understanding of Science*, 25(7). <https://doi.org/10.1177/09636625155581303>
- Castro, P., & Santos, T. R. (2019). Dialogues with the absent Other: Using reported speech and the vocabulary of citizenship for contesting ecological laws and institutions. *Discourse & Society*, 31(3), 249–267. <https://doi.org/10.1177/0957926519889126>
- Castro, P., ali Uzelgun, M. & Bertoldo, R. (2017) Climate change activism between weak and strong environmentalism. En C. Howarth & E. Andreouli (Eds.), *The social psychology of everyday politics* (pp: 146-162). Routledge.
- Cetrà, D., & Harvey, M. (2018). Explaining accommodation and resistance to demands for independence referendums in the UK and Spain. *Nations and Nationalism*. <https://doi.org/10.1111/nana.12417>
- Cetrà, D., & Liñeira, R. (2018). Breaking-up within Europe : Sub-state nationalist strategies in multilevel polities. *Journal of Common Market Studies*, 56(3), 717–729. <https://doi.org/10.1111/jcms.12710>

- Chae, S., & Kim, S. (2010). The candlelight protest and the politics of the baby stroller brigades. *Korea Journal*, 50(3), 71–99.
- Clarke, J., & Newman, J. (2019). What’s the subject? Brexit and politics as articulation. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 29(1), 67–77.
<https://doi.org/10.1002/casp.2376>
- Clua i Fainé, M. (2014). Identidad y política en Cataluña: el auge del independentismo en el nacionalismo catalán actual. *Quaderns de l’Institut Català d’Antropologia*, 19(2), 79–99.
- Compte Nunes, G. (2021). La ideología del Estado español ante el referéndum soberanista catalán. *Discurso & Sociedad*, 15(4), 776–803.
- Condor, S. (2000). Pride and prejudice: Identity management in English people’s talk about “this country.” *Discourse and Society*.
<https://doi.org/10.1177/0957926500011002003>
- Condor, S. (2017). Public opinion and the problem of information. En C. Howarth & E. Andreouli (Eds.), *The social psychology of everyday politics* (pp. 189–205). Routledge.
- Condor, S., Tileaga, C., & Billig, M. (2013). Political rhetoric. En L. Hudy, D. O. Sears, & J. S. Levy (Eds.), *Oxford handbook of political psychology* (pp. 262–300). Oxford University Press.
- Converse, P. E. (1964). The nature of belief systems in mass publics. En D. E. Apter (Ed.), *Ideology and discontent* (pp. 206–261). Collier-Macmillan.
- Corbetta, P. (2003). *Metodología y técnicas de investigación social*. McGraw-Hill.
- Coyle, A. (2007). Discourse analysis. En E. Lyons & A. Coyle (Eds.), *Analysing qualitative data in psychology* (pp. 98–116). SAGE.
<https://doi.org/10.4135/9781446207536>
- Crameri, K. (2000). Banal Catalanism? *National Identities*, 2(2), 145–157.
<https://doi.org/10.1080/713687691>
- Crameri, K. (2015). Political power and civil counterpower: The complex dynamics of the Catalan independence movement. *Nationalism and Ethnic Politics*, 21(1), 104–

120. <https://doi.org/10.1080/13537113.2015.1003491>
- Cramer, K. (2016). Do Catalans have ‘the right to decide’?: secession, legitimacy and democracy in twenty-first century Europe. *Global Discourse: An Interdisciplinary Journal of Current Affairs and Applied Contemporary Thought*, 6(3), 423–439. <https://doi.org/10.1080/23269995.2015.1083326>
- Cromby, J., & Nightingale, D. J. (1999). What’s wrong with social constructionism? En D. J. Nightingale & J. Cromby (Eds.), *Social constructionist psychology* (pp. 1–20). Open University Press.
- Crossley, N. (2003). From reproduction to transformation: Social movement fields and the radical habitus. *Theory, Culture & Society*, 20(6), 43–68. <https://doi.org/10.1177/0263276403206003>
- Debord, G. (1963). *La sociedad del espectáculo*. Pre-textos.
- Deleuze, G. (1987). *Foucault*. Paidós.
- della Porta, D., O’Connor, F., & Portos, M. (2017). The framing of secessionism in the neo-liberal crisis. En C. Closa, C. Margiotta, & G. Martinico (Eds.), *Between democracy and law* (pp. 155–172). Routledge.
- della Porta, D., O’Connor, F., & Portos, M. (2019). Ciclos de protesta y referéndums por la independencia. Oportunidades cerradas y el camino de la radicalización en Cataluña. *Revista Internacional de Sociología*, 77(4). <https://doi.org/10.3989/ris.2019.77.4.19.005>
- della Porta, D., & Portos, M. (2021). A bourgeois story? The class basis of Catalan independentism. *Territory, Politics, Governance*, 1–21. <https://doi.org/10.1080/21622671.2020.1737208>
- DeLoach, C., & Young, S. (2014). Transformation. En T. Teo (Ed.), *Encyclopedia of critical psychology* (pp. 1994–1996). Springer.
- Denzin, Norman K., & Lincoln, Y. S. (1998). Introduction: Entering the field of qualitative research. En Norman K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *The landscape of qualitative research* (pp. 1–34). SAGE.
- Di-Filippo, M. (2018). Aparecer(es): la estética de los movimientos sociales. El caso del

- Frente Popular Darío Santillán Rosario (Argentina, 2004-2012). *Izquierdas*, 43, 102–130. <https://doi.org/10.4067/s0718-50492018000600102>
- Di Masso, A. (2012). Grounding citizenship: Toward a political psychology of public space. *Political Psychology*, 33(1), 123–143. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9221.2011.00866.x>
- Di Masso, A. (2015). Micropolitics of public space: On the contested limits of citizenship as a locational practice. *Journal of Social and Political Psychology*, 3(2), 63–83. <https://doi.org/10.5964/jspp.v3i2.322>
- Di Masso, A., Berroeta, H., & Vidal, T. (2017). El espacio público en conflicto: Coordinadas conceptuales y tensiones ideológicas. *Athenea Digital*, 17(3 SE-Artículos). <https://raco.cat/index.php/Athenea/article/view/331884>
- Di Masso, A., Castrechini, A., & Valera, S. (2014). Displacing xeno-racism: The discursive legitimation of native supremacy through everyday accounts of “urban insecurity.” *Discourse and Society*, 25(3), 341–361. <https://doi.org/10.1177/0957926513519531>
- Di Masso, A., Dixon, J., & Pol, E. (2011). On the contested nature of place: “Figuera’s Well”, “The Hole of Shame” and the ideological struggle over public space in Barcelona. *Journal of Environmental Psychology*. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2011.05.002>
- Dollard, J., Miller, N. E., Doob, L. W., Mowrer, O. H., & Sears, R. R. (1939). *Frustration and aggression*. Yale University Press. <https://doi.org/10.1037/10022-000>
- Domènech, M., & Iñiguez Rueda, L. (2002). La construcción social de la violencia. *Athenea Digital*, 0(2 SE-Materiales). <https://raco.cat/index.php/Athenea/article/view/34105>
- Dono, M., Alzate, M., & Sabucedo, J. M. (2021). Predicting collective action in a secessionist context: Different motives for two opposed stances. *Frontiers in Psychology*, 12(August). <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.700530>
- Dowling, A. (2017). *The rise of Catalan independence: Spain’s territorial crisis*. Taylor and Francis. <https://doi.org/10.4324/9781315570969>

- Dowling, Andrew. (2019). When national symbols divide: the case of pan-Catalanism and the Països Catalans. *Journal of Iberian and Latin American Studies*, 25(1), 143–157. <https://doi.org/10.1080/14701847.2019.1579494>
- Drury, J., & Reicher, S. D. (2000). Collective action and psychological change: The emergence of new social identities. *British Journal of Social Psychology*, 39, 579–604. <https://doi.org/10.1348/014466600164642>
- Durrheim, K. (2014). Social change. In T. Teo (Ed.), *Encyclopedia of critical psychology* (pp. 1767–1772). Springer. https://doi.org/10.1007/978-1-4614-5583-7_286
- Eagleton, T. (2005). *Ideología*. Paidós.
- Edwards, D. (2005). Discursive psychology. En K.L. Fitch & R.E. Sanders (Eds.), *Handbook of language and social interaction*. (pp. 257–273). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Edwards, D., & Fasulo, A. (2006). “To be honest”: Sequential uses of honesty phrases in talk-in-interaction. *Research on Language and Social Interaction*, 39(4), 343–376. https://doi.org/10.1207/s15327973rlsi3904_1
- Edwards, D., & Potter, J. (1992). *Discursive psychology*. SAGE.
- Edwards, D., & Potter, J. (2020). A word is worth a thousand pictures: Language, interaction, and embodiment. En S. Wiggins & K. Osvaldsson Cromdal (Eds.), *Discursive psychology and embodiment* (pp. 275–301). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-53709-8_11
- Elias, A., & Franco-Guillén, N. (2021). Justifying secession in Catalonia: Resolving grievances or a means to a better future? *Politics and Governance*, 9(4), 453–464. <https://doi.org/https://doi.org/10.17645/pag.v9i4.4561>
- El Mundo. (2017, setembre 26). *Todos “ja por ellos, oé!”* ELMUNDO. <https://www.elmundo.es/espana/2017/09/26/59ca03d922601df7168b46b0.html>
- Esparch, P. (2019, octubre 19). *Buch atribueix els aldarulls a “grups antisistema molt violents i organitzats.”* Ara.cat. https://www.ara.cat/judici-presos-politics-1-octubre/buch-atribueix-aldarulls-antisistema-organitzats_1_2628660.html

- Ferrater i Mora, J. (1944). *Les formes de la vida catalana*. Selecta.
- Figgou, L., & Chryssochoou, X. (2019). Introduction: Political psychology in an ‘anti’-politics era. *Psychology: The Journal of the Hellenic Psychological Society*, 24(2 SE-SPECIAL SECTION), 9–14. https://doi.org/10.12681/psy_hps.24914
- Fine, M. (2018). Bear left: The critical psychology project in revolting times. En P. L. Hammack (Ed.), *The Oxford handbook of social psychology and social justice* (pp. 429–440). Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199938735.013.33>
- Fjeld, A., Tassin, E., & Quintana, L. (2016). Introducción. En A. Fjeld, E. Tassin, & L. Quintana (Eds.), *Movimientos sociales y subjetivaciones políticas* (pp. 1–13). Uniandes. <https://doi.org/10.7440/2016.15>
- Flesher Fominaya, C. (2014). Movement culture as Habit(us): Resistance to change in the routinized practices of resistance. En B. Baumgarten, P. Daphi, & P. Ullrich (Eds.), *Conceptualizing culture in social movement research* (pp. 186–205). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/9781137385796_9
- Flesher Fominaya, C. (2016). Cultural barriers to activist networking : Habitus (in)action in three European transnational encounters. *Antipode*, 48(1), 151–171. <https://doi.org/10.1111/anti.12166>
- Flesher Fominaya, C. (2019). Collective identity in social movements: Assessing the limits of a theoretical framework. En D. A. Snow, S. A. Soule, H. Kriesi, & H. J. McCammon (Eds.), *The Wiley Blackwell Companion to Social Movements* (2nd ed., pp. 429–446). Wiley-Blackwell.
- Flesher Fominaya, C., & Feenstra, R. A. (2020). Introduction. Contemporary European social movements: democracy, crisis and contestation. En C. Flesher Fominaya & R. A. Feenstra (Eds.), *Routledge handbook of contemporary European social movements* (pp. 1–4). Routledge.
- Flick, U. (2009). *An introduction to qualitative research* (Vol. 4th). SAGE.
- Fontana Lázaro, J. (2014). *La formació d’una identitat. Una història de Catalunya*. EUMO.
- Foucault, M. (1988). El sujeto y el poder. *Revista Mexicana de Sociología*.

<https://doi.org/10.2307/3540551>

Foucault, M. (1994). *La hermenéutica del sujeto*. La Piqueta.

Foucault, M. (2002). *Vigilar y castigar*. Siglo XXI.

Fox, J. E. (2017). The edges of the nation: a research agenda for uncovering the taken-for-granted foundations of everyday nationhood. *Nations and Nationalism*, 23(1), 26–47. <https://doi.org/10.1111/nana.12269>

Fox, J. E., & Miller-Idriss, C. (2008). Everyday nationhood. *Ethnicities*, 8(4), 536–563. <https://doi.org/10.1177/14687968080888925>

Franco-Guillén, N., & Rubio-Carbonero, G. (2022). Narratives of the Process: Parliamentary debates about Catalonia's referendum of 2017. *Studies in Ethnicity and Nationalism*, 22(3), 235–259. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/sena.12365>

Frosh, S. (2019). New voices in psychosocial studies: Introduction. En S. Frosh (Ed.), *New Voices in Psychosocial Studies*. *Studies in the Psychosocial* (pp. 1–20). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-32758-3_1

Fukuyama, F. (1989). The end of history? *The National Interest*, 16, 3–18. <http://www.jstor.org/stable/24027184>

Gamson, W., Croteau, D., Hoynes, W., & Sasson, T. (1992). Media Images and the Social Construction of Reality. *Annual Review of Sociology*, 18, 373–393. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.18.1.373>

Ganter Solís, R., Andrades, C. V., & Rebolledo, I. F. F. (2017). Caleidoscópolis: Signos de cambio en los repertorios de protesta callejera en la ciudad de Concepción - Chile. *Universum*, 32(2), 81–105.

García-Lamarca, M. (2017). Creating political subjects: collective knowledge and action to enact housing rights in Spain. *Community Development Journal*, 52(3), 421–435. <https://doi.org/10.1093/cdj/bsx025>

García-Lamarca, M. (2019). «Deuda hipotecaria fallida, persona fallida»: La financiarización de la vivienda y la vida en Cataluña. *ARBOR Ciencia, Pensamiento y Cultura*, 195(793), 1–13.

<https://doi.org/https://doi.org/10.3989/arbor.2019.793n3002> 13

García, C. (2016). Using street protests and national commemorations for nation-building purposes : the campaign for the independence of Catalonia. *The Journal of International Communication*, 22(2), 229–252.

<https://doi.org/10.1080/13216597.2016.1224195>

Gellner, E. (1983). *Nations and nationalism*. Cornell University Press.

Generalitat de Catalunya. (2014, novembre 9). *Participa2014. Procés de participació ciutadana*. [Www.participa2014.Cat. http://www.participa2014.cat/](http://www.participa2014.cat/)

Generalitat de Catalunya. (2017, desembre 21). *Catalunya - Resultats definitius - Eleccions al Parlament de Catalunya 2017*. [Gencat.cat](http://gencat.cat).

<http://gencat.cat/economia/resultats-parlament2017/09AU/DAU09999CM.htm>

Georgsen, M. S., & Thomassen, B. (2017). Affectivity and liminality in ritualized protest: Politics of transformation in the Kiev uprising. *Theory and Psychology*, 27(2), 198–214. <https://doi.org/10.1177/0959354317700288>

Gergen, K. J. (1989). Warranting voice and the elaboration of the self. En J. Shotter & K. J. Gergen (Eds.), *Texts of identity*. (pp. 70–81). SAGE.

Gibson, S., & Hamilton, L. (2011). The rhetorical construction of polity membership: Identity , culture and citizenship in young people’s discussions of immigration in Northern England. *Journal of Applied Social Psychology*, 242, 228–242. <https://doi.org/10.1002/casp>

Glaser, B. G., & Strauss, A. L. (1967). *The discovery of grounded theory*. Aldine. <https://doi.org/10.4324/9780203793206-1>

Goffman, E. (1974). *Frame analysis: An essay on the organization of experience*. Harvard University Press.

Goikoetxea, J. (2019). *Privatizar la democracia*. Icaria.

Gotham, K. F. (2019). Spectacle. En A. M. Orum (Ed.), *The Wiley Blackwell encyclopedia of urban and regional studies* (pp. 1–3), Wiley-Blackwell. <https://doi.org/https://doi.org/10.1002/9781118568446.eurs0316>

- Greco, M., & Stenner, P. (2017). From paradox to pattern shift : Conceptualising liminal hotspots and their affective dynamics. *Theory & Psychology*, 27(2), 141–166. <https://doi.org/10.1177/0959354317693120>
- Gutiérrez, J. A., & Martí Font, J. (2023). October 2017 in Catalonia: The anarchists and the procés. *Nations and Nationalism*, 29(1), 209–228. <https://doi.org/10.1111/nana.12896>
- Güvenç, M. (2019). Propositions for the emancipatory potential of urban spectacle. *City*, 23(3), 342–365. <https://doi.org/10.1080/13604813.2019.1648037>
- Hall, S. (1996). Introducción: ¿Quién necesita «identidad»? En S. Hall & P. Du Gay (Eds.), *Cuestiones de identidad cultural* (pp. 13–39). Amorrortu.
- Hennebry-Leung, M., & Bonacina-Pugh, F. (2019). The emergence of ‘citizenship’ in popular discourse: the case of Scotland. *Citizenship Studies*, 23(8), 831–852. <https://doi.org/10.1080/13621025.2019.1645812>
- Henriques, J., Hollway, W., Urwin, C., Venn, C., & Walkerdine, V. (1984). *Changing the subject: Psychology, social regulation and subjectivity*. Methuen & Co. <https://doi.org/10.4324/9780203298886>
- Hepburn, A., & Wiggins, S. (2005). Developments in discursive psychology. *Discourse & Society*, 16, 595–601. <https://doi.org/10.1177/0957926505054937>
- Hernández Burgos, C. (2020). Nationalisation, banal nationalism and everyday nationhood in a dictatorship: The Franco regime in Spain. *Nations and Nationalism*, 27, 690–704. <https://doi.org/10.1111/nana.12621>
- Hobsbawm, E. (1992). *Naciones y nacionalism from 1788* (2nd ed.). Critica.
- Hollway, W., Lucey, H., & Phoenix, A. (Eds.). (2006). *Social Psychology Matters*. Open University Press.
- Holzkamp, K. (1992). On doing psychology critically. *Theory & Psychology*, 2(2), 193–204.
- Hook, D. (2005). A Critical Psychology of the Postcolonial. *Theory & Psychology*, 15(4), 475–503. <https://doi.org/10.1177/0959354305054748>
- Hook, D. (2012). *A critical psychology of the postcolonial: The mind of apartheid*.

Routledge.

- Hook, D. (2013). Frantz Fanon, Steve Biko, 'psychopolitics' and critical psychology. En N. Mkhize, P. Kiguwa, & A. Collins (Eds.), *Critical psychology* (pp. 84–114). UCT Press.
- Hopkins, N., Kahani-Hopkins, V., & Reicher, S. (2006). VI. Identity and social change: Contextualizing agency. *Feminism & Psychology*, *16*(1), 52–57. <https://doi.org/10.1177/0959-353506060820>
- Hopkins, N., Reicher, S. D., & van Rijswijk, W. (2015). Everyday Citizenship: Identity Claims and Their Reception. *Journal of Social and Political Psychology*, *3*(2), 84–106. <https://doi.org/10.5964/jspp.v3i2.380>
- Horowitz, A. D., & Kilby, L. (2019). Thinking out loud: A discourse analysis of 'thinking' during talk radio interactions. *Text & Talk*, *39*(6), 699–724. <https://doi.org/doi:10.1515/text-2019-0235>
- Howarth, C. (2017). Everyday multiculturalism as critical nationalism. En C. Howarth & E. Andreouli (Eds.), *The social psychology of everyday politics* (pp. 1–17). Routledge.
- Howarth, C., & Andreouli, E. (Eds.). (2017). *The social psychology of everyday politics*. Routledge.
- Howarth, C., Campbell, C., Cornish, F., Franks, B., Gillespie, A., Gleibs, I., Goncalves-portelinha, I., Lahlou, S., Mannell, J., Reader, T., & Tennant, C. (2013). Insights from societal psychology: The contextual politics of change. *Journal of Social and Political Psychology*, *1*(1), 364–384. <https://doi.org/10.5964/jspp.v1i1.64>
- Huma, B., Alexander, M., Stokoe, E., & Tileaga, C. (2020). Introduction to special issue on discursive psychology. *Qualitative Research in Psychology*, *17*(3), 313–335. <https://doi.org/10.1080/14780887.2020.1729910>
- Ibrahim, Y. (2011). Political distinction in the British anti-capitalist movement. *Sociology*, *45*(2), 318–334. <https://doi.org/10.1177/0038038510394026>
- Isin, E. F. (2009). Citizenship in flux: The figure of the activist citizen. *Subjectivity*, *29*(1), 367–388. <https://doi.org/10.1057/sub.2009.25>

- Jasper, J. M., & McGarry, A. (2015). Introduction: The identity dilemma, social movements, and contested odentity. En J. M. Jasper & A. McGarry (Eds.), *The Identity Dilemma* (pp. 1–17). Temple University Press.
<https://doi.org/10.2307/j.ctvrdf3v5.4>
- Johns, M. (2021). When the dam breaks: Catalonia in 2019. *European Yearbook of Minority Issues*, 18(1), 165–183.
https://doi.org/https://doi.org/10.1163/22116117_01801008
- Johnston, Hank. (1994). Nuevos movimientos sociales y viejos nacionalismos regionales en España y la Unión Soviética. En J. Laraña, E., Gusfield (Eds.), *Los nuevos movimientos sociales* (pp. 369–391). CIS.
- Johnston, Hank. (2019). Nationalism, nationalist movements, and social movement theory. En *The Wiley Blackwell Companion to Social Movements* (pp. 635–650). Wiley-Blackwell. <https://doi.org/https://doi.org/10.1002/9781119168577.ch36>
- Jordana, J., Holesh, A., Keating, M., Marx, A., & Wouters, J. (2019). Self-determination and the reconfiguration of the nation-state in Europe. En J. Jordana, M. Keating, A. Marx, & J. Wouters (Eds.), *Changing borders in Europe* (pp. 247–262). Routledge.
- Jost, J. T. (2006). The end of the end of ideology. *American Psychologist*, 61, 651–670.
<https://doi.org/10.1037/0003-066X.61.7.651>
- Jost, J. Y., & Sidanius, J. (Eds.). (2004). *Political Psychology*. Psychology Press.
- Kamberelis, G., & Dimitriadis, G. (2017). Focus groups: contingent articulations of pedagogy, politics and inquiry. En N.K. Denzin & Y. Lincoln (Eds.), *The sage handbook of qualitative research* (pp. 375–402). SAGE.
- Keating, M. (1996). *Nations against the state: The new politics of nationalism in Quebec, Catalonia and Scotland*. Palgrave Macmillan.
- Keating, M. (2013). *Rescaling the European state*. Oxford University Press.
- Kim, S. (2010). Revolutionary mothers: Women in the North Korean revolution, 1945–1950. *Comparative Studies in Society and History*, 52(4), 742–767.
<https://doi.org/10.1017/S0010417510000459>

- Kirschner, S. R. (2020). Beyond the oversocialized conception of the subject in psychology: Desire, conflict, and the problem of social order. *Theory & Psychology, 30*, 768–785. <https://doi.org/10.1177/0959354320962228>
- Kitzinger, J. (1995). Qualitative research: Introducing focus groups. *BMJ, 311*, 299–302. <https://doi.org/10.1136/bmj.311.7000.299>
- Klandermans, B. (1992). The social construction of protest and multiorganizational fields. In A. D. Morris & C. M. Mueller (Eds.), *Frontiers in social movement theory* (pp. 77–103). Yale University Press.
- Klandermans, P. G. (2014). Identity politics and politicized identities: Identity processes and the dynamics of protest. *Political Psychology, 35*(1), 1–22. <http://www.jstor.org/stable/43785856>
- Kohn, M. (2008). Homo spectator: Public space in the age of the spectacle. *Philosophy & Social Criticism, 34*(5), 467–486. <https://doi.org/10.1177/0191453708089194>
- Lazzarato, M. (2019). *Signos y máquinas*. Enclave.
- Le Bon, G. (1956) *La psicología de las masas*. Morata.
- Levitt, H. M. (2021). Qualitative generalization, not to the population but to the phenomenon: Reconceptualizing variation in qualitative research. *Qualitative Psychology, 8*, 95–110. <https://doi.org/10.1037/qup0000184>
- Levitt, H. M., Bamberg, M., Creswell, J. W., Frost, D. M., Josselson, R., & Suárez-Orozco, C. (2018). Journal article reporting standards for qualitative primary, qualitative meta-analytic, and mixed methods research in psychology: The APA publications and communications board task force report. *American Psychologist, 73*(1), 26–46. <https://doi.org/10.1037/amp0000151>
- Levitt, H. M., Morrill, Z., Collins, K. M., & Rizo, J. L. (2021). The methodological integrity of critical qualitative research: Principles to support design and research review. *Journal of Counseling Psychology, 68*(3), 357–370. <https://doi.org/10.1037/cou0000523>
- Livingstone, A. G. (2014). Why the psychology of collective action requires qualitative transformation as well as quantitative change. *Contemporary Social Science, 9*(1), 121–134. <https://doi.org/10.1080/21582041.2013.851404>

- Llei 7/1983, de 18 d'abril, de normalització lingüística a Catalunya. Boletín Oficial del Estado, 112, de 11 de maig de 1983. <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1983-13658>
- Lo Cascio, P. (2016). El Procés i el final d'un cicle polític. *Espill*, 51, 26–46.
- López Bofill, H. (2019). Hubris, constitutionalism, and “the indissoluble unity of the Spanish nation”: The repression of Catalan secessionist referenda in Spanish constitutional law. *International Journal of Constitutional Law*, 17(3), 943–969. <https://doi.org/10.1093/icon/moz064>
- Lorente, M. (2019, octubre 31). *La generació 14-O es planta*. Directa.cat. <https://directa.cat/la-generacio-14-o-es-planta/>
- Low, J. (2019). A pragmatic definition of the concept of theoretical saturation. *Sociological Focus*, 52(2), 131–139. <https://doi.org/10.1080/00380237.2018.1544514>
- Madill, A., Jordan, A., & Shirley, C. (2000). Objectivity and reliability in qualitative analysis: realist, contextualist and radical constructionist epistemologies. *British Journal of Psychology*, 91 (Pt 1), 1–20. <https://doi.org/10.1348/000712600161646>
- Maestri, G., & Hughes, S. M. (2017). Contested spaces of citizenship: camps, borders and urban encounters. *Citizenship Studies*, 21(6), 625–639. <https://doi.org/10.1080/13621025.2017.1341657>
- Martín-Díaz, E., & Cuberos-Gallardo, F. J. (2021). The reconfiguration of nationalist movements in a context of crisis: Evidence from the case of Catalonia. *Interventions*, 1–18. <https://doi.org/10.1080/1369801X.2020.1863836>
- Massumi, B. (1995). The autonomy of affect. *Cultural Critique*, 31, 83–109. <https://doi.org/10.2307/1354446>
- McAdam, D., & Tarrow, S. (2019). The political context of social movements. En D. A. Snow, S. A. Soule, H. Kriesi, & H. J. McCammon (Eds.), *The Wiley Blackwell companion to social movements* (pp. 17–42). Wiley-Blackwell. <https://doi.org/https://doi.org/10.1002/9781119168577.ch1>
- McGuire, W. J. (1993). The Poly-Psy relationship: Three phases of a long affair. En S. Iyengar & W. J. McGuire (Eds.), *Explorations in political psychology* (pp. 9–35).

Duke University Press. <https://doi.org/10.1215/9780822396697-003>

- McNicholl, K., Stevenson, C., & Garry, J. (2019). How the “Northern Irish” national identity is understood and used by young people and politicians. *Political Psychology*, 40(3), 487–505. <https://doi.org/10.1111/pops.12523>
- Melucci, A. (1995). The process of collective identity. En H. Johnston (Ed.), *Social movements and culture* (pp. 68–86). Routledge.
- Mick, W., & Finlay, L. (2018). Disloyal, deluded, dangerous: How supporters of violence or separatism discredit their political opponents. En S. Gibson (Ed.), *Discourse, Peace, and Conflict: Discursive Psychology Perspectives* (pp. 83–98). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-99094-1_5
- Miley, T. J., & Garvía, R. (2019). Conflict in Catalonia: A sociological approximation. *Genealogy*, 3(56), 1–27. <https://doi.org/10.3390/genealogy3040056>
- Milgram, S. (1963). Behavioral Study of obedience. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 67, 371–378. <https://doi.org/10.1037/h0040525>
- Miller, E. (2021). The case against Catalonia: Why neither domestic nor international law will aid Catalonia in its quest for independence. *The e Indonesian Journal of International & Comparative Law*, 8(4), 389–415.
- Miró, J. (2020). The tensions of populism in power: a discursive-theoretical analysis of the Catalan secessionist push (2006–2017). *Distinktion*, 22(1), 1–22. <https://doi.org/10.1080/1600910X.2020.1765824>
- Modonesi, M. (2010). *Subalternidad, antagonismo, autonomía*. Prometeo.
- Montero, M., & Fernández Christlieb, P. (2003). Psicología social crítica. *Revista Interamericana de Psicología*, 37(2 SE-Editorial). <https://doi.org/10.30849/rip/ijp.v37i2.820>
- Moscovici, S. (1980). Toward a theory of conversion behavior. En L. Berkowitz (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (pp. 209–239). Academic Press.
- Muñoz, J. (2021). The Catalan syndrome? Revisiting the relationship between income and support for independence in Catalonia. *Politics and Governance*, 9(4), 376–385. <https://doi.org/https://doi.org/10.17645/pag.v9i4.4617>

- Munõz, J., & Tormos, R. (2015). Economic expectations and support for secession in Catalonia: Between causality and rationalization. *European Political Science Review*, 7(2), 315–341. <https://doi.org/10.1017/S1755773914000174>
- Nació Digital. (2017, octubre 17). *Crida de l'ANC a dur un llaç groc en suport a Sànchez i Cuixart*. [Www.naciodigital.cat](http://www.naciodigital.cat).
<https://www.naciodigital.cat/noticia/140682/crida/anc/dur/llac/groc/suport/sanchez/cuixart>
- Narotzky, S. (2019). Evidence struggles: legality, legitimacy, and social mobilizations in the Catalan political conflict. *Indiana Journal of Global Legal Studies*, 26(1), 31–60.
- Nesbitt-Larking, P. (2014). Ideology, society and the state: Global political psychology in retrospect. En P. Nesbitt-Larking, C. Kinnvall, T. Capelos, & H. Dekker (Eds.), *The Palgrave handbook of global political psychology* (pp. 425–444). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-1-137-29118-9_24
- Nesbitt-Larking, P., & Kinnvall, C. (2012). The discursive frames of political psychology. *Political Psychology*, 33(1), 45–59.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1111/j.1467-9221.2011.00862.x>
- Nesbitt-Larking, P., Kinnvall, C., Capelos, T., & Dekker, H. (Eds.). (2014). *The Palgrave handbook of global political psychology*. Palgrave Macmillan.
- Neveu, C. (2015). Of ordinariness and citizenship processes. *Citizenship Studies*, 19(2), 141–154. <https://doi.org/10.1080/13621025.2015.1005944>
- O'Doherty, K. C., & Hodgetts, D. (Eds.). (2019). *The SAGE handbook of applied social psychology*. SAGE.
- Oberprantacher, A., & Siclodi, A. (2016). Introducing a contorted subject called 'subjectivation'. En A. Oberprantacher & A. Siclodi (Eds.), *Subjectivation in political theory and contemporary practices* (pp. 1–24). Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/978-1-137-51659-6>
- Olivieri, V. M. (2015). Sub-state nationalism in Spain: primers and triggers of identity politics in Catalonia and the Basque Country. *Ethnic and Racial Studies*, 38(9),

- 1610–1626. <https://doi.org/10.1080/01419870.2015.1009480>
- Parker, I. (2010). *La psicología como ideología: Contra la disciplina*. Catarata.
- Parker, I. (2013). Discourse analysis: Dimensions of critique in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 10(3), 223–239.
<https://doi.org/10.1080/14780887.2012.741509>
- Parker, I. (2015). Introduction. En I. Parker (Ed.), *Handbook of critical psychology* (pp. 1–10). Routledge.
- Patton, M. Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods*. SAGE.
- Pi, J. (2018, agosto 24). *El lazo amarillo: un símbolo global con múltiples significados (más allá de los presos catalanes)*. La Vanguardia.
<https://www.lavanguardia.com/politica/20180823/451415215362/lazo-amarillo-simbolo-global.html>
- Pinho dos Santos, R. (2021). Spanish constitutionalism in Catalonia : An anthropology of civic nationalism. *Nations and Nationalism*, 27, 427–448.
<https://doi.org/10.1111/nana.12699>
- Piper, L. (2018). After the riot? Rancière, Hamilton, and radical politics. *Good Society*, 26(1), 71–86. <https://doi.org/10.5325/goodsociety.26.1.0071>
- Portos, M. (2020). Europe in the Procés: European (dis-)integration and Catalan secessionism. *European Journal of Cultural and Political Sociology*, 7, 265–290.
<https://doi.org/10.1080/23254823.2020.1774912>
- Potter, J. (1996). *Representing reality. Discourse, rhetoric and social construction*. SAGE.
- Potter, J., & Hepburn, A. (2005). Qualitative interviews in psychology: Problems and possibilities. *Qualitative Research in Psychology*, 2, 281–307.
<https://doi.org/10.1191/1478088705qp045oa>
- Potter, J., & Wetherell, M. (1987). *Discourse and social psychology. Beyond attitudes and behaviour*. SAGE.
- Pradillo-Caimari, C., & Di Masso, A. (2022). La subjetivación política en la protesta:

- Una aproximación psicopolítica al procés catalán. *Anuario de Psicología*, 52(1), 63–70. <https://doi.org/10.1344/anpsic2022.52/1.8>
- Pradillo-Caimari, C., Di Masso Tarditti, A., & Andreouli, E. (2023). On (National) Citizenship and (De)Politicised Nations: Everyday Discourses About the Catalan Secessionist Movement. *Journal of Social and Political Psychology*, 11(1), 291–308. <https://doi.org/10.5964/jspp.9275>
- Quivy, R., & Campendhout, L. Van. (2005). *Manual de investigación en ciencias sociales*. Limusa.
- Rancière, J. (1996). *El desacuerdo*. Nueva visión.
- Rancière, J. (2000). Política, identificación y subjetivación. En B. Ardití (Ed.), *El reverso de la diferencia* (pp. 145–152). Nueva Sociedad.
- Rancière, J. (2010). *El espectador emancipado*. Manantial.
- Ray, P. (2018). Political motherhood and a spectacular resistance: (Re) examining the Kangla Fort Protest, Manipur. *South Asian History and Culture*, 9(4), 435–448. <https://doi.org/10.1080/19472498.2018.1535543>
- Reicher, S. D. (1996). “The Battle of Westminster”: Developing the social identity model of crowd behaviour in order to explain the initiation and development of collective conflict. *European Journal of Social Psychology*, 26, 115–134. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1099-0992\(199601\)26:1<115::AID-EJSP740>3.0.CO;2-Z](https://doi.org/10.1002/(SICI)1099-0992(199601)26:1<115::AID-EJSP740>3.0.CO;2-Z)
- Reicher, S. D., & Hopkins, N. (2001a). *Self and nation*. SAGE.
- Reicher, S. D., & Hopkins, N. (2001b). Psychology and the end of history: A critique and a proposal for the psychology of social categorization. *Political Psychology*, 22(2), 383–407. <http://www.jstor.org/stable/3791934>
- Requejo, F., & Sanjaume-Calvet, M. (2021). Explaining secessionism: What do we really know about it? *Politics and Governance*, 9(4), 371–375. <https://doi.org/https://doi.org/10.17645/pag.v9i4.4959>
- Rivarola, D. (2017). “La revolució dels somriures”: Nuevas prácticas y discursos nacionalistas. *Revista Paginas*, 9(21 SE-DOSSIER TEMÁTICO), 48–74.

<https://doi.org/10.35305/rp.v9i21.272>

- Rodó-Zárate, M. (2020). Gender, Nation, and Situated Intersectionality: The Case of Catalan Pro-independence Feminism. *Politics & Gender*, 16(2), 608–636. doi:10.1017/S1743923X19000035
- Romero Bachiller, C. (2006). *Articulaciones identitarias: prácticas y representaciones de género y “raza”/etnicidad en “mujeres inmigrantes” en el barrio de Embajadores (Madrid)* [Universidad complutense de Madrid]. <https://www.educacion.es/teseo/mostrarRef.do?ref=407925>
- RTVE. (n.d.). *Juicio del Procés*. RTVE.es. <https://www.rtve.es/noticias/juicio-proces-cataluna>
- Ruiz Casado, J. A. (2020). Articulations of populism and nationalism : the case of the Catalan independence movement. *European Politics and Society*, 21(5), 554–569. <https://doi.org/10.1080/23745118.2019.1686945>
- Runciman, W. G. (1966). *Relative deprivation and social justice : A study of attitudes to social inequality in twentieth-century England*. University of California Press.
- Sabucedo, J. M. (1996). *Psicología Política*. Síntesis.
- Sabucedo, J. M., Dono, M., Grigoryev, D., Román, C. G., & Alzate, M. (2019). Axiological-Identitary Collective Action Model (AICAM): A new integrative perspective in the analysis of protest. In *PLoS ONE* (Vol. 14). Public Library of Science. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0218350>
- Sampson, E. E. (1981). Cognitive psychology as ideology. *American Psychologist*, 36(7), 730–743. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.36.7.730>
- Sanjaume-Calvet, M., Cetrà, D., & Franco-Guillén, N. (2023). Leaving Europe, leaving Spain: comparing secessionism from and within the European Union. *West European Politics*. <https://doi.org/10.1080/01402382.2023.2191104>
- Schwartz, H. (2021). Political Subjectivation and the In/Visible Politics of Migrant Youth Organizing in Germany and the United States. *International Political Sociology*, 15(3), 397–414. <https://doi.org/10.1093/ips/olab016>
- Sentència del Tribunal Suprem 459/2019 (Sala de lo penal), de 14 d'octubre de 2019.

- Serrano, I. (2013). Just a matter of identity ? Support for independence in Catalonia. *Regional & Federal Studies*, 23(5), 523–545.
<https://doi.org/10.1080/13597566.2013.775945>
- Shah, A. (2013). The intimacy of insurgency: Beyond coercion, greed or grievance in Maoist India. *Economy and Society*, 42(3), 480–506.
<https://doi.org/10.1080/03085147.2013.783662>
- Sherif, M. (1936). *The psychology of social norms*. Harper.
- Shoshan, A. (2017). Habitus and social movements : how militarism affects organizational repertoires Habitus and social movements : how militarism affects. *Social Movement Studies*, 2837(December), 1–15.
<https://doi.org/10.1080/14742837.2017.1408006>
- Simon, B., & Klandermans, B. (2001). Politicized collective identity: A social psychological analysis. *American Psychologist*, 56, 319–331.
<https://doi.org/10.1037/0003-066X.56.4.319>
- Simons, M., & Masschelein, J. (2010). Governmental, political and pedagogic subjectivation: Foucault with Rancière. *Educational Philosophy and Theory*, 42(5–6), 588–605. <https://doi.org/10.1111/j.1469-5812.2010.00687.x>
- Skey, M., & Antonsich, M. (Eds.). (2017). *Everyday nationhood: Theorising, culture, identity and belonging after banal nationalism*. Palgrave Macmillan.
<https://doi.org/10.1057/978-1-137-57098-7>
- Smith, A. D. (2001). *Nacionalismo*. Alianza.
- Smith, L. G. E., Livingstone, A. G., & Thomas, E. F. (2019). Advancing the social psychology of rapid societal change. *British Journal of Social Psychology*, 58(1), 33–44. <https://doi.org/10.1111/bjso.12292>
- Snow, D. A., Rochford, E. B., Worden, S. K., & Benford, R. D. (1986). Frame alignment processes, micromobilization, and movement participation. *American Sociological Review*, 51(4), 464. <https://doi.org/10.2307/2095581>
- Snow, D. A., Soule, S. A., Kriesi, H., & McCammon, H. J. (2019). Introduction. En D.A. Snow, S.A. Soule & H. Kriesi (Eds.) *The Wiley Blackwell Companion to Social Movements* (pp. 1–16). Willey-Blackwell.

<https://doi.org/https://doi.org/10.1002/9781119168577.ch0>

Staerklé, C. (2015). Political psychology. En J. C. Wright (Ed.), *International encyclopedia of the social & behavioral sciences* (2nd ed., pp. 427–433). Elsevier.

Stavrides, S. (2013). Re-inventing spaces of commoning: Occupied Squares in movement. *Quaderns de l'Institut Catala d'Antropologia*, 18(2), 40–52.

Stenner, P. (2017). *Liminality and experience*. Palgrave Macmillan.

Stenner, P., Greco, M., & F. Motzkau, J. (2017). Introduction to the special issue on liminal hotspots. *Theory & Psychology*, 27(2), 141–146.
<https://doi.org/10.1177/0959354316687867>

Stott, C., & Drury, J. (2017). Contemporary understanding of riots: Classical crowd psychology, ideology and the social identity approach. *Public Understanding of Science (Bristol, England)*, 26(1), 2–14.
<https://doi.org/10.1177/0963662516639872>

Tajfel, H., & Turner, J. C. (2004). The Social Identity Theory of Intergroup Behavior. En J.T. Jost & J. Sidanius (Eds.) *Political psychology: Key readings*. Psychology Press. <https://doi.org/10.4324/9780203505984-16>

Tarde, G. (1986). *La opinión y la multitud*. Taurus.

Tarrow, S. (1997). *El poder en movimiento. Movimientos sociales, acción colectiva y política*. Alianza.

Tarrow, S. (2022). Contentious politics. En D. della Porta, B. Klandermans, D. McAdam & D.A. Snow (Eds) *The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Social and Political Movements* (pp. 1–5). Wiley-Blackwell.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1002/9780470674871.wbespm051.pub2>

Tassin, E. (2012). De la subjetivación política. Althusser/Rancière/Foucault/Arendt/Deleuze*. *Revista de Estudios Sociales*, 43, 36–49.
<https://doi.org/dx.doi.org/10.7440/res43.2012.04>

Taylor, S., & Littleton, K. (2006). Biographies in talk: A narrative-discursive research approach. *Qualitative Sociology Review*, II(1), 22–38.
<https://doi.org/https://doi.org/10.18778/1733-8077.2.1.03>

- Taylor, S., & Wetherell, M. (1999). A suitable time and place: Speakers' use of "time" to do discursive work in narratives of nation and personal life. *Time & Society*, 8(1), 39–58. <https://doi.org/10.1177/0961463X99008001003>
- Teo, T. (Ed.). (2014). *Encyclopedia of critical psychology*. Springer.
- Teo, T. (2017). From psychological science to the psychological humanities: Building a general theory of subjectivity. *Review of General Psychology*, 21(4), 281–291. <https://doi.org/10.1037/gpr0000132>
- Teo, T. (2021). *History and systems of critical psychology*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190236557.013.663>
- Thompson, J. B. (1990). *Ideología y cultura moderna*. UAM.
- Tilly, C. (2006). *Regimes and repertoires*. University of Chicago Press.
- Touraine, A. (2006). Los movimientos sociales. *Revista Colombiana de Sociología*, 27, 255–278. <https://revistas.unal.edu.co/index.php/recs/article/view/7982>
- Vaczi, M., Bairner, A., & Whigham, S. (2019). Where extremes meet: Sport, nationalism, and secessionism in Catalonia and Scotland. *Nations and Nationalism*, 1–17. <https://doi.org/10.1111/nana.12569>
- van Deth, J. W. (2021). What is political participation? En *Oxford research encyclopedia of politics*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.68>
- van Stekelenburg, J., & Klandermans, B. (2017). Individuals in movements: A social psychology of contention. En C. Roggeband & B. Klandermans (Eds.), *Handbook of social movements across disciplines* (pp. 103–139). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-57648-0_5
- van Zomeren, M., Postmes, T., & Spears, R. (2008). Toward an integrative social identity model of collective action: A quantitative research synthesis of three socio-psychological perspectives. In *Psychological Bulletin* (Vol. 134, pp. 504–535). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.134.4.504>
- Venceslao, M., & Delgado, M. (2017). Somatizaciones del internamiento en un centro

- de justicia juvenil: La participación de los dominados en su propia dominación. *AIBR Revista de Antropología Iberoamericana*, 12(2), 193–214.
<https://doi.org/10.11156/aibr.120206>
- Verkuyten, M., & DeWolf, A. (2002). Being, feeling and doing: Discourses and ethnic self-definitions among minority group members. *Culture & Psychology*, 8(4), 371–399. <https://doi.org/10.1177/1354067X0284001>
- VilaWeb. (2019, octubre 17). *Torra demana calma, atribueix la violència als infiltrats i evita fer autocrítica*. VilaWeb; VilaWeb. <https://www.vilaweb.cat/noticies/torra-demana-calma-atribueix-la-violencia-als-infiltrats-i-evita-fer-autocritica/>
- Wallwork, J., & Dixon, J. A. (2004). Foxes , green elds and Britishness : On the rhetorical construction of place and national identity. *British Journal of Social Psychology*, 43, 21–39.
- Weltman, D., & Billig, M. (2001). The political psychology of contemporary anti-politics: A discursive approach to the end-of-ideology era. *Political Psychology*, 22(2), 367–382. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/0162-895X.00245>
- Wetherell, M. (1998). Positioning and interpretative repertoires: Conversation analysis and post-structuralism in dialogue. *Discourse and Society*, 9(3), 387–412.
<https://doi.org/10.1177/0957926598009003005>
- Wetherell, M. (2003). Racism and the analysis of cultural resources in interviews. En H. van den Berg, M. Wetherell & H. Houtkoop-Steenstra (Eds.) *Analyzing race talk: Multidisciplinary perspectives on the research interview*. (pp. 11–30). Cambridge University Press.
- Wetherell, M. (2005). Unconscious conflict or everyday accountability? *British Journal of Social Psychology*, 44(2), 169–173.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1348/014466605X39619>
- Wetherell, M. (2008). Subjectivity or psycho-discursive practices? Investigating complex intersectional identities. *Subjectivity*, 22(1), 73–81.
<https://doi.org/10.1057/sub.2008.7>
- Wetherell, M. (2012). *Affect and emotion: A new social science understanding*. SAGE.

- Wetherell, M., & Edley, N. (1999). Negotiating hegemonic masculinity: Imaginary positions and psycho-discursive practices. *Feminism and Psychology*, 9(3), 335–356. <https://doi.org/10.1177/0959353599009003012>
- Wetherell, M., McConville, A., & McCreanor, T. (2020). Defrosting the freezer and other acts of quiet resistance: Affective practice theory, everyday activism and affective dilemmas. *Qualitative Research in Psychology*, 17(1), 13–35. <https://doi.org/10.1080/14780887.2019.1581310>
- Wetherell, M., McCreanor, T., McConville, A., & Moewaka, H. (2015). Emotion, space and society settling space and covering the nation: Some conceptual considerations in analysing affect and discourse. *Emotion, Space and Society*, 16, 56–64. <https://doi.org/10.1016/j.emospa.2015.07.005>
- Wetherell, M., & Potter, J. (1992). *Mapping the language of racism: Discourse and the legitimization of exploitation*. Harvester Wheatsheaf and Columbia University Press.
- Wiggins, S. (2017). *Discursive psychology*. SAGE.
- Wiggins, S., & Potter, J. (2007). Discursive psychology. En C. Willig & W. Stainton-Rogers (Eds.), *Handbook of Qualitative Research in Psychology* (pp. 73–90). SAGE. <https://doi.org/10.4135/9781848607927>
- Willig, C. (2013). *Introducing qualitative research in psychology* (3rd edition). McGraw-Hill.
- Willig, C. (2019). What can qualitative psychology contribute to psychological knowledge? *Psychological Methods*, 24, 796–804. <https://doi.org/10.1037/met0000218>
- Zald, M. N., & McCarthy, J. D. (Eds.). (1987). *Social movements in an organizational society*. Routledge.
- Zambelli, S. (2015). *El discurso nacionalista en Cataluña. Un análisis comparado de los marcos de significación del tardo-pujolismo (2000-2003) al proceso soberanista (2010-2014)*. UNED.
- Žižek, S. (2002). *Bienvenidos al desierto de lo Real*. Akal.

Annexos

1. Consentiment informat

- Versió en català

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

TESI: SUBJECTIVACIÓ POLÍTICA I CANVI SOCIAL ANÀLISI PSICOSOCIAL DEL MOVIMENT INDEPENDENTISTA A CATALUNYA

Document de consentiment informat

Informació per les persones entrevistades en l'estudi

Aquest estudi es desenvolupa en el marc d'una tesi doctoral del programa de Psicologia Social i de les Organitzacions de la Universitat de Barcelona (UB) vinculada al Grup de Recerca en Interacció i Canvi Social (GRICS) (AGAUR 2017 SGR 1500). El projecte està íntegrament finançat amb diners públics a través d'una beca pre-doctoral (FI-2019) concedida per la Secretaria d'Universitats i Recerca de la Generalitat de Catalunya i el Fons Social Europeu.

Quin és l'objectiu de la recerca?

L'objectiu de la recerca és explorar l'experiència de subjectivació política que s'ha viscut a Catalunya en el període de les mobilitzacions i contra mobilitzacions entorn a la independència. En altres paraules, volem explorar les vivències polítiques de les persones residents a Catalunya en els anys *del procés*. Específicament, ens interessa conèixer el relat experiencial dels esdeveniments aprofundint en la relació que s'estableix amb la política.

Perquè t'hem contactat?

T'hem contactat per les següents raons: Vius a Catalunya i hi has viscut durant *el Procés* (per tant, ens pots relatar la teva experiència), ets major d'edat i no ets (ni has estat) militant de cap partit polític a nivell autonòmic o estatal.

Et volem recordar que ens interessa la teva posició perquè creiem que pot aportar una perspectiva singular i rica sobre el que significa *el Procés* a Catalunya.

En què consisteix la teva participació en l'estudi?

La participació en l'estudi consisteix en realitzar una entrevista que prendrà forma de conversa sobre la teva experiència *del Procés*. També et demanem que emplenis un petit formulari amb dades sociodemogràfiques.

Et fem saber que l'entrevista serà gravada en àudio per poder ser transcrita i realitzar un anàlisi posterior que servirà per elaborar una tesi doctoral amb valor acadèmic.

Què més tens dret a saber sobre la teva participació, en termes ètics?

En tot moment ens pots fer qualsevol pregunta que desitgis que contribueixi a aclarir el propòsit de la recerca. Si en algun moment desitges abandonar l'entrevista, per suposat pots fer-ho lliurement sense cap implicació. A més, pots demanar en qualsevol moment que es retirin les dades de la teva participació. La teva participació és absolutament voluntària. T'informem també de que la teva participació no suposa cap mena de risc per la teva salut.

Què farem amb la informació que resulti de la teva participació?

Elaborarem un treball acadèmic que culminarà en la presentació d'una tesi en la que s'inclourà el material recollit durant les entrevistes així com material obtingut a partir d'una recerca documental. Tot allò que ens diguis serà anònim, és a dir, el teu nom real no apareixerà en cap moment en la tesi ni en presentacions/articles científics relacionats, sinó que utilitzarem un pseudònim i ometrem qualsevol informació que pugui ser reveladora de la teva identitat. Si vols pots escollir aquest pseudònim tu mateix/a.

Si desitges tenir més informació sobre el projecte, pots contactar directament a:

Cristina Pradillo Caimari
Investigadora Pre-doctoral
Secció Departamental de Psicologia Social
Universitat de Barcelona
cpradillo@ub.edu

Què estàs signant, doncs?

Signant aquest document acceptes que has rebut satisfactòriament la informació sobre aquest estudi i que estàs d'acord amb participar-hi en les condicions que apareixen en aquest escrit. Considera també que pots revocar la teva participació en l'estudi més endavant en cas que, per la raó que sigui, ho desitgis.

Cognoms, nom i signatura de la persona participant:

Cognoms, nom i signatura de la investigadora:

Pradillo Caimari, Cristina

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

- Versió en castellà

**TESIS: SUBJECTIVACIÓN POLÍTICA Y CAMBIO SOCIAL
ANÁLISIS PSICOSOCIAL DEL MOVIMIENTO INDEPENDENTISTA EN
CATALUNYA**

DOCUMENTO DE CONSENTIMIENTO INFORMADO

Información para las personas entrevistadas en el estudio

Este estudio se desarrolla en el marco de una tesis doctoral del programa de Psicología Social y de las Organizaciones de la Universidad de Barcelona (UB) vinculada al Grupo de Investigación en Interacción y Cambio Social (GRICS) (AGAUR 2017 SGR 1500). El proyecto está íntegramente financiado con dinero público a través de una beca pre-doctoral (FI-2019) concedida por la Secretaria de Universidades e Investigación de la Generalitat de Catalunya y el Fondo Social Europeo.

¿Cuál es el objetivo de la investigación?

El objetivo de la investigación es explorar la experiencia de subjetivación política que se ha vivido en Cataluña en el período de las movilizaciones y contra movilizaciones entorno a la cuestión de la independencia. En otras palabras, queremos explorar las vivencias políticas de las personas residentes en Cataluña durante *el Procés*. Específicamente, nos interesa conocer el relato experiencial de los acontecimientos profundizando en la relación que se establece con la política.

¿Por qué te hemos contactado?

Hemos contactado contigo por las siguientes razones: Vives en Cataluña y has vivido allí durante *el Procés* (por tanto, nos puedes relatar tu experiencia), eres mayor de edad y no militas (ni has militado) en ningún partido político a nivel autonómico o estatal.

Te queremos recordar que nos interesa tu posición porque creemos que puede aportar una perspectiva singular i rica sobre lo que significa *el procés* en Catalunya.

¿En qué consiste tu participación en el estudio?

La participación en el estudio consiste en la realización de una entrevista que tomará la forma de conversación sobre tu experiencia en *el Procés*. También te pedimos que rellenes un pequeño formulario con datos sociodemográficos.

La entrevista será grabada en audio y transcrita para poder realizar un análisis posterior que servirá para elaborar una tesis doctoral con valor académico.

¿Qué más tienes derecho a saber sobre tu participación, en términos éticos?

En todo momento puedes hacer cualquier pregunta que desees que contribuya a esclarecer el propósito de la investigación. Si en algún momento deseas abandonar la entrevista, por supuesto que puedes hacerlo libremente sin ninguna implicación. Además, en cualquier momento, puedes requerir que se eliminen los datos obtenidos gracias tu participación. La entrevista es absolutamente voluntaria. Te informamos también de que tu participación no supone ningún riesgo para tu salud.

¿Qué haremos con la información que obtengamos de tu participación?

Elaboraremos un trabajo académico que culminará con la presentación de una tesis en la que se incluirá el material obtenido durante las entrevistas y el material obtenido a partir de investigación documental. Todo aquello que nos digas será anónimo, es decir, tu nombre real no aparecerá en ningún momento en la tesis ni en presentaciones o artículos científicos relacionados, sino que usaremos un pseudónimo y omitiremos cualquier información que pueda ser reveladora de tu identidad. Si quieres escoger este pseudónimo puedes hacerlo tú mismo/a.

Si deseas tener más información sobre el proyecto, puedes contactar directamente a:

Cristina Pradillo Caimari
Investigadora Pre-doctoral
Sección Departamental de Psicología Social
Universitat de Barcelona
cpradillo@ub.edu

¿Qué estás firmando?

Firmando este documento aceptas que has recibido satisfactoriamente la información sobre este estudio y que estás de acuerdo en participar en las condiciones que aparecen en este escrito. Considera también que puedes revocar tu participación en el estudio más adelante en el caso de que, por la razón que sea, lo desees.

Apellidos, nombre y firma de la persona participante:

Apellidos, nombre y firma de la investigadora:

Pradillo Caimari, Cristina

2. Materials per les entrevistes individuals

- Preguntes inicials (versió catalana)

Entrevista: _____

Data, lloc: _____

Edat: _____

18-26

27-44

45-60

61+

Gènere:

Dona

Home

Altres _____

Lloc residència: _____

Barcelona

Girona

Lleida

Tarragona

→ Anys? _____

Lloc de naixement: _____

Catalunya

Espanya

EU

Extracomunitari

Nivell d'estudis:

Sense estudis

Estudis obligatoris

Estudis superiors

Estudis universitaris

Ingressos aproximats per mes/any:

Orientació política? _____

→ (Eix esquerra-dreta: 1-10): _____

Orientació independència (1-10): _____

Canvis en aquestes dues orientacions en darrers 10 anys? Sí No

→ Quins?: _____

Observacions:

- Guió versió catalana

Vivències <i>Procés</i> : Com has viscut <i>el Procés</i> ? <ul style="list-style-type: none">• <u>Recorregut</u> → moments més rellevants per tu + com et senties, et posicionaves.	Com veus Espanya i Catalunya? Ha canviat la teva forma de veure-les? Com veus Europa? Ha canviat la teva forma de veure-la?
Quina és la teva posició en <i>el Procés</i>? <ul style="list-style-type: none">• Rol/paper (com et veus en <i>el Procés</i>?)• <u>Mapa de posicions</u> polítiques possibles: quina seria la teva. → <u>Convencem d'aquesta posició</u>	Relació <i>Procés</i> i democràcia (preguntar per identitats/posicions)
Participació: Quan comences a participar? En què participes? En què no participes? Per què? <ul style="list-style-type: none">• <u>Recordar</u> una acció especialment rellevant i com la vas viure (què vas fer, amb qui vas anar, què vas sentir).• Eficàcia participació: són eficaces/útils les manifestacions? Per què? Què creus que és lo més efectiu?• Legitimitat accions: Creus que hi ha accions que han sigut més correctes que d'altres (reprovable)? Quines?	Podries fer un mapa de quins han sigut per tu els espais més rellevants per la teva politització?
Ús de xarxes socials: ha canviat el teu ús de les xarxes socials? Com les uses?	Com veus la situació actual? I en retrospectiva <i>el Procés</i>? (emocionalment, si no n'hem parlat) Quin final preveus al <i>Procés</i>? Quin seria el teu final ideal? Com creus que s'aconseguiria?
Mitjans de comunicació: Creus que són importants? Per què? Com els uses tu? Ha canviat la teva preferència/ús de mitjans?	
Has canviat pel <i>Procés</i>? Ha canviat la teva vida quotidiana? Ha canviat <i>el Procés</i>? ¿Per què ha canviat?	
1-O, 9-N: Com els vas viure? Què signifiquen per a tu? Quina diferència hi ha amb eleccions "ordinàries"?	
Sentència: com vas reaccionar? I el teu entorn?	

<p>→ S'ha parlat de violència, què en penses d'això? Es útil la violència per aconseguir fites polítiques?</p>	
<p>Símbols polítics:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cos: Uses? Quan uses? Per què els uses? <p>Espai públic: què et sembla? Què signifiquen?</p>	
<p>Confiança en polítics: ha canviat?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Necessitem líders? Hi ha/hi ha hagut líders? • Política institucional: quin paper té en <i>el Procés</i>? • Política “de carrer”: quin paper? • Creus que <i>el Procés</i> ha sigut de dalt a baix o de baix a dalt? 	

- Guió versió castellana

<p>Vivencia <i>Procés</i>: ¿Cómo has vivido <i>el Procés</i>?</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>Recorrido</u> → momentos más relevantes para ti, cómo te sentías y cómo te posicionabas. 	<p>Confianza en políticos: ¿ha cambiado?</p> <ul style="list-style-type: none"> • ¿Necesitamos líderes? ¿Hay/ha habido líderes? • Política institucional: ¿Qué papel tiene en el <i>Procés</i>? • Política “de calle”: ¿Qué papel tiene? <p>¿Crees que el <i>Procés</i> ha sido de arriba abajo o de abajo arriba?</p>
<p>¿Cuál es tu posición en <i>el Procés</i>?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rol/papel (¿Cómo te ves en <i>el Procés</i>?) • <u>Mapa de posiciones</u> políticas posibles: cual es la tuya. → <u>Convénceme de tu posición.</u> 	<p>¿Cómo ves España y Cataluña? ¿Ha cambiado tú forma de verlas?</p> <p>¿Cómo ves Europa? ¿Ha cambiado tu forma de verla?</p>
<p>Participación: ¿Cuándo empiezas a participar? ¿En qué participas? ¿En qué no participas? ¿Por qué?</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>Recordar</u> una acción especialmente relevante y cómo la viviste (qué hiciste, con quién fuiste, qué sentiste). • Eficacia participación: ¿son eficaces/útiles las manifestaciones? ¿por qué? ¿Qué crees que es lo más efectivo? • Legitimidad acciones: ¿Crees que hay acciones que hayan sido más correctas que otras (reprobables)? ¿Cuáles? 	<p>Relación <i>Procés</i> y democracia (preguntar por identidades)</p>
<p>Uso de redes sociales: ¿ha cambiado tu uso de las redes sociales? ¿Cómo las usas?</p>	<p>¿Podrías hacer un mapa de cuales han sido para ti los espacios más relevantes para tu politización?</p>
<p>Medios de comunicación: ¿Crees que son importantes? ¿Por qué? ¿Cómo los usas tú? ¿Ha cambiado tu preferencia/uso de los medios?</p>	<p>¿Cómo ves la situación actual?</p> <p>¿Y en retrospectiva <i>el Procés</i>? (emocionalmente, si no lo hemos hablado)</p> <p>¿Qué final le prevés al <i>Procés</i>?</p> <p>¿Cuál sería tu final ideal? ¿Cómo crees que se conseguiría?</p>
<p>¿Has cambiado por <i>Procés</i>? ¿Ha cambiado tu vida cotidiana? ¿Crees que ha cambiado <i>el Procés</i>? ¿Por qué ha cambiado?</p>	
<p>1-O, 9-N: ¿Cómo los viviste? ¿Qué significan para ti? ¿Qué los diferencia de unas elecciones ordinarias?</p> <p>Sentencia: ¿cómo reaccionaste? ¿Y tú entorno? → Se ha hablado de violencia: ¿qué piensas de eso? ¿Crees que es útil la violencia para conseguir logros políticos?</p>	
<p>Símbolos políticos:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cuerpo: ¿Usas? ¿Cuándo los usas? ¿Por qué los usas? • Espacio público: ¿qué te parece? ¿Qué significan? 	

3. Materials pels grups de discussió

- Protocol de les dinàmiques de la discussió online
 - Introducció: Informar de la gravació i de l'ús anònim de les dades – consentiment verbal de les participants + enviar consentiment informat en els propers dies perquè el signin. Presentar a la companya que està de suport tècnic i agrair-li la participació, si algú té problemes de connexió o semblant, ens dirigim a ella per resoldre-ho. Agrair la participació a tothom.
 - Objectiu del grup: Conversa sobre aquests anys del Procés, entenent que cap som expertes en el tema, el que m'interessa es conèixer les diferents sensibilitats. No opinions que estiguin bé o malament, sinó diferents punts de vista que m'interessa confrontar, evidentment des del respecte a la resta de participants.
 - Dinàmica del grup: Durada 1h30-2h. Silenciar els micròfons, demanar torn escrivint el nom al xat, així totes sabem a qui li toca parlar (encara que dificulta la discussió espontània facilita la comunicació online). Explicar el rol de l'entrevistadora que introduirà temes, donarà torn i podria moderar alguna intervenció si aquesta s'excedeix en temps o és irrespectuosa amb la resta de participants. Recordar que si alguna persona té un problema amb l'espai informàtic (no li funciona el micròfon, la càmera, etc.) pot parlar pel xat amb la companya que està de suport, així s'evita tallar el ritme de la discussió.

- Guió versió catalana

1. Mobilitzacions i protesta: (10 min)

Com descriuríeu les mobilitzacions que hi ha hagut en aquests anys del *Procés*?

- Qui hi participava? (en totes hi havia el mateix perfil de persones?)
- Diríeu que heu vist o que heu viscut *el Procés*? Per què?

2. Quotidianitat: (5-10 min)

En el vostre dia a dia, com ha estat present *el Procés*? Com hi està ara?

3. Ha variat la vostra percepció/valoració del *Procés* en els anys que portem? I la de la resta de la gent? Com us situaríeu ara? (10 min)

4. Ideologies: (15 min)

Com es relaciona l'independentisme amb l'esquerra i la dreta?

- La defensa de l'Estat Espanyol com es relaciona amb ser d'esqueres o de dretes?
- Què vol dir per independentista?
- Què vol dir ser unionista?

5. Nacionalisme: (15 min)

Ha de ser la qüestió nacional un tema polític prioritari? Per què?

- S'ha polaritzat la societat catalana arrel del *Procés*? En què ho noteu?
- S'ha de poder triar nacionalitat?

Què vol dir ser català o ser espanyol avui? Les respostes són les mateixes que fa uns anys?

6. Espectacle/mobilitzacions: (15 min)

Sovint es diu que *el Procés* és un show polític i que el judici espanyol ha estat una farsa; què en penseu d'això? Quina part és un show?

- Quin paper han tingut per vosaltres els mitjans?

Què en penseu de les formes de mobilització que s'han categoritzat com violentes (per exemple: la resposta a la sentència o ara les protestes del Hassel, tenen alguna relació)?

7. Tancament: (10 min)

S'estan aconseguint els objectius del *Procés*? Quan i per què es van perdre//s'aconseguiran?

8. Altres:

Com és la relació de Catalunya amb Europa?

Com és Catalunya en relació a la resta de CCAA?

Aniria millor Catalunya sense Espanya? I Espanya sense Catalunya?

4. Versió original dels extractes de la tercera anàlisi

Extracte 49

Entrevistadora: com has viscut es *Procés* independentista?

Miquela: Doncs l'he viscut amb molta indignació, amb molta indignació. O si, amb, a-, animada, amb, inclús els hi deia als meus nets 'us esteu donant compte que estem vivint ara, això és, és històric, perquè mai s'ha viscut?'

Extracte 50

Pere: L'1-O, allò era real lo que estava passant allà. Deixem estar lo que han ensenyat a la tele a la resta d'Espanya, o tot. Allò era real. Llavors, mmm jo me'n recordo que aquell dia el meu fill estava amb mi, jo em vaig aixecar a les 4 del dematí perquè es va quedar que aniríem als col·legis, ens vam trobar allà, mmmm, hi havia aquella, hi havia una il·lusió t'ho dic així, que estàvem convençuts de lo que anàvem a fer en aquell moment. Per això estic enfadat, perquè se'ns tenia que haver respectat lo que vam fer aquell dia, com jo molta altra gent. Ja no anava de Barcelona, ja en el teu poble, anant al col·legi, organitzant-te, organitzant-te en el bon sentit de la paraula, organitzant-te que la gent pugui votar, saps que vull dir?

Entrevistadora: Sí

Pere: era una festa, que jo considero que estava molt bé, m'entens en aquest sentit.

Extracte 51

Marta: com una mica més desencis-, desencisada en el sentit de que ja no ho vius tot com al principi que semblava que tot havia de passar algo mm, cada dia, cada moment era ara passa això, ara passa allò, semblava que no et podies perdre res i que havies d'estar al carrer tota l'estona. Ara és com bueno, els dies van passant, no passa res, i jo he de fer la meva vida.

Extracte 52

Pere: Els grans potser no tant, però els nens pateixen més, perquè ja te dic, els trens anaven plens, tenies que ... ja està no passa res, però et fa por de que l'any següent li diguis al teu fill: 'anem a la manifestació' i que et digui: 'vale, i durant aquest any, com vam anar-hi l'any passat, què hem fet mentrestant, s'ha vist algun resultat?'. I te dic que han passat aquests anys i ara estem en un punt que entre les forces polítiques catalanes, i encara sort que la premsa ho maquilla una mica crec jo, perquè potser, no sé si molta gent diria 'jo ja m'he manifestat moltes vegades, posem-ho dintre un sac i comencem de nou'.

Extracte 53

Marçal: la gent està cansada! És impossible mantenir. Ha baixat la il·lusió!

Entrevistadora: Val

Marçal: La il·lusió que teníem tots imminent, de que podíem ser un estat.

Entrevistadora: mm. val.

Marçal: O que ens havien dit, o que, o que, que si [inspira] claaaaar, ha baixat la il·lusió aquesta però eeeeh, eeh, per altra banda també penso que ha pujat el descontent amb Espanya.

Extract 54

Marta: Jo crec que la gent està cansada, jo estic cansada, és a dir, sí, vull dir, vull la independència, però no podem estar eternament eh, manifestant-nos, queixant-nos, sí que podem però la gent es cansarà. Sobretot davant la passivitat de polítics catalans que no estan fent res per donar resposta a aquesta demanda.

Extracte 55

Marc: I la gent del meu entorn no-independentista hi ha gent que està molt més farta del que jo estic, i la gent del meu entorn independentista eemm, estan també diria cansats i jaa... amb sensacions de que acabi això ja, però bueno.

Extracte 56

Gerard: Jo, o sigui ja m'aburreix el tema, molt, molt. És un tema que el tinc, m'ha cansat, o sigui són molts anys i m'ha anat cansant, m'ha anat cansant, i ja estic fins aquí [acompanya amb un gest] I ffff [rebufa] a lo millor m'ha canviat cara a la, cara, els aguanto menos.

Extract 57

Marçal: El posar gent a la presó ha trastocat, mmm, ha trastocat el lideratgeeee, de l'independentisme, ha trastocat el tarannà d'Esquerra Republicana, mmm [toseix] més que res perquè es veu guanyadora d'unes eleccions, i també, entenc que aquí ells han prioritzat una mica liderar, o, o, el temps ens ho explicarà tot, potser no s'han, Esquerra Republicana aquí en principi no, no, no s'haurà equivocat tant! Potser no, està eixamplant la base! Potser sí, m'entens? [inspira] Però jo, jo he sigut votant d'Esquerra Republicana sempre, eh! Però últimament m'ha semblat que no, no tiraven tant!

Extracte 58

Entrevistadora: Com definiries sa teva orientació política?

Pineda: Jo? Bueno, casi que, ts, a vera, jo era de dretes, vale? Perquè a casa meva erem de dretes, erem molt, molt de dretes, después vaig tirar cap a Convergència, que també ve a ser dretes, no?

Entrevistadora: Sí

Pineda: Vull dir que a casa meva m, ja t'ho dic, les idees d'aquesta casa eren dretes totals! Llavors vaig tirar cap a Convergència, i ara ja no ho sé! Si te dic la veritat

Entrevistadora: Ja [ric]

Pineda: Me tenen una mica confosa, perquè jo vaig entre, ts, dretes però també m'agrada ara Esquerra Republicana! Però, amb aquest moment, tinc un interrogant com una catedral!

Entrevistadora: Ja.

Pineda: Perquè vec que no s'entenen. I això tampoc m'agrada.

Entrevistadora: Clar!

Pineda: M'entens? Vull dir jo estic entre aquestes dues històries! Clar! Convergència si ara t'ho miro sembla que sigui d'esquerres, Convergència no era, bueno, jo te dic Convergència però el partit que hi ha ara eeh!

Entrevistadora: Sí, sí!

Pineda: Sembla que sigui d'esquerres però Convergència no era esquerres!

Entrevistadora: Ja.

Pineda: Ts, llavorens. Lo que passa que ara tiro més cap a, n, m'he tornat més d'esquerres que de dretes.

Extracte 59

Entrevistadora: Com definiries sa teva orientació política?

Delia: Vale [riu] o sigui, en quant a, independentisme?

Entrevistadora: En quant a tot.

Delia: Vale.

Entrevistadora: O sigui, en general, llavors te demanaré, específicament per

Delia: Vale

Entrevistadora: Independentisme.

Delia: Estic una mica desorientada, en general, simplement [riu] però sobre esquerres iiii, bueno, en quant a independentisme no, em sento, independentista, llavors sí que estic una mica desorientada, per això, però... sí, d'esquerres.

Entrevistadora: Vale, i en s'eix esqu-

Delia: Anticapitalista

(...)

Delia: A vegades jo crec que es relaciona molt directament, no? El, el, com el nacionalisme català, al fet de, bueno que tampoc crec que hauria de ser-ho, però, com, com que col·loca a, a l'esquer-, pot ser d'esquerres si ets independentista

Entrevistadora: Mm

Delia: I en canvi, com la idea de ser, d'esquerres i no ser independentisme, bueno, com que a vegades et sents una mica com relacionada amb, amb lo facha, no? Diguéssim, que no m'ho sento gens! [riu]

Entrevistadora: Mm

Delia: Però, però crec que existeix una mica la idea. Des de Catalunya, al no-independentisme, el "vale es español, es facha"

Entrevistadora: Clar

Delia: I tampoc crec que sigui. I llavors crec que això també, hi ha moments que em sento incòmoda.

Extracte 60

Entrevistadora: I d'Espanya? Ha canviat sa teva visió?

Francisco: Sí, diguéssim que, m'ha fet, teniir, entre cometes un cert odi, cap a Espanya. No contra, no cap als espanyols, eh! Sinó cap a Espanya.

Entrevistadora: Vale, o sigui, cap a Espanya seria cap a es govern espanyol

Francisco: Exacte. Bàsicament lo que representa Madrid.

Extracte 61

Interviewer: ¿El *procés* te ha cambiado de alguna forma?

Javi: Sí yo creo que, que inconscientemente te cambia a peor. Sí, porque lo que antes se vive con más tranquilidad, el sentimiento de rabia y un poco de odio y de enfrentamiento nace, tanto para unos como para otros, a la vista está. Y, bueno eso es a peor, porque no es bueno, en ninguno de los dos bandos, pero es natural, te sale, te sale, luego en el momento estás más cabreado, más eufórico, con más rabia, luego también se ha calmado. Estos últimos meses ya no es para tanto. Pero... yo aquellos días estaba muy irritable, por eso hubo problemas, familia.

Extracte 62

Marga: Amb el meu home, des de fa pues 20 anys de casats fa uns 4 anys sempre hem anat un cap de setmana, 3 dies ens anem tots dos, els nanos son grans. Vam anar a València, vam, doncs ja fa dos anys que li dic 'no em facis anar de l'Ebre cap avall'. Cap a França, per Catalunya, dic 'no me

facis anar ...' I això que tinc amics, companys que estan com jo treballant en altres sucursals a Valladolid, a Burgos 'ah, a ver si vienes, tal'. No, no, no em ve de gust.

Extracte 63

Pau: I això em fa por que, vull dir, les forces indepes del Nord de Catalunya, de Vic i d'aquests espais, saps? Clar, quan surt, quan aflora aquest nacionalisme identitari català, i no cal anar a Catalunya-Catalana i grups d'extrema dreta, eh, pot ser tietes, o el concepte de tietes, però, no? A mi em fa por, saps?

Entrevistadora: Ja.

Pau: Vull dir això és, com curios. O quan tots aquests com diguéssim, com eeh, insults eeh, n-, no dels articles del Torra que és la cosa més ridícula del món, eh, s'ha diguéssim manipulat comunicativament o mediàticament, però sí que a vegades sí que hi ha un sentiment com de superioritat diguéssim, cap als espanyols, saps que vull dir? Això, això és perillós, saps?

Entrevistadora: Ja.

Pau: I vas fent broma amb això i no t'adones, saps? Vull dir, bueno no sé. Això sí que hi ha un punt de por. Bueno de por, de, d'alerta!

Extracte 64

Marta: Jo per mi sí que és cert que, sempre m'he sentit molt desconectada, no? d'Espanya, no per res però simplement, suposo també pel que he vist, per la família per on he crescut, bueno jo soc de Vic, un ambient sempre molt, no? que s'ha tractat molt que 'Espanya no, Espanya no'. Bueno! sí que ho he viscut simplement com desconexió per no compartir gaires coses. Però que sí que, crec que amb el pas dels anys o amb el pas de fer-te gran, és com, bueno! Ni tots són tan dolents, ni tots són tan bons, no? haig d'arribar a un punt entremig i, i plantejar-te coses que, bueno! Què és ser català, què és ser espanyol, quines diferències, que compartim, que no i cap on ens porta, no? tot això.

Extracte 65

Alba: Aviam, l'he viscut com a, (.) com a, que no he acabat d'entendre moltes coses, com que, vam arribar a proc-, a proclamar la independència, després que no. Després molta gent, dels polítics es van pirar, bueno, molta gent, alguns, es van pirar i netejar les mans, altreees, estan a la presó, eeh, com una mica de que, que hi ha realment darrera tot això? És cooom, no sé de dir, aviam, és que, què feu? [riu] saps?

Extracte 66

Marta: els [independentistes] que, a mesura que ha anat passant el temps, han començat a fer una reflexió crítica de com s'ha portat tant des d'Espanya, com des d'aquí i estan dient 'sí vam

començar bé, però ara no porta enlloc' o no sabem o no sa, no saben on porta realment això, per molt que jo tingui els meus ideals clars.

Extracte 67

Rosa: Per això dic, suposo que lo del *Procés*, la república i tal, i aquesta via unilateral, realment a Catalunya porta, ha portat, ja et dic, molta disgregació social i molta amargura, i tampoc s'han aconseguit els objectius inicials que es proposaven. Per això dic, no sé, com he dit a, al començar una mica l'entrevista, no sé realment avui en quin punt estem. No sé ni si els propis polítics ho saben perquè ara lo que es diu "deshacer este entuerto" és com bastant dif-, complicat, no?

5. Índice de figures

Figura 1	33
Figura 2	101
Figura 3	161
Figura 4	246
Figura 5	247
Figura 6	260
Figura 7	287
Figura 8	296
Figura 9	327

6. Índice de taules

Taula 1	19
Taula 2	119
Taula 3	125
Taula 4	133
Taula 5	136
Taula 6	177
Taula 7	196
Taula 8	209
Taula 9	224
Taula 10	233
Taula 11	245
Taula 12	276
Taula 13	286
Taula 14	307
Taula 15	326